

ΕΤΟΣ Α'

ΤΕΥΧΟΣ Γ'

ΜΑΪΟΣ—ΙΟΥΝΙΟΣ 1904

Ν Ε Α Σ Ι Ω Ν

**ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΤΗΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΓΚΥΚΛΙΟΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ
ΙΩΑΚΕΙΜ ΤΟΥ Γ.' 1**

Παναγιώτατε καὶ Σεβασμιώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὲ Πατριάρχα, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ, λίαν ἀγαπητὲ καὶ ἐπιπόθητε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν Μετριότητος, Κύριε Ιωακείμ. Τὴν Υμετέραν περισπούδαστον ἦμῖν Σεβασμίαν Παναγιώτητα ἐν φιλήματι Ἀγίῳ περιπτυσσόμενοι, ὑπερίδηστα προσαγορεύομεν. Πολλῆς σπουδῆς καὶ μελέτης ἄξια θέματα προνοβάλετο ταῖς ἀγίαις τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις ἡ Υμετέρα Θεοτίμητος Κορυφὴ, δι' ὧν τοῖς Σεβασμίοις Προέδροις αὐτῶν ἐπέστειλεν ἀπὸ λ' Ιουνίου παρελθόντος σωτηρίου ἔτους ἀδελφικῶν Αὐτῆς γραμμάτων. Ή τε γὰρ δὴ ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ ἀγάπῃ καὶ τῇ ὁμοφροσύνῃ πληρεστάτη τῶν ὀρθοδόξων λαῶν συνάντησις καὶ ἡ τῶν ἀγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν κατὰ τοῦ ἐπιφερομένου ἐναντίου τοῦ αἰῶνος πνεύματος ἄμυνα, ἡ τε πρὸς τὰς ἀπεσχισμένας Ἐκκλησίας προσέγγισις, ἡ τε μετὰ τῶν Παλαιῶν Καθολικῶν αὐτοτιτλοφορούμενων τελεία ἔνωσις, ὡς καὶ ἡ τοῦ ἐν χρήσει ἡμερολογίου κατὰ τὰ τῆς ἐπιστήμης πορίσματα μεταρρύθμισις τυγχάνουσιν ὅντα ζητήματα, ὡν ἡ ἐπιτυχῆς διευθέτησις οὐ σμικρὸν οὐδὲ τυχαῖον πορίσει τὸ κέρδος τῷ τῶν εὐσεβούντων συστήματι πρὸς δόξαν τοῦ τῆς Ἐκκλησίας Δομήτορος. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἡμεῖς σὺν τῇ περὶ ἡμᾶς Ἀγίᾳ καὶ Τερᾶ Συνόδῳ τῆς προσηκούσης μὲν ἡξιώσαμεν

προσοχῆς τὰ εἰς μελέτην ἡμῖν προβληθέντα ἐρωτήματα καὶ κατ' ἀξίαν τὴν τῆς Υμετερας Θειοτάτης Παναγιότητος καὶ τῆς περὶ αὐτῆς Σεβασμίας Συνόδου ἐπηνέσαμεν· πρόθεσιν, ἡ μέντοι περὶ τὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης Ἑκκλησίας, συντόνου τῆς ἐπιμελείας χρήζοντα, σπουδὴ καὶ μέριμνα παρείλκυσεν εἰς δεῦρο τὴν ἐπ' αὐτῶν ὄριστικὴν ἀπόφασιν καὶ τὴν εἰς τά τίμια ἀδελφικὰ Αὐτῆς γράμματα διεργασμένην ἀπάντησιν. Κανὼν μὲν οὖν τῆς ἀληθείας ἀστραβῆς καὶ πηγὴ ἀένναος βίου ὅντως χριστιανικοῦ ἐστιν ὁμολογουμένως ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὃς ὀφέλιμος ὡν, κατὰ τὸν οὐρανοβάμονα Παῦλον πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, ἀρτιον ἀπεργάζεται τὸν τοῦ Θεοῦ ἀνθρωπον πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτισμένον. Ἐνθεν τοὶ καὶ οἱ θεοφόροι τῆς Ἑκκλησίας Πατέρες ὁμοφώνως ἐκδιδάσκουσιν, ὅτι ἡ τῶν ἀγίων Γραφῶν ἄγνοιά ἐστιν ἡ πηγὴ καὶ ἡ αἰτία πάντων τῶν ἐν τῇ Ἑκκλησίᾳ κακῶν. Οὗ γὰρ Γραφῶν ἄγνοια, ἐκεῖ καὶ τῆς ἀληθείας παραχαράξις καὶ διαστροφὴ, ἐκεῖ καὶ τοῦ καρποῦ τοῦ Πνεύματος ἔλλειψις, ὃς ἐστιν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης ἐγκράτεια. Εὑδηλον οὖν ὡς οἱ τῇ Ὀρθοδοξίᾳ σεμνούμενοι λαοί, τότε μόνον συκοφαντήσουσιν ἀληθῶς καὶ τελείως ἐν τῇ ἐνότητι τῆς πίστεως καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπῃ καὶ ὁμοφροσύνῃ, ὅταν τοῦ γνησίου καὶ ἀκηράτου καὶ μόνου σωτηριώδους πνεύματος τοῦ Εὐαγγελίου ἐμπεφορημένοι, ἐν πρὸ παντὸς ἀπὸ κοινοῦ ἐν εἰλικρινείᾳ διώκωσι, τὴν ἀλώβητον διατήρησιν καὶ διάδοσιν καὶ ἐπικράτησιν τῆς ἦν χάριτι Θεοῦ διαχατέχουσιν ἰερᾶς κοινῆς παρακαταθήκης τῆς πίστεως, μή γινόμενοι ἐν τούτῳ κενόδοξοι, μήτε ἀλλήλους προκαλούμενοι, μήτε ἀλλήλοις φθονοῦντες, μηδὲ τὴν εὐαγγελικὴν θείαν ἀλήθειαν καὶ τὴν ταύτην ἐμπεπιστευμένην ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ Ἑκκλησίαν, τὴν τὸν κόσμον ἀναπλᾶσαι κεκλημένην, ταπεινὴν θεραπαινίδα κοσμικῶν μελημάτων καὶ πολιτικῶν σκοτῶν ποιούμενοι. Τὴν ἀκμὴν δὲ καὶ δόξαν τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀλλ' ἄμα καὶ τὴν ταύτης ἔκπτωσιν καὶ παρακμὴν κοινὴν καὶ ιδίαν πάντες οἱ ὁρθόδοξοι λαοὶ ποιούμενοι, διεργάλουσι

χαιρειν μετὰ χαιρόντων καὶ κλαίειν μετά κλαιόντων, τὸ μὲν ἀγαθὸν προάγοντες, ἐπὶ δὲ τῇ οἰαδήποτε καὶ ὅπουδήποτε συμφορᾶ καὶ κακοπαθείᾳ τῆς Ὀρθοδοξίας συμπαθοῦντες καὶ πᾶσῃ δυνάμει ἡθικῇ καὶ ὑλικῇ συντρέχοντες καὶ παραμνθούμενοι. Μέλη γὰρ ὅντες τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἐσμὲν ἄμα καὶ ἀλλήλων μέλη, καὶ «εἴτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη». Ωσπερ οὖν τὰ μέλη τοῦ σώματος ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνᾶ καὶ συνεργαζόμενα πληροῖ τὴν λειτουργίαν τοῦ ὄλου ὁργανισμοῦ, καὶ οἶδεν τοῦ ἔτερου τὴν βοήθειαν ἀποκρούεται, οὐδὲ λέγει, χρείαν σου οὐκ ἔχω, οὗτω καὶ ἀπαντες οἱ Ὀρθόδοξοι λαοί, ἀπασαι αἱ κατά τὸποντος Αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι, τὴν Μίαν, Αγίαν, Καθολικήν καὶ Ἀποστολικήν Ἐκκλησίαν συγκροτοῦσαι καὶ εἰς ἐν σῶμα συμπεπηγνῖαι, ὁφείλουσιν ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζειν καὶ τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ ἀναπληροῦν, ἀδελφικῶς συνεργαζόμεναι ἐν τῷ ἔργῳ τῆς διακονίας, τῷ κατάρτισμῷ τῶν ἀγίων καὶ τῇ οἰκοδομῇ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Τούτων δ' οὗτω καλῶς τιθεμένων ἀνάγκη ἀκολούθως, ὅπως ἔκαστη Αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἔτερας σεβομένη καὶ τὰ προνόμια καὶ δίκαια αὐτῆς περὶ πλείστου ποιουμένη, ἐπὶ μηδεμιᾶ μὲν προφάσει μεταίρη ὅρια αἰώνια, ἀ ἔθεντο οἱ Πατέρες ἡμῶν, ἐπιμελῶς δ' ἀποφεύγη πᾶσαν εἴτε ἀμεσον εἴτε ἔμμεσον ἐν ἀλλοτρίαις παροικίαις ἐπέμβασιν, ἐξ ἣς διαιρέσεις πνευμάτων καὶ σχίσματα διαθέσεων καὶ ποικίλα ἔτερα σκάνδαλα, τὰς ἀδελφικὰς τῶν Ἐκκλησιῶν σχέσεις ψυχραίνοντα καὶ παραλύοντα. Τὸ τοιοῦτο ἀντεναγγελικὸν καὶ ὀλέθριον πνεῦμα πάσῃ δυνάμει καταπολεμητέον καὶ παντελῶς τῶν ἰερῶν τῆς Ἐκκλησίας περιβόλων ἐξοστρακιστέον. Ινα δὲ τὸ τιμιώτατον τῆς ἀγάπης χρῆμα δυνηθῆ δαψιλεῖς καὶ ἀγλαοὺς φέρειν καρπούς, δέον τὰς ἀδελφὰς αὐτοκεφάλους ἐκκλησίας ἐπευρῦναι τὸν κύκλον τῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας, καὶ ώς οἵον τε στενοτέρας καὶ οἰκειοτέρας καλλιεργῆσαι σχέσεις, πικνότερον μὲν καὶ τακτικώτερον ἀλλήλαις ἐπιστελλούσας,

μὴ μόνον ἐπὶ προσαγορεύσει ψιλῆ, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἀνακοινώσει ἡδέων τε καὶ λυπηρῶν καὶ ἐπὶ ἔξαιτήσει λύσεως ἀπορουμένων, χεῖρα δὲ βοηθείας πρόθυμον ἀλλήλαις ἐν πάσῃ πνευματικῇ καὶ ήθικῇ καὶ ψυχικῇ ἀνάγκη ὁρεγούσας, νέους τε δοκίμους μέλλοντας τῆς Ἑκκλησίας λειτουργοὺς τακτικῶς παρ' ἀλλήλαις ἐκπαιδευούσας. Ό, τι δ' ὅμως τελειοτέραν καὶ ἀποτελεσματικωτέραν τὴν τῶν ἀγίων τοῦ Θεοῦ Ἑκκλησιῶν ἐπικοινωνίαν ἀπεργάσεται, τοῦτο ἐστιν ἡ καθ' ἐκαστον ἐνιαυτὸν ἐπὶ τὸ αὐτὸν συνέλευσις ἀντιπροσώπων τῶν αὐτοκεφάλων Ἑκκλησιῶν κατὰ σειρὰν ἐν τοῖς κέντροις αὐτῶν πρὸς σύσκεψιν κοινὴν ἐπὶ τῶν γενικῶν τῆς Ὀρθοδοξίας ἀναγκῶν, ἐπὶ καθορισμῷ τῶν μέτρων τῶν ἀναγκαιούντων πρὸς θεραπείαν τῶν κακῶς ἔχοντων, ὃν ἐστὶ καὶ τὰ ἐκάστοτε ἐπισημαίνοντα ἐκασταχοῦ ρήγματα.

Ἐπὶ τοιούτοις ὅροις ἐστίν, ώς γ' ἡμῖν δοκεῖ, δυνατὴ, Θεοῦ συνναιρουμένου, ἡ τῶν Ὀρθοδόξων λαῶν μὴ μόνον ἐν τῇ ἐνότητι τῆς πίστεως, ἀλλα καὶ ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλας ἀγάπῃ καὶ ὁμοφροσύνῃ συνάντησις, δι' ᾧ καὶ ἡ ὁρθόδοξος ἡμῶν πίστις κρατυνθήσεται καὶ αἱ ἀγίαι τοῦ Θεοῦ Ἑκκλησία ἴσχυρότεραι καθιστάμεναι, δυνήσονται νικηφόρως ἀντιστῆναι τῷ καθ' ἐκάστην χαλεπωτέρῳ καὶ ὀλεθριστέρῳ γιγνομένῳ ἐναντίῳ πνεύματι τοῦ αἰῶνος τούτου.

Τοῦ λόγου δὲ προκειμένου περὶ τῆς Δυτικῆς καὶ τῆς τῶν Διαμαρτυρομένων Ἑκκλησίας, ἀς ἡ Υμετέρα Γερασμία Παναγιότης προσφυῶς ώς «δύο μεγάλας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀναδενδράδας» ἐχαρακτήρισε, καὶ δὴ περὶ τοῦ εἴγε ἐπίκαιρος τανῦν κρίνεται προδιάσκεψὶς τις κοινὴ τῶν Ὀρθοδόξων Ἑκκλησιῶν τὴν παρασκευὴν πεδίον ὄμαλοῦ φιλικῆς μετ' αὐτῶν ἀμοιβαίας προσπελάσεως καὶ τὸν καθορισμὸν τῶν βάσεων τῶν μέτρων καὶ τῶν μέσων σκοποῦσα, ἡμεῖς τε καὶ ἡ περὶ ἡμᾶς Αγία Σύνοδος διακαῶς μὲν τὴν τῶν πάντων ἐπιποθοῦμεν ἔνωσιν καὶ μετὰ θέρμης τὴν ὑπὲρ αὐτῆς ἀναφέρομεν δέησιν· καὶ θεοφιλὲς καὶ εὐαγγελικὸν ἡγούμεθα τὸ διηνεκῶς τοὺς τῆς Ἑκκλησίας ποιμένας μεριμνᾶν ὑπὲρ τῆς ἐπιτεύξεως τοῦ μεγάλου τούτου καὶ ἀγίου σκοποῦ,

τὸ μέντοι εἰδικῶς ἐν τῷ παρόντι ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου κοινῇ συσκέψασθαι τῶν οὐκ ἀναγκαίων εἶναι νομίζομεν, μηδὲν τι θετικὸν ἀποτέλεσμα ἐκ τῆς τοιαύτης προδιασκέψεως προσδοκῆσαι δυνάμενοι. Αναντίρρητον γὰρ τυγχάνει, ὅτι ἐκατέρα τῶν περὶ ὧν ἡμῖν ὁ λόγος Ἐκκλησιῶν σύστηματικῶς συγκροτηθεῖσα καὶ διὰ τῶν αἰώνων, τοῦ διηνεκοῦς ἔνεκεν καὶ χαλεποῦ ἀμοιβαίου πολέμου, συμπαγεῖσα, οὕτω στερρῶς τῶν ἴδιων ἀρχῶν καὶ δογμάτων ἀντέχεται, καὶ οὕτω φιλοτίμως ἐν αὐτοῖς ἐπαναπάνεται, ὥστε θεοσεβὴς καὶ πολυμαθὴς θεολόγος τῆς ἑτέρας τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων εἴπερ τὶς καὶ ἄλλος τὴν ἔνωσιν ἐπιποθήσας καὶ πολλὰ περὶ αὐτῆς γράψας καὶ μοχθήσας καὶ ἐν τῷ ὀνείρῳ αὐτῆς κοιμηθείς, οὐκ ὕκνησὲ ποτε εἰπεῖν, ὅτι πρὸς ἐπιτυχίαν ταύτης ἀνάγκη πάντας τοὺς Χριστιανὸς θερμῶς καθ' ἐκάστην παρακαλεῖν τὸν Κύριον νέαν ἔκχυσιν τοῦ Παναγίου Πνεύματος γενέσθαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τὸ δυσχερὲς δήπου τῆς ἐνώσεως παραστῆσαι βουλόμενος.

Καὶ δυνατὸν μὲν βεβαίως ἦν τὰς τοῖς δόγμασι καὶ τοῖς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοῖς διεστηκνίας Ἐκκλησίας ἐν ἀγάπῃ γοῦν χριστιανικῇ καὶ ἐν ἀμοιβαίῳ σεβασμῷ καὶ ἐκτιμήσει πρὸς ἀλλήλας διατελεῖν, μέχρις οὗ ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τῶν καιρῶν καὶ ἀνατείλῃ ἡ ποθητὴ τῆς ἐνώσεως ἡμέρα, ἐν ᾧ πάντες ἀγαλλιάσονται καὶ εὐφρανθήσονται, πλὴν δυστυχῶς καὶ τοῦτο κατέστησε δυσεπίτευκτον ὁ λεγόμενος προσηλυτισμός, τὸ μέγα τοῦτο ἐν τῷ Χριστιανισμῷ σκάνδαλον, ὅπερ ἐξετράχνει τὰς σχέσεις τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ τὸ μεταξὺ αὐτῶν χάσμα ἔτι μᾶλλον ἐπηύρυνεν. Οἱ οὖν ποιμένες καὶ λαοὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας οὐ παύσονται μὲν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τὰ τῆς εἰρήνης διώκοντες καὶ τὴν φιλικὴν ἀμοιβαίαν τῶν διῆσταμένων Ἐκκλησιῶν προσπέλασιν· ἐπιποθοῦντες καὶ ὑπὲρ αὐτῆς πάσῃ δυνάμει ἐργαζόμενοι, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀμύνης τῶν οἰκείων δογμάτων καὶ θεσμῶν οὐκ ἀποστήσονται, οὐδὲ παρόψονται ταῦτα ὑπὸ τῶν προσηλυτιστῶν

προσβαλλόμενὰ τε καὶ ἐξουθενούμενα. Αναγκαῖον δ' ἄρα πρὸ πάσης περὶ προσεγγίσεως τῶν διῆσταμένων Ἐκκλησιῶν διασκέψεων, καταργηθῆναι καὶ ἐντελῶς ἐκ τοῦ μέσου ἀρθῆναι τὸ σκάνδαλον τοῦ προσηλυτισμοῦ τὸ ἐξαναγκάζον τὴν Ὀρθόδοξον καὶ τὰς λοιπὰς ἐν Ἀνατολῇ ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἐν καταστάσει ἐμπολέμω ἀεὶ διατελεῖν. Λυπηρὸν γάρ δὴ καὶ ἀπαίσιον καὶ πικρᾶς καὶ ἀδιαλλάκτου ἐμπαθείας καὶ πολλῶν ταραχῶν καὶ συμφορῶν αἴτιον, καὶ μυκτηρισμοῦ τοῦ Χριστιανισμοῦ παρὰ τοῖς ἔξω πρόξενον, καὶ ἀφορμὴ τὸ ὅνομα τοῦ Χριστοῦ βλασφημεῖσθαι ἐν τοῖς ἔθνεσι τὸ Χριστιανοὺς Χριστιανοῖς δίκην λύκων ἐπιπίπτειν ἢ δίκην ὄφεων ὑπεισέρπειν καὶ πάσῃ δυνάμει καὶ παντὶ τρόπῳ καὶ μέσῳ ἀγωνίζεσθαι ποιῆσαι ἐνα προσήλυτον, τοσούτων ἔτι λαῶν ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένων ἢ ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ τοῖς φραγμοῖς ἐκλελυμένων καὶ ἐρριμμένων ὥσεὶ πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα.

Οὐδὲ δ' ὅμως περὶ τῶν δύο μεγάλων ἀναδενδράδων τοῦ Χριστιανισμοῦ δοκεῖ ἐν γε τῷ παρόντι ἀνεπίτευκτον, τοῦτο ὡς κατορθωτὸν διὰ τὰς δύο αὐτῶν παραφυάδας, τὴν τῶν Παλαιοκαθολικῶν, λέγομεν, καὶ τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν, ἥγονυμεθα. Ή μὲν γάρ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία εἰλικρινῆ ἐπιδειξαμένη πρὸς τὴν Γερασμιωτάτην Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν σεβασμὸν καὶ ἀνυπόκριτον ἐκτίμησιν, ἀλλὰ μὴν καὶ ἐπιμελῶς ἀποφυγοῦσα τὴν διὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ διατάραξιν τῆς εἰρήνης τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος, ἐξησφάλισεν ἦδη ἔαυτῇ ἀπαραμείωτον τὴν ἀγάπην τῶν ποιμένων καὶ τῶν λαῶν αὐτῆς, καὶ μάρτυς ἡ διηνεκῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας τῶν πρωτοθρόνων ἐπισκόπων τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἐφ' ἡ ἄπαν τὸ τῶν Ὀρθοδόξων ἐπικροτεῖ σύστημα.

Η δὲ τῶν Παλαιῶν Καθολικῶν Ἐκκλησία, ἡ νέα αὕτη κατά τῶν αὐθαιρεσιῶν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας διαμαρτύρησις, ἀνακηρύξασα ἔαυτὴν ὡς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἐπτὰ οἰκουμενικῶν Συνόδων ἰσταμένην, ὅμολογον μένως ἐγγύτατά ἐστι τῆς Ὀρθοδόξως Ἐκκλησίας, καὶ τινες τῶν παρ' ἡμῖν θεολογούντων

ἐπὶ τὸ αὐστηρότερον καὶ ἀκριβέστερον τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς ἐξετάζοντες σημαντικάς ἔτι ἀνακαλὺπτωσι διαφορὰς. Ἐξεστιν ὅθεν ἐλπίζειν ώς οὐ πòρρω ἀπέχει ἡ εὐκταία καὶ ποθητὴ ἡμέρα, καθ' ἣν ἐν ἑνὶ στόματι καὶ μιᾶ καρδίᾳ ἐν τῇ ἐνότητι τῆς πίστεως καὶ τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης καὶ ἀγάπης αἰνέσομεν τὸν οὐράνιον ἡμῶν Πατέρα τὸν ἐναρξάμενον ἐν ἡμῖν καὶ ἐπιτελέσαντα ἔργον ἀγαθόν.

Τὴν μετὰ τῶν δύο τοίνυν τούτων Ἑκκλησιῶν τελειοτέραν προσέγγισιν ἡ καὶ τελείαν μεθ' ἡμῶν ἔνωσιν οὐ μόνον τῶν δυνατῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀναγκαίων εἶναι νομίζοντες, φρονοῦμεν, ὅτι λυσιτελές ἀν εἴη καὶ ἀποτελεσματικὸν συγκροτηθῆναι, εἰ γε δυνατόν, ἐπιτροπὴν ἐκ θεολόγων ἀπασῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἑκκλησιῶν ἀληθεῖ παιδείᾳ κατηρτισμένων καὶ θείῳ ζήλῳ πετυκασμένων, καὶ πάσης προλήψεως ἀπηλλαγμένων, ἡ παρὰ τῷ πρωτοθρόνῳ ἐπισκόπῳ τῆς Ὁρθοδόξου Ἑκκλησίας ἐν Κωνσταντινούπολει συνερχομένη, τῷ δ' ὑπὸ τοῦ ἵεροῦ Αὐγούστινον διατυπωθέντι κανόνι «*in necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas*» στοιχοῦσα, συσκέψεται καὶ καθορίσει καὶ ταῖς Συνόδοις τῶν ἀδελφῶν αὐτοκεφάλων Ἑκκλησιῶν διὰ τῆς Υμετέρας Γερασμίας Παναγιότητος ὑποδείξει τὰς βάσεις, ἐφ' αἷς δυνατὴ ἡ ποθητὴ ἔνωσις, καὶ ἐν γένει ὅτι ἀν κριθῆ συντελεστικὸν πρὸς τὴν τοῦ ἱεροῦ καὶ ἀγίου σκοποῦ εὐόδωσιν, ὃν εἰσιν ἵσως ἡτε ἐν νέᾳ ὄμολογίᾳ πίστεως τελειότερα διατύπωσις τῆς ὁρθοδόξου διδασκαλίας καὶ ἡ ὄριστικὴ ἐπίλυσις τοῦ περὶ κανονικότητος τῆς Ιεραρχίας τῆς Αγγλικανικῆς Ἑκκλησίας ζητήματος. Ἐκ τοιᾶς δὲ τινος ἐνεργείας ἀπεκδεχόμεθα οὐ μόνον προσέγγισιν τελειοτέραν πρὸς τὰς ἐν λόγῳ δύο παραφυάδας τῶν ἐν τῇ Δύσει δύο μεγάλων Ἑκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ποθητὴν τελείαν μεθ' ἡμῶν ἔνωσιν, ἢν δικαίως ἡ Υμετέρα Θειοτάτη Παναγιότης ἐχαρακτήρισεν «ώς ενοίωνον ἀπαρχὴν τῆς ἐλπιζομένης καὶ ποθητῆς παγκοσμίου Χριστιανικῆς ἐνότητος». Ἐπὶ τοῦ περὶ μεταρρυθμίσεως δὲ τοῦ ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἑκκλησίᾳ κρατοῦντος Ιουλιανοῦ ἡμερολογίου ἐρωτήματος

τῆς Υμετέρας Γερασμιωτάτης Παναγιότητος τὸν λόγον μεταφέροντες, παρατηροῦμεν πρὸ παντὸς ὅτι ὑφ' ἀς σήμερον ἡ ἐν Ἀνατολῇ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διατελεῖ συνθήκας, ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τῆς Καθολικῆς καὶ τῆς τῶν Διαμαρτυρομένων Ἐκκλησίας ἀδιαλείπτως διὰ τῶν προσηλυτιστικῶν ἐνεργειῶν προσβαλλομένη, πᾶσα περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ κρατοῦντος ἡμερολογίου καὶ δὴ ἐπὶ προτιμήσει τοῦ Γρηγοριανοῦ ἀπόφασις ἔσται ἐπὶ βλάβῃ τῆς ὁρθοδοξίας. Εἰ δ' ὅμως οἱ ἐν τῇ Δύσει χριστιανικοὶ λαοὶ ἔλθοιέν ποτε εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ ἀντεναγγελικοῦ καὶ διὰ τὸ σχέδιον τῆς παγκοσμίου χριστιανικῆς ἐνότητος ὀλεθρίου τοῦ ὑπὸ αὐτῶν ὑποστηριζομένου ἔργου τοῦ προσηλυτισμοῦ καὶ οἱ τούτων προϊστάμενοι θελήσειν καταργῆσαι καὶ διὰ παντὸς ἐκ τοῦ μέσου ἄραι τὸ σκάνδαλον, φρονοῦμεν, ὅτι οὐδὲν ἀσυνεπὲς πρὸς ἔαντὴν ποιήσει ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία παραδεχομένη τὸ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἀκριβές ὑποδεικνύμενον ἡμερολόγιον, πρὸς τε χρονομετρικὴν ὅσον ἔνεστιν ἀκρίβειαν, πρὸς τε εὐκολίαν ἐν ταῖς βιωτικαῖς συναλλαγαῖς, ἀλλά μὴν καὶ πρὸς δόξαν Χριστοῦ, τῆς τῶν εἰς Αὐτὸν πιστευόντων ἐνότητος καὶ ἐν τῇ τοῦ χρόνου μετρήσει καὶ ἐν τῇ τῶν σωτηρίων ἔορτῶν ταυτοχρόνως ἐπιτελέσει καταφαινομένης. Ἀληθὲς μὲν γάρ, ὅτι ἡ τοῦ ἐπιμνημονικῶς τελειοτέρου ἡμερολογίου παραδοχὴ περιάξει εἰς ἀργίαν τὸν τε ἀποστολικὸν κανόνα τὸν ἀπαγορεύοντα τὴν ἔορτὴν τοῦ ἀγίου Πάσχα «πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας μετὰ Ιουδαίων τελεῖν», καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἀγίας οἰκουμενικῆς πρώτης Συνόδου κεκρατηκυῖαν συνήθειαν, ἵνα ἡ τοῦ Πάσχα ἔορτὴ ἔορτάζηται τὴν Κυριακὴν τὴν μετὰ τὴν πρώτην πανσέληνον τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας, ἀλλά τῶν ἡθικῶν αἰτίων, ἀφ' ὅν, ὅ τε ἀποστολικὸς κανὼν καὶ ἡ συνήθεια ἀπέρρευσεν, οὐκέτι ὑφισταμένων, πρόδηλον, ὡς οὐδὲν τὸ κωλῦον ἀπὸ δογματικῆς ἀπόψεως τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἐν ὁμοφωνίᾳ τῶν μελῶν αὐτῆς ἔτέρως συμφώνως πρὸς τὰ ἀληθῆ τῆς ἐπιστήμης πορίσματα τὰ περὶ ἡμερολογίου διατάξασθαι.

Ταῦτα εἰς ἀπάντησιν τῶν προβεβλημένων ἡμῖν σοβαρῶν καί

πολλῆς μελέτης καὶ σπουδῆς ἀξίων θεολογικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν μελετημάτων ἐπιστέλλοντες, εὐχαριστίαν ἀναφέρομεν τῷ Παναγάθῳ Θεῷ καὶ Πατρὶ τῶν φώτων τῷ διὰ τῆς Υμετέρας πεπνυμένης καὶ Θεοτιμήτου Κορυφῆς εἰς ὑψηλὰς καὶ πνευματικάς σκέψεις καὶ μελέτας ἡμᾶς παρορμήσαντι καὶ θερμῶς Αὐτοῦ δεόμεθα, ὅπως μὴ παύσηται ἐπισκεπτόμενος ἡμᾶς ἐν τῇ χρηστότητι Αὐτοῦ, ἐμπνέων ἡμῖν πάντοτε τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα τῇ Ἑκκλησίᾳ καὶ τὰς ἀγαθὰς καὶ σωτηριώδους βουλάς καὶ ἐγχειρήσεις τῶν ποιμένων αὐτῆς πλουσίως ἐπενλογῶν, κατενοδῶν καὶ εἰς αἴσιον πέρας ἄγων. Άμήν.

Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει Ἱερουσαλήμ α/Δγ'. Ἰουνίου ε' .

†Ο Ιεροσολύμων Δαμιανὸς

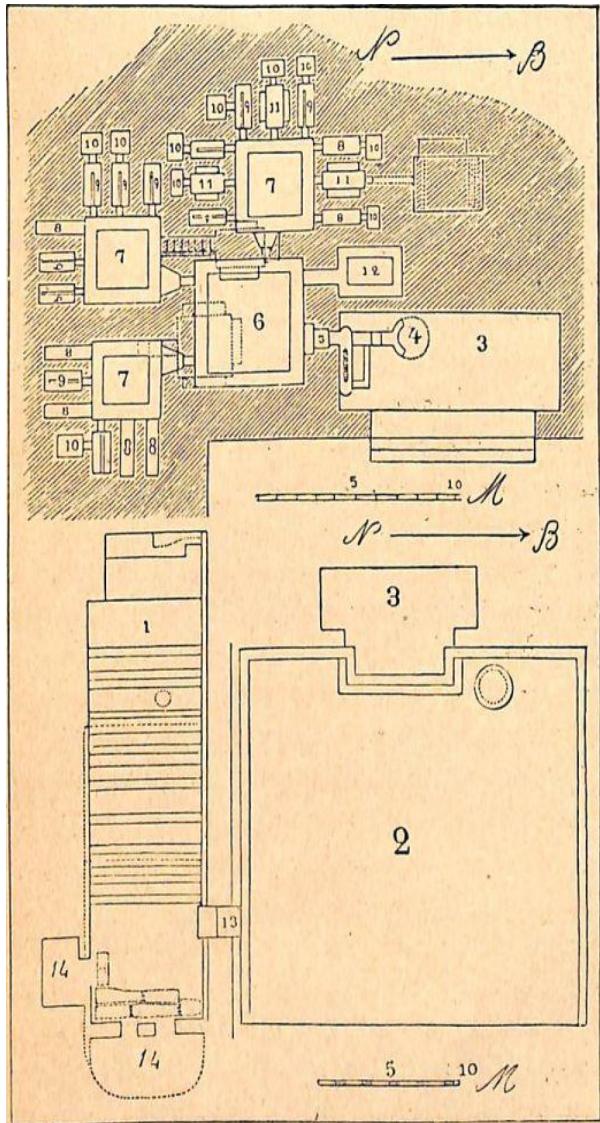
†Ο Ιορδάνου Ἐπιφάνιος- †Ο Θαβωρίου Στέφανος - †Ο Τιβεριάδος
 Μελέτιος- † Ο Κυριακουπόλεως Μελέτιος - † Ο Διοκαισαρείας Νικόδημος- Ο
 Σκευοφύλαξ Άρχιμ. Εὐθύμιος- Ο Καμαράσης Άρχιμ. Παρθένιος- Ο Δραγουμάνος
 Άρχιμ. Ἰννοκέντιος- Ο Άρχιμανδρίτης Γερμανὸς- Ο Άρχιμανδρίτης Σωφρόνιος-
 Ο Μ. Άρχιδιάκονος Γερμανὸς - Ο Άρχιμανδρίτης Γεράσιμος -
 Ο Άρχιμανδρίτης Νίκανδρος- Ο Άρχιγραμματεὺς Άρχιμ. Μελέτιος.

ΟΙ ΤΑΦΟΙ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ
(Κουπούρ-έλ Μουλούκ)

Οι τάφοι οὗτοι κείνται εἰς ἀπόστασιν 1/4 τῆς ὥρας ἀπό τῆς πύλης Δαμασκοῦ, περικεκλεισμένοι ἐντὸς τοίχου νεωστὶ κτισθέντος. Εἰσελθόντες διὰ θύρας, ὁρώσης πρὸς δυσμάς, εὐρίσκομεν ἔμπροσθεν ἡμῶν κλίμακα (1) εὐρεῖαν λελαξευμένην ἐπὶ τοῦ βράχου καὶ κειμένην μεταξὺ δύο τοίχων ἐκ βράχου, ἄγουσαν δὲ εἰς τοῖχον καθέτως λελαξευμένον, ἐν φόρῳ ὁρῶνται δύο ὅπαὶ μεγάλαι, ἀποβλέπουσαι εἰς δεξαμενὴν ἐπὶ τοῦ βράχου λελαξευμένην καὶ οὐ πρὸ πολλοῦ ἐπισκευασθεῖσαν, εἰς τὸν πυθμένα τῆς ὁποίας ἄγει κλίμαξ ἐπὶ τοῦ βράχου ἐπ' ἵσης λελαξευμένη. Ἐν τῷ δεξιῷ τοίχῳ ὁρᾶται ἑτέρα δεξαμενὴς ὀπὴ πεπληρωμένης χώματος. Δύο δὲ ὄχετοὶ ἐπὶ τοῦ βράχου λελαξευμένοι ἄγουσι τὸ ὑέτιον ὕδωρ, ὃ μὲν ὑψηλότερον κείμενος εἰς τὴν δύο ὅπας ἔχουσαν δεξαμενὴν, ὃ δὲ χθαμαλώτερον εἰς τὴν μήπω κενωθεῖσαν. Ἐν τῷ ἀριστερῷ τοίχῳ ὁρᾶται θύρα μεγάλη ἀψιδωτὴ λελαξευμένη ἐπὶ τοῦ βράχου (13), ἣ τις ἦν πρότερον, ὡς καὶ ἄπαν τὸ μέρος τοῦτο, κατακεχωσμένη καὶ μόλις ἡδυνατὸ τις ἔρπων νὰ διέλθῃ δι' αὐτῆς. Διὰ τῆς θύρας ταύτης εἰσερχόμεθα εἰς εὐρεῖαν αὐλὴν τετράγωνον (2), ἣς οἱ τοῖχοι εἶνε λελαξευμένοι καθέτως. Φαίνεται δὲ ὅτι αὕτη δέν συνετελέσθη.

Ἐν τῷ μεσημβρινῷ τοίχῳ ὁρῶνται βαθμίδες, ἄγουσαι εἰς προθάλαμον (3), ὑποστηριζόμενον ἄλλοτε ὑπὸ δύο κιόνων καὶ δύο πεσσῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου κατεσκευασμένων. Ἀνω τοῦ προθαλάμου τούτου καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ μετώπου τοῦ βράχου περιθέει ζωφόρος λίαν τεχνηέντως γεγλυμμένος. Ἐν τῷ κέντρῳ αὐτοῦ ὁρᾶται βότρυς σταφυλῆς, ὅστις ἦν ἔμβλημα τῆς Ἐπηγγελμένης Γῆς καὶ συνήθης τύπος τῶν νομισμάτων τῶν Ασαμοναίων. Δεξιὰ δὲ καὶ ἀριστερὰ τοῦ βότρυος τούτου εἶνε

λελαξευμένος συμμετρικῶς τριπλοῦς φοίνιξ, στέμμα καὶ τρίγλυφα, ἐναλλασσόμενα διά δίσκων στρογγυλῶν τριγύρων. Υπό τον ζωφόρον ὁρᾶται πλουσία φυλλώματος καὶ καρπῶν περιπλοκάς, ἡς το αριστερόν μέρος ἐφθάση πλέον ἢ τὸ δεξιόν ὑπό τῆς ἀνατροπέως τῶν αἰώνων σκαπάνης. Ἀνω δ' αὐτοῦ ἄρχεται γεῖσον λαμπρόν ἐκ κυματίων κομψῶν μεν, πλήν

δυστυχῶς λίαν ἐφθαρμένων. Ἐν τῷ προθαλάμῳ τούτῳ ὁρῶνται συντρίμματα σαρκοφάγων, κιονοκράνων καὶ στυλοβατῶν. Ἐν τῷ νοτίῳ μέρει τοῦ προθαλάμου τούτου ὁρᾶται λεκάνη (4), ἔχουσα 1,50 μέτρου βάθος περίπου, ἐξ ἣς ἀρχεται μικρὸς δίαυλος, ἄγων εἰς τὴν εἰσόδον τῶν ύπογείων μνημείων. Ἡ θύρα (5) τῆς εἰσόδου ἔχει 90 περίπου ἑκ. ὕψος καὶ 70 εὐρος. Ἀδρὸς δὲ λίθος ἐν εἴδει μύλης, κείμενος ἀριστερὰ τῆς εἰσόδου ἐν κοιλότητι ἐχρησίμευεν ἄλλοτε εἰς κλεῖσιν τοῦ μνημείου. Ὁ ἀδρὸς δὲ οὗτος λίθος δέν ἡδύνατο νὰ κινηθῇ εἰμή τῇ βοηθείᾳ μοχλοῦ ἐνεργοῦντος ἐκ δεξιῶν μὲν πρὸς τὰ ἀριστερὰ, ἵνα ἀνοιχθῇ ἡ θύρα, ἐξ ἀριστερῶν δὲ πρὸς τὰ δεξιά, ἵνα κλεισθῇ. Πρὸς ἐκτέλεσιν δὲ τῆς διπλῆς ταύτης κινήσεως ύπηρχεν ὁ ἄνω ορθεὶς δίαυλος καὶ ἔτερος, ὅστις ὁρᾶται ἀριστερὰ λελαξευμένος ύπὸ τὸν βράχον, ἄγων εἰς τὴν κοιλότητα, ἐν ᾧ ἐτίθετο ὁ λίθος. Ἡσαν δὲ ὅτε πρῶτος δίαυλος καὶ ἡ κοιλότης ύπὸ μεγάλων κεκλεισμένοι λίθων, ὃν αἱ ἐγγομφώσεις ὁρῶνται ἔπι. Ἀπαξ δὲ τοῦ λίθου τὸν δίαυλον καλύπτοντος αἰδομένου, καθίστατο οὗτος βατός, ἦν δὲ τότε εὔκολον, ἵνα κινήσῃ τις, τῇ βοηθείᾳ μοχλοῦ, τὸν λίθον ἡναγκασμένον νὰ ἀναβαίνῃ πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῆς θύρας ἐπὶ τῆς κοιλότητος. Πλὴν ὅπως δυνηθῇ ὁ λίθος νὰ ἀναβαίνῃ δέον κατ' ἀνάγκην νὰ ἀφαιρεθῇ καὶ ἡ τὴν κοιλότητα ἐπικαλύπτουσα πλάξ καὶ οὕτω καταστῇ ἐλευθέρα ἡ τῶν μνημείων εἰσόδος. Ὄπως δὲ κλείσωσιν αὐτὸς εἰσήρχοντο ἐν τῷ δευτέρῳ διαύλῳ, ἐν ᾧ ἐκίνουν, τῇ βοηθείᾳ μοχλοῦ τὸν λίθον πρὸς τὰ δεξιά, ὅστις ὑψούμενος ἔκλειε τὴν εἰσόδον τῶν μνημείων. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπιτιθεμένων καὶ τῶν πλακῶν τοῦ πρῶτου διαύλου καὶ τῆς κοιλότητος ἀπεκρύπτετο ὄλοτελῶς ἡ τῶν μνημείων εἰσόδος. Φαίνεται δὲ ὅτι σεισμὸς διέσχισε τὴν πρόσοψιν τοῦ μνημείου τούτου. Εἰσελθόντες διὰ τῆς θύρας ταύτης εύρισκόμεθα ἐν δωματίῳ τετραγώνῳ (6), οίονεὶ δευτέρῳ προθαλάμῳ. Ἐν τῷ μεσημβρινῷ αὐτοῦ τοίχῳ ὁρῶνται τρεῖς θύραι, ἡ μὲν κατὰ τὴν νοτιοανατολικήν, ἡ δὲ κατὰ τὴν νοτιοδυτικήν γωνίαν. Εἰσερχόμενοι διὰ τῆς κατὰ τὴν νοτιοανατολικήν γωνίαν θύρας ἀφικνούμεθα, ἀφ' οὗ ἀναβῶμεν ὑψωμά τι ἐν εἴδει βαθμίδος καὶ καταβῶμεν εἶτα δύο βαθμίδας, ἐν δωματίῳ σχεδὸν τετραγώνῳ (7), οὗτινος οἱ πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς

νότον τοῖχοι περιέχουσιν ἀνὰ τρεῖς θέσεις ἡ κλίνας νεκρικάς, ὡν αἱ δύο διαιροῦνται κατὰ τὸ μέσον εἰς δύο διὰ γραμμῆς. Απὸ τῆς βορειοδυτικῆς τοῦ δωματίου τούτου γωνίας κατερχόμεθα διὰ τεσσάρων βαθμίδων ἐν δωματίῳ, ἀνακαλυφθέντι ύπὸ τοῦ γνωστοῦ ἀρχαιολόγου Φερδινάνδου Δεσωλσύ (F. de Saulcy), ἐν ᾧ εὗρε σαρκοφάγον ἐνεπίγραφον ἐν ἀρίστῃ καταστάσει μετὰ τοῦ πώματος αὐτῆς, ἐν ἣ εὗρεν, ὡς λέγει, σκελετὸν βασιλίσσης, ἡ κεφαλὴ ἐστηρίζετο ἐπὶ μικροῦ προσκεφαλαίου ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου κατεσκευασμένου. Άμα ὡς ἥγγισαν τὸ πτῶμα, μετετράπη εἰς σποδόν, πλὴν ὀστῶν τινων. Η ἐπιγραφὴ, συγκειμένη ἐκ δύο γραμμῶν, κεῖται μεταξὺ δύο δίσκων. Ἐν αὐτῇ ύπάρχει τὸ ὄνομα Σεδδάν. Τὴν σαρκοφάγον ταύτην κατώρθωσεν ὁ Σωλσύ νὰ μετακομίσῃ εἰς Παρισίους μετὰ μεγάλης δυσχερείας. Τὸ δωμάτιον τοῦτο, ὃν τετράγωνον, περιλαμβάνει τρεῖς θέσεις νεκρικὰς ἐν εἴδει ἔδωλίων. Ἐντεῦθεν ἐπιστρέφομεν μέχρι τοῦ δευτέρου προθαλάμου καὶ παραπορευόμενοι τῷ μεσημβρινῷ τοίχῳ, ἀφικνούμεθα εἰς τὴν κατὰ τὴν νοτιοδυτικὴν γωνίαν θύραν, δι' ἣς εἰσελθόντες καὶ καταβάντες δύο βαθμίδας εύρισκόμεθα ἐν δωματίῳ, περιέχοντι ἔξ θέσεις νεκρικὰς ἐν τῷ μεσημβρινῷ καὶ δυτικῷ τοίχῳ. Ἀπασαι δὲ εἶνε διηρημέναι εἰς δύο (9), πλὴν τῆς κατὰ τὸ δυτικὸν ἀκρον τοῦ μεσημβρινοῦ τοίχου (8). Ἐκατέρα τῶν δύο κλινῶν τοῦ δυτικοῦ τοίχου πρὸς τὴν νοτιοδυτικὴν γωνίαν περιέχει μικρὸν δωμάτιον (10). Μεταξὺ τῆς εἰσόδου καὶ τῆς βορειοδυτικῆς γωνίας κατερχόμεθα διὰ τινων βαθμίδων ἐν ἑτέρῳ δωματίῳ, ἐν ᾧ ύπάρχουσι τρεῖς θέσεις νεκρικαί, ἐν εἴδει ἔδωλίων. Ἐκ τοῦ δωματίου τούτου ἐπιστρέφομεν ἐν τῷ δευτέρῳ προθαλάμῳ καὶ διὰ τῆς ἐν τῷ δυτικῷ αὐτοῦ τοίχῳ θύρας καταβάντες δύο βαθμίδας εύρισκόμεθα ἐν δωματίῳ, οὗτινος ὁ νοτιοδυτικὸς καὶ ὁ βόρειος τοῖχος περιλαμβάνουσιν ἀνὰ δύο θέσεις νεκρικάς, αἵτινες ἀπασαι περιέχουσι μικρὰ δωμάτια, πλὴν τῆς κατὰ τὴν βορειοανατολικὴν γωνίαν. Πρὸς δὲ οἱ τοῖχοι οὗτοι περιλαβάνουσιν ἀνὰ μίαν θύραν, δι' ἣς εἰσερχόμεθα εἰς δωμάτιον, περιλαμβάνον τρεῖς θέσεις νεκρικὰς ἐν εἴδει ἔδωλίων (11). Ἐν τῷ βάθει τοῦ ἐν τῷ βορείῳ τοίχῳ δωματίου ὁρᾶται στενὸς δίαυλος, ἄγων ἐν ἑτέρῳ δωματίῳ πρὸς δυσμὰς τοῦ ὅποιου ὁρᾶται κλίνη νεκρική ἐν

εῖδει έδωλίου καὶ πρὸς βορρᾶν δύο ύπερκείμεναι ἐν εἴδει βαθμίδων. Αἱ τρεῖς αὗται κλίναι εἶνε ἐπιμηκέστεραι πασῶν τῶν ἄλλων. Ἐντεῦθεν ἐπανερχόμεθα καὶ αὕτις ἐν τῷ δευτέρῳ προθαλάμῳ καὶ ἐγγὺς τῆς βορειοδυτικῆς γωνίας ὁρῶμεν κλίνην μεμονωμένην, ἅγουσαν εἰς δωμάτιον (12) μὴ ἀποπερατωθέν.

Τηλαρχούσι τινες θεωροῦντες τὰ ύπόγεια ταῦτα μνημεῖα ὡς τάφους τῶν Βασιλέων τοῦ Ἰούδα, ἔτεροι δὲ ὅτι ταῦτα εἶνε τὸ μνημεῖον Ἡρώδου τοῦ Ἀγρίππα. Ο γνωστὸς ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ κόσμῳ Φερδινάνδος Δεσωλσὺ ἀπασαν κατανήλωσε τὴν ἀρχαιολογικὴν αὐτοῦ δεινότητα, ἵνα ἀποδείξῃ ὅτι τὸ προκείμενον μνημεῖον εἶνε τάφοι τῶν Βασιλέων τοῦ Ἰούδα. Ἄλλὰ οἱ λόγοι, οὓς ἐπάγεται πρὸς ύποστηριξιν τῆς ἰδέας αὐτοῦ, εἶνε βεβιασμένοι καὶ αὐθαίρετοι, ἐνιαχοῦ δὲ φαίνονται ύποστηριζοντες τὴν ἐναντίαν ἰδέαν. Οἱ ἀρχαιολόγοι οὗτος λεπτομερῆ ἐποιήσατο ἔρευναν τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ μνημείου τούτου, ἀνεκάλυψε δὲ δωμάτιον, ἐν ᾧ εὑρε σαρκοφάγον μεγαλοπρεπῆ, ἥν, πολλὰς ἀπαντήσας δυσχερείας ἐκ μέρους τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως, μετεκόμισεν ἐν τῷ ἐν Παρισίοις μουσείῳ τοῦ Λούβρου.

Τὸ μνημεῖον τοῦτο δέν εἶνε δυνατὸν νὰ ἥνε τάφοι τῶν Βασιλέων τοῦ Ἰούδα ἔνεκα τῶν ἔξῆς ἐν συντόμῳ λόγων. Ἐκ πολλῶν τῆς Γραφῆς χωρίων δείκνυται ὅτι οἱ τάφοι τῶν Βασιλέων τοῦ Ἰούδα ἔκειντο ἐπὶ τοῦ ὄρους Σιών, ἐπὶ τοῦ νοτιοδυτικοῦ λόφου (Νέπι Δαχούτ) ἢ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ νοτιοανατολικοῦ, καλουμένου Δούρα καὶ Όπέλ ἢ Ὁφλά, ἀμέσως πρὸς νότον τοῦ Χάραμ-ἐσ-σερίφ (ναοῦ τοῦ Σολομῶντος). Οἱ δύο λόφοι χωρίζονται διὰ κοιλάδος τὰ νῦν ἐν μέρει κεχωσμένης, ἥν ὁ Ἰώσηπος καλεῖ φάραγγα τῶν τυροποιῶν. Ο τελευταῖος οὗτος λόφος ὁ νοτιοανατολικὸς φαίνεται ὅτι εἶνε πράγματι ἡ ἀρχαία τῆς Ιερουσαλήμ τοποθεσία, ἡ «πόλις Δαβὶδ» τῆς Γραφῆς, τὸ πραγματικὸν τῆς Σιών ιερὸν ὄρος, ἐπὶ τοῦ βορείου μέρους τοῦ ὅποιου ύψου ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος. 2) Ἡ εἰσόδος τῶν τάφων τῶν Βασιλέων δὲν ἥτο δυνατὸν νὰ εἶχε τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς εἰσόδου τοῦ προκειμένου μνημείου, διότι, κατά τὸν Ἰώσηπον διὰ ὅπῆς κατήρχοντο εἰς αὐτοὺς. «Ο γάρ Ἡρώδης πολλοῖς τοῖς ἀναλόμασιν εἰς τε τὰς ἔξω καὶ τὰς ἐν τῇ βασιλείᾳ χρώμενος, ἀκηκοὼς ἔτι τάχιον, ὡς Υρκανὸς ὁ πρὸ αὐτοῦ βασιλεὺς ἀνοίξας τὸν Δαυίδον τάφον ἀργυρίου λάβοι τρισχίλια τάλαντα, κειμένων πολὺ πλειόνων ἔτι, καὶ δυναμένων εἰς ἀπαν ἐπιφέρεσαι ταῖς χρηγγίαις, ἐκ πλείονος μὲν δι' ἐννοίας εἶχε τὴν ἐπιχείρησιν. Ἐν δὲ τῷ τότε νυκτὸς ἀνοίξας τὸν τάφον, εἰσέρχεται πραγματευσάμενος ἥκιστα μὲν ἐν τῇ πόλει φανερὸς εἶναι, παρειληφώς δὲ τοὺς πιστοτάτους τῶν φίλων. Ἀποθέσιμα οὖν χρήματα, καθάπερ Υρκανός, οὐχ

εῦρεν, κόσμον δὲ χρυσοῦ καὶ κεφηλίων πολύν, ὃν ἀνείλετο πάντα. Σπουδὴν δ' εἶχεν ἐπιμελεστέραν ποιούμενος τὴν ἔρευναν, ἐνδοτέρῳ τι χωρεῖν, καὶ κατὰ τὰς θήκας, ἐν αἷς ἦν τοῦ Δαυίδου καὶ τοῦ Σολομῶντος τὰ σώματα. Καὶ δύο μὲν αὐτῷ τῶν διορυφόρων διεφθάρησαν, φλογὸς ἔνδοθεν εἰσιοῦσιν ἀπαντώσης, ὡς ἐλέγετο. Περὶφοβος δὲ αὐτὸς ἐξῆει, καὶ τοῦ δέους ἵλαστήριον μνῆμα λευκῆς πέτρας ἐπὶ τῷ στομίῳ κατεσκευάσατο, πολυτελές τῇ δαπάνῃ (Ιουδ. Ἀρχαιολ. XVI, 7, 1)». Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου δείκνυται ὅτι ἡ εἰσοδος τῶν τάφων τούτων ἦν ἀφανῆς καὶ διὰ στομίου φρέατος κατήρχοντο εἰς αὐτοὺς, εἴτα δὲ ὅτι οἱ τάφοι ἦσαν ἐντὸς τῆς πόλεως, διότι ἄλλως ὁ Ἡρώδης δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ λάβῃ προφυλακτικὰ μέτρα, ὅπως μὴ γνωσθῇ ἐν τῇ πόλει ἡ πρᾶξις αὐτοῦ αὕτη. Καὶ τὸ ἐπόμενον χωρίον τοῦ Ἱωσήπου δείκνυσιν ὅτι οἱ τάφοι τῶν Βασιλέων τοῦ Ἰούδα ἦσαν ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ὅτι ἡ εἰσοδος αὐτῶν ἦν ἀφανῆς. «Ἐθαψε δ' αὐτὸν ὁ παῖς Σολομῶν ἐν Τεροσολύμοις διαπρεπῶς, τοῖς τε ἄλλοις οἷς περὶ κηδείαν νομίζεται βασιλικὴν ἅπασι, καὶ δὴ καὶ πλοῦτον αὐτῷ πολύν καὶ ἀφθονον συνεκήδευσεν... Μετά, γὰρ χρόνον ἐτῶν χιλίων καὶ τριακοσίων, Υρκανὸς ὁ ἀρχιερεύς, πολιορκούμενος ὑπὸ Ἀντιόχου τοῦ Εὐσεβοῦς ἐπικληθέντος, νίοι δὲ Δημητρίου, βουλόμενος χρήματ' αὐτῷ δοῦναι, ὑπὲρ τοῦ λύσαι τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν στρατιὰν ἀπαγαγεῖν, καὶ ἀλλαχόθεν οὐκ εὔπόρων, ἀνοίξας ἐναὶ οἴκον τῶν ἐν τῷ Δαυίδου μνήματι, καὶ βαστάσας τρισχίλια τάλαντα, μέρος ἔδωκεν Ἀντιόχῳ, καὶ διέλυσεν οὕτως τὴν πολιορκίαν. Μετὰ δὲ τοῦτον, ἐτῶν πολλῶν διαγενομένων, πάλιν Ἡρώδης ὁ βασιλεὺς ἔτερον ἀνοίξας οἴκον

ἀνείλετο χρήματα πολλά. Ταῖς μέντοι γε θήκαις τῶν βασιλέων οὐδεὶς αὐτῶν ἐπέτυχεν, ἥσαν γὰρ ὑπὸ τὴν γῆν μηχανικῶς κεκηδευμέναι πρὸς τὸ μὴ φανεραί εἶναι τοῖς εἰς τὸ μνῆμα εἰσιοῦσιν» (Ιουδ. Ἀρχαιολ. VI 15, 3). 3) Ἄν ρύψωμεν ἐν βλέμμα ἐπὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ μνημείου, ἀδιστάκτως πειθόμεθα ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος μνημεῖον πρέπει νὰ ἀναγάγωμεν εἰς τὴν ἐλληνορρωμαϊκὴν ἐποχήν, ἡς πλεῖστα μέχρι τοῦδε σώζονται ἐρείπια. 4) ἐκ τινος χωρίου τοῦ Νεεμίου (III, 14, 15, 16) δείκνυται ὅτι ὁ τάφος τοῦ Δαβὶδ ἔκειτο ἐπὶ τῆς Σιὼν: «Καὶ τὴν πύλην τῆς κοπρίας ἐκράτησε... τὴν δὲ πύλην τῆς πηγῆς ἡσφαλίσατο Σολομῶν υἱὸς Χολεζὲ ... καὶ ἔως τῶν κλιμάκων τῶν καταβαίνουσῶν ἀπὸ πόλεως Δαβὶδ. Ὁπίσω αὐτοῦ ἐκράτησε Νεεμίας, υἱὸς Αζαβούχ, ἀρχῶν ἡμίσους περιχώρου Βηθσοὺρ ἔως κήπου τάφου Δαβὶδ καὶ ἔως τῆς κολυμβήθρας κτλ.» 5) ἐν τῷ συγγράμματι: «Περὶ τῶν προφητῶν, πῶς ἐκοιμήθησαν καὶ ποῦ κεῖνται», τῷ ἀποδιδομένῳ τῷ ἰερῷ Ἐπιφανίᾳ (ἐκδ. Migne σελ. 368) ἀναγινώσκομεν τὰ ἔξῆς:... Ἔστι δὲ ὁ τάφος Ἡσαΐου τοῦ προφήτου ἔχόμενα τοῦ τάφου τῶν βασιλέων, ὅπίσω τοῦ τάφου τῶν ἱερέων, ἐπὶ τὸ μέρος τὸ πρὸς νότον. Σολομῶν γὰρ οἰκοδομῶν Ιερουσαλήμ, ἐποίησε τάφους τῶν βασιλέων, τοῦ Δαβὶδ διαγράψαντος αὐτοὺς. Ἔστι δέ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Σιὼν καὶ ἐποίησε σκολιὰν σύνθεσιν ἀνυπονόητον, καὶ ἔστιν ἔως σῆμερον τοῖς πολλοῖς ἀγνοούμενη». Κατὰ τὸν ἐκ Τουλέδης Βενιαμὶν δύο ἐργάται ἐργαζόμενοι ἐπὶ τοῦ ὄρους Σιὼν εἰσῆλθον κατὰ τύχην ἐντὸς τάφου, ἐν ᾧ ὑπῆρχον δωμάτια ἐπικεχρυσωμένα καὶ ἐπάργυρα καὶ τράπεζα, ἐφ' ἣς ἥσαν τὸ σκῆπτρον καὶ τὸ στέμμα τοῦ Δαβὶδ, οἱ δύο ἐργάται λειποθυμήσαντες συνῆλθον μετὰ πολὺν χρόνου. Ο Ραββίνος εἰδοποιηθεὶς ἐνήργησεν, ἵνα κλεισθῇ ὁ τάφος. Τὸ προκείμενον λοιπὸν μνημεῖον, δέν εἶνε τάφοι τῶν Βασιλέων τοῦ Ιούδα, ἀλλ' οὔτε τάφος Ἡρώδου τοῦ Αγρίππα. Ἐκ τῆς παρὰ τῷ Ιωσήπῳ περιγραφῆς τοῦ περιτειχίσματος, ὅπερ ἥγειρεν ὁ Τίτος περὶ τὴν Ιερουσαλήμ, ἵνα πολιορκήσῃ αὐτὴν στενῶς, διακόπτων πᾶσαν συγκοινωνίαν μετὰ τῶν περιχώρων, ἐξάγεται ὅτι ὁ τάφος οὗτος ἔκειτο ἐγγὺς τοῦ, κατὰ τὴν εἰς τὴν

Θεολογικήν Σχολὴν ἄγουσαν, μωαμεθανικοῦ νεκροταφείου. Τὸ μνημεῖον τοῦτο εἶνε ἀναμφιβόλως τὸ μνημεῖον τῆς Ἐλένης, βασιλίδος τῶν Ἀδιαβηνῶν, ἡτις, ἐλθοῦσα εἰς Ιερουσαλήμ, προσῆλθεν εἰς τοὺς κὸλπους τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ μετὰ πολλῶν αὐτῆς συγγενῶν καὶ ἐγκατέστη ἐν αὐτῇ. Ωικοδομήσατο δὲ ἐπί τοῦ λόφου Ἀκρα ἀνάκτορον, τρία δὲ στάδια μακρὰν τῆς πόλεως, πρὸς βιορᾶν, κατεσκεύασεν ἐπιτάφιον μνημεῖον, ἐπιβαινόμενον ὑπὸ τριῶν πυραμίδων, ἐν ᾧ ἐτάφησαν τὰ ὄστα αὐτῆς τε καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Ἰζάτου, ὅστις εἶχεν 24 υἱούς. Πολλὰ δὲ μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης ἐλθόντα ἐγκατέστησαν ἐν Ιερουσαλήμ καὶ ὠικοδομήσαντο ἀνάκτορα ἐν αὐτῇ. Οἱ Ἰώσηπος μνημονεύει τεσσάρων ἀνακτόρων οἰκοδομηθέντων παρὰ διαφόρων τῆς οἰκογενείας ταύτης μελῶν. Οἱ ἀριθμὸς λοιπὸν τῶν ἐν τῷ μνημείῳ τούτῳ ἀπαντωσῶν νεκρικῶν κλινῶν οὐδόλως εἶνε ὑπερβολικὸς ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης. Τοῦ μνημείου τούτου γίνεται μνεία ἐν πέντε χωρίοις ἀρχαίων συγγραφέων. Οἱ Ἰώσηπος ἐν τῇ Ἰουδαϊκῇ αὐτοῦ ἀρχαιολογίᾳ (XX, IV, 3) ὅμιλει περὶ τοῦ μνημείου τούτου, ὅπερ ἐπεβαίνετο ὑπὸ τριῶν πυραμίδων: «Οἱ δὲ Μονόβαζος τὰ τε ἐκείνης ὄστα καὶ τὰ τοῦ ἀδελφοῦ πέμψας εἰς Ιεροσόλυμα θάψαι προσέταξεν ἐν ταῖς πυραμίσιν, ἀς ἡ μῆτηρ κατεσκευάκει, τρεῖς τὸν ἀριθμόν τρία στάδια τῆς τῶν Ιεροσολυμιτῶν πόλεως ἀπεχούσας». Ἐν δὲ τῷ Ἰουδαϊκῷ πολέμῳ (V, II, I) τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως ἀγιγνώσκομεν ὅτι ὁ Τίτος ἐλθὼν εἰς Ιερουσαλήμ ἔγνω νὰ κατασκοπεύῃ τὴν πόλιν, νὰ ἀντιληφθῇ τῆς ὀχυρότητος αὐτῆς καὶ τῶν φρονημάτων τῶν Ἰουδαίων, πρὸιν ἦ ἄρξηται τῆς πολιορκίας αὐτῆς, ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ ἔξακοσίους ἐπιλέκτους ἵππεῖς: «Ἐως μὲν οὖν ὕσθιον ἴππαζετο τὴν λεωφόρον καταπατεῖν οὖσαν πρὸς τὸ τεῖχος, οὐδεὶς προεφαίνετο τῶν πυλῶν. Ἐπεὶ δὲ ἐκ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὸν Ψήφινον πύργον ἀποκλίνας, πλάγιον ἥγε τὸ τῶν ἴππεων στίφος, προπηδήσαντες ἐξαίφνης ἅπειροι, κατὰ τοὺς Γυναικείους καλουμένους πύργους διὰ τῆς ἀντικρὺ τῶν Ἐλένης μνημείων πύλης διεκπαίουσι τῆς ἵππου κλ.» Οἱ Ψήφινος πύργος ἔκειτο κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν τοῦ τρίτου τείχους, ὅπερ εἶχε τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθ' ἡμᾶς τείχους τῆς πόλεως. Ή θέσις τῶν Γυναικείων καλουμένων

πύργων δὲν εἶνε γνωστὴ. Ό αὐτὸς συγγραφεὺς (Ιουδ. Πολ. V, IV, 2) περιγράφων τὸ τρίτον τεῖχος λέγει: « Τῷ τρίτῳ δὲ (τείχει) ἦν ἀρχή ὁ Ἰππικὸς πύργος, ὅθεν μέχρι τοῦ βιορείου κλίματος κατατεῖνον ἐπὶ τὸν ψήφινον πύργον, ἔπειτα καθῆκον ἀντικρὺ τῶν Ἐλένης μνημείων - Ἀδιαβηνή βασιλὶς ἦν αὕτη, Ἱζάτου βασιλέως μήτηρ -καὶ διὰ σπηλαίων βασιλικῶν μηκυνόμενον ἐκάμπτετο μὲν γωνιαίου πύργου κατὰ τὸ τοῦ Γναφέως προσαγορευόμενον μνῆμα». Τὸ μνημεῖον τῆς Βασιλίδος Ἐλένης κεῖται πράγματι πρὸς βιορᾶν τῆς πόλεως καὶ εἰς ἀπόστασιν τριῶν σταδίων τῆς πόλεως, ἥτοι πεντακοσίων περίπου μέτρων. Τὸ δὲ τρίτον τεῖχος ἥρχετο, ὡς λέγει ὁ Ἰώσηπος, ἀπὸ τοῦ πύργου Ἰππικοῦ, ὅστις εἶνε τὸ παρὰ τὴν πύλην τοῦ Δαβὶδ ἢ τῆς Ἰόππης, κατ' Εὐρωπαίους, σύμπλεγμα τῶν πύργων, ὁ λεγόμενος πύργος τοῦ Δαβὶδ, ἐξετείνετο εὐθὺ πρὸς βιορᾶν μέχρι τοῦ Ψηφίνου πύργου, στρεφομένου δὲ μετὰ ταῦτα πρὸς ἀνατολὰς διήρχετο ἀπέναντι τῶν μνημείων τῆς βασιλίδος τῶν Ἀδιαβηνῶν Ἐλένης καὶ διὰ σπηλαίων βασιλικῶν μηκυνόμενον συνήπτετο μετὰ τοῦ ἀρχαίου ἐπὶ τῆς φάραγγος τῶν Κέδρων τείχους. Ἐσκανδαλίσθησαν τινες, ἐν οἷς καὶ ὁ Δεσωλσύ, ἐκ τῆς ἐκφράσεως «βασιλικὰ σπήλαια» τοῦ Ἰωσήπου. Οἱ ἀρχαιολόγοι οὗτοι, νομίσας ὅτι πρόκειται περὶ τῶν τάφων τῶν Βασιλέων τοῦ Ἰούδα, ἐταύτισεν αὐτὰ πρὸς αὐτοὺς, μὴ λαβὼν ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ Ἰώσηπος ὅμιλεῖ περὶ βασιλικῶν σπηλαίων καὶ οὐχὶ περὶ μνημείων. Τὰ σπήλαια ταῦτα πάντως θὰ ἦσαν λατομεῖα, ἐξ ὧν ἐπρομηθεύοντο λίθους, ἀνήκοντα εἰς τοὺς βασιλεῖς. Πράγματι δὲ μικρὸν τι μακρὰν τῆς πύλης Δαμασκοῦ πρὸς ἀνατολάς, δεξιὰ, τοῦ ἐκ τῆς πύλης τῆς Δαμασκοῦ ἐξερχομένου, ὑπὸ τὸ τεῖχος, ὑπάρχει θύρα σιδηρᾶ κεκλεισμένη δι' ἣς εἰσερχόμεθα εἰς σπήλαιον εὐρύτατον καλούμενον Μογάρτ-ἐλ-Κιττάν, ἐκτεινόμενον ἐπ' ἀρκετὸν διάστημα ὑπὸ τὴν πόλιν· εἶνε δὲ πάμμεγα λατομεῖον, ἐξ οὗ ἐλήφθησαν λίθοι πρὸς οἰκοδομὴν τῶν διαφόρων τῆς πόλεως μνημείων, ἵσως δὲ καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχει καὶ μικρὰ πηγὴ. Περὶ τοῦ μνημείου τούτου ὅμιλεῖ καὶ ὁ Παυσανίας, τὸ δὴ περίεργον εἶνε ὅτι ὅμιλεῖ περὶ τοῦ ἐντέχνου τῆς κατασκευῆς τῆς θύρας αὐτοῦ. Οἱ Σουΐδας καὶ ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος μνημονεύουσιν

περιηγήσεώς τινος εἰς Φοινίκην καὶ Συρίαν τοῦ Παυσανίου. Ἄν τὸ σύγγραμμα τοῦτο περιεσώζετο μέχρις ἡμῶν, θὰ εἴχομεν πολλὰς λεπτομερείας περὶ τοῦ προκειμένου μνημείου. Ἰδοὺ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τοῦ Παυσανίου χωρίον. «Ἐβραίοις δέ Ἐλένης γυναικὸς ἐπιχωρίας (ἐνεκα τῆς ἐν Ιερουσαλήμ ἐγκαταστάσεως αὐτῆς) τάφος ἔστιν ἐν πόλει Σολύμοις, ἦν εἰς ἔδαφος κατέβαλεν ὁ Ρωμαίων βασιλεύς. Μεμηχάνηται δὲ ἐν τῷ τάφῳ τὴν θύραν ὄμοιώς πάντα οὖσαν τῷ τάφῳ λιθίνην, μὴ πρότερον ἐπανοίγεσθαι, πρὸν ἀν ἡμέραν ἀεὶ καὶ ὥραν τὸ ἔτος ἐπαγάγη τὴν αὐτὴν. Τότε δὲ ὑπὸ μόνου τοῦ μηχανήματος ἀνοιχθεῖσα καὶ οὐ πολὺ ἐπισχοῦσα, συνεκλείσθη δι' ὀλίγης. Ταῦτα μὲν δὴ οὕτω, τὸν δ' ἄλλον χρόνον ἀνοίξαι πειρώμενος, ἀνοίξαις μὲν οὐκ ἀν, κατάξεις δ' αὐτὴν πρότερον βιαζόμενος».

Τὸ τελευταῖον δὲ χωρίον, ἐν ᾧ γίνεται μνεία τοῦ μνημείου τούτου εὔρηται ἐν τῇ ἑκατοστῇ ὄγδοῃ ἐπιστολῇ τοῦ ιεροῦ Ιερωνύμου πρὸς τὴν παρθένον Εύστοχίαν, ἐπιγραφομένη: «Epitaphium Paulae matris». Ο Ιερώνυμος ἀφηγούμενος ἐν αὐτῇ τὴν εἰς Ιερουσαλήμ ἀποδημίαν τῆς ὁσίας Παύλας, ὄμιλεῖ περὶ τῆς εἰς τὴν πόλιν ταύτην εἰσόδου αὐτῆς. Ἐξερχομένη δὲ ἐξ Ιόππης, ἡκολούθησε τὴν τετριμμένην ὁδόν, ἦν πάντες οἱ εἰς Ιερουσαλήμ ἐρχόμενοι προσκυνηταί ἡκολούθουν μέχρι τοῦ 16ου αἰῶνος, κατὰ τὰ διάφορα τῆς Ἀγίας Γῆς περιηγητικά, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀγίαν Πόλιν, διὰ τῆς πύλης Δαμασκοῦ, ἀφήσασα ἀριστερὰ τὸ μαυσωλεῖον τῆς βασιλίδος τῶν Ἀδιαβηνῶν Ἐλένης: «Quid moror? Ad levam mausoleo Helenae derelicto quae Adiabenorum regina in fame populum frumentum juverat ingressa est Hierosolymam κτλ». ἢτοι «διατὶ νὰ ἐνδιατρίψω περισσότερον χρόνον;» Αφήσασα ἀριστερὰ τὸ μαυσωλεῖον τῆς βασιλίδος Ἐλένης τῶν Ἀδιαβηνῶν, ἥτις διένειμε τῷ λαῷ σῖτον πάσχοντι ἐκ λιμοῦ, εἰσῆλθεν εἰς Ιερουσαλήμ.

Τελευταία ἀπόδειξις, κατ' ἐμέ, ὅτι τὸ προκείμενον μνημεῖον εἶνε τὸ μνημεῖον τῆς βασιλίδος τῶν Ἀδιαβηνῶν Ἐλένης, εἶνε ἡ κατὰ τὴν παρὰ τοῖς Ιουδαίοις τῆς Ιερουσαλήμ παράδοσιν ὀνομασία Κέλπα Σεπούα (ἥ κύων ἡ

χορτάζουσα, κατὰ τὸν ἴδιόρρυθμον τρόπον τοῦ ἐκφράζεσθαι τῶν ἀνατολικῶν λαῶν, ἡ ἀποδιδομένη παρ' αὐτῶν εἰς τὸ μνημεῖον τοῦτο, βεβαίως ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ βασιλὶς Ἐλένη, κατὰ τινα λιμὸν συμβάντα ἐν Ἱερουσαλήμ, μετεκόμισε σῖτον πολὺν ἔξωθεν καὶ διένειμε τοῖς κατοίκοις. Ἐπὶ τῆς ἔξωτερικῆς τοῦ μνημείου τούτου θύρας τοῦ περιτειχίσματος ὑπάρχει πλάξ, φέροντα ἑβραϊκὴν ἐπιγραφήν, ἐν ᾧ λέγεται τὶ εἶνε τὸ μνημεῖον τοῦτο. Ἐν δὲ τῷ ἔξωτερικῷ τοῦ μνημείου προθαλάμῳ εἶνε εἰς ὕψος ἀνηρτημένη πλάξ, ἐφ' ἣς ἀναγινώσκομεν τὰ ἔξῆς: «Tombeaux des Rois (ἀραβιστί). Tombeaux des Rois de Juda, (ἐβραϊστί). Monument acquis en l' année 1878 par Emile et Isaac Pereire pour le conserver à la science et à la vénération des fidèles enfants d' Israël, sur les conseils de M. de Saulcy, membre de l' institut de France et par les soins de M. Patrimonio, Consul de France à Jerusalem. Restauré par M.C. Mauss, architecte du gouvernement français. Donné à la France par la famille Pereire, en l' année M. D. CCCLXXXVI», ἥτοι Τάφοι τῶν βασιλέων (...). Τάφοι τῶν Βασιλέων τοῦ Ἰούδα Μνημεῖον κτηθὲν τῷ ἔτει 1878 παρὰ τῶν Αἰμιλίου καὶ Ἰσαὰκ Περεϊῷ πρὸς διάσωσιν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης καὶ σεβασμοῦ τῶν πιστῶν τοῦ Ἰσραὴλ τέκνων, εἰσηγήσει μὲν τοῦ Κ. Δεσωλσύ, μέλους τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Γαλλίας, ἐπιμελείᾳ δὲ τοῦ Κ. Πατρομονίου, Προξένου τῆς Γαλλίας ἐν Ἱερουσαλήμ. Ἐπηνωρθώθη ὑπό τοῦ Κ. Μώς, ἀρχιτέκτονος τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως καὶ ἐδωρήθη τῇ Γαλλίᾳ παρὰ τῆς οἰκογενείας Περεϊῷ κατὰ τὸ ἔτος 1886.

Ο πολὺς ἀρχαιολόγος Clermont Ganneau δυσθύμως φέρων ὅτι διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἐπισήμως καθιεροῦται ἡ ἴδεα ὅτι τὸ προκείμενον μνημεῖον εἶνε Τάφοι τῶν Βασιλέων τοῦ Ἰούδα, λέγει τὰ ἔξῆς: L' on ne saurait se défendre d' un certain sentiment de mélancolie quand on songe qu'avec la dixième partie peut-être de la somme qui a été dépensée pour l' acquisition et la «restauration» des présumés tombeaux des rois de Juda, offerts solennellement au gouvernement français, par de généreux mais trop crédules donateurs-et, ce qui est plus regrettable, acceptés

officiellement comme tels-on aurait pu, si l' on avait été mieux conseillé, découvrir les tombeaux véritables et en exhumer les trésors archéologiques qu' ils doivent encore renfermer», ἥτοι: Αδύνατον νὰ μὴ καταληφθῶμεν ἐξ αἰσθήματος μελαγχολίας ἀναλογιζόμενοι ὅτι διὰ τοῦ δέκατου μέρους τοῦ ποσοῦ τοῦ δαπανηθέντος πρὸς ἀπόκτησιν καὶ «ἐπανόρθωσιν» τῶν λεγομένων τάφων τῶν βασιλέων τοῦ Δαυΐδ, δωρηθέντων ἐπισήμως τῇ Γαλλικῇ κυβερνήσει παρὰ ἐλευθερίων μὲν, ἀλλὰ σφόδρα εὐπίστων δωρητῶν καὶ τό δὴ ἀνιαρότατον, ἀποδεκτῶν γενομένων ἐπισήμως ὡς τοιούτων -θὰ ἡδύναντο, ἢν ἐτύγχανον βελτίονος συμβουλῆς, νὰ ἀνακαλύψωσι τοὺς πραγματικοὺς τάφους καὶ ἀγάγωσιν εἰς φῶς θησαυροὺς ἀρχαιολογικούς, οὓς θά περιλαμβάνωσιν ἔτι.

Ιωάννης Φωκυλίδης

**ΤΑ ΥΔΑΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ ΤΟ ΠΑΛΑΙ
ΚΑΙ Η ΕΣΧΑΤΩΣ ΓΕΝΟΜΕΝΗ ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ ΝΕΟΥ ΥΔΑΤΟΣ**

Τὸ ζήτημα τῶν ύδάτων τῆς πόλεως Ἱερουσαλὴμ διήγειρε καὶ πάλιν ζωηρότατα τὸ ἐνδιαφέρον τῶν κατοίκων αὐτῆς. Ὁ κ. Ganward Ἀγγλος ἐλθὼν ἐσχάτως ἐκ Λονδίνου διῆσχυρίσθη ἐπιμόνως, ὅτι εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ Ὁροπεδίου τοῦ περὶ τὴν πόλιν Ἱερουσαλήμ, ὑπάρχουσιν ύδατα πηγαῖα, ὁ διῆσχυροισμὸς οὗτος ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ πάντων μετὰ δισταγμῶν καὶ ἀμφιβολιῶν μεμειγμένων μετ' ἀρκετῆς δόσεως εἰρωνείας. Μετὰ ἐπανειλημμένας ἐρεύνας ἔστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὸ κτῆμα τοῦ Ἅγιου Κυριακουπόλεως καὶ ἐζήτησε νὰ κάμῃ τὴν πρώτην δοκιμὴν ἐν αὐτῷ κειμένῳ ἐν τῷ μέσῳ τῆς κοιλάδος τοῦ Προφήτου Ἡλιού ἐπὶ τῷ ὄρῳ ἵνα, ἐὰν δέν ἀνεύρῃ ύδωρ πᾶσα δαπάνη ἦναι εἰς βάρος τοῦ ἰδίου. Γενομένων τῶν σχετικῶν συμβολαίων ἥρξατο ἡ ἐργασία καὶ ἀφ' οὐ ἔφθασεν εἰς βάθος 34 μέτρων ἡ διάτρησις τοῦ ἐδάφους, ἀνεφάνη τὸ ύδωρ, ἀνερχόμενον 2 καὶ ἥμισυ μέτρα ἄνω τοῦ πυθμένος τῆς δοκιμαστικῆς ὀπῆς. Τὸ γεγονός ἐξέπληξε τοὺς πάντας μηδὲν προσδοκῶντας κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον καθόσον καὶ ὁ τρόπος τῆς δοκιμῆς ἦτο πρωτοφανῆς. Ὁ Κ. Ganward διὰ κλάδου ἐλαίας λεπτοῦ προσφάτως κοπτομένου ἐκ τοῦ δένδρου καὶ κρατούμένου ὑπὸ ἐλαφρὰν πίεσιν μεταξὺ τοῦ ἀντίχειρος τοῦ λιχανοῦ καὶ τοῦ μέσου δακτύλου ἐβάδιζεν ἐν τινὶ ὅπωσδήποτε ἀγρῷ καὶ ἴστατο ἐκεῖ, ἔνθα ἥσθάνετο ὅτι ἐλαφρὸς τις μορφακισμὸς παρήγετο κατὰ τὴν χεῖρα τὴν κρατοῦσαν αὐτὸν. Ἐσχε τὴν καλωσύνην δὲ νὰ μοι δώσῃ νὰ πειραματισθῶ καὶ ἐγώ, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἥσθάνθην ὡς ἐλαφρὸν ἡλεκτροισμὸν διερχόμενον διὰ τῶν δακτύλων μου, ἀπέδωκα μᾶλλον εἰς ύποβολὴν (Suggestion) παρὰ εἰς πραγματικὸν αἴσθημα. Ἐπρότεινα νὰ δοκιμάσω ἐπὶ τῆς παρακειμένης στέρνας τῆς μεστῆς ύδατος, ἀλλὰ μοι εἶπεν ὅτι οὐδὲν θὰ αἰσθανθῶ ἐπὶ ύδατος στασίμου καὶ ὅτι οἱ χυμοὶ τοῦ φλοιοῦ τῆς ἐλαίας κινοῦνται μετὰ τοῦ κινουμένου ύδατος καὶ μεταδίδονται διὰ τοῦ ἐδάφους εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα. Μοὶ προσέθηκε δὲ ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τῆς εύρεσεως τῶν πηγῶν εἶναι λίαν ἀρχαῖος καὶ ὅτι οἱ Σίναι εγίνωσκον αὐτὸν πρὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν.

Καὶ πράγματι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἀρτεσιανῶν φρεάτων βλέπει τις, ὅτι ἡ ἀνεύρεσις τῶν πηγῶν δέν εἶναι νέα, ἀλλ' ἀρχαιοτάτη γνωστὴ καὶ εἰς τοὺς Σίνας καὶ Πέρσας καὶ Ρωμαίους οἵτινες κατὰ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς (Διόδωρον) παρεχώρουν ἐκτάσεις γαιῶν εἰς τοὺς δυναμένους νὰ ἀνεύρωσιν ύδατα καὶ πηγάς. Οὕτως ἐγένετο ἐπὶ τῶν ἐν Ἀφρικῇ ὀάσεων ἡ ἀνεύρεσις τοῦ ύδατος ἐπίσης καὶ τόσων

ἄλλων ἀρτεσιανῶν φρεάτων, ὃν τὸ βάθος ἀφικνεῖται μέχρι τῶν 500-600 μέτρων καὶ ὃν ἡ διάτρησις ἀπαιτεῖ μῆνας καὶ ἔτη καὶ δαπάνας.

Τὸ ἀνευρεθὲν ὕδωρ εἶναι ἄριστον πρὸς πόσιν, διαφανές, ἀνευ γεύσεως καὶ λίαν ἐλαφρὸν καὶ εὔπεπτον¹ ἡ ποσότης ὅμως αὐτοῦ μέχρι τοῦδε δέν εἶναι μεγάλη καὶ ἵσως πρέπει νὰ ἀνορχυθῇ εἰς φρέαρ διὰ νὰ αὐξήσῃ. Τήν ἐπιοῦσαν τῆς ἀποσδοκήτου ταύτης ἐμφανίσεως τοῦ ὕδατος πλῆθος λαοῦ κατέκλυσε τὸν τόπον, μὴ ἐξαιρουμένου μηδὲ τοῦ Διοικητοῦ καὶ τοῦ Δημάρχου καὶ ἐπὶ πολλὰς ἑβδομάδας ἐπηκολούθει ἡ συρροή αὕτη, διὰ τὸ ἔκτακτον γεγονός.

Ἡ λειψυδρία, ἡ ὁποία συνεχῶς μαστίζει τὴν χώραν, ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς ἐκτάκτου ταύτης συρροῆς εἰς φαινόμενον τοσοῦτον φυσικόν. Καὶ εἶναι ζήτημα ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος, καθόσον ὁ τόπος πάσχει δεινῶς ἐνίστε ύπὸ αὐχμοῦ ἐκ τῆς ἐλλείψεως τοῦ ὕδατος, ὀσάκις μάλιστα δύο ἥ τρία ἔτη κατὰ συνέχειαν αἱ βροχαὶ σπανίζουσι. Διότι ἡ Ἱερουσαλὴμ ἀριθμεῖ τρεῖς μόνον βροχεροὺς μῆνας καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ἡ δὲ βροχὴ σπανίως εἶναι διαρκής, ὡστε νὰ πληρωθῶσιν αἱ στέρναι τῆς πόλεως, ἐν αἷς ἐναποταμιεύεται τὸ ὕδωρ. Ἐνεκα τοῦ φαλακροῦ καὶ τοῦ ἀδένδρου τῆς χώρας οἱ ἄνεμοι εἶναι σφρόδροταί καὶ τρικυμιώδεις καὶ ἡ βροχὴ σπανία καὶ βραχείας διαρκείας· ἐνίστε παρέρχεται ὀλόκληρος ὁ Νοέμβριος μέ ὀλίγας ὥστε καὶ κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας οἱ ξηροὶ ἀνατολικοὶ ἄνεμοι εἶναι συχνοὶ διαρκοῦντες ὀλοκλήρους ἑβδομάδας. Οἱ δὲ ἄνεμοι οἱ βροχεροὶ ὁ βιορειοδυτικὸς συνήθως πνέει μὲν πολλάκις κατὰ συνέχειαν, ἀλλ' ἄνευ ἀφθόνων βροχῶν περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου αἱ βροχαὶ εἶναι ἀραιόταται. Ἡ ποσότης τοῦ ὕδατος ἡ καταπίπτουσα σήμερον ἐπὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐξ οὐρανοῦ κατ' ἔτος καὶ κατὰ μέτρον εἶναι κατὰ μέσον ὅρον κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη 0,636, δέν εἶναι κατωτέρα τοῦ 450 οὔτε ἀνωτέρα τοῦ 0,920.

Ἡ ποσότης αὕτη δέν ἐπαρκεῖ διὰ τὸν παρόντα πληθυσμὸν τῶν 46 - 60 χιλ. κατοίκων καὶ γίνεται χρῆσις τοῦ ὕδατος τοῦ φρέατος τοῦ Ἰωάβ, Σιλωάμ καὶ ἄλλων μακρὰν κειμένων πηγῶν. Πρὸ τριῶν ἐτῶν ἐνεκα τῶν συνεχῶν ἀνομβριῶν ἡ σπάνις τοῦ ὕδατος ἡνάγκασε τὴν δημαρχίαν νὰ ζητήσῃ ὕδωρ παρὰ τῆς ἐταιρείας τοῦ Σιδηροδρόμου, ὅπως μεταφέρῃ αὐτὸ ἐκ τῆς πηγῆς Βιττίῳ τρεῖς ὥρας κειμένης μακρὰν τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ καθ' ὅλον τὸ θέρος τοῦ 1900 ἡ πόλις ἐπρομηθεύετο τὸ ὕδωρ διὰ τοῦ Σιδηροδρόμου, 30-40 χιλ. λίτρας καθ' ἑκάστην.

¹ Ἐσχάτως παρετήρησα, ὅτι ἐν τῇ γεύσει του τὸ ὕδωρ ὑπέστη ἀλλοίωσιν ὡς ἐκ τοῦ βάθους εἰς ὁ προυχώρησεν ἡ διάτρησις, ὑπενθυμίζει πως τὴν γεύσιν ἡ μᾶλλον τὴν ὀσμὴν τοῦ ὑδροθείου εἰς ἐλάχιστον βαθμόν.

Γνωστὸν δὲ ὅτι τὸ ὕδωρ ἐνταῦθα μεταφέρεται ἐπὶ τῶν φάγεων τῶν ἀχθοφόρων ἐντός αἰγείων ἀσκῶν καὶ στοιχίζει συνήθως ἀπὸ 2-5 φράγκων τὸ κυβικὸν μέτρον.

Κρίνων τις ἐκ τῆς ξηρότητος ταύτης τῆς ἀγίας Γῆς καὶ λειψυδρίας, περὶ τῆς πάλαι λαλουμένης ἀφθονίας τῶν ὑδάτων τῆς πόλεως Ἱερουσαλήμ, περὶ πηγῶν ἐκτός τῆς πόλεως ἀφθόνων καὶ ὑδάτων φεόντων πειράζεται ὑπὸ σπουδαίων καὶ σοβαρῶν ἀμφιβολιῶν, ὃν καὶ δυσπιστεῖ νά παραδεχθῇ ὅτι τὰ γραφόμενα ἔχονται ἀληθείας. Ο γυμνὸς καὶ ξηρὸς οὗτος τόπος, ὁ ἀριθμῶν μόλις 3 βροχεροὺς μῆνας καὶ 9 ξηροὺς δι' ὄλου τοῦ ἔτους ἀν ἥτο δυνατὸν νὰ εἶχεν ἄλλοτε ἀφθονα ὕδατα, ὃν σήμερον οὐδὲν ἔχνος προφανὲς ὑπάρχει, ἀν ἥτο δυνατὸν ἡ Ἱερουσαλήμ νά ἥτο πρωτεύουσα κράτους ἀριθμοῦσα 250-300 χιλ. κατοίκων, κατὰ δὲ τὰς ἔορτὰς τοῦ Πάσχα καὶ 1,000,000 καὶ μιᾶς καὶ ἡμισείας ὡρας περίμετρον.

Ἐν τούτοις ἀν καὶ ἀντιφατικὰ ταῦτα φαίνονται πρὸς τὴν νῦν κατάστασιν, οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς Ἐβραῖοι τε καὶ Ἑλληνες καὶ Ρωμαῖοι συμφωνοῦσιν ὡς πρὸς τοῦτο, ὅτι ἡ πόλις Ἱερουσαλήμ εἶχεν ἀρκετὰ ὕδατα. Στράβων ὁ ἀρχαῖος Ἑλλην Γεωγράφος ἀκμάσας περὶ τὴν α'. ἀπὸ Χ. ἐκατονταετηρίδα, λέγει ὅτι « Ἱεροσόλυμα πόλις καλῶς τετειχισμένη καὶ ὀχυρὰ, ἐντὸς μὲν ἔχουσα πολλά καὶ καλὰ ὕδατα, ἐκτός δὲ ξηρὰ καὶ διψηρὰ.

Οτε ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας Σεναχερεὶμ περὶ τὸ 710 ἔτος π.Χ. ἥλθε νὰ πολιορκήσῃ τὴν πόλιν Ἱερουσαλήμ μετὰ μεγάλου στρατοῦ συμποσουμένου εἰς 185.000, ὁ τότε βασιλεὺς αὐτῆς Ἐζεκίας προσεκάλεσεν εἰς συμβούλιον τοὺς ἰσχυροὺς αὐτοῦ καὶ συνεσκέψθη μετ' αὐτῶν πῶς νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν πολιορκίαν τοῦ ἔχθροῦ διὰ τῆς ἐμφράξεως τῶν ὑδάτων καὶ τῶν πηγῶν τῶν ἐκτὸς τῆς πόλεως «καὶ ἐβουλεύσατο μετὰ τῶν πρεσβυτέρων αὐτοῦ καὶ τῶν δυνατῶν ἐμφράξαι τὰ ὕδατα πηγῶν, ἀ ἥν ἔξω τῆς πόλεως καὶ συνεπίσχυσαν αὐτῷ καὶ συνήγαγε λαὸν πολύν. Καὶ ἐνέφραξε τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν καὶ τὸν ποταμὸν τὸν διορίζοντα διὰ τῆς πόλεως, λέγων, μὴ ἔλθῃ Βασιλεὺς Ἀσσούρ καὶ εὔρῃ ὕδωρ πολὺ καὶ κατισχύσῃ (Β'. Παραλειπ. 32, 3. 4.). Τὸ «ἐνέφραξαν» σημαίνει ἐσκέπασαν, ἔκρυψαν, ἀλλ' οὐ κατέστρεψαν, δηλονότι κατεσκεύασαν βαθὺ ὑπόγειον ὑδραγωγεῖον, διὰ τοῦ ὅποιου διηγύθυναν τὸ ὕδωρ ἐσκεπασμένον ἀπὸ τὰ ὄμματα τοῦ ἔχθροῦ. Εἰς ψηλὸν λοιπὸν μέρος ἐκτός τῆς πόλεως ὑπῆρχεν ἔξοδος ὑδάτων καὶ ποταμὸς ὁ ὅποιος ἐκαλύφθη. Ποταμὸς βεβαίως δέν ἥτο ὑπὸ τὴν σημασίαν ὑπὸ τὴν ὅποιαν γνωρίζομεν τὴν λέξιν, ἀλλ' ὅπως καὶ ἀν ἔχη ἥτο μεγάλη ποσότης ὕδατος φέοντος.

Ἐπίσης δὲ εἰς τὸ αὐτὸ βιβλίον ἀναφέρεται ὅτι ὁ βασιλεὺς Ἐζεκίας κατεσκεύασεν ὑδραγωγεῖον καὶ δεξαμενὴν καὶ ἔφερε τὰ ὕδατα ἐντὸς τῆς πόλεως. Ἐπίσης καὶ Σειρὰχ λέγει, « Ὁ Ἐζεκίας ὡχύρωσε τὴν πόλιν αὐτοῦ καὶ εἰσήγαγεν εἰς μέσον αὐτῶν τὸν Γάγ, ὥρυξε σιδήρῳ ἀκρότομον καὶ φοιδόμησε κρήνας εἰς ὕδατα » (Σοφ. Σειρὰχ 48, 17)... Ὁ Ἐζεκίας κατὰ τὴν Ἀγίαν Γραφὴν ἦτο εἰς τῶν καλλίστων βασιλέων ... τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, εἶχεν ἀποκτήσει πλοῦτον πολὺν καὶ δόξαν, οὗτος λοιπὸν ἐφρόντισε νὰ προμηθεύσῃ εἰς τὴν πόλιν ἄφθονον ὕδωρ, τὸ ὅποιον συγχρόνως ἐφρόντισε νὰ προφυλάξῃ ἀπὸ τῶν ἔχθρῶν τὰ ὅμματα. Τινὲς ὑποθέτουσιν, ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ἐγένετο ἡ ἐντὸς τῆς πόλεως παρὰ τὸ Κοπτικόν χάνιον δεξαμενὴ, ἡ σήμερον Δεξαμενὴ τοῦ λουτροῦ ἡ Πατριάρχου λεγομένη, τὰ δὲ ὕδατα ἥρχοντο εἰς αὐτὴν ἐκ τῆς παρὰ τὸ Όθωμανικὸν νεκροταφεῖον ἀνω λεγομένης κολυμβήθρας τῆς κατὰ τὴν Ἀγίαν Γραφὴν κειμένης κατὰ τὴν μεγάλην ὁδὸν τοῦ γναφέως ἐπὶ τοῦ ὑδραγωγείου τῆς ὅποιας ἔστη ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ βασιλέως τῆς Ασσυρίας Ραζάκης. Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦτο τῆς ἀνω κολυμβήθρας ἦτο μάλιστα τὸ ἄκρον αὐτοῦ τὸ σπουδαιότερον καὶ λαμπρότερον μέρος ἐκτός τῆς πόλεως, διότι ἐνταῦθα ἐγένετο ἡ συνάντησις τῶν ἐπισήμων ξένων, ὡς κειμένου ἐπὶ εὐρείας λεωφόρου.

Ἡ δεξαμενὴ αὕτη καλεῖται σήμερον Πίρκετ-ὶλ Μαμίλλα, λέγεται δὲ τοῦ Μαμίλλα διότι ἔφερε τὸ ὕδωρ, μὰ ἔβραϊστί, εἰς τὴν Μιλλώ πόλιν τοῦ Δαυΐδ ἡ φρούριον. Περιηγηταὶ τοῦ μεσαίωνος περιγράφουσι δύο ὑδραγωγεῖα εἰσερχόμενα εἰς τὴν Δεξαμενὴν ταύτην, ἐν ἐκ τοῦ βιορρᾶ καὶ ἔτερον ἐκ τοῦ νότου· σήμερον οὐδὲν τοιοῦτον σώζεται ἀλλ' οὔτε σημεῖον αὐτοῦ.

Ο Ἀγγλος περιηγητής William George, ὁ πολλὰ γράψας περὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς πόλεως Ιερουσαλήμ θεωρεῖ τὴν δεξαμενὴν ταύτην ὡς μεταγενεστέραν παρατηρῶν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἐβραῖοι τὰς δεξαμενὰς αὐτῶν ἐλάξευον ἐντός βράχων καὶ ὅτι ἡ δεξαμενὴ αὕτη εἶναι ἐκτισμένη διὰ μικρῶν τετραγώνων κεκομμένων λίθων. Ποῦ ἄρα γε ἔκειτο ἡ ἀνω πηγὴ Γεών; Κατὰ πᾶσαν λογικὴν πιθανότητα αὕτη ἔκειτο που ἔξωθεν τῆς νῦν πύλης Δαυΐδ καὶ ὁ Ἐζεκίας ἔδωκε διεύθυνσιν πρὸς τὰ κάτω τὸν φυσικὸν ροῦν τοῦ ὕδατος ἀκολουθῶν πρὸς δυσμὰς τοῦ λόφου τῆς Σιάων ἦτοι εἰς τὴν φάραγγα τὴν ἐκτός τῆς πύλης τοῦ Δαυΐδ τὴν Σζορ-τιλ-὇ννάβ ἡ κοιλάδα Γεών ἐν τῇ ὅποιᾳ ὑπάρχουσι δύο δεξαμεναὶ ἡ ἀνω τοῦ Μαμίλλα καὶ ἡ κάτω Πίρκετ ἡ Σουλτάν. Ἡ πηγὴ ὅθεν Γεών προφανῶς ἔκειτο ὑψηλότερα τῶν δεξαμενῶν, ὁ δὲ ποταμὸς θὰ ἔρεεν ἐπὶ τῆς δυτικῆς ταύτης φάραγγος. Ο Ἡσαΐας ἀναφέρει (22, 10) ὅτι μεταξὺ τῶν δύο τειχῶν τῆς πόλεως κατεσκευάσθη λάκκος εἰς τὸν ὅποιον ἔχύνοντο

τὰ ὕδατα τοῦ παλαιοῦ ὕδροοστασίου, ὅστις θὰ ἔχρησίμευεν ἵσως δι' ἀμυντικὸν σκοπὸν ὡς τάφρος πλήρης ὕδατος κείμενος μεταξὺ δύο τειχῶν. Τοῦτο δὲ ἐφάνη ὅτι κατὰ τὴν ἐποχήν ταύτην τὴν περίσσειαν τοῦ ὕδατος μετεχειρίζοντο εἰς ἀμυντικὰ ἔργα.

Κατὰ τὴν ὁγητὴν λοιπὸν μαρτυρίαν τῆς Αγίας Γραφῆς, ἐπαναλαμβανομένην πολλάκις, ἐκτός τῆς πόλεως κατὰ τὸ δυτικὸν αὐτῆς μέρος ὑπῆρχε πηγὴ φανερὰ καὶ ἀφθονος μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ βασιλέως Ἐζεκίου ἔκτοτε καταστᾶσα ἀφανής.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἐζεκίου καὶ ἐφεξῆς, ἀφότου ἐνεφράχθησαν τὰ ὕδατα πασῶν τῶν πηγῶν τῶν ἐκτός τῆς πόλεως καὶ διαθήνθη τὸ ὕδωρ δι' ὕδραγωγείων ἐντὸς αὐτῆς, οἱ μὲν πολιορκούμενοι εἶχον ἀφθονίαν ὕδατων πάντοτε, οἱ δὲ πολιορκηταὶ εύρισκοντο εἰς μεγάλην ἔλλειψιν ὕδατος καὶ στενοχωρίαν. Εἶναι δὲ περίεργον ὅτι τὸ τοιοῦτον συνέβαινε καθ' ὅλας τὰς λοιπὰς πολιορκίας, ὡς θέλομεν ἵδη προβαίνοντες, ἐνῷ κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναβουχοδονόσορος δέν συνέβη τοῦτο, ἀν καὶ ἡ πολιορκία αὕτη διήρκεσε μακρὸν χρόνον.

Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ βιβλίον τῶν Βασιλεῶν παρέλειψε νὰ ἀναφέρῃ τοῦτο, ὑποδηλοῦν ὅτι ἡ αἰχμαλωσία τῶν Ιουδαίων ἐγένετο κατὰ παραχώρησιν Θεοῦ, ὅπως καὶ ὁ Ἰώσηπος δοξάζει.

“Οτε Αντίοχος ὁ Ἐπιφανῆς κατὰ τὸ 175 π.Χ. ἐπολιόρκει τὴν Ιερουσαλήμ, τόσον πολὺ ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἐστενοχωρήθη ὑπὸ τῆς ἔλλειψεως τοῦ ὕδατος καὶ τῆς δύψης, ὥστε ἡναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν, ἐνῷ ἀφ' ἐτέρου οἱ κάτοικοι εἶχον ἀφθονίαν ὕδατων ἐντὸς τῆς πόλεως.

Ἐν μεταγενεστέροις δὲ χρόνοις κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ιερούσαλημ ὑπὸ τοῦ Τίτου, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Δίωνος τοῦ Κασσίου, αἱ Ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες ὑπέφερον δεινὴν δύψαν καὶ ἔπινον κακὸν ὕδωρ, φέρουσαι αὐτὸ ἐξ ἀποστάσεως. Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ Τάκιτος, ὅστις παρεδέχετο ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Ρωμαῖοι ὅτι ὑπῆρχε πηγὴ ἐντὸς τῆς πόλεως. Οἱ πολιορκούμενοι τότε ἔπαθον ὅλα τὰ δεινὰ ὅσα δύνανται νὰ συσσωρευθῶσιν ἐπὶ λαοῦ καταδιωκομένου ὑπὸ θείας ὁργῆς. Ἐκ τῆς πείνης οἱ Ἐβραῖοι ὑπέφερον τὰ πάνδεινα, ἀσθένειαι καὶ πανώλεις κατεμάστιζον τὴν πόλιν καὶ κατὰ χιλιάδας καὶ

μυριάδας ἀπέθνησκον, ἀλλ' ὑπὸ δίψης οὐδεὶς ἀναφέρει ὅτι ὑπέφερον. Ἀν κατέλθωμεν εἰς μεταγενεστέρας ἀκόμη ἐποχάς, ἥτοι κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ιερουσαλήμ ύπὸ τῶν σταυροφόρων κατὰ τὸ 1099 βλέπομεν ὅτι οἱ μὲν κάτοικοι εἶχον καλὴν προμήθειαν ὕδατος, οἱ δὲ πολιορκηταὶ ύπὸ τὸν καυστικὸν ἥλιον τοῦ θερμοῦ Ἰουνίου ἔφθασαν εἰς ἐσχάτην δίψαν. Οἱ περιγράφων τὴν πολιορκίαν ταύτην Γουλιέλμος ὁ Τύρου λέγει, ὅτι ἡ στενοχωρία τῶν πολιορκητῶν ἦτο ύπερβολική, ἐν ᾧ οἱ κάτοικοι εἶχον ἀφθονίαν ὕδατων ἐκ τε τῆς βροχῆς καὶ ἐκ τῶν ὕδραγωγείων.

Τυπῆρχον δ' ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ εὐρύταται δεξαμενάι καὶ τοῦτο ἵσως ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται θεωρία, ἡ ὅποια ἔχει ἀνάγκην ἀποδείξεως ἀπτῆς, ἀλλὰ τόσον ἴσχυρῶς ύποστηρίζεται ύπὸ τῶν ἀρχαίων παραδόσεων ὥστε δέν θὰ ύπάρχει ἀμφιβολία περὶ τῆς ἀξιοπιστίας αὐτῆς.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Φιλαδέλφου διαδόχου τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος (ἥτοι 220 π.Χ.) ὁ Ἀριστέας ἐπισκεφθεὶς τὴν Ιερουσαλήμ λεπτομερῶς ἀπαριθμεῖ τὰς δεξαμενὰς τῆς Ιερουσαλήμ καὶ ύπὸ τὸν περιβόλον τοῦ Ναοῦ. Τυάρχει, λέγει, ὕδωρ ἀτελεύτητον, ὡσεὶ ἔρρεεν φυσικὴ πηγὴ πολύρροητος, προσέτι δὲ ύπάρχουσι θαυμάσιαι καὶ πελώριαι δεξαμεναὶ ύπὸ τὴν γῆν 5 σταδίους κυκλόθεν τῆς κατὰ τὸ ἰερὸν καταβολῆς καὶ ἐκ τῶν δεξαμενῶν τούτων ἔξερχονται σωλῆνες ἀναρίθμητοι, οἱ ὅποιοι συνάπτουσι καθ' ἕκαστα τὰ ρεύματα. Πάντα δὲ ταῦτα εἶναι μεμολυβδωμένα κατὰ τὸ ἔδαφος καὶ τοὺς τοίχους. Ἐπὶ δὲ τούτων εἶναι κεχυμένη μεγάλη ποσότης κονίας εἶναι δὲ πυκνὰ τὰ στόμια κατὰ τὴν βάσιν, καὶ εἰς οὐδένα εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ γνωρίζῃ ταῦτα εἰμή μόνον εἰς ἐκείνους εἰς τοὺς ὅποιους εἶναι ἐπιτετραμμένα τὰ ἱερὰ. Ομίλων δὲ περὶ Σὶμωνος τοῦ δικαίου νίοῦ τοῦ Ὁσίᾳ λέγει. Ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ αἱ δεξαμεναὶ τῶν ὕδατων ἔχουσαι ἔκτασιν θαλάσσης ἐκαλύφθησαν ύπὸ χαλκίνων πλακῶν.

“Οσον καὶ ἀν θεωρηθῶσι ταῦτα ύπερβολικὰ ἢ σχεδὸν μυθώδη ἐναπομένει ὅμως πάντοτε ἡ ἀλήθεια ὅτι ύπηρχον μεγάλαι δεξαμεναὶ ύπὸ τὸν περιβόλον τοῦ ναοῦ. Άλλὰ πῶς ὁ Ἰώσηπος δέν ἀναφέρει τι περὶ τούτων, εἶνε ἀνεξήγητον.

Αἱ περιγραφαὶ τοῦ Τιμοχάριδος καὶ τοῦ Φίλωνος ἀναφερόμεναι ὑπό τοῦ Εὐσεβίου ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ Προπαρασκευῇ ὁμιλούντων περὶ ἀφθόνων όευμάτων ἀρδευόντων τὴν πόλιν τοὺς κήπους καὶ τὰς πελωρίας δεξαμενὰς καὶ σωλῆνας, ἐπιβεβαιοῦσι τὰς καταθέσεις τοῦ Ἀριστέα. Ἐπίσης δὲ καὶ ἐν τοῖς ἐβραϊκοῖς βιβλίοις Μισνᾶ καὶ Ταλμοὺδ ἀπαντᾶ τις πολυαρίθμους σημειώσεις περὶ τῶν ὑδάτων τοῦ ναοῦ. Ἐν αὐτοῖς λέγεται ὅτι ὑπῆρχον λουτῆρες διὰ καθαρισμὸν τῶν ἰερέων ἐντός καὶ ἔκτός τοῦ ἰεροῦ περιβόλου διαρκῶς πληρούμενοι φεόντων ὑδάτων ἐκ τῆς πηγῆς Ἐθάμ, λουτῆρες διὰ τὸν μέγαν Ἀρχιερέα, κοινὰ λουτρὰ διὰ τοὺς ἰερεῖς καὶ καθεξῆς.

Σώζεται προσέτι ἡ ἔξῆς παράδοσις, ἡτις εἶνε μὲν πολὺ κεκαλλωπισμένη, ἀλλ' εἰς τὸ σκιαγράφημα αὐτῆς διαφαίνεται μία ἀλήθεια. Ὄταν ὁ Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης ἥθελησεν ἀνακτῆση τὸν Ναὸν τοῦ Σολομῶντος καὶ προητοιμάζοντο οἱ διοίκοδομὴν θεμέλιοι λίθοι, λίθος τις μετατοπισθεὶς ἐξήγαγεν εἰς τὸ φῶς ὅπῃν οὖσαν εἴσοδον σπηλαίου ἐσκαμμένου ἐντός βράχου ἐργάτης καταβιβασθεὶς διὰ σχοινίου εὗρεν ὕδωρ μέχρι τοῦ ἡμίσεως τοῦ σώματός του, ψαύων δὲ διὰ τῶν χειρῶν του, ἀνεκάλυψεν εἰς μίαν στήλην ὑψουμένην ὄλγον ἀναθεν τοῦ ὕδατος βιβλίον τετυλιγμένον εἰς ἔνδυμα, τὸ ὅποιον εὑρέθη ὅτι ἦτο τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Φιλοστόργιος).

Κατὰ τὰ λεγόμενα τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τὰς μαρτυρίας ἐτέρων συγγραφέων ἡ Ἱερουσαλήμ εἶχεν ἀφθονα ὕδατα. Η ὑπαρξίς ὅλων τῶν ὕδραγωγείων καὶ τῶν δεξαμενῶν πρέπει νὰ ἦναι ἐποχῆς μεταγενεστέρας τοῦ Ἐζεκίου ἀν καὶ τὸ ὕδραγωγεῖον καὶ αἱ δεξαμεναὶ αἱ περὶ τὴν Βηθλεὲμ ἀποδίδονται κοινῶς εἰς τὸν Σολομῶντα, διότι ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ ἀναφέρεται ὅτι ὁ Σολομὼν κατεσκεύασε δεξαμενὰς διὰ τοὺς κήπους του, ἐνθα μετέβαινε κατὰ Ἰώσηπον πρὸς περίπατον καθ' ἑκάστην. Ποίας δεξαμενὰς ἐννοεῖ ὁ Ἐκκλησιαστὴς εἶναι ἄγνωστον, διότι καὶ παρὰ τὴν Ἱερουσαλήμ ὑπάρχουσι πέντε τοιαῦται δεξαμεναὶ μεγάλων διαστάσεων.

Φρέατα καὶ πηγαὶ ἐν Ἱερουσαλήμ.

Φρέατα ὑπάρχουσι περὶ τὸν Ναὸν τοῦ Σολομῶντος σήμερον·

δύο, τέσσαρά εἰσιν ἀνεσκαμμένα παρὰ τὴν ὁδὸν (Via Dolorosa) ἀλλά τὸ ὕδωρ τούτων εἶναι γλυφὸν καὶ ἀκατάλληλον πρὸς πόσιν καὶ δι' ἄνθρωπον καὶ ζῶον, καὶ χρήσιμον τὸ ἐν διὰ πλύσεις μόνον καὶ ἴδιᾳ τὸ ἐν Hammam-é Siete, τὸ ὅποιον ἔξητάσθη λεπτομερῶς ὑπὸ τοῦ Ἀγγλου Wolcot ὑπὸ συνθῆκας ὅλως δραματικάς, παραθέτομεν δὲ χάριν περιεργείας τὴν διήγησιν τοῦ ἴδιου. Αὕτη ἡ ψυχρὰ Ἀγγλικανικὴ ἀφοβία προκαλεῖ αἴσθημα φρικιάσεως εἰς τὸν ἀναγνώστην ἀλησμόνητον. Τὸ φρέαρ τοῦτο κεῖται κατὰ τὴν δυτικὴν πύλην τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος. Οἱ Welcot πρὸ 60 (ἴσως) ἔτῶν ἡθέλησε νὰ κατέλθῃ ὁ ἴδιος εἰς τὸ φρέαρ τοῦτο καὶ ἔξετάσῃ αὐτό. Ἐζήτησεν ἄδειαν παρὰ τοῦ τότε διοικητοῦ, κατόπιν τοῦ Μουφτῆ, ἀλλά δέν τοῦ ἐδόθη, μετ' ἐπανειλημμένας δὲ ἀποπείρας προσεπάθησε νὰ πείσῃ τὸν Κύριον τοῦ λουτροῦ νὰ βοηθήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἡρνήθη· ὅθεν μισθώσας δύο φελλάχους Σιλωαμίτας κατὰ μῆνα Ιανουάριον ἐν τῷ σκότει βαθείας νυκτὸς μετέβη εἰς τὸ φρέαρ, ἔχων σύντροφον ἔνα ὑπηρέτην καὶ προμηθευθεὶς κηρίᾳ καὶ φώσφορα καὶ τὰ πρὸς καταμέτρησιν ἐργαλεῖα καὶ πυξίδα καὶ πᾶν ὅτι ἀπητεῖτο δι' ὕδατικὴν ἐκδρομήν, ἀφιχθεὶς περὶ τὸ στόμιον τοῦ φρέατος ἔθηκε σχοινίον περὶ τὸ σῶμα του καὶ κατεβιβάζετο διὰ τῆς ὀπῆς ταύτης ὑπὸ τῶν φελλάχων, οἵτινες εἶχον πληρωθῆ καὶ ἥδυναντο ἀνευ ἀμφιβολίας ὀλισθήσαντος τοῦ σχοινίου νὰ ἀφήσωσι τὸν αὐθέντην των εἰς τὴν τύχην του.

Ἐν τούτοις οὐδὲν τὸ ἀπευκταῖον συνέβη ἀλλ' ἐπέζησεν ἵνα διηγηθῇ τὴν ἰστορίαν, τῆς ὅποιας ἀπεικονίζομεν ἐνταῦθα ἀπλοῦν σχεδιαγράφημα. Ή εἰς τὸ φρέαρ εἴσοδος εἶναι μόλις δύο σπιθαμῶν τετραγωνικῶν, ἀλλ' ὀλίγον τι πρὸς τὰ κάτω ὑπάρχει ἄνοιγμα 12 σπιθαμῶν τετραγωνικῶν, ὅπερ προφανῶς εἶναι λελαξευμένον ἐν τῷ βράχῳ. Η πρώτη περιπέτεια κατὰ τὸ ἐναέριον τοῦτο ταξείδιον ἦτο ὅτι ἀπήντησε τὴν δερματίνην ἀντλίαν, ἡ ὅποια ἐδέθη εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ σχοινίου ὡς ἀντισήκωμα. Η ἀντλία αὐτὴ πλήρης ὕδατος ἔρρεεν ἀπὸ δωδεκάδα ὀπῶν ὅθεν κατὰ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ δρόμου ἦτο κάτωθεν ψυχρολουσίας, μετὰ δυσκολίας δὲ ἐκράτει καὶ τὸ φῶς αὐτοῦ, ἐκτός τοῦ κύκλου αὐτῆς. Τὸ φρέαρ εἶχε βάθος $82 \frac{1}{2}$ ποδῶν καὶ τὸ ὕδωρ $4\frac{1}{2}$. Ἐνῶ ἔφθανεν εἰς τὸν πυθμένα,

αἱ δονήσεις τοῦ σχοινίου πρὸν νά πατήσῃ τὸν πόδα ἔσβυσαν τὸ φῶς καὶ εὐρέθη εἰς τέλειον σκότος. Τὰ φώσφορὰ του διετηρήθησαν ξηρὰ καὶ ἡδυνήθη να ἀνάψῃ φῶς καὶ νά φωτίσῃ τά σκότη.

Παρετήρησεν ὅτι ἐξ πόδας ἄνωθεν τοῦ ὕδατος ὑπῆρχε θύρα φέρουσα εἰς ἀψιδωτὸν κοῖλον χῶρον εἰς τὸν ὅποιον κατώρθωσε νά εἰσέλθῃ καὶ ἐκεῖ προεγμνάσθη διά τὸ περαιτέρω ταξείδιόν του. Ο χῶρος οὗτος εἶχε 3-4 ποδῶν ὑψος 15 μῆκος καὶ 10 πλάτος καὶ δέν ἐφαίνετο ὅτι κατεσκευάσθη διά τὸ ὕδωρ. Αντικρὺ εἰς τὸ κοίλωμα τοῦτο ἀνεκάλυψεν ἔτερον διάδρομον, ὁ ὅποιος ἐσχημάτιζε τὸν ὄχετὸν τοῦ ὕδατος. Εἶχε δὲ τὴν πρόνοιαν νά φέρῃ μεθ' ἔαυτοῦ καουτσούκ. Κατέβη εἰς τὸ ὕδωρ καὶ διελθὼν τὸν διάδρομον ταχέως ἐπέρασεν εἰς ἄλλο κοίλωμα μὴ δυνηθεὶς νά πράξῃ τι.

Η πέραν δίοδος εἶχε 2-3 ποδῶν πλάτος καὶ 5 ὑψος σκεπασμένη μὲ λίθους φερομένους ἐγκαρφίως ἀλλά λίαν ἀνωμαλῶς εἰς τινα μέρη ὑπῆρχον τεμάχια λείου μαρμάρου καὶ εἰς τινα θέσιν τὸ ἄκρον στήλης γρανίτου προεξεῖχεν εἰς τὴν δίοδον. Ο πυθμὴν τοῦ ὄχετοῦ δέν ἦτο εὐρύς, αὐτὸς ὁ ὄχετὸς ὅχι εὐθύς, ἀν καὶ ἡ γενικὴ τοῦ διεύθυνσις ἦτον εὐθεῖα καὶ ἡ τομὴ τόσον ἀνισος ὥστε νά ὑποβάλλῃ τὴν ἴδεαν ὅτι ἐπωφελήθησαν οἱ ἐργάται αὐτοῦ ἐκ φυσικῆς σχισμῆς τοῦ βράχου. Διελθὼν 80 ποδῶν μῆκος διά τοῦ ὄχετοῦ ἔστη πρὸ δεξαμενῆς ἡ φρέατος ἀγνώστου βάθους εἰς τὸ ἀντικρυνόν μέρος τοῦ ὅποιου ὁ τοῖχος εἶχε καταρρεύση εἰς τὸ ὕδωρ. Δυστυχῶς ἦναγκάσθη νά ἐπιστρέψῃ ἀνευ ἰκανοποιητικῶν ἀποτελεσμάτων. Η ἔξοδός του ὑπῆρξεν εὐθυμος καὶ χαρακτηριστικὴ διά τὴν ψυχράν ἀφοβίαν. Εἶχε μόλις διάστημα πρός ἀναπνοὴν μεταξὺ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος καὶ τῆς ὁροφῆς καὶ βεβαίως ἡσθάνθη πολλὴν κακουχίαν, ἐν τοιαύτῃ θέσει, ὅμως εύρισκόμενος ἐμέτρησε τὴν δίοδον διά τοῦ ἐργαλείου ρύφας ἐν τελευταῖον βλέμμα εἰς τὸ βάθος ἀφῆκε τὸ κηρίον ἀνημμένον νά καίη ἐκεῖ καὶ ἐπέστρεψε πρὸς τὸ φρέαρ διὰ τὴν ἀνοδον. Τὸ σχοινίον ἦτο ἀκόμη ἐκεῖ καί οἱ φελλάχοι ἐπάνω, ἐδόθη τὸ σύνθημα καὶ εὐρέθη ταλαντευόμενος ἐν τῷ ἀέρι καὶ τῷ σκότει, διότι ἡ λαμπάς τοῦ καὶ πάλιν ἐσβέσθη. Η κάθοδός του ἦτο ὄμαλὴ, ἐνῶ ἡ ἀνοδος ἦτο ἀτακτος καὶ ἀνώμαλος, διότι κατά τὸν φυσικὸν νόμον εἴλκετο πρὸς τά ἐπάνω ἐκ διαλειμμάτων, τοῦτο δὲ

προυκάλει μεγάλας δονήσεις. Περιεδονεῖτο λοιπὸν περὶ τοὺς σκοτεινοὺς θόλους προσκρούων εἰς τὴν μίαν καὶ ἐτέραν πλευρὰν καὶ δέν ἐστενοχωρήθη διότι εὗρε καὶ πάλιν ἔαυτόν κάτωθεν τοῦ ἀνοικτοῦ οὐρανοῦ. Ἐπειδὴ εἶχε χαλάσει ἡ πυξὶς του, δέν ἥδυνήθη νὰ ὁρίσῃ ἀκριβῶς πρὸς ποῖον μέρος διηγήθητο ὁ διάδρομος ἀλλ ἵκοινεν ὅτι διηγήθητο μᾶλλον πρὸς τὸ Χαρέμ-έλ Σερίφ ἔως 124 πόδας ἀγγλικούς.

Ἡ πηγὴ τοῦ Σιλωάμ ἐξητάσθη κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπὸ τοῦ Ροβίνσωνος μετὰ μεγάλης λεπτομερείας. Γνωστὸν ὅτι ἡ πηγὴ αὕτη ἔχει δύο στόμια τὸ ἄνω, Ἐμ Δαραζὲ καὶ τὸ κάτω τὸ κυρίως στόμιον. Ο Ροβίνσων εἰσελθών πρῶτον ἀπό τὸ κάτω στόμιον, κατόπιν δὲ ἀπό τὸ ἄνω καὶ διελθών ὅλον τὸ μῆκος εὗρεν ὅτι ὑπῆρχε σωλὴν ἐσκαμμένος ἐντὸς τοῦ βράχου ἔχων μῆκος 1750 ποδῶν ἀγγλικῶν.

Εἰς μερικὰ μέρη λέγει ὅτι ἡ δίοδος ἦτο τόσον στενὴ, ὥστε δέν ἥδύνατο νὰ προχωρήσῃ εἰμὶ ἐκτείνων ὅλον τὸ σῶμα κατὰ μῆκος καὶ ἔλκων αὐτὸ διὰ τῶν ἀγκώνων. Υποθέτει ὅτι εἰς μόνος ἄνθρωπος εἰργάζετο διὰ νὰ διατρυπήσῃ τὸν στερεὸν τοῦτον βράχον καὶ ὅτι ἐχρειάσθη ἐργασία πολλῶν ἐτῶν. Εἰς πολλὰ μέρη ὁ ἐργάτης προύχωρει κατ' εὐθεῖαν μέχρι τινός καὶ ἔπειτα ἀφίνων αὐτὸ ἥρχιζε πάλιν ὅπιστα μακρὰν εἰς ἄλλην γωνίαν καὶ διὰ τοῦτο φαίνονται βραχίονες διακλαδούμενοι. Ἐξητάσαμεν, λέγει, ὅλα ταῦτα τὰ λελανθασμένα λαξεύματα μετὰ μεγάλης λεπτομερείας ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θὰ εὔρωμεν πλαγίαν δίοδον, διὰ τῆς ὅποιας τὸ ὕδωρ θὰ ἐξήρχετο ἐξ ἄλλου μέρους ἀλλ' οὐδὲν εὔρομεν. Η ἀμμος ἡ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ σωλῆνος ἦτο ἀρκετὰ βαθεῖα, ἄλλως εἶναι ἀνεξήγητον πῶς εἰργάζετο ὁ ἀρχαῖος ἐκεῖνος ἐργάτης. Η ὁδὸς μᾶς ἐφαίνετο ἀτελευτήτως μακρά καὶ ἥρχισαμεν νὰ ὑποπτευώμεθα ὅτι εἰσήλθομεν εἰς ἄλλην τινὰ δίοδον ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀφοῦ ἐμέτρησα μὲν 50 Ἀγγλικοὺς πόδας ἐφθάσαμεν εἰς τὸ πρῶτον μας σημεῖον, τὸ ὅποιον εἴχομεν κάμει διά τοῦ καπνοῦ τῆς λαμπάδος. Τό ὕδωρ ἔρχεται διά τοῦ σωλῆνος τούτου ἐλαφρὸν καὶ μετὰ μικροῦ ρεύματος. Ο σκοπὸς διὰ τὸν ὅποιον τόσον δύσκολον ἐργον ἐπεχειρήθη εἶναι δυσνόητος.

Ἡ ἄνω δεξαμενή φαίνεται, ὅτι ἐλαξεύθη ἀργότερα τῆς κάτω, καὶ φαίνεται, ὅτι κάτι τι ἐκερδαίνετο διὰ τούτου, φερομένου τοῦ ὕδατος διὰ τοῦ στερεοῦ βράχου εἰς τὴν φάραγγα τῶν Τυροποιῶν. Ἐὰν ὁ σκοπὸς ἦτον ἡ ἀρδευσις τῶν παρακειμένων κήπων ἥδυνατο τοῦτο νὰ γίνη μετὰ ὀλιγωτέρας δυσκολίας καὶ δαπάνης διὰ φορᾶς τοῦ ὕδατος ἔξωθεν παραπλεύρως πρὸς τὸν λόφον. Ἀλλ' ἐκ τοῦ ὅλου φαίνεται ὅτι ἡχθη τὸ ὕδωρ ἐκεῖθεν διὰ νὰ ἥναι ἐντὸς ὠχυρωμένης πόλεως (Ροβινσών). Φαίνεται λοιπὸν ὅτι τὰ τείχη τῆς πόλεως κατήρχοντο μέχρι τῆς κοιλάδος τοῦ Ἰωσαφάτ καὶ ἐντὸς αὐτῶν ἐνεκλείετο τὸ Σιλαάμ. Λέγουσιν, ἀλλ' ἐγὼ δέν εὑρόν τοῦτο ἀληθές ὅτι τὸ ὕδωρ τοῦ Σιλαάμ ἔχει τὴν αὐτὴν γεῦσιν μετὰ τοῦ ὕδατος τοῦ Hammam el Sifa καὶ μετὰ τοῦ ὕδατος τῶν φρεάτων τῶν παρὰ τὸ Πραιτώριον λεγόμενον. Δηλονότι τὰ ὕδατα εἶναι ἀπλῶς φρεάτια γλυκέα.

Τὸ ὕδωρ τοῦ Σιλαάμ κατά τινα χρονικὰ διαστήματα διακόπτεται καὶ ἔπειτα φέρει μετὰ κρότου, διότι ὑπάγεται εἰς τὰς διαλειπούσας πηγὰς, αἵτινες ἔχουσαι τὸν ὄχετὸν αὐτῶν σιφωνοειδῆ διακόπτονται μέχρις οὗ πληρωθῇ τὸ κενωθὲν μέρος τοῦ σίφωνος. Οἱ κοινός λαὸς πιστεύει ὅτι ἐντὸς τῆς πηγῆς κεῖται δράκων, ὅστις ὅταν εἶναι ἐγρηγορώς σταματᾷ τὸ ὕδωρ ὅταν δὲ κοιμάται ὁρέει. Πρὸς τοὺτοις δὲ καὶ ὅτι τὸ ὕδωρ τοῦτο ἔχει ἰαματικὴν ἐνέργειαν κατὰ τῶν πυρετῶν καθ' ἣν στιγμὴν πληρούται καὶ φέρει μετὰ κρότου πολλοὶ δέ λούονται, ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῶν πυρετῶν αὐτῶν ἴδιᾳ τῶν δυσιάτων τριταίων καὶ ἐξ ὅσων γνωρίζω οἱ πλεῖστοι ἐνόσησαν ἐκ τοῦ ψύχους καὶ τῆς ἀπερισκεψίας αὐτῶν βαρέως.

Πῶς ὁ Ἰωσηπος λέγει ὅτι τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς ταύτης εἶναι γλυκὺ καὶ ἄφθονον εἶναι ἀπορίας ἄξιον. Μετήλλαξεν ἄραγε γεῦσιν διά τινα φυσικὸν λόγον ἐπισυμβάντα κατὰ τὴν κοίτην τοῦ ροῦ αὐτοῦ τὴν ἐντὸς τοῦ βάθους τῆς γῆς; Εἶναι δὲ περίεργον ὅτι οἱ διάφοροι κατιόντες συγγραφεῖς ἀπὸ Ἰωσῆπου καὶ ἐφεξῆς ἀπέδωκαν εἰς τῆς πηγῆς τὸ ὕδωρ τοῦτο διαφόρους γεύσεις. Περὶ δὲ τῆς διαλειπούσης ύδης τοῦ ὕδατος αὐτῆς γίνεται λόγος καὶ ὑπὸ ἀρχαιοτέρων συγγραφέων. Οἱ Πλίνιος λέγει ὅτι ἡ πηγὴ αὕτη φέρει καθ' ἀπασαν τὴν ἐβδομάδα καὶ τὸ Σάββατον ξηραίνεται. Ἐπίσης ὁ Ιερώνυμος

ἀναφέρει περὶ τῆς διαλειπούσης τοιαύτης ροῆς. Γουλιέλμος ὁ Τύρου λέγει ὅτι διακόπτεται κατὰ τρίτην ἡμέραν. Οἱ Μωαμεθανοὶ πρεσβεύουσιν ὅτι τὸ ὕδωρ τοῦ Σιλωάμ συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ ὕδατος πηγῆς τινος ἰερᾶς τῆς Μέκκας.

Τὸ φρέαρ τοῦ Ἰώβ ἢ Ἰωάβ, Πἰρ Ἐγιούπ, κεῖται εἰς τὸ βάθος τῆς νοτιανατολικῆς βαθείας φάραγγος Ἰωσαφάτ, εἶναι δὲ φαίνεται τὸ ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ ἀναφερόμενον συχνὰ Ἐνφωγήλ. Τὸ βάθος αὐτοῦ εἶναι 124 ποδῶν Ἀγγλικῶν καὶ εἶναι λελαξευμένον ἐντὸς βράχου καὶ ἐκτισμένον πρὸς τὰ ἐπάνω στερεῶς. Ἡ ποσότης τοῦ ὕδατος αὐτοῦ ἔξαρταται ἀπὸ τῆς ὥρας τοῦ ἔτους καὶ προέρχεται ἐκ τῶν πέριξ τοῦ ἐδάφους διαθέσεων, διότι ἐὰν ἐξακολουθητικῶς ἀντλῶσι πολλοὶ ἄνδρες, δύναται νὰ στειρεύσῃ καὶ ἀφιέμενον ἐλεύθερον νά πληρωθῇ. Μετὰ συνεχεῖς καὶ ἀφθόνους βροχὰς κατὰ τὸν χειμῶνα τὸ ὕδωρ ἀνέρχεται μέχρι τῆς ἐπιφανείας σχεδὸν καὶ τότε ἀναβρύει ἐκ τινος ὀλίγον χθαμαλωτέρου μέρους τῆς φάραγγος εἰς σημαντικὴν ποσότητα ρέων ἐν κελαρυσμῷ, ὡς γνωστὸν δὲ οἱ ἴθαγενεῖς κάτοικοι ὡς εἰς πανήγυριν κατέρχονται ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἢ ἑβδομάδας ἀπολαμβάνοντες τοῦ σπανίου διὰ τὴν πόλιν αὐτῶν θεάματος τοῦ ρέοντος ὕδατος. Διαρκεῖ δὲ ἡ ροή αὗτη 3-4 ἑβδομάδας. Πολλάκις ἐπῆλθε μοι ἡ ἴδεα μὴ ὁ ποταμὸς δὲν λέγει ἡ Ἀγία Γραφὴ καὶ δὲν ἔστρεψεν ὁ Ἐζεκίας πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως Δαβὶδ, μὴ τυχὸν εἶναι τὸ Πἰρ Ἐγιούπ πλημμυροῦν ἡ ὕδωρ τι ὑπόγειον ἔχον σχέσιν μετὰ τούτου. Ἡ ἴδεα αὕτη εἶναι πρότασις ριπτομένη εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Κοινοῦ. Καὶ τὸ φρέαρ τοῦτο ἐσκεπάσθη κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ ἐξαφανίζεται κατὰ διάφορα χρονικὰ διαλείμματα ἐκ τῶν χρονικῶν τῆς ἱστορίας, ὅπως συνέβη ἐπὶ Σταυροφόρων, ἦνοίχθη δὲ κατὰ τὸ 1184 ὑπ αὐτῶν.

(ἀκολουθεῖ)

Νικόλαος Σπυρίδωνος, ιατρὸς

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ²

Ἐννοια καὶ σκοπὸς τῆς Ἑκκλησίας.

Ο Σωτὴρ καὶ μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς ἀναδοχὴν τῆς προτέρας αὐτοῦ θέσεως οὐκ ἐπαύσατο διηνεκῶς ἐνεργῶν καὶ παρέχων τοῖς ἀνθρώποις τὴν χάριν τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ αὐτοῦ ἔργου, οὐδὲ παύσεται τοῦτο ποιῶν μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων. Πρὸς τοῦτο δὲ ἵδρυσεν ὁρατὸν πνευματικὸν καθίδρυμα, σῶμα ὄργανικόν, ζωὴν ἔχον καὶ ζωὴν μεταδίδον, ὁρατὴν κοινωνίαν, ταμεῖον τῆς χάριτος, ἐν ᾧ, ἀρχηγὸς καὶ κεφαλὴ αὐτοῦ ὁν, ἐνεργεῖ πρῶτον μὲν ὡς προφήτης, διδάσκων δι' ἴδιων τῇ δυνάμει αὐτοῦ καὶ τῇ ἐπιφοιτήσει τοῦ Ἅγιου Πνεύματος καθορισθέντων ὄργάνων, τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν διαδόχων αὐτῶν, τὰς θείας αὐτοῦ ἀληθείας, δεύτερον δὲ ὡς ἀρχιερεύς, διαλλάττων διὰ τῆς ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν καὶ τῆς τελέσεως τῆς θυσίας αὐτοῦ τοὺς πιστοὺς πρὸς τὸν Θεόν, τοῖς αὐτοῖς ὄργάνοις χρώμενος, οἵς τὴν ἔξουσίαν ταύτην ἔδωκε, καὶ τρίτον ὡς βασιλεύς, διοικῶν καὶ ποιμαίνων διὰ τοῦ θείου λόγου, καὶ ἄλλων τινῶν ὁρατῶν μέν, ἀλλὰ θείαν καὶ ἀόρατον δύναμιν ἔχουσῶν ἰερῶν τελετῶν, τὴν ἐπὶ γῆς καθιδρυθεῖσαν ταύτην βασιλείαν, ἥς πύλαι Ἄιδου οὐ κατισχύσουσι, διότι εἶναι τεθεμελιωμένη ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν προφητῶν, καὶ ἔχει ἀκρογωνιαῖον λίθον αὐτὸν τὸν ἰδρυτὴν αὐτῆς.

Κατὰ ταῦτα Ἑκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἀπλῶς Ἑκκλησία εἶναι τὸ θεοσύστατον ἐκεῖνο καὶ σωτήριον πνευματικὸν καθίδρυμα τὸ ἐν τῇ προαιωνίᾳ βουλῆ τοῦ Θεοῦ ἀρξάμενον, διὰ δὲ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἅγιου Πνεύματος κατὰ

² Τὸ θέμα τοῦτο ἐξετάζομεν συμβολικῶς.

τὴν Πεντηκοστὴν ἰδρυθὲν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων διῆκον, ἔχον κεφαλὴν μὲν τὸν Χριστόν, ὁδηγὸν δὲ τὸ ἄγιον Πνεῦμα, ἐνεργοῦν τὸν ἀγιασμὸν τῶν αὐτῷ ἀνηκόντων διὰ τοῦ θείου λόγου καὶ τῶν ἵερῶν μυστηρίων καὶ τῶν κανονικῶς ὥρισμένων λειτουργῶν αὐτοῦ, τῶν ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων ἄρρητον τὴν συνέχειαν διατηρούντων. Ἐπομένως Χριστιανικὴν Ἑκκλησίαν λέγοντες, ἐννοοῦμεν τὸ ἄθροισμα τῶν εἰς Χριστὸν ὡς Σωτῆρα τοῦ κόσμου πιστευόντων καὶ δι' αὐτοῦ μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνούντων, οἵτινες συνηνωμένοι ὄντες διὰ τῆς αὐτῆς πίστεως καὶ τῶν αὐτῶν μυστηρίων διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν πνευματικὴν διοίκησιν τῶν κανονικῶς κεχειροτονημένων ἐπισκόπων τῶν διαδόχων τῶν Ἀποστόλων, δι' ᾧ ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ τὴν δικαίωσιν καὶ τὸν ἀγιασμὸν τῶν πιστῶν, συνεργούντων καὶ τούτων ὡς ἐλευθέρων καὶ λογικῶν ὄντων.³

Ἐν τῇ ἐννοίᾳ περὶ Ἑκκλησίας περιέχεται καὶ ὁ σκοπὸς αὐτῆς. Οὗτος δ' εἶναι ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις διὰ τῆς θείας κλήσεως καὶ τοῦ θείου λόγου, ἐγγράφου τε καὶ ἀγράφου, τοῦ ἐν αὐτῇ φυλαττομένου καὶ ὑπ' αὐτῆς ὁμοφώνως ἐρμηνευομένου καὶ εἰς τύπους, ὅρους καὶ σύμβολα διατυπουμένου κατὰ τὰς ἑκάστοτε ἀναφυομένας ἀνάγκας, εἰσάγεται πρῶτον μὲν εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς, εἴτα δὲ δικαιοῦται καὶ ἀγιάζεται μεταδιδομένης αὐτῷ τῆς θείας χάριτος μυστηριωδῶς δι' αἰσθητῶν σημείων καὶ ταύτης ἀποδεκτῆς

³ Ἔκκλησία (Ἐκ τοῦ ἐκκαλέω) εἶναι λέξις ἀρχαία Ἕλληνικὴ, δηλοῦσα τὴν τε συνάθροισιν τῶν πρὸς τινα σκοπὸν προσκαλουμένων ἀνθρώπων, καὶ τὸν τόπον ἐν φυσικῇ σημασίᾳ, Ἔκκλησία εἶναι ἡ κοινωνία πάντων τῶν λογικῶν καὶ ἐλευθέρων ὄντων, τῶν πιστευόντων εἰς τὸν Σωτῆρα, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Ἀγγέλων ἦτις, ὡς λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, εἶνε «τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ πλήρωμα τοῦ πάντα ἐν πᾶσι πληρούμενον», (Ἐφεσ. Α'. 10, 20), τὸ περιλαμβάνον καὶ τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύσαντας πρὸ τῆς ἐλεύσεως Αὐτοῦ τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν Ἑκκλησίαν τῆς Π. Δ., ἦτις ἐπὶ μὲν τῶν Πατριαρχῶν ὁδηγεῖτο διὰ τῶν ἐπαγγελιῶν καὶ τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως πίστεως ἦτοι ἀγράφως, ἐπὶ δὲ τοῦ Μαῶσέως καὶ τῶν προφητῶν διὰ τοῦ Νόμου καὶ τῶν προφητειῶν ἦτοι ἐγγράφως. Ἐν δὲ τῇ μερικωτέρᾳ καὶ μᾶλλον εὐχρήστῳ σημασίᾳ Ἔκκλησία τὸν Χριστὸν εἶναι ἡ Ἑκκλησία τῆς Κ. Δ. ἡ ἡ Ἑκκλησία τῆς Χάριτος τοῦ Χριστοῦ, ἡ τοὺς εἰς αὐτὸν ὁρθοδόξους πιστεύοντας περιλαμβάνουσα.

γενομένης οίκεια αύτοῦ βουλήσει. Τὸν σκοπὸν τῆς Ἐκκλησίας ὁρίζει ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγων ὅτι εἶναι «ὁ καταρτισμὸς τῶν ἀγίων, τὸ ἔργον τῆς διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μέχρις οὗ καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ «Πρὸς τοῦτο δ' ἔδωκεν ὁ Χριστὸς «τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφήτας, τοὺς δὲ Εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους» (Ἐφεσ. δ'. 11-13). Ἐπομένως σκοπὸς τῆς ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίας εἶνε ὁ διὰ τῆς ἐν ἀγάπῃ ἐνεργουμένης πίστεως ἀγιασμὸς τῶν πίστευόντων εἰς Χριστόν, τῶν βαπτισθέντων ἐν τῷ ὀνοματι αὐτοῦ, τῶν διατελούντων ὑπὸ τὴν ποιμαντορίαν τῆς θεοσυστάτου ἰεραρχίας, τῶν ἐκτελούντων καθόλου πάσας τὰς ἴερὰς αὐτῆς διατάξεις, τῶν φερόντων σταυρὸν τοῦ Κυρίου καὶ πολεμούντων ἄμα κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως, ἡγουμένου τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς. Ως τοιαύτη δὲ ἡ ἐπὶ γῆς Ἐκκλησία καλεῖται στρατευμένη ἡ ὁδοιποροῦσα Ecclesia militans) ὡς ἀγωνιζομένη, ἵνα ὀδηγήσῃ τοὺς πιστοὺς αὐτῆς στρατιώτας, τοὺς μὴ ἔχοντας ὥδε μένουσαν πόλιν, εἰς τὴν ἐν οὐρανοῖς Ἐκκλησίαν, τὴν θριαμβεύονσαν (Ecclesiam triumphantem), ἔνθα ὁ θρίαμβος, ὁ στέφανος, ἡ βασιλεία τῆς δόξης (Α' Κορινθ. ιε' . 25 Β' . Τιμ. δ' . 4 Ἐβρ. ιβ' 22 καὶ 23). Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατῆλθεν ὁ Σωτὴρ εἰς τὸν κόσμον, ὡς λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, καὶ παρέδωκεν ἔαυτόν, «ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ, καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὄντος ἐν ρήματι, ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἔαυτῷ ἐνδοξὸν τὴν Ἐκκλησίαν μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ἡ ἀγία καὶ ἄμαμος», (Ἐφεσ. ε' . 25 καὶ 26).

Τοιαύτην ἔννοιαν καὶ τοιοῦτον σκοπὸν ἔχουσα ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία καλεῖται πρῶτον οἶκος καὶ ναὸς Θεοῦ (Α' Τιμοθ. γ' 15 καὶ Α'. Κορινθ. γ'. 16), διότι ὅντως εἶνε οἰκογένεια, κοινωνία, ἐν ἣ στενὴ σχέσις ἐπικρατεῖ μεταξὺ πατρὸς καὶ τέκνων, Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἐν αἷς οἴκεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ⁴-δεύτερον

⁴ Λέγεται δὲ προσέτι οἶκος Θεοῦ, διότι ἐν αὐτῷ ἴδια οἰκεῖ καὶ λατρεύεται ὁ Θεός· ἄμα δέ, διότι θεμέλιον μὲν τῆς Ἐκκλησίας εἶναι οἱ Προφήται καὶ οἱ ἀπόστολοι ἀκρογωνιαῖος δέ λίθος ὁ Σωτὴρ, στῦλοι δέ οἱ Πατέρες, οἱ τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως τηρήσαντες, λίθοι δέ οἱ πιστοί.

σῶμα Χριστοῦ (Ἐφεσ. α' 23), οὗτοις εἶναι πάντες οἱ μετὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος, στενῶς ἡνωμένοι καὶ τὴν ἴδιαν αὐτῶν λειτουργίαν κανονικῶς ἐπιτελοῦντες, ζωοποιούμενοι τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος, - τοίτον νύμφη Χριστοῦ (Ἀποκ. ιθ', 7 καὶ Ἐφεσ. ε' 23), διότι ὡς νυμφίος ταύτην ἡγάπησε καὶ ἀγαπᾷ, ἐξ οὗ καὶ ἡ πρὸς τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτὸν στοργὴ, δι' ὅ καὶ μήτηρ τῶν πιστευόντων (Γαλ. δ'. 26) καλεῖται, ἄτε φιλοστόργως παρέχουσα τοῖς τέκνοις αὐτῆς πάντα τὰ πρὸς σωτηρίαν μέσα- τέταρτον ἀμπελος (Ιωάν. ιε'. 1) ⁵ ἡς τὰ κλήματα οἱ πιστοὶ, γεωργὸς δὲ ὁ Οὐρανίος Πατὴρ - καὶ πέμπτον βασιλεία καὶ ποίμνη τοῦ Θεοῦ (Ματθ. δ', 17 καὶ Ιωάν. ι'. 1-17) διότι ἀληθῶς εἶναι τὸ βασίλειον, τὸ ἵεράτευμα τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἡ χάρις αὐτοῦ διηνεκῶς βασιλεύει καὶ διὰ τῶν ταύτην κανονικῶς ἔχόντων ποιμαίνει τούς πιστοὺς ὑπηκόους. Ἀλληγορικῶς δὲ καλεῖται ἡ Ἐκκλησία ἐν ταῖς παραβολαῖς τοῦ Κυρίου ἀγρός, κόκκος σινάπεως, σαγήνη, ζύμη, δεῖπνον, γάμος κ.λ.π. Ἰδούσε δ' ὁ Σωτὴρ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὡκοδόμησε ταύτην ἐπὶ τῆς εἰς ἑαυτὸν πίστεως (Ματθ. ιζ'. 18) ὅπως οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ διατηρῶσι διηνεκῆ καὶ ἀνόθευτον τὴν θείαν διδασκαλίαν, ἐκτελῶσι τὰς πρόσδοσιν τῆς θείας χάριτος ὁρισθεῖσας τελετάς, καὶ ἐργάζωνται πρὸς αὐξῆσιν τῶν πρώτων προβάτων καὶ οὕτως ἀποτελεσθῆ βαθμηδόν καί κατ' ὄλιγον μία ποίμνη ὑφ' ἔνα ποιμένα Ιωάν. ι'. 14 καὶ 16). Προσέτι δ' ἐξελέξατο μαθητάς καὶ ἀποστόλους, οἵτινες φωτισθέντες καὶ ἐνισχυθέντες τῇ ἐπιφοιτήσει τοῦ ἀγίου Πνεύματος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, καὶ οὕτως ἐνδυσάμενοι δύναμην ἐξ ὑψους, ἐξῆλθον εἰς τὸν

Ἄμπελος λεγεται καὶ αὐτὸς ὁ Σωτήρ, ὡς ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ δὲ ὁμολογίαν Κριτοπούλου κεφ Ζ' περὶ Ἐκκλησίας· «Καλεῖται δὲ αὕτη παρὰ τῇ Θεοπνεύστῳ Γραφῇ πῇ μὲν νύμφη Χριστοῦ. Ήρμοσάμην ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ, παρθένον ἀγνήν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ» (Β'. Κορινθ. ια'. 2) πῃ δέ οἴκος Θεοῦ καὶ Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, στῦλός τε καὶ ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας· ἀλλοτε δε σῶμα Χριστοῦ». «Ταῦτα εἰστέ σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους». Πιστεύσαντες οὖν εἰς τὸ ἄγιον Πνεῦμα τὸ τοιαύτας προσηγορίας ἐπιθέντες τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀναγκαίως πιστεύομεν καὶ εἰς τὴν ἀγίαν Ἐκκλησίαν τὴν τοιαύτας προσηγορίας δεξαμένην παρά τοῦ παναγίου Πνεύματος. (Συμσ. τόμ. Α' . σ. 313).

κόσμον καὶ μετέδωκαν πανταχοῦ τὴν παραδοθεῖσαν αὐτοῖς ἵερὰν παρακαταθήκην. Πρὸς τοῦτο δὲ Ἐκκλησίας κατὰ τόπους ἴδρυσαν, ἀντιπροσώπους αὐτῶν ἔχειροτόνησαν, καὶ τὰς πρὸς παραδοχὴν τῶν πιστευόντων καὶ μετάδοσιν τῆς θείας χάριτος ἀπαιτουμένας ἵερὰς τελετὰς καθιέρωσαν «τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος καὶ τοῦ λόγου βεβαιοῦντος διὰ τῶν ἐπακολουθούντων σημείων». (Μάρκ. ΙΖ'. 20. Α'. Κορινθ. α' 2 ΙΖ' 19 Πράξ. κ. 7). Διακριτικὸν δὲ τῆς γνησιότητος τῆς Ἐκκλησίας ἡτο καὶ εἶνε, ἡ ἐνότης τῆς πίστεως ἢ τ' ἐσωτερικὴ καὶ ἡ ἐξωτερικὴ καὶ ἡ τήρησις τοῦ ἐν αὐτῷ ἀρχῆθεν οὐκοῦντος πνεύματος τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης.

Ἐκ τῶν ἄνω λεχθέντων ἐξάγομεν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶνε θεοσύστατον καθίδρυμα, ἴδρυθεν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος· ἐπομένως ἔργον θείον, ἔχον ἴδιον σκοπόν, τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐνωσιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Θεοῦ, κεκτημένον ἀπαράγραπτα θεῖα δικαιώματα, οὐδόλως συγχεόμενα πρὸς τὰ τῆς πολιτείας, ἢν ἀφ' ἑτέρου στηρίζει, παρέχον αὐτῇ βάσεις ἡθικὰς. Ως καθίδρυμα δέ, σκοπὸν ἐπὶ γῆς ἔχον, εἶναι ὁρατόν, χρῆζον ὁρατοῦ ὄργανισμοῦ, ἐν ᾧ θεὸς καὶ ἀνθρωπος ἐνεργοῦσι καὶ συνεργοῦσιν, ὡς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ θρησκείᾳ ἡς ἡ πραγμάτωσις καὶ ἡ συγκεκριμένη ἔννοια εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Ἐκ Θεοῦ μὲν ἡ σύστασις καὶ καθίδρυσις αὐτῆς, θεία ἡ δύναμις καὶ ἡ χάρις ἐν τε τῷ λόγῳ καὶ τοῖς μυστηρίοις τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἐνεργοῦνται δι' ἀνθρώπων καὶ χάριν αὐτῶν, ἅμα δὲ καὶ κατὰ τὰς δυνάμεις αὐτῶν κατορθοῦνται. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ διακρίνονται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ μέλη αὐτῆς κατὰ τὰ χαρίσματα, ὃν τινα μὲν γίνονται ἄμεσα ὄργανα χρήσιμα πρὸς μετάδοσιν τῆς θείας χάριτος, ἔτερα δὲ ἔμμεσα, ἄτινα εἶναι τὰ ταύτην ἀποδεχόμενα. Ἐπομένως ἡ Ἐκκλησία εἶναι σῶμα ὄργανικόν, κοινότης ἴδια, ἔχουσα ὁρατὰ καὶ αἰσθητὰ σημεῖα, τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τὰ μυστήρια, τὴν διὰ χειροτονίας ἵερωσύνην, ὄργανισμὸν ἴδιον, ἀρχοντας καὶ ἀρχομένους, ἀποτελοῦσα κατὰ τὰ διάφορα αὐτῆς στοιχεῖα ιράμα βασιλικοῦ, ἀριστοκρατικοῦ καὶ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Ἀλλὰ συγχρόνως εἶναι καὶ καθίδρυμα πνευματικόν, ἀὸρατον καὶ αἰώνιον, μὴ συγχωνευόμενον, μηδὲ περιοριζόμενον ἐν τοῖς στενοῖς ὁρίοις κράτους ἡ χώρας τίνος ἢ ἐπὶ ὥρισμένον χρόνον διαρκοῦν ἡ ταυτιζόμενον τῇ πολιτείᾳ καὶ τῷ σκοπῷ αὐτῆς. Εἶνε δὲ καὶ ἀόρατος, ἡ Ἐκκλησία διότι μόνω τῷ Θεῷ γνωστὰ τὰ γνήσια αὐτῆς μέλη ἡ μᾶλλον τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι τοιαῦτα, ἄτινα εἶναι τὰ ἐσωτερικῶς καὶ ἀοράτως μετ' αὐτοῦ ἡνωμένα, ἐπειδὴ πολλάκις ἡ ἐξωτερικὴ ἐνότης ἐπίπλαστος τυγχάνει, ὡς καὶ ἡ ἐξωτερικὴ λατρεία.

Εἰς τὴν ἔννοιαν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς Ἐκκλησίας μεγάλως προσέκρουσαν οἱ δυτικοί, ἐπιζητήσαντες κυριαρχίαν ἀπόλυτον ἐν αὐτῷ καὶ διατεινόμενοι ὅτι ἐν ἐνὶ προσώπῳ τῷ Πάπᾳ, καὶ ἐν ἐνὶ τόπῳ τῇ Ρώμῃ εἶναι δυνατὸν νὰ συγκεντρωθῶσιν

ἄπαντα τὰ χαρίσματα τοῦ ἀγίου Πνεύματος καὶ ἄπασα ἡ δύναμις τῆς Ἐκκλησίας. Συνεπῶς κατήργησαν τὴν ἴερωσύνην τοῦ λαοῦ ἥτοι τὴν συμμετοχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ πολιτεύματι τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οὕτω κατέστησαν αὐτὴν ἀντὶ ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας καθίδρυμα μόνον ἴεραρχικὸν καὶ θεοκρατικόν, θεοποιηθέντος ἐνὸς ἀτόμου τοῦ Πάπα, ἀνακηρυχθέντος ἀναμαρτήτου Πατρὸς καὶ Πατριάρχου ἀπάσης τῆς οἰκουμένης (*Patris et Patriarchae totius orbis terrarum*), καὶ ὁρατῆς κεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ρωμαϊκὴ Κατήχησις (1, 40, 8) λέγει «*unus est rector et gubernator invisibilis quidem Christus, visibilis autem is qui Romanam cathedram Petri apostolorum principis legitimus successor, tenet, de quo fuit ilia omnium Patrum ratio et sententia consentiens, hoc visibile caput ad unitatem ecclesiae constituendam et conservandam necessariam fuisse.*»

Ἡ δὲ ἐν Τριδέντω σύνοδος ἀνεκήρυξε τὸν Πάπαν *ipsius dei in terris vicarium*, ἄρχοντα τοῦ καθ' ὅλον τὸν κόσμον διεσπαρμένου πιστοῦ αὐτοῦ λαοῦ (*populi fidelis per universum orbem dispersi*), ὅστις ἀποτελεῖ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ. Κατὰ τοὺς δυτικοὺς ὁ Πάπας εἶναι καὶ ἡ Ἐκκλησία, διότι οὗτος ἔχει τὸ θεῖον δικαίωμα (*divinitus data*) τοῦ συγκαλεῖν καὶ ἐπικυροῦν συνόδους καὶ ἐπισκόπους καὶ κέκτηται τὴν ύψιστην δύναμιν ἐν τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ (*supremam in Ecclesia universa potestatem*) (Cat. Rom. 1, 10, 11 καὶ 2, 7, 24 καὶ 28 Concil. Trid. sess. 6, 1. 14, 7. 23 can 8 sess. 25 de indulg. sess. 22. Ἱδε καὶ Bellar min eccles, mitit. C, 2.).

ἐκτὸς τῆς ὁποίας οὐδεὶς δύναται νὰ σωθῇ (*extra quam nemo salvus esse potest*) ἢ ἄλλως, ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας (τῆς Δυτικῆς) οὐδεμία σωτηρία (*extra Ecclesiam nulla salus*) (Cone. Trid. secc 5. decr. de pecc. orig. Cat. Rom. 1, 10 καὶ 19 Profess. fid. Trid. Ἰδε καὶ Klee. Kathol. Dogmat. I. s. 123). Κατὰ τοὺς Δυτικοὺς μόνη ἡ Ἐκκλησία αὐτῶν δέν δύναται νὰ πλανηθῇ ἐν τῇ περὶ ἡθῶν διδασκαλίᾳ, ὡς ὁδηγουμένη ὑπὸ τοῦ ἀγίου Πνεύματος καὶ ποιμανομένη ὑπὸ τοῦ ἀλαθήτου Πάπα, τοῦ διαδόχου τοῦ Πέτρου καὶ μόνου ἀντιπροσώπου τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς· πᾶσαι δὲ αἱ λοιπαὶ Χριστιανικαὶ κοινότητες, αἱ σφετεριζόμεναι κατ' αὐτοὺς, τὸ ὄνομα τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐλαυνόμεναι ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ πονηροῦ, διατελοῦσι κατ' ἀνάγκην ἐν δεινῇ πλάνῃ, θεωρητικῶς τε καὶ πρακτικῶς Bellarmin eccl. mitit. c. 14. Klee Kath. Dogmat. I. s. 111. ff).

Ἐπίσης καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι πλανῶνται λέγοντες ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀόρατος μόνον κοινωνία, ἀθροισμα τῶν ἐκλεκτῶν, τῶν ἀγίων, κοινωνία πίστεως καὶ ἀγίου Πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἐκείνων, ἐν οἷς ἐνεργεῖ ὁ Σωτήρ, οἵτινες καὶ μόνοι θεωροῦνται μέλη αὐτῆς. Εἰς τὸν ἐσφαλμένον τοῦτον περὶ Ἐκκλησίας ὄρισμὸν κατήντησαν οἱ διαμαρτυρόμενοι ἐξ ἀντιθέσεως πρὸς τοὺς δυτικοὺς, τοὺς θεωρήσαντας ὡς ἄνω εἴπομεν, ταύτην ἀπόλυτον ὁρατὴν μοναρχίαν, ἐν ᾧ ὁ ωμαῖος ποντίφηξ ἔχει ἀπεριόριστον καὶ ἀνεύθυνον ἔξουσίαν, πιστοὺς ὑπηκόους θεωρῶν μόνον ἐκείνους, οἵτινες μετ' αὐτοῦ ἡνωμένοι εἰσὶ καὶ τὰς τούτου διατάξεις ἄνευ ἐλέγχου ἀποδέχονται. Ἐκ τοῦ ἄκρου τούτου προέβησαν οἱ διαμαρτυρόμενοι εἰς τὸ ἔτερον ἄκρον, ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῶν δεσμῶν τῆς παπικῆς τυραννίας καὶ ἔλθωσιν εἰς ἄμεσον συνάφειαν μετὰ τῆς κεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἐντεῦθεν ὥρισαν τὴν Ἐκκλησίαν ὅτι εἶναι congregatio sanctorum, vere creditum et justorum, in qua evangelium recte docetur et recte admimistrantur sacramenta καὶ societatem fidei et Spiritu sancto in cordibus, quae tamen habet... puram evangeli doctrinam. Quare illi, in quibus nihil agit Christus, non sunt membra Christi (Gonf. Aug. p. 11. Apos. C. A. p. 144 148 Cont. Sax

p. 68 καὶ 144-146. καὶ 148 Porm. conc. p. 827 Conf. Hel II cap.

17 Conf. Basil. art 5 Conf. Call, art 28 Conf. Belg art 27 καὶ 128 art Ang 19. Conf. art. 16). Ἐντεῦθεν δὲ ἀνεφάνησαν καὶ θὰ ἀναφαίνωνται παρὰ τοῖς διαμαρτυρομένοις πολλαὶ καὶ διάφοροι αἰρέσεις καὶ δοξασίαι, ἐπειδὴ οὐδὲν κέντρον, οὐδεμία ἀρχή, οὐδεμία ιερωσύνη, οὐδὲ ὁρατὴ καὶ ίστορικὴ Ἐκκλησία, οὐδεμία παράδοσις παρ' αὐτοῖς ὑπάρχει καὶ ισχύει. Ἐπομένως ἔκαστος, φρονῶν, ὅτι εἶναι ὅντως δίκαιος καὶ εὔσεβης, δύναται ν' ἀποτελέσῃ Ἐκκλησίαν (κοινότητα), ἐν ᾧ ὁρθῶς καθ' ἑαυτὸν νὰ κηρύγτῃ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ νὰ τελῇ τελετὰς τινας. Κατὰ τὸν ὄρισμὸν τοῦτον τῆς Ἐκκλησίας αὕτη εἶναι ἴδανικὸν τι, ἀφηρημένον στερούμενον ίστορικῆς βάσεως, ιδίων ὁργάνων παιδαγωγικοῦ σκοποῦ· εἶνε εἰδὸς τι πλατωνικῆς πολιτείας. Εύρισκεται δ' ὁ ὄρισμὸς οὗτος (*congregatio sanctorum*) ἐν ἀντιφάσει καὶ πρὸς ἔτερον παρ' αὐτοῖς δόγμα, καθ' ὃ ὁ ἀνθρωπος εἶνε ὅλως διεφθαρμένος, δικαιούμενος μόνον τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ. Έὰν δὲ ἡ Ἐκκλησία εἶναι συνάθροισις ἀγίων, τότε περιττὴ καὶ ἡ δευτέρα πρότασις τοῦ ὄρισμοῦ (*in qua evangelium recte docetur et recte administrantur sacramenta*), διότι ὅπου πάντες ἀγιοι, δίκαιοι καὶ εὔσεβεις, ἐκεῖ περιττὸν τὸ κήρυγμα καὶ τὰ μυστήρια, ἐν ᾧ τούναντίον σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας εἶνε νὰ παιδαγωγήσῃ τοὺς αὐτὴν ἀνήκοντας καὶ τοὺς εἰς αὐτὴν ἔξωθεν προσερχομένους νὰ διδάξῃ καὶ νὰ ἀγιάσῃ διὰ τοῦ Θείου λόγου καὶ τῶν μυστηρίων, ἀτινα εἶναι ἀπαραίτητα ἐν τῇ ὁρατῇ καὶ ἔξωτερικῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐχὶ δὲ ἐν τῇ ἀοράτῳ, ἦτοι τῷ ἀθροίσματι τῶν ἀγίων, οὓς μόνον ὁ Κύριος ἔγνω. (Β' Τιμ. β', 19).

Τὸ ἀλάθητον τῆς Ἐκκλησίας

Τοιαύτη οὖσα ἡ ἡμετέρα ἐκκλησία, ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρω κατεδείχθη, ἔχει συνεπῶς καὶ τὴν τοῦ ἀλαθήτου ἴδιότητα ἐν τῇ πίστει, ὅπερ οὐσιῶδες αὐτῆς γνώρισμα τυγχάνει, ἀτε καθοδηγουμένη διηνεκῶς ὑπὸ τοῦ ἀγίου πνεύματος. Ἐπομένως ἀδύνατον αὕτη νά

ἐκπέση τῆς ἀληθείας, μέλη δ' αὐτῆς μόνον δύνανται νὰ περιπέσωσιν εἰς αἴρεσιν ἢ πλάνην, ἄτινα ως σεσηπότα ἐκκόπτονται τοῦ σώματος, ως ὁ Σωτὴρ εἶπεν· ὅτι οὐ μόνον αὐτὸς ἄλλα καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον ἔσται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πάσας τὰς ἡμέρας μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος (Ματθ. ιστ'. 18 καὶ 20 καὶ Ἰωάν. ιδ'. 16 καὶ 20).

Ἡ Ἐκκλησία ἀνέκαθεν ἐκαλεῖτο στῦλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας, ἵς πύλαι Ἀιδου οὐ κατισχύσουσιν. Οἱ δὲ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐζήτουν τὴν ἀληθειαν ἐν αὐτῇ μόνῃ, ἐν ὁμοφώνῳ παραδόσει αὐτῆς, τῇ ἀνοθεύτῳ τηρηθείσῃ εἴτε ἐν δυνάμει, εἴτε ἐν ἐνεργείᾳ, δι' ὃ καλεῖται πλούσιον καὶ ἀβλαβὲς θησαυροφυλάκειον, ἐν ᾧ πᾶν τὸ ἀληθὲς ἀποτεθησαύρισται, πηγὴ διαυγῆς καὶ ἀκένωτος, ἐξ ἣς τὸ ἄγιον νᾶμα πηγάζει, μὴ δυνάμενον νὰ ὑποστῇ βλάβην ἢ ἄλλοισιν, ἀτε καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀβλαβοῦς, ἀγνῆς καὶ σώφρονος οὕσης. Ἐν τοιαύτῃ ἐκκλησίᾳ, ως κιβωτῷ Νῶε, ἐνυπάρχει καὶ ἡ σωτηρία τῶν μελῶν αὐτῆς, ως λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος. «Εἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω (Α' Τιμόθ. γ'. 15, Γαλάτ. α' 8 καὶ 9, Ρωμ. 1ε. 17 καὶ 18). Τοιαύτη δ' οὖσα ἡ ἐκκλησία, καλεῖται μήτηρ, ἥν ὀφείλει νὰ ἔχῃ πᾶς ὁ ἔχων τὸν Θεὸν πατέρα. Οἱ Δοσίθεος ἐν ὄρῳ ΙΒ' τῆς τῆς ὁμολογίας αὐτοῦ λέγει «Πιστεύομεν ὑπὸ τοῦ ἄγιου πνεύματος διδάσκεσθαι τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν. Αὐτὸ γὰρ ἔστιν ὁ ἀληθὴς Παράκλητος, ὃν πέμπει παρὰ τοῦ πατρὸς ὁ Χριστὸς τοῦ διδάσκειν τὴν ἀληθειαν καὶ τὸ σκότος ἀπὸ τῆς τῶν πιστῶν διανοίας ἀποδιώκειν. Ἡ τοῦ ἄγιου Πνεύματος ὅμως διδαχὴ οὐκ ἀμέσως, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀγίων Πατέρων καὶ καθηγεμόνων τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καταγλαῦζει τὴν ἐκκλησίαν. Ως γὰρ πᾶσα ἡ Γραφὴ ἔστι τε καὶ λέγεται λόγος τοῦ ἄγιου Πνεύματος οὐχ ὅτι ἀμέσως ὑπ' αὐτοῦ ἐλαλήθη, ἀλλ' ὅτι ὑπ' αὐτοῦ διὰ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν οὔτω καὶ ἡ ἐκκλησία διδάσκεται μὲν ὑπὸ τοῦ ζωαρχικοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ διὰ μέσου τῶν ἀγίων Πατέρων καὶ διδασκάλων ὡν κανὼν αἱ οἰκουμενικαί, καὶ ἄγιαι ὡμολόγηνται σύνοδοι οὐ γὰρ τοῦτο παύσομαι μυριάκις λέγειν, καὶ διὰ τοῦτο οὐ μόνον πεπείσμεθα, ἀλλά καὶ ἀληθὲς καὶ βέβαιον ἀναμφιβόλως εἶναι ὁμολογοῦμεν, τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἀδύνατον ἀμαρτῆσαι ἢ ὅλως πλανηθῆναι ἢ ποτὲ τὸ ψεῦδος ἀντὶ τῆς ἀληθείας ἐκλέξαι. Τὸ γὰρ Πανάγιον Πνεῦμα ἀείποτε ἐνεργοῦν διὰ τῶν πιστῶς διακονούντων ἀγίων Πατέρων καὶ καθηγεμόνων πάσις ὅποιασοῦν πλάνης τὴν Ἐκκλησίαν ἀπαλλάττει». Ἡ δ' ἐν Ιασίῳ σύνοδος ἐν ἄρθρῳ ΙΒ' ἀποφαίνεται, ὅτι «ἡ Ἐκκλησία ὑπὸ τῶν

θεοπνεύστων λογίων τῶν Πατέρων διδασκομένη οὐ λέγεται ὑπ' ἀνθρώπων, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ πνεύματος διδάσκεσθαι. Ἐκεῖνοι γὰρ πνεύματι Θείῳ κινούμενοι διδάσκουσιν ἡμᾶς οὐ κατ' ἄνθρωπον, ἀλλά καθ' ἓν ἀπὸ τοῦ Πνεύματος ἔλαβον ἔμπνευσιν, ὃ δῆλον ἐξ ἣς ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους συμφωνίας. Τὸ δὲ τὴν Ἑκκλησίαν ἀποφήνασθαι (τοὺς διαμαρτυρομένους) δυνατὸν εἶναι ἀμαρτάνειν, καὶ ταῦτα τὸ πνεῦμα κεκτημένην διδάσκαλον καὶ τὸν Χριστὸν κεφαλήν, περὶ ἣς εἴρηται, ὅτι σπῖλον ἡ ρύτίδα οὐκ ἔχει ἀλλ' ὅλη ἐστὶ καλὴ καὶ τελεία, ὡς δυσσεβὲς ἀποκεκήρυκται». Πᾶν δ' ὃ τι ἡ ἡμετέρα Ἑκκλησία, ἐν οἰκουμενικῇ Συνόδῳ συνελθοῦσα, ἐθεσπίσατο καὶ ἐδογμάτισε, «θεοπνεύστως ἐξεφωνηθη», ἐπομένως ἀλαθήτως, ὡς ἡ αὐτὴ Σύνοδος ἐν ἀρθρῷ β'. λέγει.

Γνωρίσματα δὲ τοῦ ἀλαθήτου τῆς Ἑκκλησίας ἡμῶν εἶνε, πρῶτον «τὸ συνάδειν πάντας τοὺς ταύτης διδασκάλους καὶ ποιμένας καὶ ἐν πᾶσιν ἀλλήλοις ὁμοφρονεῖν, ὅπερ ἐν ταῖς ἄλλαις οὐχ εύρισκεται. Ἐκείνων γὰρ οἱ προστατοῦντες φαίνονται καὶ γράφοντες, καὶ λέγοντες κατ' ἀλλήλων οὐκ ὀλίγα» - δεύτερον οἱ τὰ πάντα τὰ ὑπὸ πολλῶν καὶ ἀξιοπίστων ἀνδρῶν παραδιδόμενα καὶ μαρτυρούμενα προθύμως ἀποδέχεσθαι, ἀνευ τῆς οἰασοῦν προσθαφαιρέσεως, - τρίτον· τὸ πιστῶς καὶ ἀδόλως παρακατέχειν τὸ θεῖον ρῆμα, ὃ ὁ Θεὸς ἐξέθετο διὰ προφητῶν καὶ Ἀποστόλων καὶ τοῦτο τῇ Ἑκκλησίᾳ, ὥσπερ φύλακι παρακατέθετο, καθάπερ θησαυρὸν τινα μὲγαν καὶ οὐρανιον» Ἐντεῦθεν ἡ Ἑκκλησία καλεῖται στῦλος καὶ ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας. Καὶ ἀλήθεια μὲν εἶναι ἡ ἀγία Γραφή, ἅτε ἐκ τοῦ Θεοῦ, τῆς αὐτοαληθείας προαχθεῖσα· στῦλος δὲ καὶ ἐδραίωμα ταύτης ἡ Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἑκκλησία, ἐπειδή ὑποστηρίζει καὶ διατηρεῖ καὶ ὀρθοδόξως ταύτην ἐρμηνεύει. Γνωστὸν δ' ἐκ τῆς ίστορίας τῆς Ἑκκλησίας, ὅτι οὐ μόνον οἱ Ἀπόστολοι, οἵ ὑπὸ τοῦ ἀγίου πνεύματος φωτισθέντες καὶ ὑπ' αὐτοῦ ὁδηγούμενοι εἰς πᾶσαν τῆς ἀλήθειαν, διεφύλαξαν ἀνόθευτον τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου παραδοθεῖσαν αὐτοῖς ἰερὰν παρακαταθήκην, ἀλλά καὶ οἱ ὑπ' αὐτῶν ἐκλεχθέντες πρὸς διαφύλαξιν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτῆς ἥσαν ἀνδρες ἵκανοι νὰ διατηρήσωσιν ἀμίαντον τὴν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων διδασκαλίαν καὶ ἐτέρους ταύτην νὰ διδάξωσιν. Οὕτω δὲ διαδοχικῶς διετηρήθη μέχρι σήμερον ἐν τῇ Ἑκκλησίᾳ ἡ ἀλήθεια, ἡ οὐσία τῆς θρησκείας, ἥτις ἐν ίστορικῇ ἀναπτύξει δι' οἰκουμενικῶν ἥ καὶ τοπικῶν συνόδων διατυποῦται ἐν διαφόροις τύποις καὶ ὅροις καὶ συμβόλοις κατὰ τὰς ἐκάστοτε παρουσιαζομένας ἀνάγκας καὶ τὴν τῶν πιστῶν διανοητικὴν κατάστασιν, ὅτε ἡ Ἑκκλησία καθῆκον ἔαυτῆς ἐθεώρει νὰ ἀποκρούῃ τὸ ψεῦδος καὶ τὴν πλάνην, μὴ μεταβάλλουσα μὲν τὴν οὐσίαν, τὴν

πίστιν, τὰ ἀπ' ἀρχῆς δεδογμένα, ἀναπτύσσουσα δὲ ταῦτα. Οὕτω δ' ἀπεδείκνυτο ὅτι παρ' αὐτῇ ὑπάρχει μὲν ἀληθής πρόοδος καὶ ἰστορικὴ ἀνάπτυξις τῶν εἴτε διὰ τῆς ἀγίας Γραφῆς, εἴτε διὰ τῆς ὁμοφώνου ἴερᾶς παραδόσεως παραδοθέντων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μεταβολὴ τῆς πίστεως. Ἐστι μὲν πλάτυνσις καὶ αὔξησις τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾧ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα οἰκεῖ, οὐδεμίᾳ δέ μεταβολὴ ἥ μεταστροφὴ τούτου καὶ ἔτερον γίνεται παρὰ τὰ ἀρχικῶς εἴτε ἐν δυνάμει εἴτε ἐν σχετικῇ ἐνεργείᾳ ἐν αὐτῷ ὑπάρχοντα. Ἐν τούτῳ δὲ ἔγκειται οὐ μόνον τὸ ἀλάθητον τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἡ αὐθεντία αὐτῆς, καθ' ὅσον οὐδὲν προσέθετο ἥ ἀφεῖλεν, ὅπερ ἡδύνατο ν ἀλλοιώσῃ τὴν οὐσίαν τῶν ἐξ ἀποκαλύψεως ἡμῖν παραδοθεισῶν ἀληθειῶν. Ἡ ἀτελής διατύπωσις δόγματος ἥ τελετῆς τινος δὲν εἶνε ἀτέλεια τῆς πίστεως οὔτε δύναται ν' ἀποδοθῆ τῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς δῆθεν σφαλλομένη, ἀλλ' εἶνε ἀτέλεια τῆς γνώσεως τῆς πίστεως, ἥτις βαθμηδὸν καὶ κατ' ὄλιγον, αὐξανομένου τοῦ σώματος, διατυποῦται καὶ καθίσταται τελεία διὰ τῶν διαδοχικῶς παρὰ τῶν Αποστόλων τὴν ἐξουσίαν τοῦ ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν λαβόντων ὀργάνων, καθοδηγουμένων ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ πάντοτε ἐνοικοῦντος θείου πνεύματος, ὅπερ εἶναι ἀλάθητον καὶ αὐθεντικόν.

Τὸ ἀλάθητον δὲ τοῦτο δὲν ἀποδίδοται εἰς τὰ κατὰ μέρος μέλη τῆς Ἐκκλησίας ἥ καὶ συλλήβδην, λαμβανόμενα, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν Σωτῆρα, τὸν ἀναγκαίως, ὡς ἴδουτήν, ἐνοικοῦντα τῇ ἐκκλησίᾳ Αὐτοῦ, ἅμα δὲ καὶ εἰς τὸ ἄγιον Πνεῦμα, ὅπερ ἐπηγγείλατο ὁ Σωτὴρ

ἐπανειλημμένως τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα ἀναπληροῖ Αὐτὸν μετὰ τὴν εἰς οὐρανὸν ἀνάληψιν, ως διδάσκαλος, ως παράκλητος καὶ ως ἐρμηνευτὴς (Ιωάν. ζ.' 20 Β' Τιμοθ. α'. 14 Πράξ. η'. 28). Κατὰ ταῦτα, τοῦ ἀλαθήτου τῆς ἐκκλησίας ποιητικὸν μὲν αἴτιον εἶναι ὁ Σωτὴρ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὑποκείμενον δὲ οἱ θεῖοι Ἀπόστολοι καὶ οἱ τούτων γνήσιοι διάδοχοι, ὑπόθεσις δὲ ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίου, ἣν ἐρμηνεύουσι καὶ ἀναπτύσσουσιν οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας, ἐπὶ τῷ αὐτῷ μὲν συνερχόμενοι καὶ ὁμοφώνως δογματίζοντες, οὐδὲν δὲ δικαίωμα κεκτημένοι νέας νὰ διδάξωσι διδασκαλίας, ἀντιστρατευομένας τῷ γράμματι ἢ τῷ πνεύματι τῆς ἀγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως. Σκοπὸς δὲ τοῦ ἀλαθήτου τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ γνησία καὶ ἀσφαλής γνῶσις ἀπάσης τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, ἡ ἐνότης τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης καὶ ἡ αὔξησις τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ (Ἐφεσ. δ'. 3 -16).

Ἐπομένως μόνον εἰς τοιαύτην ἀλάθητον ἐκκλησίαν ὄφείλομεν πίστιν, διότι ἔχει κεφαλὴν αὐτὸν τὸν Χριστόν, τὸν ἀληθινὸν Θεόν, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅπερ διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ καθίστησιν αὐτὴν νύμφην ἄσπιλον καὶ ἄμωμον τοῦ Χριστοῦ, στῦλον καὶ ἔδραιώματα τῆς ἀληθείας. Καὶ τὰ δόγματα καὶ τὰ διδάγματα αὐτῆς δὲν εἶναι ἀνθρώπινα, ἀλλὰ θεία· διὰ τοῦτο λέγοντες, ὅτι πιστεύομεν εἰς αὐτὴν, νοῶμεν «ὅτι πιστεύομεν εἰς τὰ θεοπαράδοτα λόγια καὶ τὰ θεόπνευστα δόγματα· φησί γὰρ ἡ Γραφὴ, ὅτι ὑπὸ Πνεύματος ἀγίου φερόμενοι ἐλάλησαν οἱ ἄγιοι τοῦ Θεοῦ ἀνθρώποι καὶ Παῦλος Α' β'. 13) φησίν; οὐ λόγον ἀνθρώπων ἐδέξασθε, ἀλλὰ (καθὼς ἔστιν ἀληθῶς) λόγον Θεοῦ. Ἐντεῦθεν προτρεπόμεθα καὶ ὄφείλομεν νὰ πιστεύωμεν καὶ παραδεχώμεθα οὐ μόνον τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς λοιπὰς γραφὰς καὶ συνοδικὰς διατάξεις. Ἐπίσης ὄφείλομεν τῇ τοιαύτῃ ἐκκλησίᾳ ὑποταγήν. Ο Σωτὴρ λέγει, «Ἐὰν δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ (ό ἀμαρτάνων ἀδελφὸς) ἔστω σοι ὥσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης». (Ματθ. ιη' 17). «Διὰ δὲ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων δοκιμάζει ἡ Ἐκκλησία τὰς Γραφάς, κρίνει πατριάρχας, ἐπισκόπους, ἰερεῖς, καθυποβάλλει τούτους κατὰ τὰ σφάλματα αὐτῶν εἰς κανονικὰς τιμωρίας

καὶ ἐπιτίμια, ἐπειδὴ αὕτη εῖναι στῦλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας».

Οἱ δυτικοὶ παραδέχονται, ὅτι μόνον ἡ Ἐκκλησία αὐτῶν δέν δύναται νὰ πλανηθῇ ἐν τῇ περὶ πίστεως καὶ ἡθῶν διδασκαλίᾳ, ἀτε διοικουμένη ὑπὸ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, πᾶσαι δὲ αἱ λοιπαὶ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι, αἱ σφετεριζόμεναι τὸ ὄνομα τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐλαυνόμεναι ὑπὸ τοῦ πονηροῦ πνεύματος κατ' ἀνάγκην σφάλλονται καὶ ἐν πλάνῃ διατελοῦσι. Διὰ δὲ τοῦ ἐπ' ἐσχάτων ἐν τῇ Βατικανῇ συνόδῳ ὑπὸ Πίου τοῦ Θ', ἐν Ρώμῃ τῷ 1870 θεσπισθέντος χάριν ἀτομικῶν λόγων καὶ συμφερόντων δόγματος τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Πάπα ἀνήρεσαν τὸ ἀρχικὸν δόγμα τοῦ ἀλαθήτου τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν θεοποιήσαντες ἀνθρωπὸν θνητόν, ἀποδόντες αὐτῷ τὸ τῇ Θεότητι καὶ τῇ οἰκουμενικῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ καθοδηγουμένῃ ὑπὸ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἀρμόζον ἐπίθετον, συγκεντρώσαντες ἐν ἐνὶ ἀτόμῳ τὸ ἀλάθητον, καὶ καταργήσαντες τὸ ἀριστον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπ' ἀρχῆς ἐπικρατοῦν ὄμοσπονδιακὸν πολίτευμα καὶ πνεῦμα.

Ἐπειδὴ δὲ κατενοήθη καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἴδιων, ὅτι τὸ ἀνακηρυχθῆναι τὸν Πάπαν ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπολύτως ἀλάθητον (*infallibilem*) ἀντίκειται οὐ μόνον τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ καὶ τῇ Ιερᾷ Παραδόσει, ἀλλα καὶ αὐτῇ τῇ λογικῇ, διὰ τοῦτο ἐπειράθησαν νὰ μετριάσωσι τὴν δύναμιν καὶ τὴν σημασίαν. Ἐκ τοῦ νέου τούτου δόγματος, προσθέντες εἰς τὸ *infallibilis* τὴν φράσιν *ex cathedra*, ἥτοι τότε μόνον ὁ Πάπας εἶνε καὶ θεωρεῖται ἀλάθητος, ὅταν ἐκ τῆς ἐπισκοπικῆς αὐτοῦ ἔδρας ἀποφασίζῃ καὶ νέα δόγματα δογματίζῃ. Άλλα καὶ οὕτω ἐρμηνεύμενον καὶ ἐννοούμενον τὸ ἀλάθητον, ἐνέχει τὸ ἀντιχριστιανικὸν καὶ τὸ παράλογον, διότι οὕτω ὁ Χριστιανισμὸς ἀπ' ἀρχαιοτάτων μέχρι σήμερον ἀνεγνώρισὲ τινι τῶν ἀρχηγῶν τῶν κατὰ τόπους ἐκκλησιῶν ὑπερτάτην ἔξουσίαν καὶ ἀλάθητον γνώμην ἐν ταῖς ἀποφάσεσιν αὐτῶν, ἀτε μόνον τῆς ἐκκλησίας, ἐν οἰκουμενικαῖς συνόδοις συνερχομένης καὶ ὁμοφώνως ἀποφαινομένης ἐν τῇ περὶ πίστεως καὶ ἡθῶν διδασκαλίᾳ, τὸ κῦρος τοῦτο ἔχουσης, οὔτε ἡ λογικὴ δύναται νὰ παραδεχθῇ, ὅτι εἰς ἀνθρωπὸς δύναται νὰ εἶνε ἀλάθητος δογματίζων καὶ κανόνας περὶ πίστεως ἐκδίδων. Άληθὲς

ἐστὶν, ὅτι οἱ Πάπαι οἱ τὸ πρωτεῖον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διεκδικούμενοι καὶ φρονοῦντες, ὅτι οὗτοι εἶνε οἱ ἀνώτατοι καὶ μόνοι ἀρχηγοὶ τῆς ἐκκλησίας, οἱ μόνοι ἔρμηνευταὶ τοῦ πνεύματος αὐτῆς, σκοπὸν εἶχον διά τῆς θεοπίσεως τοῦ δόγματος τοῦ ἀλαθήτου νὰ περιάψωσι νέαν ἀκμὴν καὶ δύναμιν τῷ πρωτείῳ αὐτῶν καὶ νὰ θεωρῶνται καὶ νὰ τιμῶνται ὡς θεὸς ἐπὶ γῆς (*Deus in terra*). Ἀλλ' ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων, ἄλλα δὲ Θεὸς κελεύει. Τὸ ἐν τοσαύτῃ πομπῇ καὶ χαρᾶ ὑπὸ τοῦ Πάπα Πίου τοῦ Θ' θεοπισθὲν τοῦτο δόγμα τοῦ ἀλαθήτου, ἐξ οὗ ἀνεμένετο ἡ ἐπὶ πάσης τῆς γῆς κοσμικὴ τε καὶ πνευματικὴ κυριαρχία τῶν Παπῶν, ἔσχε τὴν ἀμεσον καταδίκην αὐτοῦ ὑπὸ τῆς πεφωτισμένης κοινωνίας καὶ τὴν κατάπτωσιν τοῦ γοήτρου τοῦ παπικοῦ θρόνου, διότι κατὰ τὸ αὐτὸν ἔτος (1870) ἀνεκρύχθη ἡ Ρώμη, ἡ ἔως τότε ἔδρα τῶν Παπῶν οὖσα καὶ ὑπὸ τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν διατελοῦσα, πρωτεύουσα τοῦ Ιταλικοῦ κράτους. Οὐ δὲ Πάπας ἀπὸ Θεοῦ ἐπὶ γῆς ἐγένετο αἰχμάλωτος τοῦ Βατικανοῦ (*captus Vaticani*). Ἐλπίζων δ' ὅμως πάντοτε ὅτι ἐλεύσεται ποτ' ἡμαρ, καθ' ὃ θὰ ἐλευθερωθῆ καὶ θὰ ἀνακηρυχθῆ ἀπόλυτος πνευματικὸς καὶ πολιτικὸς ἀρχηγὸς τῆς ἀνθρωπότητος, οὐκ ἐπαχθῶς φέρει νῦν τὸν τίτλον τοῦ αἰχμαλώτου τοῦ Βατικανοῦ, φρονῶν ὅτι ἡ τοιαύτη θέσις θὰ ἐλκύσῃ ποτε τὴν τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ συμπάθειαν, ὥστε νὰ ἐγερθῶσιν οὗτοι πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ. "Οτι δ' ἀπατᾶται ἀπάτην δεινήν, ἀπόδειξιν ἔχομεν τὴν ἐπὶ τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας, ἔνεκεν τῆς θεοπίσεως τοῦ δόγματος τούτου, ἀποσκίρησιν ἵκανῆς μερίδος Δυτικῶν, ἀποτελεσάντων τὴν παλαιοκαθολικὴν λεγομένην ἐκκλησιαστικὴν κοινότητα, ἥτις πρώτιστα πάντων ἀπέρριψε τὸ περὶ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Πάπα δόγμα, ὡς ἀντιχριστιανικὸν καὶ παράλογον, γενόμενον ἀληθῶς πέτρα σκανδάλου παντὶ ἀληθεῖ χριστιανῷ, διότι διὰ τούτου πᾶσα ἐξουσία, πᾶσα δογματικὴ καὶ ἡθικὴ καὶ τελετουργικὴ καὶ ἰεραρχικὴ αὐθεντία συνεκεντρώθη καὶ ἀπεδόθη ἐνὶ καὶ μόνῳ προσώπῳ, τῷ Πάπᾳ, ὅστις εἶναι αὐτὴ ἡ ἐκκλησία. Καὶ ὅντως οἱ Δυτικοὶ ἐκκλησίαν θεωροῦσι σήμερον μόνον τὸν κλῆρον, ἐνῷ ἐν τῇ ἀρμονικῇ ἐνεργείᾳ πάντων τῶν μελῶν αὐτῆς, κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν, καθοδηγούμενων ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀείποτε διαμένοντος ἀγίου πνεύματος

δύναται νὰ τηρηθῇ ἡ ἀγιότης, ἡ ἐνότης, ἡ καθολικότης, ἡ ἀποστολικότης, καὶ τὸ ἀλάθητον αὐτῆς.

Οἱ δὲ διαμαρτυρόμενοι φρονοῦντες, ὅτι ἡ ἐκκλησία εἶναι ἀόρατος, περιλαμβάνουσα τὸ ἄθροισμα τῶν ἐκλεκτῶν, τῶν ἀγίων, παραδέχονται, ὅτι ἡ τοιαύτη ἐκκλησία δέν δύναται νὰ πλανηθῇ ἐν τῇ πίστει, καὶ ἐπομένως εἶναι ἀλάθητος, στῦλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας. Πᾶσα ὅμως ὁρατὴ Ἐκκλησία, οἵα εἶνε ἡ ἡμετέρα καὶ ἡ Δυτικὴ, δύναται νὰ πλανηθῇ κατ' αὐτοὺς· ἃρα μόνη ἡ Ἐκκλησία αὐτῶν ὡς ἀόρατος εἶνε ἀλάθητος. Άλλ' ὡς ἡ ἐκκλησία αὐτῶν εἶναι φαντασιῶδες τι κατασκεύασμα στερούμενον ἴστορικῆς βάσεως καὶ ἀναπτύξεως, οὕτω καὶ τὸ ἀλάθητον αὐτῆς εἶνε τι φαντασιῶδες. Άληθὲς ἔστιν, ὅτι οἱ Διαμαρτυρόμενοι οὐδεμίαν Ἐκκλησίαν ἐν τῇ κυρίᾳ καὶ ἐκκλησιαστικῇ σημασίᾳ τῆς λέξεως ἀποτελοῦσιν, ἀλλ' εἶνε διηρημένοι εἰς πολλὰς καὶ διαφόρους θρησκευτικὰς κοινότητας, ὡν ἕκαστη κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτὴ δογματίζει, μεταβάλλει τὰ παλαιὰ εἰς καινὰ καὶ τὰνάπαλιν, ἔρμηνεύει, ὡς βούλεται, τὴν ἀγίαν Γραφήν, καὶ τελεῖ ἴδιορρύθμους τελετὰς τινας, τῶν κορυφαίων αὐτῆς παπικὰ δικαιώματα ἀντιποιουμένων, ἀτε ἕκαστοτε νέα δόγματα καὶ νέας διατάξεις θεσπιζόντων οἱ διαμαρτυρόμενοι, ἀπορρίψαντες τὴν ἰερὰν παράδοσιν, τὸ κῦρος τῆς ἐκκλησίας, τὴν ἔξουσίαν αὐτῆς, καὶ ἐπομένως παραδεξάμενοι, ὅτι ἡ Γραφὴ ἔρμηνεύει αὐτὴν κατὰ τὰς ἴδιας αὐτῶν ἀντιλήψεις καὶ πεποιθήσεις καὶ διανοητικὴν καὶ ἥθικὴν ἀνάπτυξιν, ἦτο ἀδύνατον νὰ συμπήξωσι μίαν Ἐκκλησίαν, δυναμένην νὰ φέρῃ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀγίας, τῆς ἀποστολικῆς, τῆς καθολικῆς τῆς ὁρθοδόξου, τῆς ἀλαθήτου, ἀτινα μόνη ἡ ἡμετέρα ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἐπαξίως φέρει, δι' ὅ καὶ διεμερίσθησαν εἰς διαφόρους κοινότητας, αἴτινες αἱρέσεις μᾶλλον δύνανται νὰ ὀνομασθῶσιν, ἔχουσαι ἴδιους ἀρχηγούς, θεωρουμένους ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν αὐτῶν ἀναμαρτήτους. Η διαφορὰ μεταξὺ Δυτικῶν καὶ διαμαρτυρομένων ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ εἶναι ἐλαχίστη. Αμφότεροι εύρισκονται ἐπὶ τῆς αὐτῆς σφαλερᾶς ὁδοῦ. Αμφότεροι ἀποδιδοῦσι θεῖον κῦρος εἰς μεμονωμένα ἄτομα. Ἐκεῖνοι μὲν παραδέχονται, ὅτι τὸ ἀλάθητον τῆς

ἐκκλησίας αὐτῶν ἔγκειται ἐν ἐνὶ προσώπῳ, τῷ Πάπᾳ, τῷ ἐπισκόπῳ τῆς Ρώμης, οὗτοι δέ, ὅτι πᾶς ἀρχηγὸς ἐκκλησιαστικῆς τινος κοινότητος ἔχει θεία ἐμπνεύσει τὸ ἀλάθητον, δυνάμενος νά μεταρρυθμίζῃ κατὰ τὰς ἑκάστοτε παρουσιαζομένας περιπτώσεις καὶ τὸ συμφέρον αὐτοῦ τὴν θρησκευτικὴν αὐτοῦ κοινότητα ὑπὸ τε δογματικὴν καὶ τελετουργικὴν καὶ διοικητικὴν ἐποψιν. Τόδε δ' ἄξιον τῆς σημειώσεως εἶνε, ὅτι οἱ διαμαρτυρόμενοι ἐνῷ ἀφ' ἐνὸς σφραγίδως κατακρίνουσιν ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν τὸ περὶ ἀλάθητον τοῦ πάπα δόγμα, ὡς συγκεντροῦν ἐν ἐνὶ προσώπῳ ἄπασαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐθεντίαν καὶ ἐκμηδενιζῶν τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς συζητήσεως, ἀφ' ἑτέρου σφραγίζονται ἑαυτοῖς τὸ ἀπολυταρχικὸν τοῦτο δικαίωμα, τότε μὲν τὰ ὑπὸ τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας ὁμοφώνως θεσπισθέντα δόγματα ἀπορρίπτοντες, ὡς ἀνώτατοι ποντίφηκες, τότε δὲ νέα δόγματα ὁρίζοντες, ὡς Πάπαι ἀλάθητοι, κατακηρυττόμενοι στῦλοι τῆς ἐκκλησίας, καὶ οὕτως ἐν τῇ πράξει ἀναιροῦντες τοὺς ὅρους τῶν ὁμολογιῶν αὐτῶν καθ' οὓς «non est ad pontifices transferendum, quod ad veram ecclesiam pertinet, quod videlicet sint columnae veritatis». Πολλοὶ δὲ τῶν νεωτέρων διαμαρτυρομένων, καὶ δὴ οἱ ὄρθιοι γισταί, ἐταύτισαν τὸ κράτος μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ μᾶλλον συνεχώνευσαν ταύτην ἐν ἐκείνῃ, ἀραντες ἀπ' αὐτῆς πᾶσαν δύναμιν καὶ πᾶν κῦρος, ὁρμώμενοι ἐκ τῆς σφαλερᾶς ἀρχῆς ὅτι ἄπας ὁ ἡθικὸς βίος δύναται νὰ τελειωθῇ ἐν τῇ πολιτείᾳ. Οἱ τοιοῦτοι δυστυχῶς διὰ τῶν ὑπολεθρίων αὐτῶν δοξασιῶν ἀκυροῦσιν οὐ μόνον τὴν δύναμιν τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν Χριστιανισμόν, εἰς ὃν οὐδεμίαν σχεδὸν ἡθικοποιητικὴν δύναμιν ἀποδίδουσιν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων ἐξάγομεν, ὅτι μόνη ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία φέρει τὰ γνωρίσματα τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἰδρυθείσης θρησκευτικῆς κοινωνίας, οὖσα μία, ἀγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ, φέρουσα τὴν σφραγῖδα τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς ὁμοφωνίας ἐν τῇ περὶ πίστεως καὶ λατρείας καὶ ἡθῶν διδασκαλίᾳ καὶ κατέχουσα τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τὴν πλήρη οὐσίαν καὶ τὸν ὄρθον τύπον τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἥτοι τὴν τελείαν θείαν Ἀποκάλυψιν. Η δὲ παπική

Ἐκκλησία «ύψηλότερα φρονήσασα τοῦ πρέποντος (διὰ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῆς τῶν Παπῶν) καὶ τῷ μέλος εἶναι (τῆς καθόλου ἐκκλησίας) ἀπαρεσθεῖσα, τοῦ τε ὅλου ἐπιβῆναι ποθήσασα, τοῦ ὅλου, φεῦ, τῆς Ἐκκλησίας ἐκπέπτωκε σώματος, καὶ γέγονεν ἄρα τῇ Ρώμῃ τὸ πρὸς ἀθέμιτον μοναρχίαν νόσημα εἰς ἔξαίσιον πτῶμα» (Θεολογ. Εὐγ. Βουλγάρεως σελ. 54). Οἱ δὲ διαμαρτυρόμενοι «οὕτως ἀτόπως εἰσιν μήτοι γε τοῦ ὅλου τῆς ἐκκλησίας σώματος, ἀλλὰ ἀλλήλως καὶ ἐν αὐτῇ ἐκάστῃ (τῶν παρ' αὐτοῖς αἰρέσεων) διεσχισμένοι καὶ εἰς πλείους διαφορὰς καὶ ἔριδας δογμάτων ἀπαύστως προσεπιρρηγνύμενοι». Ἐπομένως μόνη ἡ ἡμετέρα ὁρθόδοξος ἀνατολικὴ Ἐκκλησία «πλουτεῖ τὸ ἀλάθητον ἐν τοῖς περὶ τε τὰ δόγματα καὶ τοῖς ἥθεσιν ἀνήκοντα ἴδιοις θεσπίσμασιν· αὐτῇ γὰρ ὑπέσχετο ὁ Κύριος ἡμῶν (Ιωάν. κεφ. ιδ'). -Ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ἡμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα... Ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα, ἀ εἰπον ὑμῖν. -Ἡ τοίνυν ἐπαγγελία οὐ δέδοται τοῖς Ἀποστόλοις, ἀλλα καὶ τοῖς ἐκείνους διαδεξαμένοις· οὐ γὰρ ἐκεῖνοι δηλονότι μένειν ἔμελλον ἐπὶ τῆς γῆς εἰς τὸν αἰῶνα, ὡς ἐπηγγέλθη. Τίς οὖν ἀπάτης ὅλως γένοιτ' ἀν πτοία τοῖς ὑπὸ τῷ παναγίᾳ Πνεύματι διδασκάλῳ καὶ ἡγεμόνι θεσπίζουσιν· ἔνθεν τοι καὶ ὁ Ἀπόστολος (α' Τιμοθ. γ') τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ζῶντος, στῦλον καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας ἐκάλεσεν, ὅτι ὁ Χριστὸς ὁ διὰ τοῦ Παναγίου Πνεύματος ὡς σῶμα αὐτοῦ διευθύνων καὶ διεξάγων ἐν αὐτῇ, ὡς ἐν κρηπίδι καὶ θεμελίῳ, τὴν ἀληθινὴν πίστιν ἐθεμελίωσε καὶ ἐστήριξεν». Οὕσα δ' ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἔμψυχον ὁργανικὸν σῶμα, οὗτινος κεφαλὴ μὲν εἶνε ὁ Χριστός, ψυχὴ δὲ τὸ ἄγιον Πνεῦμα, σῶμα ὁρατόν, ἀεὶ ζῶν καὶ ἀδιαλείπτως ἐνεργοῦν τῇ ὁδηγίᾳ τοῦ ἄγιου Πνεύματος, τοῦ ἐν αὐτῇ ἐνοικοῦντος καὶ εἰς τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν ὁδηγοῦντος, ἔχουσα δικαίωμα οὐ μόνον τὰ δίκαια καὶ ἀληθῆ νὰ συμβουλεύῃ, ἀλλὰ καὶ εἰς ὑποταγὴν τοὺς παρεκτρεπομένους νὰ καλῇ, κεκτημένη, τὸ ἀλάθητον ἐν τοῖς περὶ πίστεως ἀποφάσεσιν αὐτῆς, καὶ ἐντεῦθεν δυναμένη νὰ περαιώσῃ πᾶν ζήτημα

ἐκκλησιαστικόν, καθίσταται καὶ ὁ ὑπέρτατος δικαστὴς τῶν ἐκκλησιαστικῶν καθόλου ζητημάτων καὶ ὑποθέσεων, ἐφεδρεύουσα τοῖς πιστοῖς ἀποφαινομένη τὸ ἀληθές, τὰς ἔριδας καταπαύουσα, τελειοῦσα τοὺς πιστοὺς καὶ ὁδηγοῦσα αὐτοὺς εἰς σωτηρίαν, ὅπερ εἶνε καὶ ὁ σκοπὸς αὐτῆς. Αὐτὸς ὁ Σωτήρ, ἀόρατος ὡν κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὁρατῶς ἐνεχείρισεν αὐτῇ τὴν ἔξουσίαν εἰπὼν τοῖς Ἀποστόλοις· «ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει» καὶ «καθὼς ἀπέσταλκε με ὁ Πατὴρ κἀγὼ πέμπω ὑμᾶς κ.λ.» (Λουκ. ι'. 16. Ἰωανν. κ'. 21 καὶ 23. Ματθ, α'. 18). Σφάλλεται ἄρα καὶ εἰς τὰ καίρια προσκρούει ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία, ἀποδιδοῦσα ἐνὶ καὶ μόνῳ προσώπῳ, τῷ Πάπᾳ, τὸ ἀλάθητον καὶ τὸ ἀξιώμα καὶ δικαίωμα τοῦ εἶναι αὐτὸν ὑπέρτατον κριτὴν καὶ διδάσκαλον τῶν εἰς Χριστὸν πιστεύοντων, διότι ἐν πρόσωπον δέν ἀποτελεῖ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ὃ δὲ Σωτὴρ ἢ οἱ Ἀπόστολοι οὐδαμοῦ εἶπον, ὅτι ὁ τῆς Ρώμης ἐπίσκοπος φέρει τὸν τίτλον τοῦ ἀλαθήτου ἢ τοῦ πρώτου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἢ τοῦ ὑπερτάτου διδασκάλου τῶν δογμάτων καὶ δικαστοῦ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων. Ἐπίσης σφάλλονται καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι, δοξάζοντες, ὅτι ἡ Ἁγία Γραφὴ εἶνε ὁ ὑπατος δικαστὴς καὶ ἐρμηνευτὴς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Άναιρῶν τοῦτον τὸν ἰσχυρισμὸν Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις πάνυ ὁρθῶς λέγει. «Μὴ γὰρ πανταχοῦ σαφῶς λαλοῦσα (ἢ θεία Γραφὴ) ἐρμηνείας οὐ δεῖται; ἄλλως τε, ἐὰν αὐτὴν δικαστὴν θῶμεν, τὶ δήποτε ὑποληπτέον ἀποφαίνεσθαι δεῖν, ἐν οἷς αὐτὴν οἱ γλωσσαλγοῦντες αἰρετικοὶ δολίως κατακερματίζουσι, καὶ καθὰ αὐτοὶ φρονοῦντες εἰσι, διαστρέφουσιν; ... Τοῖς γοῦν οὕτως ἀλλότρια καὶ μαχόμενα φρονοῦσι, λουθηρανοῖς, Ζβιγγλιανοῖς, τὶς ποτε δικαστὴς ἐφεδρεύσειεν; οὔκουν ἡ Γραφὴ· ἀπὸ γὰρ πεντήκοντα πρὸς τοῖς ἑκατὸν ἔτεσιν ἀντιφρονοῦσιν, ἀσύμφωνα κατ' ἄλλήλων οὗτοι ἀπὸ τῶν Γραφῶν εἰς σύστασιν τῶν οἰκείων ὑπολήψεων καταχρώμενοι· ταῦτό ρητέον καὶ περὶ Σωκινιανῶν καὶ Νεστοριανῶν καὶ Εὐτυχιανῶν καὶ τῶν λοιπῶν κακοδόξων, ὡν διὰ τῶν Γραφῶν παρερμηνευομένων αἱ αἱρέσεις διηγεκεῖς τε ἀπαυστοι καὶ ἀπαύστοις ἄρα ἥτε θεία Γραφὴ καὶ αἱ παραδόσεις εἰσὶ μὲν ὁ κανῶν, ὃ ὁ δικαστὴς χρῆσθαι ὀφείλει

πρὸς τὸ τὴν ψῆφον ἐπαναγαγεῖν· δεῖται δὲ ἔρμηνέως καὶ κριτοῦ, ὥσπερ καὶ οἱ πολιτικοὶ τῶν νόμων. Άλλ' οὐδὲ εἰς ἕκαστος τῶν χριστιανῶν ἴδιῳ πνεύματι χρώμενος, δικαστής ἀν εἴη ἐπὶ ἐκκλησιαστικῇ ὑποθέσει ἡ δόγματι κατὰ νοῦν γὰρ ἀν οὗτως ἕκαστος παρελκύσει τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοσοῦτον ἀν ἔδει θρησκεύεσθαι, ὅσας ἀν ἐκ τῆς πολυκεφάλου καὶ ιοβόλου ὄδρας, καὶ διαβόλου ἐκθορήσασαι πάλιν αἰρέσεις καὶ καθ' ἡμᾶς εἴπερ ἄλλοτε ἀναθιρεῖν καθορώμεναι. Ή καθολικὴ ἀρα Ἐκκλησία οὗτός ἐστιν ὁ δικαστής» (Θεολογικά. Εὐγ. Βουλγάρεως Γ'. 61, 62, 63), ὡς αὐτὴ ἡ ἀγία Γραφὴ διδάσκει (Ἐξόδ. ιη', Δευτερ. ιστ', Ματθ. ιη' 17 καὶ 18 καὶ κγ'... Πράξ. ιε'. 23 καὶ ιστ'. 4 κ. 28 Α'. Πέτρ. ε'. 2 Τιμοθ. ιη' 20.) Ἐφεδρεύει δὲ ὡς δικαστὴς ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐν ταῖς εἰς ἀπαντας τοὺς Χριστιανοὺς ἀφορώσαις ὑποθέσεσιν. Οἰκουμενικὴν δὲ σύνοδον καλοῦμεν τὴν ἐξ ἀπάσης τῆς Ἐκκλησίας συνισταμένην ἦτοι, ἀπάντων τῶν ἐπισκόπων ἢ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν εἰς ταύτο συνερχομένων καὶ ἀγίῳ πνεύματι συζητούντων καὶ γνώμην ὅμοφώνως ἀποφαινομένων, ἡς ὅμως τὸ πνεῦμα καὶ ἡ οὐσία ἔνεστιν ἢ ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ ἢ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ γνησίᾳ παραδόσει τῇ ἀγράφως ἢ καὶ ἐγγράφως φυλαττομένῃ ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ. Τὰ δὲ συνοδικῶς θεσπισθέντα ἀπαντες οἱ πιστοὶ δέχονται ὡς συνῳδὰ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς. Ἐντεῦθεν ὁμοίως Ιερεμίας ὁ Β'. ἔγραψε πρὸς τοὺς διαμαρτυρομένους θεολόγους τῆς Τυβίγης «Ἀποκρινόμενοι οὐδὲν οἴκοθεν λέγομεν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀγίων καὶ οἰκουμενικῶν ἐπτὰ Συνόδων, ἀς καὶ ὑμεῖς καλῶς ποιοῦντες καί, ὡς ἐγράφετε, στέργετε καὶ ἀποδέχεσθε καὶ κατὰ τὴν γνώμην τῶν θείων διδασκάλων καὶ ἐξηγητῶν τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, οὓς ἡ τοῦ Χριστοῦ Καθολικὴ Ἐκκλησία γνώμῃ κοινῇ ἀπεδέξατο, ὡς λόγοις καὶ θαύμασι, οἵα περ ἔτερος ἥλιος τὴν οἰκουμένην ἐφώτισαν, ἀτε τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐν αὐτοῖς πνεύσαντος καὶ οἱ αὐτῆς λαλήσαντος· ἀ δὴ ἀπαρασάλευτα εἰς αἰῶνας ἔσται, ὡς τῷ τοῦ Κυρίου Λόγῳ τεθεμελιωμένα..» Τελευτῶν δ' ὁ Ιερεμίας τὴν πρώτην ἀπόκρισιν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ιδίους διαμαρτυρομένους λέγει, «Ἀπαντα ταῦτα τά παρ' ἡμῶν ὁρθέντα. τῆς θεοπνεύστου γραφῆς ἔχεται κατὰ τὴν τῶν

σοφῶν καὶ ἀγίων Θεολόγων ἡμῶν ἐρμηνείαν καὶ ὑγιᾶ διδασκαλίαν καὶ διασάφησιν. Οὐ γὰρ ἡμῖν ἔξεστιν, τῇ ἴδιᾳ καταθαροῦσιν ἔξηγήσει, καὶ τῶν τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς οητῶν συνιέναι καὶ κατανοεῖν ἢ διερμηνεύειν, εἰ μὴ κατὰ τοὺς παρὰ τῶν ἀγίων Συνόδων, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι πρὸς τὸν εὔσεβη σκοπὸν δοκιμασθέντας Θεολόγους· ἵνα μὴ ἀπὸ τῆς ὁρθῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας καὶ ἀληθοῦς σοφίας τε καὶ φρονήσεως ἐκκλινόντων, ἡ διάνοια ἡμῶν δίκην Πρωτέως ἐντεῦθεν κἀκεῖθεν περιφέρηται. Άλλα ποία ἀν τις εἴποι διόρθωσις ἔσται ταύτης; ποία; Θεοῦ συναιρούμενου, αὕτῃ τῷ μηδὲν παρὰ τὰ διατεταγμένα τοῖς ἰεροῖς Ἀποστόλοις καὶ ταῖς ἀγίαις Συνόδοις μεταχειρίζεσθαι ἡ φρονεῖν· ὅ γὰρ τοῦτον τὸν ὄρον φυλάττων ὁρθῶς, συγχορευτής ἡμῖν ἔσται, συγκοινωνὸς καὶ ὄμοπιστος. Ταῦτα ἀπευθύνομεν καὶ ἡμεῖς πρὸς τοὺς κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν πρὸς ἔνωσιν μετὰ τῆς ἡμετέρας Ἑκκλησίας ἐκδηλώσαντας Ἀγγλικανοὺς καὶ Παλαιοκαθολικοὺς Θεολόγους. Πανταχοῦ δὲ καὶ πάντοτε ἡ Ἑκκλησία ἡμῶν κατέδειξε τὸ ἀλάθητον καὶ τὸ κῦρος αὐτῆς ἐν τε ταῖς οἰκουμενικαῖς Συνόδοις καὶ ταῖς ὑπὸ τούτων ἐπικυρωθείσαις τοπικαῖς, ὡς καὶ ταῖς μετὰ ταῦτα καὶ ἴδιας ἀπὸ τοῦ ιεροῦ αἰῶνος συγκροτηθείσαις, μερικαῖς, αἵτινες οὐδέν ἔτερον ἐθέσπισαν καὶ ἐν ὄροις διετύπωσαν ἥ δι τοῦ μὲν καθολικῶς παραδεδεγμένον καὶ ὄμοιογούμενον ἐν τῇ συνειδήσει τῶν πιστῶν τηρούμενον ἐν τῇ πράξει καὶ τοῖς ἐθίμοις αὐτῶν, δέν εἶχε δὲ διατυπωθῆ πρὸ τῆς συγκροτήσεως συνόδου ἐν ὄροις καὶ διατάξειν, ἀντιθέσεως ἢ πλάνης ἢ ἔτεροδοξίας τινός μὴ παρουσιασθείσης ἔως τότε. Άνέκαθεν δὲ ἦτο μέγα τὸ ἀξίωμα καὶ μεγάλη ἡ δύναμις τῶν συνόδων ἐν Ἑκκλησίᾳ πρὸς διατύπωσιν καὶ στερέωσιν καὶ καθολικὴν γνῶσιν τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν. Αἱ ἀποφάσεις τῶν συνόδων εἶνε ὁ ἀσφαλῆς κανὼν τῆς πίστεως καὶ λατρείας τῶν πιστῶν, ἡ φωνὴ τῆς οἰκουμενικῆς Ἑκκλησίας· διότι ἀπαντεῖς οἱ ταύτας ἀποτελοῦντες πατέρες «ηὐγάζοντο ἐξ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος»· δι' ὃ καὶ ἀσπασίως τοὺς θείους κανόνας ἐνστερνιζόμεθα

καὶ ὄλόκληρον τὴν αὐτῶν διαταγὴν καὶ ἀσάλευτον κρατύνομεν
 (Πράξ. ιε' 28. Καν. 1. τῆς Ζ' Οἰκουμ. Συνόδου). Τοὺς δὲ μὴ παραδεχομένους τὰς
 ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ἐπομένως νοοῦντας περὶ τι δόγμα καὶ
 ἐκτρεπομένους οὕτω τῆς ἐνότητος τῆς Ἑκκλησίας ἀφορίζει αὗτη, αἱρετικοὺς καὶ
 ἐτεροδόξους καλοῦσα, ὡς τοὺς μὴ πειθομένους τῇ μιᾶ νομίμῳ ἐκκλησιαστικῇ
 ἔξουσίᾳ θεωρεῖ σχισματικούς (Τιτ. γ'. 10 καὶ 11. Ἐφεσ. δ' 2-6). Τοιαύτας δ'
 οἰκουμενικὰς συνόδους παραδέχεται ἡ ἡμετέρα Ἑκκλησία ἑπτά. Τὴν Α' ἐν Νικαίᾳ
 γενομένην κατὰ τὸ 325 ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, παρόντων 318 πατέρων,
 κατὰ τοῦ Ἀρείου· τὴν Β' ἐν Κωνσταντινούπολει, κατὰ τὸ 381, ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ
 μεγάλου, παρόντων 150 πατέρων, κατὰ τοῦ Μακεδονίου· τὴν Γ' ἐν Ἐφέσω, κατὰ τὸ
 431, ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ, παρόντων 200 πατέρων, κατὰ τοῦ Νεστορίου· τὴν Δ'
 ἐν Χαλκηδόνι, κατά, τὸ 451, ἐπὶ Μαρκιανοῦ, παρόντων 630 πατέρων κατὰ τοῦ
 Εύτυχοῦς καὶ τῶν Μονοφυσιτῶν. Τὴν Ε' ἐν Κωνσταντινούπολει κατὰ τὸ 553, ἐπὶ
 Ἰουστινιανοῦ, παρόντων 165 πατέρων, πρὸς ἀναθεματισμὸν κακοδόξων τινῶν
 γνωμῶν τοῦ Ωριγένους, τοῦ Διδύμου καὶ ἄλλων τινῶν συγγραφέων· τὴν ἐν
 Κωνσταντινούπολει κατὰ τὸ 680, ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Παγωνάτου, παρόντων 170
 πατέρων, κατὰ τῶν Μονοθελητῶν, μεθ' ἣς ἐνοῦται καὶ ἡ ἐν Τρούλλῳ σύνοδος ἐν τῷ
 βασιλικῷ παλατίῳ, ἡ καὶ Πενθέκτῃ καλουμένη κατὰ τὸ 691 ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Β'
 καὶ τὴν Ζ' ἐν Νικαίᾳ, κατὰ τὸ 787, ἐπὶ Εἰρήνης καὶ Κωνσταντίνου, παρόντων 396
 πατέρων, κατὰ τῶν εἰκονομάχων.⁶

⁶ «Οἱ δὲ Λατῖνοι καὶ ὄγδόην, δηλ. ἐν Κωνσταντινούπολει, τῇ ίερᾷ τῶν Συνόδων ἑπτάδι συναριθμοῦσι, τὴν ἐπὶ Βασιλείου τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπὶ Πάπα δὲ Αδριανοῦ, ἔτει 869, κατὰ Φωτίου, Πατριάρχου Κωνσταντινούπολεως, ἐμπαθῶς λίαν καὶ ἀθέσμως συστάσαν, ὕστερον δὲ ἀκυρον ἀναδειχθεῖσαν δι' ἐτέρας συνόδου καὶ κατὰ τὸ 879 ἔτει ιγ' τῆς βασιλείας Βασιλείου, ἐπὶ Ιωάννου τοῦ Ρώμης ... , τπγ' πατέρων παρενρεθέντων· ἐν ἣ διωρίσθη, τὴν γενομένην σύνοδον ἐν Κωνσταντινούπολει αὕθις κατὰ Φωτίου παντελῶς ἔξωστρακισμένην καὶ ἀποκεκηρυγμένην εἶναι, καὶ μήτε μετὰ τῶν Ἀγίων Συνόδων συναριθμεῖσθαι καὶ συγκαταλέγεσθαι». Θεολ. Βουλγαρέως, 68. ἴδε Αν. Διομήδους Κυριακοῦ ἔκκλ. ίστορία καὶ Αντιπαπικά.

Ἡ ἡμετέρᾳ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία μόνας ταύτας τὰς ἄνω ἐπτὰ Συνόδους παραδέχεται ώς οἰκουμενικάς, ώς καὶ εἶνε τοιαῦται, διότι συνεκροτήθησαν καθ' ὃν χρόνον ἡ Ἐκκλησία ἦτο μία, ἀντεποσωπεύετο δὲ ἐν αὐταῖς ἅπασα ἡ ιεραρχία τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας· δι' ὃ καὶ θεωρεῖ τοὺς ὄρους καὶ τοὺς κανόνας καὶ τὰς ἀποφάσεις τούτων ώς γνώμονα τῆς πίστεως ἀμετάβλητον, ἀνέκκλητον, ἀλάθητον, ἀνεπίδεκτον ἔτερας διατυπώσεως (*regulam fidei immobilem et irreformabilem*). Σημειωτέον, ὅτι τὸ τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ ἀποδιδόμενον κῦρος, ώς κανόνι τῆς πίστεως, οὐδόλως μειοῦται, διότι αἱ τῶν συνόδων εἶνε ἀνάπτυξις καὶ παρεκβολὴ χωρίων τινῶν αὐτῆς, σκοπίμως παρερμηνευομένων, τῆς ἀληθείας τῆς πίστεως ἐνδιεσπαρμένης οὖσης ἐν τῇ Γραφῇ καὶ συντόμως ἐν τισιν ἐκτεθειμένης. Αἱ τῶν συνόδων ἀποφάσεις εἶνε ἀνάπτυξις καὶ διατύπωσις τῆς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας τῆς πίστεως, ὑπαγορευθεῖσα κατ' ἀνάγκην ἔνεκεν τῆς ἐμφανίσεως αἰρέσεων καὶ πλανῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις ὥφειλε διὰ τῶν ἴδιων αὐτῆς ὁργάνων, ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἐπισήμως συνερχομένων, ἔνθεν μὲν νὰ καταπολεμήσῃ ταύτας, ἔνθεν δὲ νὰ διατυπώσῃ εἰς ὄρους καὶ κανόνας τὸ ἐν αὐτῇ ἀπ' ἀρχῆς ἐγγράφως ἥ καὶ ἀγράφως διαμένον πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.

Οἱ δὲ δυτικοί, ἐμφρονούμενοι πνεύματος ὑπερηφάνου καὶ ἐφέσεως ἀτόπου καινοτομίας, διαρρήξαντες τὴν Ἐκκλησίαν εἰς σχίσμα ὀλέθριον, καὶ ἄλλας ἀπὸ τούτου συνόδους συνεκρότησαν, ώς ἐν Λατεράνῳ, Λουγδούνῳ, Βιέννῃ, Κωνσταντίᾳ, Βασιλείᾳ, Φλωρεντίᾳ, Τριδέντῳ, καὶ Ρώμῃ, ἀς καταχρηστικῶς οἰκουμενικὰς καλοῦσιν. Καὶ ἀληθῶς δέν εἶναι οἰκουμενικὰὶ αἱ δυτικὰὶ αὗται σύνοδοι, διότι οὐ μόνον δέν ἀντεποσωπεύετο ἐν αὐταῖς ἅπασα ἡ οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ δέν συνεκροτοῦντο ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου, αἱ δὲ τούτων ἀποφάσεις καὶ κανόνες δέν ἀποτελοῦσιν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐν τῇ Γραφῇ καὶ τῇ Παραδόσει πνεύματος τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας. Τούναντίον αἱ ὁμαδικαὶ αὗται σύνοδοι ἐγένοντο πρὸς θέσπισιν νέων δογμάτων, νέων κανόνων, νέων ὄρων ὅλως ἀλλοτρίων τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀλλοιούντων οὐσιωδῶς

τό πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Καὶ ὅντας τὰ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἀγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, περὶ ἀζύμων, ἀγαμίας τοῦ κλήρου, στερήσεως τῶν λαϊκῶν τοῦ ποτηρίου, ἀσπίλου συλλήψεως τῆς Θεοτόκου, ἀλαθήτου τοῦ Πάπα, κ.λ. δόγματα δέν εἶνε ἀνάπτυξις ἀλλά προσθῆκαι, κακόδοξοι ἀτομικαὶ γνῶμαι, ἀλλοιώσεις τοῦ ἀρχικοῦ πνεύματος τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Όρθως δὲ λέγει Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις, ὅτι μετὰ τὸ σχίσμα «ἡ καθ' ἡμᾶς Ανατολικὴ Ἑκκλησία μένειν ἔγνω τοῖς ὑπὸ τῶν θεσπεσίων Πατέρων ἐν ταῖς ἐπτὰ Συνόδοις θεσπισθεῖσι, καὶ ποτε ὑπὸ τῆς Λατινίδος κινηθεῖσα, συνῆλθε μὲν εἰς σύνοδον ἐν Φλωρεντίᾳ ἀλλ' ἀνανύτως· ὅπου γὰρ τὸ πνεῦμα τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας οὐ πνεῖ, οὐδ' αἱ καθιστάμεναι, σύνοδοι ἐν τῷ ὄνόματι τοῦ Κυρίου συνίστανται, ἀλλά γνώμῃ κενόφρονι καὶ ἐπὶ κοσμικοῖς τέλεσιν, ἐκεῖσε οὐδ' αὐτὸς ἐν μέσῳ τῶν συνερχομένων ἐστίν, οὐδ' οὐδὲν ἐκτελεῖται τοῦ Πνεύματος ἄξιον· «χωρὶς γὰρ ἐμοῦ, φησίν, οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδὲν». Ἔκεīνοὶ γε μὴν τῆς Ἑκκλησίας ἀποσκιρτήσαντες τῆς καθόλου, τὴν ἰδίαν ἐν Ρώμῃ κοινὴν συνέστησαν, καὶ ποικίλας κατὰ καιροὺς συνέστησαν συνόδους, ἀς καὶ οἰκουμενικάς, Ρωμαϊκὰς οὖσας μόνον τῷντι, ἀποκαλεῖν οὐκ ἐρυθριῶσιν»... (Θεολογικὸν σ. 68 καὶ 69).

Οἱ δὲ διαμαρτυρόμενοι, ἀπορρίφαντες τὴν ἴερὰν Παράδοσιν καὶ μόνην τὴν Ἀγίαν Γραφὴν κανόνα πίστεως παραδεξάμενοι, δέν ἡδύναντο νὰ παραδεχθῶσι καὶ τὰς ἀποφάσεις τῶν οἰκουμενικῶν καὶ τῶν τοπικῶν συνόδων, ἐν αἷς κυρίως εὔρηται ἡ Παράδοσις τῆς Ἑκκλησίας, ὡς ἔχουσας κῦρος καὶ ὑποχρεωτικὴν δύναμιν διὰ τοὺς πιστούς. Απλῶς παραδέχονται ταύτας ὡς μαρτύρια τῆς πίστεως (*testimonia fidei*), οὐχὶ ὡς γνώμονα (*regulam*) αὐτῆς, διότι, λέγουσιν, αὗται δὲν εἶνε ἀλάθητοι, ἐπομένως δέν δύνανται νὰ ἔχωσιν αὐθεντίαν καὶ κῦρος ὑποχρεωτικὸν διὰ πάντα πιστὸν (*non obtinent auctoritatem iudicis, haec enim dignitas solis sacris litteris debetur*). Ἐντεῦθεν προέκυψαν αἱ ἐπανειλημμένως γινόμεναι διορθώσεις καὶ μεταβολαὶ τῶν ὄμοιογιῶν αὐτῶν, αἵτινες ἀληθῶς κατήντησαν *confessiones ad non confidendum*, ἡ ἐκκέντρωσις καὶ εἰς

πολλοστὰ διαίρεσις τῆς μιᾶς κατ' ἀρχὰς διαμαρτυρομένης θρησκευτικῆς κοινωνίας. Ἐντεῦθεν προέρχεται καὶ ἡ ἐπ' ἐσχάτων παρατηρουμένη τάσις καὶ γνώμη διαμαρτυρομένων τινῶν θεολόγων, ἐπιζητούντων νὰ δώσωσιν ύποχρεωτικὴν τινα δύναμιν εἰς τὰς ἀποφάσεις καὶ τὰ ἄρθρα τῶν ἐπὶ Λουθήρου, Καλβίνου, Σβιγγλίου καὶ τῶν λοιπῶν πρώτων μεταρρυθμιστῶν γενομένων συνόδων, διότι κατενόησαν, ὅτι ἄνευ τοῦ ύποχρεωτικοῦ κύρους τῶν ἐν ταῖς συνόδοις αὐτῶν συνταχθεισῶν ὁμολογιῶν ἀδύνατον νὰ ύπαρξῃ σχετικὴ τις τούλαχιστον ἐνότης μεταξὺ τῶν διαφόρων διαμαρτυρομένων θρησκευτικῶν κοινοτήτων, ἐκάστου δυναμένου νὰ δογματίζῃ πᾶν ὅ, τι αὐτῷ ὀρθὸν φαίνηται. Τούτου ἔνεκεν ἀδύνατος καὶ ἡ υπαρξίας παρ' αὐτοῖς Ἑκκλησίας, ἔχούσης τὸ ἀλάθητον, τὸ δικάζον, τὸ ἐρμηνεῦον, τὸ διηνεκές, τὸ ἀναλλοίωτον ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ λατρείᾳ, τὸ οἰκουμενικόν, τὸ ἀποστολικόν, τὸ συνδέον αὐτὴν, ὡς σῶμα ὁργανικόν, μετὰ τῆς κεφαλῆς, τοῦ Χριστοῦ, ἄτινα, εἶνε τὰ γνωρίσματα τῆς ύπὸ τοῦ Κυρίου ἰδρυθείσης Ἑκκλησίας.

Ἐκτός δὲ τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων ἔχομεν καὶ τινας τοπικὰς ἐν Αγκύρᾳ, Γάγγρᾳ, Αντιοχείᾳ, Λαοδικείᾳ καὶ ἀλλαχοῦ συγκροτηθείσας, ὡν αἱ ἀποφάσεις δέν ἔχουσι μὲν τὸ ύποχρεωτικὸν καὶ ἀνέκκλητον καὶ θεῖον ἐκεῖνο κύρος, ὅπερ ἔχουσιν αἱ πρῶται, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ αὗται ἡ ἐπεκυρώθησαν ύπὸ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὡς τοιαῦται εἶνε αἱ τοπικαί, αἱ γενόμεναι πρὸ τοῦ σχίσματος, ἡ ἀνεγνωρίσθησαν ύφ' ἀπάσης τῆς Ἑκκλησίας ὡς ὁρθοδόξως ἀναπτύξασαι καὶ διατυπώσασαι τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἑκκλησίας συγκριτικῶς ἡ πολεμικῶς κατὰ τῶν τότε κυρίως δημοσίᾳ ἀναφυεισῶν πλανῶν καὶ αἰρέσεων τῆς δυτικῆς καὶ διαμαρτυρομένης Ἑκκλησίας, ὡς τοιαῦται εἶνε αἱ κατὰ τὸν IZ' αἰῶνα συγκροτηθεῖσαι ἐν Κωνσταντινούπολει καὶ Ἰασίῳ καὶ Ιεροσολύμοις· διὰ τοῦτο καὶ ἀποδίδομεν τοῖς ὄροις καὶ ταῖς ἀποφάσεσιν αὐτῶν μεγίστην ἀξίαν, ἐπειδὴ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν δὲν ἀντιφάσκει τῷ πνεύματι ἢ τῷ γράμματι τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ιερᾶς Παραδόσεως τῆς μιᾶς ἀδιαιρέτου οἰκουμενικῆς Ἑκκλησίας. Τούτου ἔνεκεν καὶ ἡ Συμβολικὴ ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς διδασκαλίας τῆς ἀνατολικῆς Ἑκκλησίας

λαμβάνει ύπο σπουδαίαν ἔποψιν τὰς ὄμολογίας τῶν ἀπὸ τοῦ σχίσματος, καὶ ἴδιας ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς διαμαρτυρομένης Ἐκκλησίας, συγκροτηθεισῶν τοπικῶν συνόδων, διότι αὗται οὐδὲν ἔτερον ἔπραξαν, ἢ ν' ἀναπτύξωσι καὶ ἐν ὅροις διατυπώσωσιν ἄνευ ἀλλοιώσεως τινος αὐτὸ τὸ Ὁρθόδοξον πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας τὸ ἔως τότε μὴ διατετυπωμένον ἐν ὅροις καὶ δημοσίᾳ διακεκηρυγμένον, διότι δέν παρουσίαθη πλάνη ἢ ἀντίρρησις πρὸς τοῦτο. Δι' ὁ καὶ ὁρθοδόξους συνόδους αὐτὰς καλοῦμεν, καὶ τὰς ἀποφάσεις καὶ τοὺς ὅρους αὐτῶν ὡς ὁρθοδόξους ὄμολογίας (συμβολικὰ βιβλία) τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας παραδεχόμεθα. Ἐπίσης οὐ μικρᾶς τιμῆς καὶ αὐθεντίας ἀπολαύουσι παρ' ἡμῖν καὶ αἱ ὄμολογίαι τοῦ Γενναδίου, τοῦ Μογίλα, τοῦ Κριτοπούλου, τοῦ Δοσιθέου, ὡς καὶ αἱ πρὸς τοὺς διαμαρτυρομένους θεολόγους τῆς Τυβίγγης τρεῖς ἀποκρίσεις Ιερεμίου τοῦ Β'. διότι εἶνε συντεταγμέναι κατὰ τὸ ὁρθόδοξον Πνεῦμα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, δι' ὁ καὶ Ὁρθόδοξοι ὄμολογίαι καλοῦνται καὶ τῶν κειμένων καὶ ὅρων τούτων ἐν τῇ Συμβολικῇ χρήσις γίγνεται, κυρίως ἐν ταῖς πρὸς τοὺς δυτικοὺς καὶ τοὺς διαμαρτυρομένους θρησκευτικαῖς διαφοραῖς.

Αἱ οἰκουμενικαὶ καὶ αἱ τοπικαὶ Ὁρθόδοξοι σύνοδοι, αἱ συγκροτηθεῖσαι πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν δογμάτων καὶ διάταξιν τῶν κανόνων τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ὡς καὶ αἱ ἐκδοθεῖσαι ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁρθόδοξοι ὄμολογίαι ἀποτελοῦσι μετὰ τῆς ἀγίας Γραφῆς τὸν γνήσιον καὶ ἀλάθητον κανόνα τῆς πίστεως, τῆς λατρείας καὶ τῶν ἡθῶν τῶν ὁρθοδόξων Χριστιανῶν καὶ διατυποῦσι τὸ πνεῦμα τῆς καθόλου Ἐκκλησίας· δι' ὁ καὶ ἔχουσι κῦρος, ἀπαρτίζουσαι ἐν συνόλῳ τὴν ιερὰν ἥμῶν Παρὰδοσιν, ἦν ὁ μὴ παραδεχόμενος οὔτε λέγεται, οὔτε εἶνε Ὁρθόδοξος. Κατὰ ταῦτα αἱ ύπο τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας παραδεδεγμέναι σύνοδοι, οἰκουμενικαὶ τε καὶ τοπικαί, κατά, τοῦτο διακρίνονται τῶν ἄλλων συνόδων, τῶν ύπο δυτικῶν ἢ διαμαρτυρομένων ἢ ἄλλων Χριστιανικῶν κοινοτήτων συγκροτηθεισῶν καὶ συγκροτουμένων, καὶ τούτῳ τὸ ἀλάθητον ἔχουσι καὶ τὸ ὁρθόδοξον χριστιανικὸν

πνεῦμα διατυπούσι καὶ συνέχειαν τῆς γνησίας καὶ καθολικῆς ἰερᾶς Παραδόσεως ἀποτελοῦσιν, ὅτι οὕτε προσέθεντο νέον τι δόγμα ἀντιστρατευόμενον τῷ πνεύματι ἢ τῷ γράμματι τῆς ἀγίας Γραφῆς ἢ τῆς ἰερᾶς Παραδόσεως, ὡς τοῦτο κυρίως ἐπραξε καὶ ἐξακολουθεῖ πράττουσα, ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία, νέα δόγματα θεσπίζουσα, οὕτε τι τῶν ἀπ' ἀρχῆς παραδεδεγμένων ἀπέρριψαν, ὡς ἐπραξαν οἱ διαμαρτυρόμενοι, «μὴ στάντες ἐν τῇ πέτρᾳ τῆς πίστεως καὶ τῇ παραδόσει τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ μετάραντες δοια αἰώνια, ἀ ἔθεντο οἱ ἄγιοι πατέρες ἡμῶν, διδόντες τόπον τοῖς βουλομένοις καινοτομεῖν καὶ καταλύειν τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας.» Εἰ γὰρ δοθῆ ἀδεια παντὶ βουλομένῳ, κατὰ μικρὸν ὅλον τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας καταλυθήσεται· δι' ὃ καὶ ἐρμηνεύουσι τὴν ἀγίαν Γραφὴν οὐχὶ ὡς «οἱ οἰκουμενικοὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας ἐξηγήσαντο, ἵς τὰς ἐξηγήσεις αἱ τε οἰκουμενικαὶ ἐπτὰ σύνοδοι καὶ λοιπαὶ τοπικαὶ ἐπεκύρωσαν», ἀλλ' ὡς ἔκαστος βούλεται. Αἱ ύπὸ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας παραδεδεγμέναι σύνοδοι, ὡς καὶ αἱ ἄνω ὅηθεῖσαι ὄμολογίαι οὐδὲν τι νέον ἐθέσπισαν· ἀπλῶς περιέβαλον ἐπισήμως δι' ὧδισμένου τύπου τὰς τε ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ ὑπαρχούσας θείας ἀληθείας καὶ τὰς ύπὸ τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων δοθείσας ἰερᾶς παραδόσεις, καὶ ταύτας συνειδητὰς καὶ ύποχρεωτικὰς πᾶσι τοῖς πιστοῖς κατέστησαν, δι' ὃ καὶ θεωροῦνται ὡς καθολικὰ νομοθετικὰ σώματα, ὥν αἱ ἀποφάσεις εἶνε ἀνέκκλητοι, ἀλάθητοι, ἐρμηνεύουσαι καὶ διατυποῦσαι πιστῶς καὶ ὀρθῶς τὸ πνεῦμα τῆς μιᾶς καὶ μόνης θρησκείας. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν συγκροτουμένων συνόδων ἐτίθετο τὸ ἰερὸν Εὐαγγέλιον, ὅπως ἀντιπροσωπεύῃ τὸν Σωτῆρα, τὴν κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐπίκλησις τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐγίγνετο, ὅπως τῇ τούτου ἐπινεύσει καὶ ὀδηγίᾳ συσκέψωνται οἱ τὴν σύνοδον συγκροτοῦντες Πατέρες, καθορίζοντες τὰ δόγματα καὶ διατυποῦντες τὰς τελετουργικὰς καὶ ἴεραρχικὰς διατάξεις, τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῆς Ἐκκλησίας.

Ως δέ, λογικῶς σκεπτόμενοι, ἀδύνατον νὰ παραδεχθῶμεν, ὡς

ἀληθεῖς καὶ ἀλαθήτους δύο χριστιανικὰς θρησκείας διαφερούσας ἀλλήλων κατ' οὐσίαν καὶ κατὰ τύπους, οὕτω καὶ δύο χριστιανικὰς Ἐκκλησίας, αἵτινες διαφέρουσιν ἀλλήλων κατ' οὐσίαν καὶ κατὰ τύπους, ἀδύνατον νὰ παραδεχθῶμεν ὡς ἀληθεῖς καὶ ἀλαθήτους· Ἐπομένως ὡς μία καὶ μόνη εἶνε ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, οὕτω καὶ μία μόνη εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ χριστοῦ ἰδρυθεῖσα Ἐκκλησία. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία, ἡ διαφυλάττουσα ἀλώβητον τὴν ἴερὰν παρακαταθήκην, τὴν παραδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων, ἡ ταύτην ἐρμηνεύουσα κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἀγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἴερᾶς Παραδόσεως, τῆς γνησίας καὶ ἀποστολικῆς, ἡ μίαν καὶ μόνην κεφαλήν, τὸν χριστόν, ἀναγνωρίζουσα, ἡ μηδὲν πρὸς τὸ ἀτομικὸν συμφέρον τῶν ἐπὶ γῆς ιθυνόντων αὐτὴν ἐπιδιώκουσα, ἀείποτε δ' ἀφορῶσα εἰς τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνίαν σύμπαντος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὡς ταύτην ἐδίδαξεν ὁ Σωτήρ, ἀνέπτυξαν οἱ Ἀπόστολοι, διετύπωσαν δ' ὄμοφώνως ἄνευ μεταβολῆς τίνος τῆς οὐσίας ἐν ὅροις καὶ κανόσιν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, συνελθόντες ἐν οἰκουμενικαῖς ἥ καὶ τοπικαῖς συνόδοις. Μόνον ἐν τοιαύτῃ Ἐκκλησίᾳ ὀφείλομεν νὰ ζητῶμεν τὴν ἀλήθειαν· διότι ἐν ταύτῃ, ὡς ἐν πλουσίῳ θησαυροφυλακείῳ, κατέθεντο ὁ Σωτήρ, οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ τούτων διάδοχοι πᾶν τὸ ἀληθές. Μόνη ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία εἶνε ἡ ἀληθής καὶ Ὁρθόδοξος, ἀτε ἔχουσα τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων, τηροῦσα τὴν ἐνότητα μετὰ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας, διοικουμένη κατά κανόνας ἔκπαλαι τεθειμένους, πλήρη καὶ τελείαν τάξιν ἐν τῇ δημοσίᾳ αὐτῆς λατρείᾳ διατηροῦσα, ἀποκρούουσα τὰς καινοτομίας καὶ πᾶν τὸ πρὸς κοσμικὴν καὶ ἀπολυταρχικὴν ἔξουσίαν ἄγον, τοσοῦτον δ' ἀμα καὶ τοιοῦτον νέφος μαρτύρων, ὄμολογητῶν, ἱεραρχῶν, σοφῶν πατέρων, ὁσίων καὶ ἀγίων ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς περικλείουσα. Μόνη ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία εἶνε ἀλάθητος καὶ ἀγία ἐν τε τῇ πίστει καὶ τῇ λατρείᾳ, καίτοι φυλαὶ καὶ γλῶσσαι πολλαὶ καὶ διάφοροι ἐν αὐτῇ εὑρηνται· διότι δέν φέρεται παντὶ πνεύματι διδασκαλίας, ἀλλὰ διακρατεῖ τὴν αὐτὴν πίστιν, τὰ αὐτὰ Μυστήρια, τὰς αὐτὰς ἱεροτελεστίας, τοὺς αὐτοὺς κανόνας, τὰς αὐτὰς συνόδους, μίαν ἱεραρχίαν ὑπὸ ἓνα ἀρχιποίμενα, τὸν χριστόν, συνδεομένην ἀρρηκτως τῷ

δεσμῷ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης. Μόνη ἡ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ, δεομένῃ ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως, διδάσκει τὴν ἀλήθειαν ἐν πνεύματι πραότητος καὶ πειθοῦς ἀποτροπιαζομένη τὴν βίαν, τοὺς διωγμούς, τὰς ἴερὰς ἐξετάσεις, τὸν δόλιον προσηλυτισμόν, τὰ σοφίσματα τὰ ἀμφίβολα καὶ πᾶν ὅ,τι ἀντίκειται τῷ πνεύματι τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁρθῶς λοιπὸν ἡ ἐν Κωνσταντινούπολει σύνοδος λέγει: «περὶ τῆς καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας φαμέν, ὅτι ἐστὶ μὲν ἀνεπισφαλῆς οἵα ποδηγετουμένη ὑπὸ τῆς ἴδιας κεφαλῆς, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστός, ἡ αὐτοαλήθεια, καὶ διδασκομένη ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τῆς ἀληθείας. Αδύνατον οὖν παρὰ ταῦτα σφάλλεσθαι δι' ὅ καὶ στῦλος καὶ ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας τῷ Ἀποστόλῳ κατωνόμασται».

I. E. Μεσολωρᾶς

Μ Ε Λ Ε Τ Ι Ο Υ Τ Ο Υ Π Η Γ Α

«Περί γενέσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ανθρώπου»⁷

Ε Ι Σ Α Γ Ω Γ Η

Όμοιογεῖ ὡσαύτως ὁ μέγας Ἀλεξανδρεὺς Διδάσκαλος ὅτι ὡρισμένη διδασκαλία περὶ τοῦ ζητήματος τούτου δὲν ὑπάρχει οὖδ' ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγ. Γραφῇ, ἀλλ' εὑρίσκει αὐτὴν ἐμμέσως συνηγοροῦσαν ὑπὲρ τῆς δόξης αὐτοῦ. Οὕτω, λόγου χάριν, περὶ τοῦ Ἰακὼβ καὶ τοῦ Ἡσαῦ λέγει ὁ Ἀπ. Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἐβραίους ἐπιστολῇ «μήπω γὰρ γεννηθέντων μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἵνα ἡ κατ' ἐκλογὴν τοῦ Θεοῦ πρόθεσις μένη, οὐκ ἐξ ἔργων, ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος, ἐρρήθη αὐτοῖς «ὅτι ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι» καθὼς γέγραπται: «Τὸν Ἰακὼβ ἡγάπησα, τὸν δὲ Ἡσαῦ ἐμίσησα», (Ρωμ. 9. 11-13). Βεβαιοῦ ἐνταῦθα ὁ Ἀπόστολος, κατὰ τὸν Ωριγένη, ὅτι τῆς διαφόρου καταστάσεως τοῦ Ἰακὼβ καὶ Ἡσαῦ αἰτία εἶνε ἡ προῦπαρξις τῶν ψυχῶν, διότι ἡ διάφορος σχέσις καὶ διάθεσις τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτοὺς αὐτοκαθωρίσθη πρὸ τῆς γεννήσεως αὐτῶν καὶ ὑπάρξεως ἐν τῷ αἰσθητῷ τούτῳ κόσμῳ. Ἐὰν οἱ ἴδιοι ὁ Ἰακὼβ καὶ Ἡσαῦ δέν ἦσαν παραίτιοι τῆς ἔαυτῶν καταστάσεως καὶ τῆς πρὸς αὐτοὺς διαθέσεως τοῦ Θεοῦ, ἐὰν ὁ Θεὸς αὐθαιρέτως προώριζε τὸν μὲν εἰς χείρονα, τὸν δὲ εἰς κρείττονα κατάστασιν, τὸν μὲν ἡγάπα, τὸν δὲ ἀπηχθάνετο θὰ ἦτο ἀδικος, ὅθεν ἐπήγαγεν ὁ Ἀπόστολος «τί οὖν ἐροῦμεν; μὴ ἀδικία παρὰ τῷ Θεῷ; μὴ γένοιτο» (-14). Πρόδηλον λοιπὸν, λέγει ὁ Ωριγένης, ὅτι πρὸν ἦ γεννηθῶσιν ὁ Ἰακὼβ καὶ Ἡσαῦ ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ ἔζησαν κατὰ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐν τῷ πνευματικῷ κόσμῳ, ἀναλόγως δὲ τῆς ἡθικῆς αὐτῶν καταστάσεως ὡρίσθη αὐτοῖς τοιαύτη κατάστασις καὶ ἐν τῇ γῇ. Ο Ἰακὼβ ὑπεσκέλισε τὸν Ἡσαῦ ἔτι ἐν τῇ γαστρὶ τῆς μητρός αὐτοῦ, διότι

⁷ Ἱδε τεῦχος Β' σελ. 150.

πρὸν ἡ συλληφθῆ ἔζησε κατὰ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ βίον πνευματικῶς καὶ ἡθικῶς ὑπέρτερον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ἐσκίρτησεν ἐν τῇ γαστρὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, διότι πρὸν ἡ γεννηθῆ ἦτο πλήρης πνεύματος ἀγίου. Συνῳδὰ λοιπὸν πᾶσι τούτοις οἱ ἀνθρώποι πρὸν ἡ γεννηθῶσιν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον προϋπῆρξαν καὶ ἔζησαν ἐν τῷ πνευματικῷ κόσμῳ, φθάντες δ' ἐξεδήλωσαν ἥδη τοιαύτην ἡ τοιαύτην ἡθικὴν κατάστασιν, συμφώνως τῇ ὅποιᾳ πρὸς διόρθωσιν καὶ τιμωρίαν ἀποστέλλονται εἰς τοῦτον τὸν κόσμον, εἰς ἀνάλογα ἐμβαλλόμενοι σώματα, εἰς ἀναλόγους συνθῆκας, τρόπους ζωῆς καὶ ὑπάρξεως ὁριζόμενοι. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται, ὅτι τινὲς τῶν ἀνθρώπων ἀπ' αὐτῆς τῆς παιδικῆς αὐτῶν ἡλικίας ἔχουσιν ἀγαθὰς τάσεις καὶ προδιαθέσεις, ἔτεροι δέ τουναντίον κακάς, ὅπερ δηλοῖ, ὅτι ἔχονται οἱ ἀνθρώποι εἰς τοῦτον τὸν κόσμον μεθ' ὀρισμένων ἀγαθῶν ἡ κακῶν ἡθικῶν τάσεων. Ἐπειτα δὲ πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ ἀνθρώποι ἔχομεν ἀδίδακτον τὴν περὶ Θεοῦ γνῶσιν, ὡς ἀνάμνησιν ἐκ τοῦ προτέρου βίου τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ἐπειδὴ δὲ αὗται ἐνσαρκοῦνται εἰς σώματα ἀμάρτωλά, προερχόμενα ἐκ τοῦ Ἀδάμ καὶ φέροντα τοὺς φύπους τῆς ἡθικῆς πτώσεως τῶν προπατόρων, διά τοῦτο κληρονομοῦσι τὸ προπατορικὸν ἀμάρτημα. Αἱ ψυχαὶ στενῶς συνδέονται πρὸς τὰ σώματα, διὸ καὶ ὑπεισέρχεται εἰς αὐτὰς ἡ ἐκ τοῦ προπατορικοῦ ἀμάρτηματος ἀκαθαρσία, τοῦτο δὲ εἶναι τρόπος καὶ μέσον διορθώσεως καὶ καθάρσεως, δυνατῆς οὖσης διὰ τῆς βαθείας τῆς ἑαυτῆς ἀμάρτωλοῦ καταστάσεως, ἦν ἔχει ἡ ψυχὴ συναισθήσεως, καὶ τῆς ἀνάγκης τῆς εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἐπανόδου ἦτοι τῆς ἀρχικῆς ἀποκαταστάσεως. Ωστε «ἡ ψυχὴ ἦν ὅτε οὐκ ἦν ψυχὴ καὶ ἔσται ὅτε οὐκ ἔσται ψυχὴ».

Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Ὁριγένους περὶ τῆς προϋπάρξεως τῶν ψυχῶν ἐφάνη κατ' ἀρχὰς λίαν εὐπρόσδεκτος ὡς παριστῶσα τὴν ψυχὴν ἵσην πρὸς τὰ ἄյλα πνεύματα, ἀτε λίαν ἐξαίρουσα αὐτῆς τὴν πνευματικότητα, ὡς μὴ ἀποκρούουσα ἀποτόμως τὸ προπατορικὸν ἀμάρτημα καὶ τὸ σπουδαιότερον πάντων, ὡς λύουσα τὸ μέγα πρόβλημα τῆς ἀνισότητος καὶ ἀνωμαλίας τῆς καταστάσεως καὶ τοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως τῶν ἀνθρώπων. Τὴν θεωρίαν ταύτην, πλὴν τοῦ Μεθοδίου Πατάρων καὶ Παμφίλου πρεσβυτέρου Καισαρείας, ἐδέχθησαν ἐν τῇ

Δύσει, ό Αρνόβιος καί Βικτωρῖνος, ἐν δὲ τῇ Ἀνατολῇ ὁ Πρεσβύτερος Ἀλεξανδρείας Δίδυμος καὶ ὁ Συνέσιος Πτολεμαῖδος. Ἡτο ἀδύνατον ὅμως νὰ μὴ καταπολεμηθῆ λίαν ἐγκαίρως ἡ θεωρία αὗτη. Δι' αὐτῆς πρώτιστα πάντων δέν ἐξηγεῖται τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ψυχὴ οὐδὲν ἀπολύτως ἐνθυμεῖται ἐκ τῆς προτέρας αὐτῆς ζωῆς, περὶ αὐτῆς οὐδεμίαν ἀπολύτως ἔχει παράστασιν. Ἡ ἐπιλησμοσύνη αὐτὴ ἵσως ἐπῆλθε, λέγουσιν οἱ ύπερομαχοὶ τῆς περὶ προϋπάρχειας τῶν ψυχῶν θεωρίας, ἐκ τῆς ἀποτόμου μεταβολῆς τῆς ζωῆς τῆς ψυχῆς ἐν σώματι καὶ ἐκ τῆς κακῆς καταστάσεως αὐτοῦ τούτου τοῦ σώματος. Άλλ' εἶνε γνωστόν, ὅτι σωματικὴ τις πάθησις δύναται μὲν νὰ παρακαλύσῃ τῆς ψυχῆς τὴν ἐνέργειαν οὐδέποτε ὅμως νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν ἰκανότητα αὐτῆς, οὐδέποτε ἡ ψυχὴ μεθ' οἰονδήποτε πάθημα παύει ἐνθυμούμενη ἑαυτὴν καὶ τὸ παρελθὸν τοῦ ἐπιγείου αὐτῆς βίου.⁸ Ωστε κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἐὰν προϋπῆρχεν αἱ ψυχαὶ ήμῶν ἔδει νὰ ἔχωμεν παράστασὶν τινα τῆς προϋπάρχειας ήμῶν ταύτης, ἐνῷ τουναντίον ήμεῖς δέν δυνάμεθα ἐνδομύχως νὰ συμβιβασθῶμεν μετὰ τοιαύτης παραστάσεως. Ἐχομεν ἔμφυτον τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν, ἀλλ' αὗτη δέν εἶνε ἀναπόλησις τῆς ψυχῆς ήμῶν, προέρχεται ἐκ τῆς συγγενείας τῆς φύσεως αὐτῆς καὶ οὐσίας πρὸς τὸν Θεόν, ἐξ οὗ προῆλθε καὶ οὗτινος εἰκὼν εἶναι. Ἔτι δὲ πλέον κατὰ τὴν ὄμοιογίαν αὐτοῦ τοῦ Ωριγένους ἀμεσος διδασκαλία περὶ προϋπάρχειας τῶν ψυχῶν ἐν τῇ ἀγ. Γραφῇ δέν ύπαρχει. Τὸ προσαγόμενον ὑπ' αὐτοῦ χωρίον ἐκ τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς ἔχει διάφορον ὄλως ἔννοιαν, διότι ἐν αὐτῷ ὁ Ἀπ. Παῦλος θέλει νὰ δείξῃ ὅτι οἱ Ιουδαῖοι ἐκ τῆς ύπὸ τοῦ Θεοῦ κλήσεως αὐτῶν οὐδὲν πλέον τῶν ἐθνικῶν, ἐξαιρετικὸν προνόμιον καὶ δικαίωμα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἔχουσιν. Πόσα δὲ ἄτοπα ἐμπεριέχει ἡ θεωρία τοῦ Ωριγένους ὑπέδειξεν ἥδη διὰ μακρῶν ὁ ἀγ. Γρηγόριος Νύσσης.⁹ Όντως δὲ λάβωμεν πρώτιστα πάντων ὑπ' ὄψει αὐτὸν τὸν σκοπὸν τῆς ἐν σώματι καθόδου τῶν ψυχῶν, ὁ σκοπὸς οὗτος συνίσταται ἐν τῇ δι' αὐτῆς

⁸ Προβλ. Αἰνείου Γαζαίου, Σοφιστοῦ, Θεόφραστος, ἦτοι περὶ ἀθανασίας ψυχῶν καὶ ἀναστάσεως σωμάτων, διάλογος, ἐν Πατρολ. Migne t. 85 σ. 925 ἔξ.

⁹ Λόγος περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως ἡ τὰ Μακρίνια ἐν Πατρολ. Migne t. 46 σ. 112 ἔξ.

ἐπιτεύξει τῆς διορθώσεως καὶ καθάρσεως ἀλλά πῶς εἶνε δυνατὴ κάθαρσις, ἀφ' οὗ οὐδέν ἐνθυμεῖται ἡ ψυχὴ ἐκ τοῦ προτέρου αὐτῆς βίου; Ἐπειτα δὲ ἄδηλον ἀληθῶς κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ποία ζωὴ εἶνε προτιμοτέρα ἡ οὐρανία, ἵτις ἐγένετο παραίτιος κακίας διὰ τάς ψυχὰς ἢ ἡ ἐπίγειος, ἵτις γίνεται τὸ μόνον στάδιον τῆς διορθώσεως αὐτῶν, ἐὰν δέ ἡ ἐν τῷ πνευματικῷ κόσμῳ ζωὴ τηλικαύτην προξένησε συμφορὰν ταῖς ψυχαῖς πρὸς τί αὖθις ν' ἀνατρέχωσιν αὗται εἰς αὐτόν; Καὶ καταντᾶ ἀληθῶς ὁ ὑλικὸς βίος κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην νὰ εἶνε ἀνώτερος τοῦ πνευματικοῦ. Η θεωρία αὕτη ἀφανίζει καὶ αὐτὴν τὴν θείαν Πρόνοιαν περὶ τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως, διότι αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν κακίαν, ἡ κακία εἶνε ἀρχὴ τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως, ἡ κακία δὲ καὶ προκαθορίζει τὰς πραγματικάς τάσεις τῆς ψυχῆς ἐν τῷδε τῷ βίῳ, λῆρον δὲ ἀποδείκνυσι τὸ δόγμα περὶ ἀνταποδόσεως, διότι ἐρχομένη εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἡ ψυχὴ συνουσιωμένην ἔχουσα τὴν κακίαν, ταύτην πάντως ὀφείλει νὰ ἐπιδιώξῃ μάλιστα ὑπὸ τὰς δυσμενεστάτας συνθήκας τοῦ ὑλικοῦ βίου. Η ψυχὴ δύναται νὰ προκρίνῃ τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ κακὸν καὶ νὰ εἶνε ὑπόλογος ἐπὶ τῇ προτιμήσει αὐτῆς ἐὰν εὐρεθῇ κατ' ἀρχὰς εἰς ἀδιάφορον σχέσιν οὗτως εἰπεῖν πρὸς τὸ κακόν, ὅπερ εἶνε ἀρνητικὴ αὐτῆς δρᾶσις ἀντίθετος πρὸς τὴν θετικὴν αὐτῆς, δι' ἣν προωρίσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαν τῆς διαπράξεως τοῦ ἀγαθοῦ. Λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὸν ὀφθαλμὸν· οὗτος τὸ ὄραν ἔχει ἐκ φύσεως τὸ δὲ μὴ ὄραν ἐκ προαιρέσεως ἢ καὶ ἐκ πάθους οὗτως ἐστὶν εἰπεῖν καὶ τῇ ψυχῇ θεόθεν μὲν εἶναι τὴν σύστασιν, μηδεμιᾶς ἐννοούμενης περὶ τὸ θεῖον κακίας, ἔξω τῆς κατ' αὐτὴν ἀνάγκης εἶναι γενομένην δὲ οὗτως τῇ ἴδιᾳ γνώμῃ πρὸς τὸ δοκοῦν ἄγεσθαι ἢ ἐκ προαιρέσεως πρὸς τὸ καλὸν ἐπιμύουσαν, ἢ ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ συνοικοῦντος ἡμῶν τῇ ζωῇ πολέμου τὸν ὀφθαλμὸν βλαπτομένην καὶ ἐν τῷ τῆς ἀπάτης βιοτεύουσαν σκότει, καὶ τὸ ἔμπαλιν καθαρῶς πρὸς τὴν ἀλήθειαν βλέπουσαν, πόρρω γίνεσθαι τῶν σκοτεινῶν παθημάτων». ¹⁰ Μετά τὸν ἄγ. Γρηγόριον ὁ ἄγ. Κύριλλος Ἀλεξανδρείας ἐξετάσας τὸ ζήτημα ἀπὸ καθαρῶς

¹⁰ Γρηγορίου Νύσσης ἐνθ. ἀν σ. 120.

ἐκκλησιαστικῆς ἐποψεως¹¹ ἀπέδειξεν ὅτι ἡ περὶ προϋπάρχεως τῶν ψυχῶν θεωρία οὐδόλως συνάδει πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀγ. Γραφῆς, ἥτις λέγει, ὅτι τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν φωτίζει πάντα ἀνθρωπὸν ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, ὅπερ ἀδιανόητον ἢν παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ ψυχὴ ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον ἵνα κολασθῇ καὶ ὅτι ἐν τῇ προτέρᾳ αὐτῆς καταστάσει ἥτο μᾶλλον πεφωτισμένη. Διὰ τῆς θεωρίας περὶ τῆς προϋπάρχεως τῶν ψυχῶν δέν ἔξηγεῖται διατὶ νὰ τιμωρήται ἡ ψυχὴ ἀμαρτάνουσα ἐν τῇ νῦν αὐτῆς καταστάσει, δέν ἔξηγεῖται οὔτε ὁ σκοπὸς τῆς ἐνσωματώσεως αὐτῆς. Άλλὰ καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος δέν ἔξηγεῖται διὰ ταύτης, ὡσαύτως, δέν ἔξηγεῖται αὐτὴ τῶν νεκρῶν μετὰ τῶν σωμάτων ἡ ἀνάστασις καὶ εἰς τὶ παραπλήσιον.

Ἐνεκα τούτων πάντων ἡ περὶ προϋπάρχεως θεωρία, ἥρξατο ἀποκρουομένη, διότι ἄλλως τε οὐδεὶς τῶν μεγάλων Πατέρων καὶ Διδακάλων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ δίκαιον τῶν ἐφεξῆς αἰώνων ἀπεδέξατο αὐτὴν. Σὺν τῇ ἀποκρούσει τῆς θεωρίας ταύτης ἀνεφαίνετο ἡ περὶ τῆς δημιουργίας ἥ τῆς συνδημιουργίας τῶν ψυχῶν θεωρία, ἥδη δὲ Λέων ὁ Μέγας ἔγραφεν¹² «ἡ καθολικὴ πίστις διαρκῶς καὶ ἀψευδῶς κηρύττει, ὅτι αἱ ἀνθρώπιναι ψυχαὶ πρὸν ἥ ζήσωσιν ἐν τοῖς σώμασιν αὐτῶν δέν προϋπάρχουσι, καὶ ὅτι ἐνσαρκοῦνται ἐν σώμασιν οὐχὶ ὑπ' ἄλλου τινός, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ» μετὰ μικρὸν δὲ ἡ Ε' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος πολεμοῦσα τὴν περὶ προϋπάρχεως τῶν ψυχῶν θεωρίαν εἶπεν «ἡ Ἐκκλησία τοῖς θείοις ἐπομένη λόγοις φάσκει τὴν ψυχὴν συνδημιουργεῖσθαι τῷ σώματι». Η θεωρία αὕτη τῆς συνδημιουργήσεως ἥ δημιουργίας τῆς ψυχῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φαίνεται εὐλογωτέρα, διότι συμβιβάζεται καὶ πρὸς τὴν ἀγ. Γραφὴν (Ἑβρ. 12, 9 Ἐκκλ. 12, 7 Ἡσ. 42, 5. 57, 16) καὶ πρὸς τὴν οὐσίαν τῆς πνευματικῆς καὶ ἀῤῥώνων ψυχῆς. Κατέπαυσε μὲν ὁ Θεός ἀπὸ τῆς δημιουργίας νέων ὄντων, ἀλλὰ προνοεῖ καὶ ἔως ἀρτὶ ἐργάζεται (Γενεσ. 2, 2 Ἰωανν. 5, 17), ὅπου δὲ ἀπαιτεῖται ἡ ἔμμεσος ἐνέργεια τῆς δημιουργικῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἐξακολουθεῖ νὰ παρέχῃ αὐτὴν «ἡ ὄρμὴ τῆς θείας προαιρέσεως, ὅταν ἐθέλῃ πρᾶγμα γίνεται

11 Έν τῷ ὑπομνήματι εἰς τὸ κατά Ιωάννην Εὐαγγέλιον λογ. Α' . κεφ. 9 ἐν Πατρολ. τόμ 73 σ.

124.

12 Epistola 15 ad Turribium Asturicensem Episcopum.

καὶ οὐσιοῦται τὸ βούλευμα εὐθὺς ἡ φύσις γινόμενον τῆς παντοδυνάμου ἐξουσίας, ὅπερ ἂν σαφῶς τε καὶ τεχνικῶς ἐθέλῃ, μὴ ἀνυπόστατον ποιούσης τὸ θέλημα. Ἡ δὲ τοῦ θελήματος ὑπαρξίς οὐσία ἐστί. Διχῇ δὲ διακρινομένων τῶν ὄντων εἰς τὸ νοερὸν τε καὶ σωματικόν, ἡ μὲν τῶν νοερῶν κτίσις οὐ δοκεῖ πως ἀπάδειν τῆς τοῦ ἀσωμάτου φύσεως»¹³, οὐχὶ ἐξ ὑλῆς ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τοῦ Ἀδὰμ τὴν ψυχὴν, ἀλλά διὰ τῆς ἐμφυσήσεως Αὐτοῦ, ἥτις ἀδιαλείπτως ἐνεργοῦσα δημιουργεῖ καθ' ἐκάστην καὶ τὰς ἐπιλοίπους ψυχάς. Διότι μηδεὶς ὑπονοείτω, ὅτι τὸ πνεῦμα ὅπερ ἐνεφύσησεν ὁ Θεὸς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ ἐγένετο ψυχὴ, ἀλλ' ὅτι τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο ἥτοι τὸ ἐμφύσημα ἐκεῖνο ψυχὴν ἐδημιούργησεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ λογικὴν καὶ νοεράν, ἥτοι δηλονότι ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἐπαναλαμβάνεται. Ἀλλ' ἡ γέννησις τοῦ ἀνθρώπου εἶνε νόμος τοῦ Θεοῦ, μεθ' οὗ νόμου ἀρρήκτως συνδέεται ἡ ἐκάστοτε ταύτοχρονος ὑπαρξίς τῆς ψυχῆς, ὥστε οἱ γονεῖς ἐν ταύτῃ τῇ ἐννοίᾳ εἰσι γονεῖς τῶν τέκνων αὐτῶν κατὰ τε τὸ σῶμα, καὶ τὴν ψυχὴν, διότι οὐ μόνον τοῦ σώματος ἡ ὑπαρξίς ἀλλά καὶ τῆς ψυχῆς ἡ ὑπαρξίς ἐξήρτηται ἐκ τῆς πράξεως τῆς γεννήσεως, ὅθεν ἐπειδὴ καὶ ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου, μεθ' ἣς ἀδιαιρέτως συνδέεται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἶνε ἥδη μεμολυσμένη διά τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος, διὰ τοῦτο τὰ τέκνα γεννῶνται φέροντα τ' ἀποτελέσματα αὐτοῦ¹⁴. Οποία δὲ τὶς εἶνε ἡ συμμετοχὴ τῶν γονέων κατὰ τὴν πρᾶξιν τῆς γεννήσεως ἡθέλησε νὰ δείξῃ ὁ ἴερὸς Γρηγόριος Νύσσης¹⁵ διὰ τῶν ἔξῆς «ἄσπερ τῆς ρίζης τὴν ἀποσπάδα λαβοῦσα παρὰ τῶν γενηπόνων, ἡ γῆ δένδρον ἐποίησεν οὐκ αὐτῇ τὴν αὐξητικὴν ἐνθεῖσα τῷ τρεφομένῳ δύναμιν, ἀλλὰ μόνον τὰς πρὸς τὴν αὐξησιν ἀφορμὰς ἐνιεῖσα τῷ ἐγκειμένῳ, οὕτω φαμὲν καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἀποσπώμενον πρός ἀνθρωποφυτείαν, καὶ αὐτὸ τρόπον τινὰ ζῶον εἶναι ἐξ ἐμψύχου ἐμψυχον ἐκ τρεφομένου τρεφόμενον. Εἰ δὲ μὴ πάσας τὰς τῆς ψυχῆς, ἐνεργείας καὶ κινήσεις ἡ βραχύτης ἀποσπάδος ἔχωρησε θαυμαστὸν οὐδέν. Οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ σπέρματι σῖτος εὐθὺς κατὰ

¹³ Γρηγόριος Νύσσης, ἐνθ. ἀν. σελ. 124.

¹⁴ Σίλβεστρος αὐτόθι.

¹⁵ Γρηγόριος Νύσσης, ἐνθ. ἀν. σελ. 125.

τὸ φαινόμενον στάχυς ἐστί... ἀλλα τῆς γῆς αὐτὸν ταῖς καταλλήλοις τιθηνουμένης τροφαῖς στάχυς ὁ σῖτος γίνεται οὐκ ἔξαλλάσσων ἐν τῇ βολῇ τὴν φύσιν, ἀλλ' ἐμφαίνων ἑαυτὸν καὶ τελειῶν τῇ τῆς τροφῆς ἐνεργείᾳ. Ὡσπερ οὖν ἐπὶ τῶν φυομένων σπερμάτων κατὰ λόγον ἡ αὔξησις ἐπὶ τὸ τέλος πρόσεισι τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης συστάσεως, πρὸς λόγον τῆς σωματικῆς ποσότητος καὶ ἡ τῆς ψυχῆς διαφαίνεται δύναμις· πρῶτον μὲν διὰ τοῦ θρεπτικοῦ καὶ αὔξητικοῦ τοῖς ἐνδοθὲν πλασσομένοις ἐγγιγνομένη, μετά ταῦτα δὲ τὴν αἰσθητικὴν χάριν τοῖς εἰς φῶς προελθοῦσιν ἐπάγουσα, εἴθ' οὕτω, καθάπερ τινὰ καρπὸν αὔξηθέντος ἥδη τοῦ φυτοῦ, μετρίως τὴν λογικὴν ἐμφαίνουσα δύναμιν, οὐ πᾶσαν, κατὰ τὸ ἀθρόον, ἀλλά τῇ ἀναδρομῇ τοῦ φυτοῦ δι' ἀκολούθου προκοπῆς συναντομένην. Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ ἐκ τῶν ἐμψύχων εἰς ἀφορμὴν ἐμψύχου συστάσεως ἀποσπώμενον, νεκρὸν εἶναι οὐ δύναται (ἡ γὰρ νεκρότης κατὰ ψυχῆς στέρησιν γίνεται· οὐκ ἀν δὴ προσλάβῃ τὴν ἔξιν ἡ στέρησις)· ἐκ τούτων καταλαμβάνομεν τὸ κοινὴν τῷ ἐξ ἀμφορτέρων συνισταμένῳ συγκράματι τὴν εἰς τὸ εἶναι πάροδον γίνεσθαι, οὔτε τούτου προτερεύοντος οὔτε ἐκείνου ἐφυστερίζοντος». Λίαν δορθῶς ἐκτιμήσας, ὁ Μελέτιος Πηγᾶς, τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ ἰεροῦ Γρηγορίου εἶπεν ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ ὅτι ὁ ἰερὸς Γρηγόριος «ἄγαν φυσικῶς ἐφιλοσόφησεν», διότι ὄμολογουμένως κατὰ πολὺ αἰσθητὸν καὶ φυσικὸν τρόπον ἡθέλησεν ὁ ἰερὸς ἀνὴρ νὰ παραστήσῃ τὴν ἐν τῇ παραγωγῇ τῆς ψυχῆς συμμετοχὴν τοῦ ἀνθρώπου, παρεξηγῶν δὲ αὐτὸν ὁ Παΐσιος ἐνόμιζεν ὅτι συμφωνῶν αὐτῷ τῷ ἀγ. Γρηγορίῳ ἐδέχετο οὐχὶ ἄμεσον ἀλλ' ἔμμεσον δημιουργὸν τῆς ψυχῆς τὸν Θεόν. Ο Μελέτιος ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ τοῦτο ἀκριβῶς ζητεῖ νὰ καταδείξῃ, ὅτι τῆς ψυχῆς ἄμεσος δημιουργὸς εἶνε ὁ Θεός, ὅτι ἡ ψυχὴ οὐδόλως ἐξ ὑποκειμένης ὕλης γίνεται ὡς τὸ σῶμα, ἀλλὰ τῷ βουλήματι τοῦ Θεοῦ ἀρρήτως καὶ ἀγνώστως, ὡς οἶδε μόνος ὁ ταύτης δημιουργὸς τὸ εἶναι λαμβάνουσα κατὰ τὴν σύλληψιν σὺν τῷ σώματι ἀπαρτίζει τὸν ὅλον ἀνθρωπον. Ο Θεός εἶναι ἄμεσος τῆς ψυχῆς δημιουργός.

Αρχιμ. Χρυσόστομος Α. Παπαδόπουλος

ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΤΟΥ ΠΗΓΑ

«Περὶ γενέσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου»

«Ἐξῆν σοῦ τῇ φιλοκαγαθίᾳ (τέκνον φίλον) ταῖς ἡμετέραις ὑφηγήσεσιν ἐπομένῃ περὶ τε τῆς προκειμένης ὕγιέστερον πεφρονηκέναι πραγματείας, καὶ τὸ παραστὰν λαμπρότερον ἐγχαράξαι, τοῖς γὰρ ἀνεπιστημόνως ἐπιχειροῦσι φιλοσοφεῖν καὶ αἱ περὶ τῶν πραγμάτων κρίσεις τὰ πολλὰ σφαλεραί, καὶ τὰ τοῦ λόγου κατὰ τὸ ἀκόλουθον, ἀσαφῆ, οἵον τι καὶ σὲ πεπονθέναι τὰ σὰ γράμματα δεδηλώκασι τοῦτο μέντοι οὐκ ἀφιλόσοφον κεκτημένα, ὅτι οὐκ ἀπαναίνεται τὴν διόρθωσιν. Άλλὰ μετὰ τῶν δεομένων θεραπείας ἀπαντά διεξελθεῖν βουλόμενον· καὶ σου αὐτὸ τοῦτο ζητούσῃ τῇ φιλοκαγαθίᾳ χαρίσασθαι (εἰ γ' ὀλως εἰλικρινὴς ὁ λόγος, εἶναι δὲ εὔχομαι, τὰ γὰρ νενοθευμένα καὶ πλαστά πόρρω ψυχῆς ταῖς ἀληθείαις φιλοσοφούσης) αἱ μέριμναι τῆς Ἐκκλησίας, ἀπείργουσι καὶ τῶν πραγμάτων αἱ χαλεπαὶ τε καὶ συνεχεῖς τρικυμίαι κίνδυνον ὅσαι ἡμέραι τὸν ἔσχατον ἀπειλοῦσαι· πρὸς δὲ τοῖς δέ, αἱ τοῦδε τοῦ σαρκίου παμπονήρου ἔχοντος τηκεδῶνες ὡν ἀπάντων καὶ χωρὶς ἔκαστον, καὶ πάνθ' ὄμοῦ καίπερ ἄγαν φιλονικοῦντα τῆς φίλης ἀπαγαγεῖν φιλοσοφίας, καὶ τῷ τῶν κακῶν κλύδωνι αὐτάνδρῳ τῇ νηὶ καταποντίσαι· οὐκ ἰσχυσαν μὲν ἄχρι τοῦδε (τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας τὰ καθ' ἡμᾶς κρείττον ἥ ἀν βουλοίμεθα περιεπούσης) πολλὴν δὲ ζάλην ἐγείροντα, παρασκευάζουσι σκοτοδινιᾶν· ἐνὸς γοῦν (εἰπεῖν) μνημονεύσας τανῦν τῶν ἄλλων ἀφίξομαι· ἄλλως δὲ μηδὲ τῶν ἐπιστολῶν φέρειν εὐχερῶς δυναμένων, πραγματείας τῷ μήκει ὑπερβαλλούσας. Ἐμεμψάμην σου ποτὲ τῇ συνέσει γεννώση τὴν ψυχὴν τὴν λογικήν, τὴν νοερόν, τὴν ἄϋλον, τὴν ἀθάνατον ἐκ τοῦ ὁώδους σπέρματος, τῆς ὑλῆς, τῆς φθιορᾶς, παρατεθεικῶς σοὶ καὶ τῆς ἀληθείας τὸ ἀκραιφνές τῆς τοῦ τῶν ἐπὶ πάντων Θεοῦ δῆλον ὅτι σοφίας τε καὶ δυνάμεως εἶναι τὸ πᾶν. Τὸ μὲν

τοῦ σπέρματος μορφοῦντος καὶ πλάττοντος (ἀφρον γάρ, φησί, σύ ὁ σπείρεις οὐ τὸ σῶμα τὸ γεννησόμενον σπείρεις, ἀλλά κόκκον, εἰ τύχοι σίτου, ἢ τίνος τῶν ἄλλων, ὁ δὲ Θεὸς αὐτῷ δίδωσι σῶμα καθὼς ἡθέλησε) τὴν δὲ ψυχὴν ποιοῦντος ἐξ οὐδενός, καὶ συζευγνύντος λόγοις ἀρρήτοις τῷ σώματι. Ἀλογον γὰρ ἦν κομιδὴ τῶν ἔξω τινὰς θεῖον εἶναι τι χρῆμα ἐπεγνωκέναι τὸ ἐν ἡμῖν διανοητικὸν τε καὶ νοερόν οὐρανόθεν τε (ἔξωθεν δηλονότι) εἰσέρχεσθαι, εἴτουν εἰσπέμπεσθαι τὰς ψυχάς, τοὺς δὲ θεραπευτὰς τοῦ Λόγου καὶ λάτρεις ἡμᾶς, οὕτως αἰσχίστως περὶ τῆς ἀνθρωπίας ψυχῆς φρονεῖν, ὥστε ἐκ σωματικῶν ἀρχῶν γεννᾶν τὰς ψυχὰς· αἷς φανερὸν ἐστιν ὡς καὶ χρόνου δεῖ μακροῦ, καὶ παιδείας οὐ σμικρᾶς εἰς τὸ δυνηθῆναι, ἢ ἔαυτὰς ἐπιγνῶναι, ἢ τὴν τοῦ ἰδίου σώματος ἀρμονίαν· σχολῇ γε ἢ ἔαυτῶν, ἢ τῶν σωμάτων εἶναι ἢ γεννή[τορας] ἢ πλάστας, ἢ δημιουργούς, καὶ πάντα (ὁ λέγεις) ἐκεῖθεν συνίστασθαι, φυτὰ τε καὶ τὰ ὑπὸ τὴν αἰσθησιν ἄλογὰ τε καὶ λογικὰ· οὐδέ τοῦτο συνεὶς μὴ οἶν τε τοσαύτας ἢ τηλικαύτας δυνάμεις ἐκείνης εἶναι τῆς φύσεως (λέγω τῆς ψυχῆς), ἵτις (κατὰ σὲ) ἐκ τοῦ σπέρματος ἔχει τὰς ἀρχὰς· τουτέστιν ἐκ τοῦ (κατὰ σὲ) ἰδίου γεννήματος, μορφώματος, πλάσματος. Ταῦτά σοὶ πολλάκις παραθέμενος, ὥμην καταγωνισθεῖσάν σου τὴν ἔριν, ἡσυχίαν ἀγειν βαθυτάτην· αὗτη δ' ἡ γενναίας φύσεως τυγχάνουσα μὴ εἰδυίας ἡττᾶσθαι, τὴν ἡτταν οἷον ἀνακαλέσουσα ἐπαποδύεται νῦν ἀγῶνι τοῦ προτέρου κατ' οὐδὲν κρείττονι· τὸ πρῶτον γάρ ὡς μανιωδες ἀποσκευασαμένη φρόνημα, ταῖς δὲ ἡμετέραις ἐγνωκυῖα μὴ ἐφησυχάζειν ὑποθήκαις, τὸ ύγιες ὑποφωνησάσαις, ἄλλο εἰσάγει φρόνημα ἵστα τῷ σκορακισθέντι δαιμονιωδες. Μὴ ἔτι μόνης (ὡς πρότερον) τῆς ὕλης τοῦ σπέρματος φάσκεις, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς προκαταρκτικῆς αἰτίας, τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως τῆς δημιουργίας κεκτῆσθαι τὰς ἀφορμὰς· δέδιας (φίλον τέκνον ὡς ἔοικε) δέδιας ἐπιγνῶναι τὸν δημιουργὸν ἐξ ὀλοκλήρου δημιουργὸν τῶν ψυχῶν. Άλλὰ τοῦτο δόγμα μὲν ἐστι δοκοῦν μὴ ἐπικουρίζειν τῇ ἐπιγνώσει δῆθεν τοῦ δημιουργοῦ, κατ' ἄλλον δὲ τρόπον οὐδὲν ἡττον ἐπικουρίζον, τῇ τῆς ὕλης ἐπιμειξίᾳ· φθαρτῆς γὰρ τῆς ὕλης τυγχανούσης ἡ ψυχὴ κεκτημένη τὴν ὕλην ἀρχήν, πάντως

φθαρτὴ· ἀϊδίους γὰρ τῶν ἀϊδίων καὶ φθαρτὰς τῶν φθαρτῶν τὰς ἀρχὰς καὶ τις ἔφη τῶν ἔξω σοφῶν· τοῦ δὲ φθαρτὴν τὴν τῆς ψυχῆς εἰσάγοντος φύσιν, τὰς ἀτοπίας (βλασφημίας εἴποις ἀν οἰκειότερον) ἐπαριθμήσασαι, καὶ ἀνατρέψαι οὐ τοῦ παρόντος ἐστὶ καιροῦ· μάλιστὰ γε τῶν τῆς ἡμετέρας αὐλῆς πάντων, καὶ τῶν τῆς ἔξω παιδείας πολλῶν, καὶ θεατρισάντων τούτῃ τὸ δόγμα, καὶ ἀποδιοπομπησάντων. Άλλ' ἵδωμεν σου τὰς λέξεις αὐτὰς· «περὶ ψυχῆς» (λέγεις) «ἄλλοι μὲν ἄλλως ἔξονυχίζοντες οἰκείαν γνώμην ἔξεθεντο· τούτων δὲ αὐτὸς ἐκατέρων τὰς γνώμας εὐπειθέστατα ἐνστερνισάμενος προσηκάμην ἄτ' ἐκ πάντ' ἀρίστων προϊεμένης διανοιῶν». Ἐπίγνωθί σου τὰς φωνάς· οὐ δηλούσι μὲν τὰς γνώμας (άς προσήκω) τηλαυγῶς, σημαίνουσι δὲ σε αἱ φωναί, μεθ' ἐκατέρων τῶν περὶ ψυχῆς ἄλλων ἄλλως οἰκείαν ἐκθεμένων γνώμην, φρονεῖν, ὥσθ' ὅποτέραν ἀν ἔχοι τὸ ύγιες μετὰ θατέρων τῆς ἀληθείας ἐπιτυχεῖν· ἐκεῖνο δὲ πῶς σὲ διέφυγεν, ὡς ἦν ἀνάγκη καὶ μετὰ θατέρων τῆς ἀληθείας διαμαρτεῖν, ἀντιφατικῶς ἔχουσῶν, τῶν γνωμῶν, καὶ ἀληθεύειν ἀμφοτέρων ἀμηχανουσῶν; οὕτως ἀγωνισάμενος ἐκατέρων ἀντέχεσθαι τῶν περὶ ψυχῆς γνωμῶν, ἵνα μετὰ θατέρας πάντων τοῦ ἀληθοῦς μὴ παρατραπῆς, πάσαις ἀνάγκαις μετὰ θατέρας τῆς ἀληθείας παρατρέπῃ· ἡ γὰρ κοινωνία τῆς μὴ ύγιοῦς τῇ μετὰ τῆς ύγιοῦς κοινωνίᾳ λυμαίνεται· ἀνθέλκουσὶ τε ἀπ' ἀλλήλων ἀμφότεραι τὸν ἀμφοτέρας εὐπειθέστατα ἐνστερνιζόμενον· οὐδὲ ἔχειν ἀμφότεραι δυνάμεναι τὸν αὐτὸν, οὐδ' ἀλλήλαις παραχωροῦσαι· καὶ ταῦτα μὲν σοι συμβαίνειν εἰκὸς εἰ γ' αἱ γνῶμαι κατ' ἀντίφασιν ὑπαντιῶσιν· ἔτέρα μὲν τὴν ψυχὴν ἐξ ὕλης γεννῶσα, μὴ ἐξ ὕλης δ' ἔτέρα· εἰ δὲ γε τὴν ὕλην ἀμφότεραι τῆς ψυχῆς ἀρχῆν ὑποτίθενται, ἡ μὲν μόνην, ἡ δε μετά τῆς παντούργικῆς (ώς ἔφης) προσηκάμενος εὐπειθέστατα. “Τλη γάρ οὔτε μόνη τὴν ψυχὴν ἄϋλον (εἴτουν ἀσώματον) οὖσαν ὑφίστησιν οὔτε ἐξ ὕλης ὁ τῶν ὄλων δημιουργός τὴν ψυχὴν ἀναγέγραπται παράγων· καὶ δεῖ σε τῆς ἱερᾶς Γραφῆς ὄλως μεμνῆσθαι (ώς σοί ποτε παρ' ἡμῖν ὅντι κατά Θράκην, ἀλλά καὶ ἐν Αὐγύπτῳ πολύ πρότερον ὑπηγορεύσαμεν)· πλάσας γάρ ἐκ χοός τὸν Αδάμ ὁ πλάστης Θεός, τὴν ψυχὴν ἐνεφύσησε· τοῦ λόγου καὶ τὸν δημιουργόν παριστῶντος, καὶ τὰ δημιουργήματα· τὸ μὲν ἐξ ὕλης διαπλάττοντος τὸ σῶμα, τὴν δὲ ἄνευ ὕλης

δημιουργοῦντος, τὴν ψυχὴν· «αἱ χεῖρες σου γὰρ (φησιν) ἐποίησάν με, τὴν ψυχήν, δηλαδή, ὁ Προφήτης καὶ ἔπλασάν με, τὸ σῶμα». Ἄλλ' αὐτὰς σοῦ τὰς λέξεις ἐπεξετάσωμεν· προκαταρκτικὴν μὲν αἰτίαν (λέγεις) τὴν δημιουργικὴν ἐκτίθεμαι δύναμιν· οὐκ ἀμέσως δὲ τὴν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸ συναμφότερον συνεστῶσαν διάπλασιν» ἐπιφέρεις δὲ καὶ τὴν δεινὴν αἰτιολογίαν φάσκων «πᾶς γὰρ καὶ δύναιτο ἄλλοιώσιν καὶ τροπὴν τὸ σπαρενὲν ὑποστῆναι, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ σχῆμα τοῦ σώματος διαμόρφωσιν τῆς ψυχῆς ἀμοιροῦν φυσικῆς κινήσεως, ἦν καὶ γεννικὴν· καὶ τὰ λοιπά, οἵς ἐπιφέρεις· καθ' ἓν καὶ πάντα συνίσταται τὰ τε φυτὰ καὶ τὰ ὑπὸ τὴν αἴσθησιν ἄλογὰ τε καὶ λογικὰ;» Ταῦτα δὲ καὶ οήτορες, καὶ διαλεκτικοί, εἴποιεν ἀν ἀνακόλουθα· περὶ γὰρ ψυχῆς νοερᾶς πρόκειται λέγειν, λέγεις δ' αὐτὸς περὶ σώματος· οὗ τὰς ἄλλοιώσεις καὶ τὰς τροπὰς καὶ δὴ γέννησιν αὐτὴν εἰς τὴν ψυχὴν ἀναφέρεις προσθείς καὶ τῶν πάντων τὴν σύστασιν φυτῶν, καὶ ζώων ἀλόγων τε καὶ λογικῶν· δημιουργὸν οἶνον καὶ πλάστην ἄλλον ἀποδεικνύων τὴν ψυχὴν πάντων μέν, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ σπέρματος, ὅθεν αὐτὴν δημιουργεῖσθαι ἔφασκες· οὐ καὶ προκειμένου σοὶ εἰς ἀπόδειξιν, ἀνακολούθως ὁ λόγος εἰς ἐκεῖνα παρέδραμεν, ὡς ἀν καὶ διαλεκτικοὶ φαίεν καὶ οήτορες. Ἀλλὰ σὺ καὶ οήτόρων καὶ διαλεκτικῶν εἴωθας ὑπερορᾶν, μόνοις ἐπιχωριάζων γραμματικοῖς, ὅθεν ἐπὶ τὴν ἀκρότεραν τῆς ιερᾶς Θεολογίας ἀνιπτάμενος αὐτοδιδάκτω σοφίᾳ, περὶ τῶν ὄντων φιλοσοφεῖς, καὶ δογματίζεις περὶ ἀδήλων αὐτοσχεδίως· ταῦτα δὲ σου τὰ δόγματα, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ιερὰν φιλοσοφίαν καὶ τὴν θύραθεν κατατιρώσκει, ἵνα μὴ ἀνατρέπῃ λέγω. Οὕτως τὰ τῆς ιερᾶς Θεολογίας, εἰ μὴ δύναται (κατὰ σὲ) ἢ μὴ ἐπίσταται δημιουργεῖν μέσων χωρὶς ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τρεπτὰς φύσεις καὶ ἄλλοιωτάς· οἷα ἀν καὶ ἢ τὰ σὰ μέσα. Πρῶτον μὲν γὰρ «αὐτὸς εἶπεν (ἀκούομεν) καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν», ταῦτα δὲ τὰ τοῦ Πνεύματος λόγια τὸ σὸν ἀνατρέποντα μέσον τὴν τῶν ἀπάντων δημιουργίαν παρίστησιν, τοῦ μὲν τὴν ἀόρατον σημαίνοντος πᾶσαν φύσιν, τοῦ δὲ τὴν ὁρατὴν ἀπασαν ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι, Θεοῦ προστάγματι, παρηγμένης δίχα τῶν σῶν μέσων τρεπτάς καὶ ἄλλοιωτάς· ἔπειτα δὲ καὶ ἐπὶ τῆς δημιουργίας αὐτῆς δὴ τῆς ψυχῆς γέγραπται ὅτι «ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐκ γῆς τὸν ἀνθρώπον καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς», πάντως δὲ τὸ τοῦ Θεοῦ φύσημα οὐκ ἀν φήσεις τι μέσον ύλικὸν· ἐπὶ δὲ πᾶσι τούτοις καὶ αὐτὰ τὰ μέσα, ἢ δι' ἄλλων μέσων παράγει Θεὸς καὶ αὐτὰ πάλιν δι' ἄλλων, ὥστε ἐπ' ἄπειρον ὁδεῦσαι τὴν ἀφιλόσοφον ταύτην φιλοσοφίαν ἀνακυκῶσαν τὸ τῆς φιλοσοφίας πάγιον δόγμα,

τὸ μὴ προσιέμενον τὴν ἐπ' ἄπειρον· ἡ ἔσται τι μέσον τὰ μέσα ίστόν, τῆς ἐπ' ἄπειρον φορᾶς, αὐτὸ πάντως ἀτρεπτον καὶ ἀναλλοίωτον, ὑπουργοῦν δὲ τῷ δημιουργῷ τὰς φύσεις παράγοντι τὰς ἀλλοιωτὰς· καὶ τι ἀν εἴη τοῦτο τὸ τηλικοῦτον, ἔπειτα ὑπουργοῦν (εἰ καὶ μόνον ὑπουργοῦν) μὴ καὶ ὡς ὕλη ὑποκείμενον; τοιοῦτον γὰρ σοῦ τὸ μέσον ἔστω γὰρ ὑπουργοῦν, πῶς ἀτρεπτον, μόνον γὰρ ἀτρεπτον τὸ Θεῖον· ἔστω ὕλη· πῶς ἀναλλοίωτον; τῆς ὕλης γὰρ ἴδιον τὸ ἀλλοιωτὸν· Όρας εἰς οἷα βάραθρα κατασύρουσιν αἱ ἀμύητοι φιλοσοφίαι; ορᾶς ὡς οὐκ ἀρκεῖ (καθὼς σοι πολλάκις ἐνηχήσαμεν ἀπιστοῦντι) τῷ βουλομένῳ ἢ οἰομένῳ φιλοσόφῳ εἶναι ἢ θεολόγῳ, αὐτό τοῦτο τὸ βούλεσθαι, ἢ οἰεσθαι, καθὰ φησι καὶ ἡ θεολόγος φωνῇ; ορᾶς ὡς ἀνικάνως ἔχουσι τὰ λεξίδια τὰ γραμματικὰ καὶ αἱ τεθηραμέναι φράσεις εἰς τὸ ἀπαρτίσασθαι φιλόσοφον, ἢ θεολόγον (πιστώθητὶ μοι ποτὲ) τὸν ὁρεγόμενον; «ἀλλ' οὐκ ἀμέσως τὴν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸ συναμφότερον συνιστῶσαν διάπλασιν, περὶ τῆς δημιουργικῆς ἔφης δυνάμεως ἵνα δηλονότι εἶναι δυνηθῆ ἀλλοιωτή». Καὶ τίνι μέσω τοὺς ἀγγέλους ἔκτισε, φύσεις οὖσας ἀλλοιωτάς; οὐ γὰρ Θεοὺς ἀλλ' ἀγγέλους παρήγαγε, πῦρ δῆλον ὅτι φλέγον, ἢ πνεύματα λειτουργικὰ· ἀλλὰ καὶ τὸ συναμφότερον, τὶ σοὶ βούλεται; λέγεις γὰρ ὡς οὐκ ἀμέσως τὴν τοῦ ἀνθρώπου διάπλασιν κατὰ τὸ συναμφότερον· ζητῶ τίνα τὰ μέσα, ἢ τὸ μέσον τοῦ συναμφοτέρου (ψυχῆς δηλονότι καὶ σώματος), τοῦτο γὰρ τὸ συναμφότερον· ἐπιφέρεις δὲ τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος· καὶ τούτου γεννικὴν λέγεις τὴν ψυχὴν τῆς ὕλης, τὴν ἄϋλον, καὶ γεννᾶσοι ἡ νοερὰ ψυχὴ, τὸ σπέρμα, ἵνα διὰ τοῦ σπέρματος, καὶ μορφώσῃ καὶ διαπλάσῃ τὸ σῶμα, τηλικοῦτον ἔργον, ἀρμονίαν τοσαύταις πλουτοῦσαν σοφίας τε καὶ δυνάμεως αὐγαῖς, αἵς ἀντοφθαλμῆσαι μόλις ἐδυνήθησαν μεγάλαι

φύσεις καὶ σοφαὶ παιδείᾳ καὶ καμάτῳ πολλῷ δαμασθεῖσαι; ἀλλὰ τοῦτο σοὶ ἐστὶ ψυχῆς νοερᾶς ἔδιον; περὶ γὰρ ταύτης ἡμῖν ὁ λόγος· αὕτη γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη γεννᾶ σοι ἡ ψυχὴ; ἀπώλεσας καὶ τὴν τῆς ψυχῆς φύσιν, εἰ γεννῶσιν αἱ ψυχαὶ· καὶ τὴν τῆς γεννήσεως δύναμιν, ἦν μὴ γεννῶσι ψυχὰς· ἡ γὰρ γέννησις ὁμοφυῶν ἐστὶ παραγωγὴ· αὐτὴν δὲ τὴν ψυχὴν τι; τὸ σπέρμα; οὐ μὴν δίχα τῆς δυνάμεως τῆς δημιουργικῆς, ἀλλ' οὖν γε τὸ ἄϋλον ἡ ὕλη; ἢ ἐν ἀμφοτέρων τὸ κατὰ σὲ λεγόμενον μέσον; ὅπερ ἂν εἴποιεν φιλοσόφων παῖδες ἀρχήν, ἢ αἰτίαν, ἢ στοιχεῖον, ἢ ὕλην, ἢ καὶ ὑποκείμενον; τὶ δὲ τοутὶ τὸ τῶν ἀμφοτέρων μέσον ἐν; τὸ σπέρμα τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, ἢ ἡ ψυχὴ καὶ ἔαυτῆς καὶ τοῦ σώματος; διάκρινὲ σου τὸν λόγον, καὶ φύγε εἰ δύνασαι Σκύλλαν καὶ Χάρυβδιν· ὅρῶ γὰρ ἑκατέρωθεν ἐπικρεμάμενον κίνδυνον· ἐν γὰρ οὐδὲ γένοιτ' ἂν μέσον (κατὰ σὲ) τουτέστιν ἀρχὴν καὶ ὕλην, δυοῖν ὕλη, καὶ ἄϋλια διαφερόντοιν· οὐδ' ἀμφοῖν οὖν ἐν τὸ μέσον· ἀλλ' οὐδ' ἀλλήλων ἀρχαὶ καὶ αἴτια ἥτουν στοιχεῖα ἢ τε ὕλη καὶ τὸ ἄϋλον, τὸ θητὸν καὶ τὸ ἀθάνατον. Βλέπεις ἡλίκον ἐνεποίησαν ἡμῖν ἀγῶνα αἱ λέξεις αἱ σαί, μὴ βουλομένου τοῖς παρ' ἡμῶν ποτε λελεγμένοις καθάπαξ ἐφησυχάσαι; τῆς θείας τε διδασκαλίας ἀντέχεσθαι, τὸ σπέρμα λεγούσης διαρρήδην μόνου τοῦ σώματος εἶναι συστατικὸν· ὡς ἐν Λευϊτικῷ «φέων γὰρ (λέγει ὁ Θεὸς) φέων γόνον ἐκ σώματος αὐτοῦ ἐκ τῆς φύσεως ἡς συνέστηκε) τὸ σῶμα αὐτοῦ διὰ τῆς (δις σοι τοῦτο ἀναφωνεῖ, διὰ τῆς φύσεως· αὕτη ἡ ἀκαθαρσία αὐτοῦ, ἐν αὐτῷ πᾶσαι αἱ ἡμέραι φύσεως σώματος αὐτοῦ, ἢ συνέστηκεν (ἔτερὸς σοι ἀναδιπλασιασμός, ἢ συνέστηκε τὸ σῶμα αὐτοῦ διὰ τῆς φύσεως) ἀκαθαρσίᾳ αὐτῷ ἐστι, τὰ (γὰρ) περὶ τῶν μεμορφωμένων καὶ ἀμορφώτων ἐκτρωμάτων νενομοθετημένα, ὅθεν συλλέγουσι τῆς τῶν ἐμβρύων ἐμψυχώσεως τὸν καιρόν, σκοτεινότερά, σοὶ φαίνεται, ποῖ νῦν τραπήσομαι, πολλοὺς πολλάκις πρὸς σὲ λόγους ἐξαναλώσας, ἀναλώσω καὶ συγγράμματα μὴ μοι γένοιτο σπείραντι εἰς ἄλα καὶ γράφειν εἰς ὕδωρ· σὸν δ' ἐστὶ πεισθέντι ὄψει γοῦν μὴ ἀκάρπους καταστῆσαι τοὺς ἡμετέρους πόνους. Ἐλεγέτε ποτε ἐκ σπέρματος γεννᾶσθαι τὴν ψυχὴν, διηλέγξαμεν τὴν ἀτοπίαν, νῦν δὲ λέγεις ἐξ ὕλης μὲν γεννᾶσθαι τὴν ψυχὴν μὴ εἶναι δὲ ταύτης τὴν

σύστασιν τῆς παντούργικῆς ἀλλοτρίαν δυνάμεως· δεῖ σὲ κἀνταῦθα μόνην τῆς δημιουργικὴν ἐπιγιγνώσκειν αἰτίαν, δίχα τοῦ σπέρματος, τουτέστιν οὐκ ἐξ ὕλης τῆς τοῦ σπέρματος, ὑφιστῶσαν τὰς ψυχάς, ἔξωθεν δὲ ἐνιεῖσαν ἐξ οὐδενὸς· εἰ γὰρ οὐκ ἐκ σπέρματος, εἰ οὐκ ἐκ σώματος ὡς ἔδειξεν ὁ λόγος, εἰ οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ, οὐδὲ γὰρ μέρος θείας φύσεως αἱ ψυχαί, ὡς τινες κακοδαίμονες ἐφαντάσθησαν, αὗται γὰρ τρεπταὶ καὶ ἀλλοιωταί, καὶ δὴ καὶ κολάσεως δεκτικαί, τῆς δὲ φύσεως τῆς θείας τροπαὶ καὶ ἀλλοιώσεις πάμπαν ἀλλότριαι ἄρα τῆς θείας ἐνεργείας δημιουργήματα ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παραχθεῖσαι. Οὔτε ἑαυτὰς γεννῶσαι, οὐδὲν γὰρ ἑαυτὸν γεννᾶ· οὐδὲ παρ' ἑτέρων γεννώμεναι ψυχαὶ ἀπλαῖ τινες οὖσαι καὶ ἀσώματοι· οὐδὲ σώματα γεννῶσαι, οὐδὲ ἐκ σωμάτων γεννώμεναι ἀδύνατον γὰρ ἡ ὕλη γεννᾶν τὸ ἀσώματον, ἢ ἐξ ὕλης τὸ ἀσώματον γεννᾶσθαι. Τούτοις ἀρκούμενος μὴ μοι πράγματα ταυτησὶ περὶ τῆς ὑποθέσεως πάρεχε, πολλοὺς καὶ μεγάλους ἀπασχολησάσης· οὐ γὰρ μόνος Γρηγόριος ὁ ιερὸς ὁ Νυσσαέων ἔκαμε πολλά, καὶ δυσθήρατα τοῖς μὴ δυναμένοις τί τὸ αἴτιον τοῦ φυσικώτερον ἡ θεολογικώτερον πεφιλονεικέναι τὸν διδάσκαλον περὶ τούτου συνειδεῖν, ἀλλὰ μετ' αὐτὸν Αὐγουστῖνος ὁ πάνυ πρὸς τὸν ιερὸν Ιερώνυμον, καὶ Ιερώνυμος πρὸς Αὐγουστῖνον· ὃν ἂν σοὶ βουληθείην πολλοστὸν γοῦν μέρος τῆς πραγματείας, ἢ ἀναφέρειν, ἢ ἐπαναλαβεῖν, ἐπιλεύψειν ἀν ἐμὲ διηγούμενον ὁ χρόνος ἐγὼ δὲ (τῆς ἐμῆς γὰρ ἐπαισθάνομαι οὐδενείας) τηλικούτου πελάγους (οἶδα τι λέγω) κατατολμᾶν οὐκ ἀνέχομαι· καὶ σού γε παραινέσαιμι τῇ φιλοκαγαθίᾳ, θαλασσοπορεῖν ἐπειγομένη διατρίβειν περὶ τὰς ἀκτὰς· εὔτολμος ἦν Ἰκαρος, (καὶ γὰρ γέγηθέ σου τοῖς τοιούτοις ἡ ψυχὴ) ἐλεεινῶς δὲ κατηνέχθη· οὐ γὰρ ἀσφαλὲς μικροὺς ἡμᾶς ὄντας, τοῖς ὑπερομεγέθεσιν ἐπιχειρεῖν. Οἷμαι δὲ ἐγὼ τὸν γεννῶντα τὴν ψυχήν, ἢ ἐκ μόνης ὕλης (ὅπερ καὶ σοὶ γε νῦν ὡς κακόδαιμον διαπτύεται, ἢ οὐκ ἐκ μόνης [ὕλης] ὁ μοι οὐδὲν ἥττον κακόδαιμον φαίνεται) ἀν προβάλης ἀσπορὸν τινα τοκετὸν (νόει μοι ἡ λέγω) ἀμηχανίᾳ προσπεσόντα, καὶ οὐδὲ τὸν τόκον ἀψυχον ὄμιλογεῖν τολμῶντα, (Ἀπολλιναρίου γὰρ ἀν ἦν ταύτα ληρεῖν) οὔτε ἐμψυχωμένων ἐξ ὕλης, κατὰ τὰς ιδίας ὑποθέσεις, ποῦ γὰρ ἐν ἀσπόρῳ σπόρῳ; Ιλιγγιᾶν τὸν τοιοῦτον ἀρχόμενον καταναγκασθήσεσθαι (νομίζω) τῆς ιδίας ἐκστῆναι δόξης, ὁρῶντα τόκον ἀσπορον, ψυχὴν ἔχοντα, ἦν καὶ παρατίθεσθαι ἔλεγεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐπουρανίου πατρὸς· σκόπει δὴ οὖν ἡλίκον ἐστί τοῖς περὶ ἀϋλων φιλοσοφοῦσι κακόν, τὸ φιλόϋλον. Καὶ μοι δεῦρο εἴκε ταῖς ποτέ μὲν ἀδελφικαῖς, νυνὶ δὲ καὶ πατρικαῖς παραινέσειν, ἀφίστασο τῶν τοιούτων ζητημάτων· μᾶλλον δὲ ζητημάτων ὅλως ἀφίστασο, οἵς ἐγχειρεῖν μόνοις ἀσφαλές, τοῖς μὴ μόνον γενυσαμένοις τῶν γραμματικῶν, ἀλλὰ καὶ χορεύσασι τὴν ἔξω παιδείαν, καὶ τὰ ίερὰ μεμαθηκόσι γράμματα παρὰ θεοφόρων ἀνδρῶν,

καὶ φύσιν κεκτημένοις οὐκ ἄμουσον, καὶ Θεοῦ πρὸ πάντων δαψιλεστέρας πεπλουτηκόσι χάριτος. Σὺ γὰρ εὶς καὶ εὐχαριστεῖς, ὡς τῆς ἡμετέρας ἐμφορηθεὶς παιδείας χρόνον οὐ μικρόν, ἀλλ' ἐγὼ τοῖς κατ' ἐμὲ τεκμαιρόμενος τὰ σὰ, ταῦτα σοι συμβουλεύω εἰς καὶ μὴ πάμπαν εὐπειθῶς τοῖς ἡμετέροις προσεσχηκότι λόγοις, ἀλλ' ἄγαν ἐριστικῶς· ὅθεν καὶ μετὰ μακράς καὶ ποικίλας διαλέξεις οὐδὲν ἀπανάμενος τῶν ἡμετέρων διέμενες ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς σεαυτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ εἰκὸς σὲ ὑποτοπάσαι ὡς ἐξ ἀκριβοδικίας πεπαίκαμεν δεινῶς, μὴ ἀγνόει ὅτι φειδόμενοι μᾶλλον ἡμεῖς τῆς σῆς ἀγάπης, οὐκ ὀλίγα παρεδράμομεν, ἀλλ' ἀπειθεῖς (εὖ οἶδα) λέγοντὶ μοι. Άλλὰ πιστώσωμαί σου τὸν λόγον τοῖς πράγμασι, καίγε ἐκ τῆς πραγματείας τῆς ἐν χερσὶ πρῶτον μὲν οὖν καινοτομίαν κεκαινοτόμηκας, πασῶν καινοτομιῶν παραδοξοτέρων, μόνος γὰρ πάντων ἀνθρώπων τετόλμηκας συζεῦξαι σου τῇ διανοίᾳ τὰς περὶ ψυχῆς τῶν τε κατὰ τὴν γραφικήν, καὶ τῶν κατὰ τὴν φυσικὴν (σαὶ δὲ αἱ λέξεις) προβαλλομένων δόξας ἐπιμαρτυρούμενος ἐκ πάντ' ἀρίστων προϊέναι ταύτας διανοιῶν. Οἱ μὲν γὰρ φιλόσοφοι (τῆς ἔξω δηλαδὴ παιδείας οἱ τρόφιμοι) πρὸς τῷ διαφόρῳς καὶ περὶ ψυχῆς δεδογματικέναι διαπληκτιζόμενοι πρὸς ἀλλήλους, τῶν μὲν φθαρτάς, τῶν δέ, ἀθανάτους ἀξιούντων εἶναι τὰς ψυχὰς· ἄλλων προϋπαρχούσας τοῖς ὑστερογενεστέροις σώμασιν ὡς σώμασι καταγγόντων, ἔτέρων δ' αὐτοῖς σωματικαῖς εὐκρασίαις ἀνθυφισταμένας εἰσαγόντων, ὡς οὐκ οὐσία, ἀλλὰ συμβεβηκός τι περὶ οὐσίας θεωρούμενον, γίνεσθαι τε καὶ ἀπογίγνεσθαι πεφυκός δίχα φθορᾶς τῶν ὑποκειμένων τινῶν δὲ καὶ δοξαζόντων ἀρμονίας εἶναι τὰς ψυχὰς ὡς κυττάρων ἀνυπόστατον καὶ ἀνούσιὸν τι μέλος, ἢ ἀριθμοὺς τινας ἢ ὡς ἐγγυτάτω

τῇ τῶν ἀριθμῶν φύσει πρὸς τούτῳ φημί, οὐδένες σχεδὸν τὸν τῶν ὅλων δημιουργὸν ἐπεγνώκασιν ἀρτίως, ἀλλ' ἐκ προϋπαρχούσης ὅλης τεχνουργοῦντα τῶν ὄντων τὰς ὑποστάσεις, ὡς καὶ σὺ περὶ ψυχῆς ἀξιοῖς, τεθνάναι προέλοιντ' ἀν ἥδεως τοῦ βίου ἀναχωροῦντες, ἢ γνωμῶν τῶν ἴδιων. Τούτων δὲ τῶν δογμάτων τὴν καθ' ἡμᾶς ἰερὰν θεολογίαν (κατὰ δὲ σὲ φάναι τὴν γραφικήν) δίς διὰ πασῶν εὑρίσκομεν διαφωνοῦσαν· σύ δέ ἀμφοτέρων ἐνατενισάμενος, εὔπειθέστατα δὲ ἐνστερνισάμενος τὰς δόξας ὡς ἐκ πάντα ἀρίστων προϊούσας διανοιῶν, κοινωνίαν τινὰ τοῦ σκότους ἐμηχανήσω πρὸς τὸ φῶς. Καὶ (τῆς βλασφημίας) Χριστὸν πρὸς Βελίαρ συμφωνῆσαι· εἴτα ταῦτα οὐκ εἰσὶ καινοτομίαι; ναὶ οὐκ εἰσὶ καινοτομίαι, ἀλλά τέρατὰ τινα καινοτομιῶν· τοῦτο πρῶτον· εἴτα ἔξω οἶν τῆς δὲ γενόμενος τῆς προθέσεως καὶ τῶν μικρῶν πρότερον εἰρημένων σοι, παρασυρεῖς, οὐκέτι ἑκατέρων ἀντέχῃ, ἀλλὰ μέγα χαίρειν τοῖς θεολόγοις εἰπών, κατὰ τὴν φυσικήν (εἰπεῖν κατὰ σὲ) περὶ ψυχῆς φιλοσοφεῖς ἐκ τῆς ὅλης τοῦ σπέρματος κεκτῆσθαι τῆς δημιουργίας τὰς ἀφορμὰς· τοῦτο δὲ οἶὸν ἐστι ἔδειξέ σοι πρότερον ὁ λόγος. Τοίτον, [καὶ γὰρ] τὰ τῆς ψυχῆς εἰδη ἐπαριθμῶν καὶ οὐκ ἐφηδόμενος τοῖς παρὰ τῶν προτέρων τε θεωρουμένοις, ψυχὴν εἰσάγεις γεννικὴν ἐν τῷ σπέρματι ὡς εἰδός τι ἔτερον παρὰ τὴν θρεπτικὴν (ἥς ἔργον φασὶν εἶναι τὸ γεννησαι οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ καὶ τὸ τροφῆ χρήσασθαι) σὺ δὲ γεννικῆς (νομίζω δὲ γεννικὴν ἀντὶ γεννητικῆς εἰρηκέναι σε) εἰδος ψυχῆς εἰσάγεις, οἶν ἄλλο μῆλον ἔριδος, τὴν ἵερὰν τῆς φιλοσοφίας πανδαισίαν ἀναμοχλεῦσον· καὶ τὸ χαλεπώτερον ὅτι καὶ τοῦ οἰκείου σώματος γεννητικὴν εἶναι φαντάζῃ, καὶ ἔαυτῇ ἐνεργοῦσαν τὴν γέννησιν ὡς καὶ τὴν τροφὴν καὶ τὴν αὔξησιν· δέον δύναμιν καὶ ἔργον τοῦτο ψυχῆς εἶναι δοξάζειν, μὴ μέντοι ἢ τῷ ἴδιῳ ὑποκειμένῳ ἢ τῇ ἔαυτῇς ὑποστάσει, ἀλλ' εἰς ἔτεραν φωνὴν ἔχουσαν τὸ γεννητικόν. Ἐκεῖνο δὲ πῶς σου γελάσω ἢ κλαύσω; πρύμναν γὰρ αὖθις (τὸ τοῦ λόγου) κρουσάμενος, ἀπὸ τῶν φιλοσόφων ἐπὶ τοὺς Θεολόγους μεταφοιτᾶς, φήσας ὡς τοῦ Γρηγορίω συνωδὰ φρονεῖς, τῶν γραφικῆς ἐπομένων θεσπίσμασι τὸ παράπαν οὐκ ἀφιστάμενος. Οὐ τοῦτο δὲ τὸ δεινὸν (εὐξαίμην γὰρ ἀν σε τοῖς θεολόγοις ἀκολουθεῖν) ἀλλ' ἐπιφέρεις· καίπερ ἀναπόδεικτον κατὰ τὴν φυσικὴν τὸ δοκοῦν κεκτημένων·

δάκνων οὐ μετρίως τὴν ἰερὰν θεολογίαν ώς μὴ κεκτημέ[νην] τὰς ἀποδείξεις τῶν δοκούντων ἐκ τῆς φυσικῆς· [λαβὼν] οὖν ἐγὼ τό λεξίδιον τὸ (δοκοῦν) μικρὸν μὲν ὄν, μεγάλα δὲ δάκνον (οὐ γὰρ πρεσβεύομεν δοκοῦντὰ τινα, ἀλλὰ πεπληροφορημένα δόγματα, σημείοις τε συστάντα καὶ τέρασι καὶ ποικίλαις δυνάμεσι, καὶ Πνεύματος ἀγίου διαμερισμοῖς) ἐξετάσω σου τὰ τοῦ λόγου. Γρηγορίω συνωδὰ φρονεῖς, τὶ τοῦτο; ὅτι ἡ νοερὰ ψυχὴ (αὕτη γὰρ ἡ τοῦ ἀνθρώπου, ἣν καὶ διανοητικὴν φασιν) καὶ περὶ ταύτης ἡμῖν ὁ λόγος· τοῦτο τοίνυν ἔστιν, ὃ κατὰ Γρηγόριον φρονεῖν ἔφης, ὅτι ἡ νοερὰ ψυχὴ, τὸ δοῶδες σπέρμα κέκτηται τῆς ἴδιας συστάσεως ἀρχήν, εἰ καὶ μὴ δίχα τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως; ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἀναπόδεικτον εἴασε Γρηγόριος φιλοσοφήσας ἄγαν φυσικῶς περὶ τοῦ πράγματος ἀλλὰ καὶ οὐ τοῦτο γνώμη τῶν θεολόγων, οἵς ἐπαγγέλλῃ κατ' ἵχνος ἀκολουθεῖν, ὃν καὶ Γρηγόριος μικρὸν ἀναχωρήσας ταῖς φυσικαῖς ἀποδείξεσιν (ὅθεν ἥλπισε τοὺς ἀντιφερομένους, καὶ τὰς τῶν ψυχῶν προϋπάρχεις καὶ μετενσωματώσεις μυθολογοῦντας ὑπερνικᾶν) προσεπέλασε καὶ δή καὶ νενίκηκεν ἐκ περιουσίας, πέρα τοῦ δέοντος ἐναποκλείσας τὴν τῆς ψυχῆς ἀρχήν, ταῖς τοῦ σώματος ἀρχαῖς· μὴ γὰρ σὺ οἰηθείης πεφρονηκέναι ποτὲ τὸν ἰερὸν Γρηγόριον εἶναι θνητῆς φύσεως τὴν ψυχήν (δι πάσαις ἀνάγκαις ἔπεται ἐκείνῳ τῷ δόγματι), εἰ γὰρ τὴν αὐτὴν ἔχει τῷ σώματι σύστασιν καὶ ἀρχὴν ἡ ψυχὴ (ὑλικὴν δηλονότι) πάντως ἔξει καὶ τὴν αὐτὴν τελευτὴν· ὃ δὲ κέκμηκε πολλὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἀθανασίαν ἀποδεικνύων, καὶ τὸ τοῦ νοεροῦ σχεδὸν ἀπερίγραπτον, μὴ ἐν καρδίᾳ, μὴ ἐν ἐγκεφάλῳ ἐνιδρύων τὸ τῆς νοερᾶς φύσεως χρῆμα, καθ' ὃ τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ κεκτήμεθα ἀνθρωποι· καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως δὲ καὶ αὐτῶν δὴ τῶν σωμάτων κόρον οὐχ εὑρίσκει φιλοσοφῶν· οὕτω τὰ τῶν θεολόγων δοκοῦντα σφάλματα μεγάλων ἔστι σφαλμάτων ἀνατρεπτικά· ἀλλὰ καὶ πολλαχοῦ ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτη τῇ περὶ ἀνθρώπου, μὴ ἀποφαντικῶς ἔστον λέγει περὶ τῶν προκειμένων διαλέγεσθαι. Εἰ δὲ τοῦτὸ ἔστιν, δι σὺ φάσκεις συνωδὰ τῷ Γρηγορίω φρονεῖν καὶ τῶν θεολόγων μὴ ἀφίστασθαι τὸ παράπαν, ὅτε κατὰ τὸ νοερὸν ἔχει τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ ὃ ἀνθρωπος τοῦτο μὲν ἀληθῶς καὶ Γρηγορίω φρονεῖν καὶ τῶν θεολόγων μὴ ἀφίστασθαι τὸ παράπαν, ὅτε κατὰ τὸ νοερὸν ἔχει τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ ὃ ἀνθρωπος τοῦτο μὲν ἀληθῶς καὶ Γρηγόριος, καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ, καὶ μετ' αὐτὸν πάντες ἔξῆς οἱ θεολόγοι

παρέδωκαν· ἄτοπα δὲ τούτους αὐτὸς καθυβρίζεις (δέον ἄγασθαι εἰ γ' ἀληθῶς μὴ ἀφιστάμενον σαυτὸν λέγεις τῶν θεολόγων) ὡς μὴ κεκτημένους τὰς ἀποδείξεις τοῦ δοκοῦντος ἐκ τῆς φυσικῆς. Οὐκ οἶδας, Παῖσιε τέκνον, ὅτι τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον οὐ τεθεμελίωτο ἐν πειθοῖ ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν δυνάμει πνεύματος; ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς πίστεως ἀπόδειξις, ἀπάσας ὑπερακοντίζει τὰς ἀποδείξεις· οὐκ ἀνθρωπίνων διαλογισμῶν θείας δὲ ἀποκαλύψεως (ἥμιν γὰρ φησιν ἀπεκάλυψεν ὁ Θεός διὰ τοῦ πνεύματος) οὐκ ἐπιγείους, ἀλλ' οὐρανίους κεκτημένη τὰς ἀρχάς, καὶ τὰ (καὶ τοῖς ἔξω λεγόμενα) ἀξιώματα. Διὸ δὴ καὶ ὁ οὐρανόφρων ἐκεῖνος Απόστολος, τὴν πίστιν ὁρίζεται εἶναι ὑπόστασιν (φησίν ὑπόστασις) τῶν μελλόντων καὶ πραγμάτων ἔλεγχον οὐ βλεπομένων, τὸ ἀραρὸς καὶ βέβαιον καὶ πάγιον, καὶ ἀρίδηλον τῶν πιστευομένων πραγμάτων παριστῶν· ὡς τῆς πίστεως οἶον ἐφιστώσης τὰ πράγματα καὶ ὑφιστάμενα ἔλεγχούσης, καὶ οἶον παριστώσης τε καὶ δεικνυούσης καὶ τηλικαύτην ἔχούσης τὴν ἀπόδειξιν, ὑφιστᾶν σοὶ τε καὶ παριστᾶν τὰ πράγματα καὶ δακτυλοδεικνύειν· ἀλλὰ με προβῆναι περαιτέρω καὶ τὰ γραμματικῆς πληγῶν ἀξία δεῖξαί σοι, οὐ συγχωροῦσιν ἢ προειρήκαμεν· σὺ δὲ τὰς παρεκτροπὰς μετὰ πατρικῆς παρρησίας, καὶ φωνῆς ἔλευθέρας ὑπ' ὅψιν ἥγμένας σοι καὶ τὰς οἶον ἀστατούσης διανοίας παλιρροίας, οὐ μόνον ἐπίγνωθι, καὶ τὰς ἐπὶ ταύταις παιδείας ἡμῶν, καὶ οἶον πατρικὰς πληγάς, οὐ μόνον ἀσμένως δέχου (μόνοις γὰρ ἀσεβέσι μώλωπες οἱ ἔλεγχοι) ἀλλὰ καὶ διόρθωσον τοῦ λοιποῦ, σιγῇ βαθείᾳ παραδοὺς τὰ τοιαῦτα, ἐπὶ μηδενὶ βεβαίῳ ἰστάμενα, καὶ μηδὲ τὸ ύγιες κεκτημένα φρονήματα· Ἔρωσο ἐνΚυρίῳ τίμιον τέκνον : (Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δεκάτῃ φθίνοντος Βοηδομιῶνος, ,ζρδ)).

ΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΤΕΛΕΤΑΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΩΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ
Δ'. Αἱ ἀκολουθίαι τῶν Παθῶν καὶ τοῦ Ἐπιταφίου ἐν τῷ Πανιέρῳ Ναῷ τῆς
Ἀναστάσεως.

Ἡ λεπτομερής περιγραφὴ τῶν οἰκοδομῶν τῶν ἐπὶ τῶν πανσέπτων Προσκυνημάτων ἰερῶν ναῶν θὰ ἀποτελέσῃ ἴδιαιτέραν ἄρθρων σειρὰν ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι, ὅταν θά ἔχωσιν ἔτοιμασθῆ καὶ τὰ ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα πρὸς κατανόησιν αὐτῶν ἀρχιτεκτονικὰ σχεδιαγραφήματα. Ἐπειδὴ δ' ὅμως δυσχερής ἔσται ἡ κατανόησις τῶν ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ καὶ τοῖς ἐφεξῆς περιγραφησομένων ἰερῶν τελετῶν διὰ τοὺς μηδεμίαν ἔχοντας ἴδεαν τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ Πανιέρου Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, ἀνάγκη ἀπὸ τοῦδε νὰ σχεδιαγραφήσωμεν αὐτό ἐν γενικαῖς γραμμαῖς. Ο Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως ἀποτελεῖ σύμπλεγμα ἐνιαίας οἰκοδομῆς περιλαμβανούσης τὸν Τάφον, τὸν Γολγοθᾶν, τὴν Ἀποκαθήλωσιν, τὸ Καθολικόν, τὴν Εὔρεσιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ πληθὺν μικροτέρων παρεκκλησίων συνδεομένων πρὸς ἄλληλα διὰ στοῶν, θυρῶν καὶ διαδρόμων, ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ πολὺν ἔτερον χῶρον πρὸς κατοικίαν καὶ χρῆσιν τοῦ διαρκῶς ἐν αὐτῷ ἐνδιαιτωμένου πολυαριθμοῦ ἐκ Μοναχῶν προσωπικοῦ τῶν τριῶν δογμάτων Ὄρθοδόξων, Λατίνων καὶ Ἀρμενίων, τοῦ διὰ τὴν φυλακὴν καὶ ὑπηρεσίαν τοῦ λαοῦ προωρισμένου. Πρὸ τῆς μιᾶς καὶ μόνης εἰσόδου τοῦ Ναοῦ, πρὸς νότον βλεπούσης, ὑπάρχει ἡ Ἁγία Αὐλὴ, χῶρος τετράγωνος ἵκανῶς εὐρύς, περιβαλλόμενος ἐξ ἀνατολῶν μὲν ὑπὸ τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Ἀβραάμ, ἐκ νότου δὲ ὑπὸ τοῦ Μετοχίου τῆς Γεσθημανῆς καὶ ἐκ δυσμῶν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀγίου Ιακώβου, τῶν ἀγίων Μυροφόρων καὶ τοῦ προσκεκολλημένου τῷ Ναῷ καδωνοστασίου, ἅπερ πάντα συνεχόμενα ἀλλήλοις, συνέχονται καὶ μετὰ τοῦ Κεντρικοῦ ἡμῶν Μοναστηρίου, οὗ ὁ Ναὸς ὁ ἐπ' ὄνόματι τῶν ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης τιμώμενος καὶ εἶναι προσκεκολλημένος τῷ νοτιοδυτικῷ τοίχῳ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως οὕτως, ὥστε ἐκ τῶν παραθύρων τοῦ τοίχου τούτου ὁρᾶται τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ναοῦ καὶ δὴ αὐτὸς οὕτος ὁ

Ζωηφόρος Τάφος. Τοιουτορρόπιας τὰ δώματα τοῦ Πανιέρου Ναοῦ ἀποτελοῦσι μέρος τοῦ Κεντρικοῦ ήμῶν Μοναστηρίου δυτικῶς αὐτοῦ ἐκτεινομένου.

Εἰσερχόμενοι εἰς τὸν Πανιέρον Ναόν, ἔχομεν εὐθὺς ἐνώπιον ήμῶν τὴν Ἀγίαν Ἀποκαθήλωσιν, πλάκα λιθίνην ἐπὶ ἐδάφους ἀναπεπταμένου, ὥπερθεν τῆς ὁποίας καίουσιν ἀκοίμητοι ὀκτὼ λυχνίαι. Δεξιᾷ τῆς Ἀποκαθηλώσεως διὰ δύο κλιμάκων ἀναβαίνομεν εἰς τὸν Φρικτὸν Γολγοθᾶν, ὅστις ἀποτελεῖ ιδιαίτερον ναΐσκον, ἐκτεινόμενον ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς καὶ διὰ δύο ἀψίδων εἰς δύο τμήματα διηρημένον, ὃν τὸ μὲν νότιον, τῆς καθηλώσεως ὄνομαζόμενον, ἀνήκει τοῖς λατίνοις, τὸ δὲ βόρειον, τῆς σταυρώσεως, ἀνήκει ήμīν. Υπὸ τὴν ἀγίαν τράπεζαν τοῦ τελευταίου τούτου εἶνε ἡ ὄπη, ἐν ᾧ ἐνεπάγη ὁ σταυρός, ἐφ' οὗ ὑψώθη ὁ Λυτρωτὴς. Ἐξ ἀριστερῶν τῆς ἀγίας Ἀποκαθηλώσεως διευθυνόμεθα εἰς μέγαν καὶ κυκλοτερῆ χῶρον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὅποίου ὑπάρχει τὸ ἄγιον Κουβούκλιον, ἦτοι ὁ ναΐσκος ὁ περικλείων ἐντὸς τὸ θεοδόχον μνῆμα, ἔχων τὴν εἰσοδον ἐξ ἀνατολῶν. Ο ναΐσκος διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, τὸ ἔξωτερικὸν τὸ καὶ εὐρύτερον, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὅποίου ὑψοῦται λίθινος κρατήρος ἐγκλείων τμῆμα τοῦ λίθου, διν ὁ ἄγγελος ἀπεκύλισεν ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου, καὶ τὸν ἐνδότερον θαλαμίσκον, ἐν ᾧ αὐτὸς ὁ ζωηφόρος Τάφος καὶ εἰς ὃν εἰσερχόμεθα διὰ πυλίδος ὕψους 1,30 καὶ πλάτους 0,95 τοῦ μέτρου. Ο περιβάλλων τὸ Κουβούκλιον μέγας κυκλοτερῆς χῶρος σκέπτεται ὑπό μεγαλοπρεπεστάτου θόλου, ὅστις κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ στενώματος αὐτοῦ εἶνε ἐσωτερικῶς διάκενος μετὰ στοῶν πρὸς τὰ ἔνδον, ἀπὸ τῆς ὁροφῆς τῶν ὅποίων ἥρτηνται συμπλέγματα κανδηλῶν. Ο χῶρος οὗτος ἔχων τὴν εἰσοδον ἐκ τῶν δωμάτων τοῦ ἡμετέρου Μοναστηρίου, πληροῦται κόσμου γυναικῶν ιδίᾳ κατὰ τὰς πανηγύρεις. Μετὰ τοῦ μεγάλου κυκλοτεροῦ χώρου συνέχεται ἐξ ἀνατολῶν, διὰ μεγάλης ἀψίδος ἀπ' αὐτοῦ χωριζόμενον, τὸ Καθολικόν, ἦτοι ὁ κυρίως Ναὸς τῆς Αναστάσεως, ἐπίσης θολοσκεπής, ὅστις ἀποκλειστικῶς ἀνήκων ήμīν, εἶναι ὁ Καθεδρικὸς Ναός, ἐν ᾧ χοροστατεῖ ὁ Πατριάρχης ἢ ὁ ἀναπληρῶν αὐτὸν Ἀρχιερεὺς κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν καὶ κατὰ τὰς λοιπὰς πανηγύρεις

τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ. Τὸ Καθολικὸν ἐκτὸς τῆς ἀπέναντι τοῦ Τάφου κυρίας εἰσόδου ἔχει καὶ δύο ἄλλας ἑκατέρωθεν τῶν χορῶν ἐκ τῆς βορείου καὶ νοτίου πλευρᾶς, ἔτερα δέ εἴσοδον τοῦ ἀγίου βήματος φέρει αὐτὸς εἰς συγκοινωνίαν μετὰ τοῦ Γολγοθᾶ. Περὶ τὸ Καθολικὸν ἔξωθεν ὑπάρχουσι διάφορα παρεκκλήσια χωριζόμενα ἀπ' αὐτοῦ διὰ διαδρόμου, ποῦ μὲν εὐρυτέρου ποῦ δὲ στενοτέρου. Τὰ παρεκκλήσια ταῦτα ἀρχομένου ἀπὸ τῆς βορειοδυτικῆς ἄκρας κατὰ σειρὰν εἶνε τὰ ἔξης. Τοῦ «Μὴ μου ἀπτοῦ», ὅπερ συγκοινωνεῖ μετά τοῦ μεγάλου κυκλοτεροῦς καὶ θολοσκεποῦς χώρου διὰ τῆς μεταξὺ τῶν ὑποβασταζόντων τὸν θόλον πινσῶν καταλιπομένης διόδου, τῆς φραγγελώσεως, τῆς φυλακῆς τοῦ Χριστοῦ, τῶν κλαπῶν, τοῦ ἀγίου Λογγίνου, τοῦ «Διεμερίσαντο», τοῦ Ἀκανθίνου στεφάνου· ἔρχεται κατόπιν ὁ Γολγοθᾶς μετὰ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἀδὰμ κάτωθεν, οὗ ἡ θύρα εἶνε ἀκριβῶς ἔναντι τῆς Ἀποκαθηλώσεως, μεταξὺ δὲ τῶν δύο παρεκκλησίων, τοῦ Ἀκανθίνου στεφάνου καὶ τοῦ Διεμερίσαντο, κειμένων ἀκριβῶς ὅπισθεν τοῦ ἀγίου βήματος τοῦ Καθολικοῦ, ὑπάρχει θύρα καὶ κλῖμαξ, δι' ἣς κατερχόμεθα εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῆς Εύρεσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Θεωροῦντες ταῦτα ἀρκετὰ πρὸς κατάληψιν τῶν ἐφεξῆς λεχθησομένων, ἐρχόμεθα ἥδη εἰς τὴν περιγραφὴν αὐτὴν τῶν τελετῶν τῶν Παθῶν καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου.

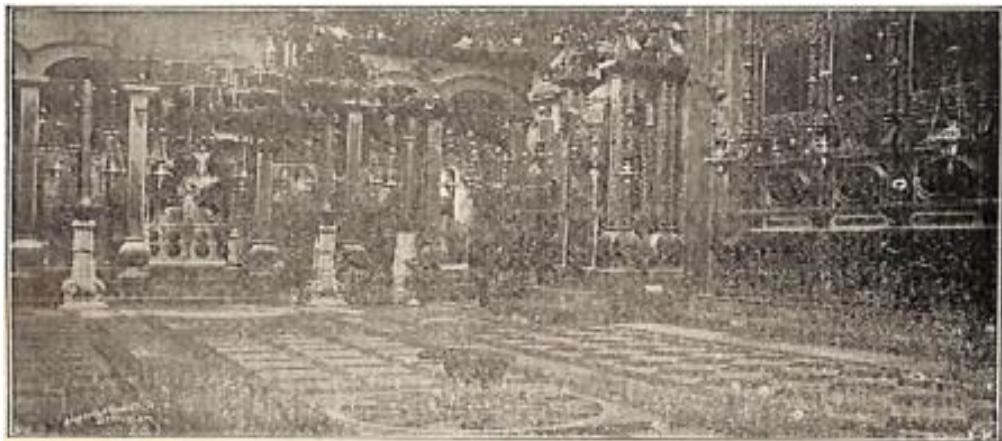
Περὶ ὧραν μεταμεσημβρινὴν τετάρτην καὶ ἡμίσειαν τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ Πέμπτῃ κατέρχεται ὁ Πατριάρχης εἰς τὸν Πανίερον Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως μετὰ τῆς συνήθους παρατάξεως, προσκυνήσας δὲ εἰς τὴν Ἀγίαν Ἀποκαθήλωσιν καὶ τὸν Ζωοδόχον Τάφον ἐνδύεται μετὰ τὴν ἐκ τοῦ Τάφου ἔξοδον τὸν μανδύαν, καὶ ἐλθὼν εἰς τὸ Καθολικὸν εὐλογεῖ τὸν λαόν καὶ ἴσταται ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ. Εὐθὺς ὁ τεταγμένος ἰερεὺς ποιεῖ εὐλογητὸν καὶ ἀρχεται ὁ Κανονάρχης ἀναγιγνώσκων ἐμμελῶς τὸ «Ἐπακούσαι σοῦ Κύριος», οὗ ἀναγιγνωσκομένου, θυμιᾶ ὁ ἰερεὺς τὸ Καθολικὸν μόνον καὶ τὸν Τάφον. Τὸν ἔξαψαλμὸν ἀναγινώσκει ὁ Πατριάρχης. Τοῦ καιροῦ δ' ἐπιστάντος διὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ πρώτου Εὐαγγελίου ἐξέρχονται δύο διάκονοι καὶ ἐνδύουσι τὸν Πατριάρχην τὸ ἐπιτραχήλιον καὶ τὸ ὡμοφόριον, ἐπιστρέψαντες δ' εἰς τὸ ἄγιον βῆμα, λαμβάνουσι τὰ δικηροτρύκηρα καὶ ἐξελθόντες, ἴστανται ἑκατέρωθεν τοῦ θρόνου,

ἔτεροι δὲ δύο διάκονοι κομίσαντες κρατοῦσι τὸ ἵερὸν Εὐαγγέλιον ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου, ἀναγινώσκοντος τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Διαθήκης, μεθ' οὗ τὴν συμπλήρωσιν ὁ Πατριάρχης κατελθών, θυμιᾶ, προηγουμένων τῶν διακόνων, ὅλον τὸ Καθολικὸν καὶ τὸν Τάφον καὶ τὸν λαόν. Ψαλλομένης δ' εἶτα τῆς λοιπῆς ἀκολουθίας τῶν παθῶν, ὡς ἐστὶ διατετυπωμένη ἐν τῷ τυπικῷ τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ἀναγιγνώσκονται τὰ λοιπὰ εὐαγγέλια ἀπὸ τῆς ὥραίας Πύλης ὑπὸ Αρχιερέων, Αρχιμανδριτῶν καὶ Ιερέων ἀνὰ ἐν εἰς μίαν τῶν ὑπὸ τοῦ πολυγλώσσου ἐκκλησιάσματος ἐννοουμένων γλωσσῶν, σλαβουνικήν, ἀραβικήν, τουρκικήν, ρουμουνικήν, σερβικήν, καὶ εἴ τινα ἄλλην, τὸ δωδέκατον ὅμως καὶ τελευταῖον εὐαγγέλιον ἀναγιγνώσκεται ὑπὸ τοῦ Μ. Αρχιδιακόνου ἀπὸ τοῦ μεσαίου ἅμβωνος, ἔχοντος ἀπέναντι αὐτοῦ τὸν Τάφον, ὃν οἱ Αρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, ἵνα μὴ ἡ ἐσχάτη πλάνη γένηται χείρων τῆς πρώτης, «πορευθέντες ἡσφαλίσαντο, σφραγίσαντες τόν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας». Η ἀπόλυτις γίνεται περὶ ὧραν ἑβδόμην.

Τῇ ἐπιούσῃ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ Παρασκευῇ ἡ ἐπίσημος ἀκολουθία τῶν ὥρῶν ψάλλεται, περὶ ὧραν ἐννάτην πρωΐην ἀρχομένη, ἐν τῷ ναῷ τῶν ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης, χοροστατοῦντος τοῦ Πατριάρχου καὶ παρισταμένων τῶν Αρχιερέων καὶ τῆς λοιπῆς ἐν Χριστῷ Ἄδελφότητος. Ἐν δὲ τῷ Πανιέρῳ Ναῷ τῆς Αναστάσεως κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀναγιγνώσκονται ἐπὶ τοῦ φρικτοῦ Γολγοθᾶ αἱ ὥραι ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ Ναῷ κλήρου, τῆς ἀκολουθίας προϊσταμένου τοῦ Σκευοφύλακος.

Ωρα δὲ 2α μ.μ. ὑπὸ τὸν πένθιμον ἥχον τοῦ μεγάλου κάδωνος κατέρχεται ὁ Πατριάρχης μετὰ πάσης τῆς ἐπισημότητος σὺν παντὶ τῷ κλήρῳ εἰς τὸν Πανιέρον Ναόν, προσκυνήσας δ' εἰς τὴν Ἀποκαθήλωσιν καὶ τὸν Ζωοδόχον Τάφον, ἐνδύεται ἔμπροσθεν αὐτοῦ τὸν μανδύαν, ἐλθών δ' εἰς τὸ Καθολικὸν καὶ εὐλογήσας τὸν λαόν, ἀναβαίνει εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ, καὶ εὐθὺς κρούεται τὸ ξύλινον σήμαντρον τοῦ Ναοῦ, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὄποίου ὁ τεταγμένος Αρχιμανδρίτης μετὰ δύο διακόνων λαμβάνουσι καιρόν. Τοῦ σημάντρου δὲ καταπαύσαντος, ὁ μὲν Αρχιμανδρίτης ποιεῖ εὐλογητόν, ὁ δὲ Πατριάρχης ἀρχεται τοῦ Προοιμιακοῦ. Εὐθύς οἱ δύο Διάκονοι

ἐνδεδυμένοι στολὰς μελαίνας μετὰ ἐπωμίδων καὶ κρατοῦντες ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ κιβωτίδιον ἀργυροῦν ἐν σχήματι ίεροῦ ναοῦ ἔξερχονται, προπορευομένων δύο λαμπάδων, καὶ θυμιῶσι τὸν Τάφον τοῦ Κυρίου καὶ τὰ λοιπὰ ἐν τῷ Πανιέρῳ Ναῷ ίερὰ προσκύνηματα κατὰ σειράν, ὅπως γίνεται εἰς τὸ καθημερινὸν ἐσπερινὸν θυμίαμα ἐπιστρέφουσι δ' εἰς τὸ Καθολικὸν πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ

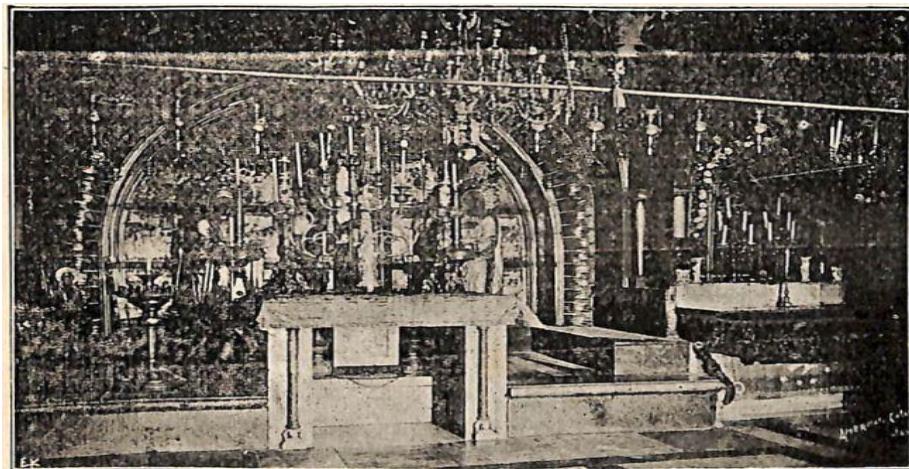
ΤΟ ΚΑΘΟΛΙΚΟΝ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Κατευθυνθήτω καὶ ἐκτελοῦσι τὸ σύνηθες τοῦ Ἐσπερινοῦ πρὸς τὸν Πατριάρχην καὶ τὸν λαὸν θυμίαμα. Ψαλλομένων τῶν στιχηρῶν, λαμβάνοντι καιρὸν οἱ Αρχιμανδρῖται καὶ Πρωτοσύγκελλοι καὶ ἐκ τῶν Ιερέων ίκανοὶ, οἵτινες καὶ ἐνδυθέντες στολὰς μελαίνας ἔξερχονται εἰς τὴν εἰσόδον, προηγουμένου τοῦ ιερουργοῦντος μετὰ τοῦ Ιεροῦ Εὐαγγελίου ἐν ταῖς χερσίν, δις καὶ ἐκφωνεῖ ἔξαιρετικῶς κατὰ τὴν ἐσπέραν ταύτην τὸ ἐν τοῖς ἄλλοις ἐσπερινοῖς ὑπὸ τοῦ διακόνου ἐκφωνούμενον «Σοφία, ὁρθοί». Τὸ «Φῶς Ιλαρὸν» ψάλλεται ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν εἰσοδευόντων Αρχιμανδριτῶν καὶ Ιερέων, καθάπερ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς πανηγυρικοῖς ἐσπερινοῖς, τὸ δ' εὐαγγέλιον τοῦ ἐσπερινοῦ.

ἀναγιγνώσκεται ύπο τοῦ ίερουργοῦντος Ἀρχιμανδρίτου ἀπὸ τῆς ὡραίας πύλης. Τῶν ἀποστίχων δὲ «ὅτε ἐκ τοῦ ξύλου Σὲ νεκρὸν» ψαλλομένων, δέν γίνεται ἔξοδος ἐπιταφίου, ὅπως ἐν τοῖς λοιποῖς ναοῖς, καθὼς οὐδὲ σταυροῦ τοιαύτη κατά τὸ ίε. ἀντίφωνον τῆς ἀκολουθίας τῶν δώδεκα εὐαγγελίων, ταῦτα δὲ διὰ τὸ ψάλλεσθαι τὴν ἀκολουθίαν ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ τῶν σωτηρίων παθῶν τοῦ Κυρίου. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἑσπερινοῦ, συμπεπληρωμένου περὶ ὥραν τετάρτην, ὁ Πατριάρχης καὶ ὁ κλῆρος προσκυνοῦσιν εἰς τὸν Φρικτὸν Γολγοθᾶν, καὶ ἀπέρχονται εἰς τὰ ἴδια μετὰ τῆς αὐτῆς παρατάξεως.

Ωρα ὄγδοη καὶ ἡμισεία τῆς ἑσπέρας ἀρχονται κρουόμενα τὰ ξύλινα καὶ σιδηρᾶ σήμαντρα τοῦ Πανιέρου Ναοῦ, περὶ ὥραν δ' ἐννάτην ἔρχεται εἰς αὐτὸν ὁ Πατριάρχης μετὰ τῆς συνήθους παρατάξεως, προσκυνήσας δ' εἰς τὸν Φρικτὸν Γολγοθᾶν, κατέρχεται ἐκεῖθεν εἰς τὸ ἄγιον Βῆμα τοῦ Καθολικοῦ. Ἀπας ὁ Πανιέρος Ναὸς καθ' ὅλα αὐτοῦ τὰ διαμερίσματα, τὴν Ἀποκαθήλωσιν, τὸ Κουβούκλιον, τοὺς Τρούλλους, τὸ Καθολικὸν καὶ εἴ τι ἔτερον, εἶνε κατάφωτος, χιλιάδων καιομένων κηρίων καὶ κανδηλῶν, ὃν τὸ φῶς πολλαπλασιάζεται ύπο τῆς μαρμαρυγῆς τῶν μετάλλων καὶ τῶν λίθων αὐτῶν τε καὶ τοῦ λοιποῦ διακόσμου. Μετὰ μικρὰν ἐν τῷ ἀγίῳ Βήματι ἀνάπταυσιν, κρουομένων ἔτι τῶν σημάντρων, ἔξερχεται ὁ Πατριάρχης ἐνδευμένος τὸν μανδύαν εἰς τὸ Καθολικὸν καὶ εὐλογήσας τὸν λαὸν ἀνέρχεται εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ, ὅτε παύουσι μὲν τὰ σήμαντρα, ἀρχεται δ' ἡ τοῦ ὅρθου τοῦ Μ. Σαββάτου ἀκολουθία. Τῶν χορῶν δὲ ψαλλόντων ἀργῶς τὸν Κανόνα «Κύματι θαλάσσης», ἔξερχονται τοῦ ίεροῦ Βήματος ἀνὰ δύο καὶ λαμβάνουσι καιρὸν πρῶτοι μὲν οἱ Ἀρχιμανδρῖται καὶ Διάκονοι ἀνὰ εἷς, εἴτα δὲ οἱ Πρωτοσύγκελοι καὶ οἱ Ιερεῖς, καὶ ἐπιστρέφοντες ἐνδύονται μελαίνας, ιερατικὰς στολὰς· ἐλθῶν δὲ καὶ ὁ Πατριάρχης εἰς τὸ ἄγιον Βῆμα ἐνδύεται καὶ αὐτὸς τὴν Πατριαρχικὴν στολήν, ἐνδύονται δ' ὡσαύτως καὶ πάντες οἱ Ἀρχιερεῖς. Τῆς θ' δ' ὡδῆς ψαλλομένης, ἔξερχονται οἱ βαστάζοντες τὰς σημαίας, τὸν σταυρὸν καὶ τὰ ἔξαπτέρυγα καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Ιερεῖς, οἱ Πρωτοσύγκελοι καὶ οἱ Ἀρχιμανδρῖται, πολλάκις ὑπὲρ ὄγδοήκοντα τὸν ἀριθμόν, καὶ παρατάσσονται

εὶς τὸ μέσον τοῦ Καθολικοῦ εἰς δύο στίχους ἀπὸ τῶν βημοθύρων μέχρι τῆς πρὸ τοῦ ἄγίου Κουβουκλίου εἰσόδου, κρατοῦντες κηρία ἀνημμένα. Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ εἰρμοῦ τῆς ὡδῆς «Μὴ ἐποδύρου μου Μῆτερ», ἔξερχονται καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς κρατοῦντες ἐν τῇ χειρὶ λαμπάδα ἀνημμένην καὶ μικρὸν διάχρυσον τετραυγγελον, προηγουμένων δύο διακόνων, καὶ μετ' αὐτοὺς ὁ Πατριάρχης, κρατῶν ὥσαύτως τετραυγγελον. Τοῦ Ἀρχιδιακόνου δ' εἰπόντος «Ἐύλόγησον, Δέσποτα, τὴν ἀγίαν εἴσοδον», εὐλογεῖ μὲν ὁ Πατριάρχης, ἔρχονται δ' οἱ χοροὶ ψάλλοντες «Ἀκατάληπτον ἔστι καὶ ἀγγέλοις καὶ βροτοῖς τὸ μυστήριον, νίε, τῆς ἀρρήτου Σοῦ Ταφῆς» καὶ τὰ λοιπὰ τῶν συνήθων ἐν τῷ ναῷ διά τὰς λιτανείας ἀσμάτων κατὰ τὴν ἐν τῷ Σιωνίτῃ Υμνῳδῷ διάταξιν. Οἱ λιτανεύοντες διελθόντες πρὸ τοῦ ἀγίου Κουβουκλίου, διευθύνονται διὰ τοῦ «μὴ μου ἀπτον» πρὸς τὸ παρεκκλησίου τῶν κλαπῶν καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὸν Γολγοθᾶν. Πρὸ ἑκάστου δὲ τῶν Ιερῶν Προσκυνημάτων καὶ παρεκκλησίων

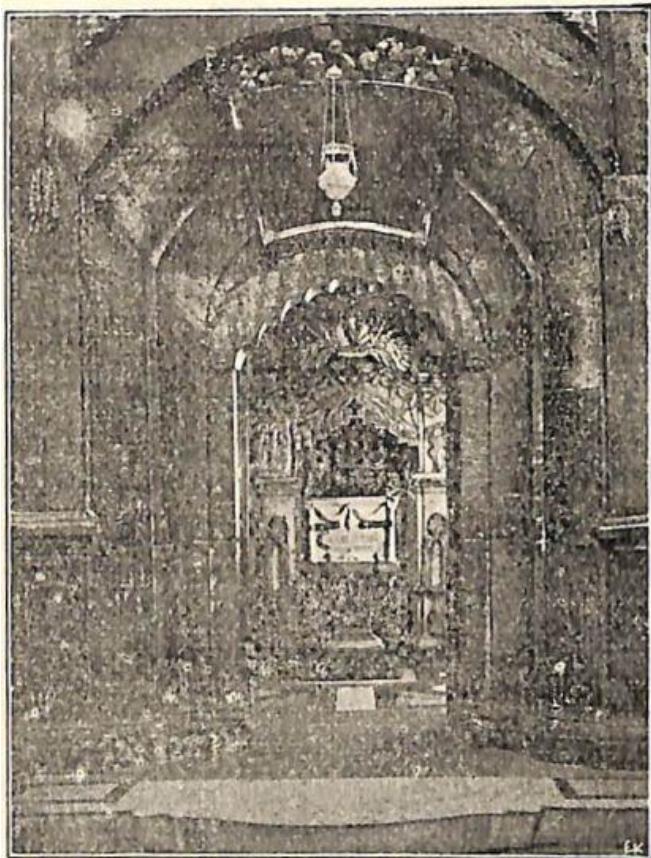

Ο ΓΟΛΓΟΘΑΣ

γίνεται αἵτησις ὑπὸ τοῦ διακόνου καὶ κατάλληλος ἐκφώνησις ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου ἢ ἐνὸς τῶν Ἀρχιερέων. Ἐλθόντες δ' ἐπὶ τοῦ Φρικτοῦ Γολγοθᾶ εύροισκουσι ἐπὶ τῆς ἀγίας τραπέζης

προηυτρεπισμένην σινδόνα ἐπιταφίου. Ἐνταῦθα ἀναγιγνώσκεται ύπὸ τοῦ Πατριάρχου ἡ εὐαγγελικὴ περικοπὴ (Ματθ. κζ', 33-54, μεθ' ἦν ὁ Πατριάρχης ποιεῖ αἴτησιν ύπερ τοῦ Μεγαλειοτάτου Αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ρωσσιῶν καὶ πάσης τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας, ύπερ τοῦ Μεγαλειοτάτου Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων καὶ πάσης τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, ύπερ τῶν λοιπῶν Ὀρθοδόξων Βασιλέων, τῶν Πατριαρχῶν, καὶ πάσης τῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος. Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν «ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλάνθρωπος», ἀπαγγέλλεται ύπὸ τοῦ τεταγμένου Ιεροκήρυκος λόγος σύντομος πρὸς τὸ ἐκκλησίασμα συνήθως εἰς γλῶσσαν ρωσικήν, μετὰ τὸ τέλος τοῦ ὅποιου ἄρχονται μὲν καὶ αὖθις οἱ χοροὶ τῆς ὑμνῳδίας καὶ ἐκκινεῖ πρὸς κάθιδον ἡ παράταξις, τέσσαρες δὲ τῶν Αρχιερέων λαβόντες τὸν Ἐπιτάφιον ἐκ τῆς ἀγίας Τραπέζης, βαστάζουσιν αὐτὸν, καὶ καταβάντες ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τῆς ἀγίας Αποκαθηλώσεως, ἀφοῦ περιέλθωσιν αὐτὴν κύκλῳ τοίς. Ἀναγιγνώσκεται εἶτα ύπὸ τοῦ Πατριάρχου ἡ εὐαγγελικὴ περικοπὴ (Μάρκ. ιε' 42-47) καὶ ἐπακολούθει αἴτησις ύπὸ τοῦ Διακόνου, μεθ' ἦν ὁ μὲν Πατριάρχης καὶ οἱ Αρχιερεῖς κάθηνται ἐπὶ προητοιμασμένων ἑδρῶν, ὁ δὲ τεταγμένος Ιεροκήρυξ ἐκφωνεῖ σύντομον λόγον πρὸς τὸ ἐκκλησίασμα ἀραβιστί, οὗ συμπληρωθέντος, ἐκκινεῖ καὶ αὖθις ἡ παράταξις πρὸς τὸ ἄγιον Κουβούκλιον, τῶν Αρχιερέων αἰρόντων τὸν Ἐπιτάφιον. Αφοῦ δὲ περιέλθωσι τοίς τὸ ἄγιον Κουβούκλιον, ψαλλομένου ύπὸ τῶν χορῶν τοῦ «Σε τὸν ἀναβαλλόμενον τὸ φῶς», οἱ μὲν ιερεῖς παρατάσσονται εἰς δύο στίχους ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ Κουβουκλίου πρὸς τὴν εἰσόδον τοῦ Καθολικοῦ, ἵς ἔμπροσθεν ύψοῦται θρόνος διὰ τὸν Πατριάρχην καὶ ἐκατέρωθεν ἔδραι διὰ τοὺς Αρχιερεῖς, οἱ δὲ τὸν Ἐπιτάφιον βαστάζοντες Αρχιερεῖς φέροντες, ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοῦ Τάφου, τῶν χορῶν ψαλλόντων τὸ «ὅ εὐσχήμων Ιωσήφ ἀπὸ τοῦ ξύλου καθελὼν τὸ ἄχραντον σοῦ σῶμα, σινδόνι καθαρᾶ εἰλήσας καὶ ἀρώμασιν ἐν μνήματι καινῷ κηδεύσας, ἀπέθετο». Τῶν Αρχιερέων ἔξελθόντων εἰσέρχεται ὁ Πατριάρχης εἰς τὸν Τάφον καὶ κρατῶν θυμιατατόν, θυμιᾶ καὶ ἄρχεται ψάλλων. «Ἡ ζωὴ ἐν Τάφῳ κατετέθης, Χριστέ, καὶ ἀγγέλων στρατιὰ ἐξεπλήσσοντο συγκατάβασιν δοξάζονται τὴν σὴν». Ἐφεξῆς

οἱ μὲν χοροὶ καὶ οἱ Ἀρχιμανδρῖται καὶ Ἱερεῖς ἐξακολουθοῦσι ψάλλοντες τὰ ἐπιτάφια ἄσματα, ὁ δὲ Πατριάρχης θυμιάσας τὸν Τάφον καὶ τὸν ἄγιον λίθον, ἐξέρχεται καὶ θυμιᾶ κύκλῳ τὸ Κουβούκλιον

καὶ τὸν λαόν, μεθ' ὅ ἐλθὼν καταλαμβάνει τὸν θρόνον αὐτοῦ. Συμπληρωθείσης δὲ τῆς α' στάσεως τῶν ἐπιταφίων ὕμνων, ὁ τεταγμένος Ἱεροκῆρυξ ἐκφωνεῖ λόγον πρὸς τὸ ἐκκλησίασμα τὸν κατάλληλον τῇ στιγμῇ καὶ τῷ τόπῳ, μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ὄποίου ὁ πρῶτος τῇ τάξει Ἀρχιερεὺς ἐλθὼν εἰς τὸν Τάφον θυμιᾶ καὶ ἀρχεται τῶν ὕμνων τῆς β' στάσεως. Τούτων δὲ ὑπὸ τῶν χορῶν καὶ τῶν Ἱερέων συμπληρουμένων, θυμιᾶ καὶ αὐτὸς τὸν Τάφον καὶ τὸ Κουβούκλιον κύκλῳ καὶ τὸν λαόν. Τὸ αὐτὸ δὲ γίγνεται καὶ ὑπὸ ἑτέρου Ἀρχιερέως κατὰ τὴν γ' στάσιν τῶν ἐπιταφίων ὕμνων, ἔτερος δ' Ἀρχιερεὺς ἐλθὼν εἰς τὸν Τάφον φαντίζει αὐτὸν δι' ἀρώματος, ὅταν οἱ

χοροὶ ψάλλωσι τὸ τροπάριον «Ἐρραναν τὸν Τάφον αἱ Μυροφόροι μύρα λίαν πρωΐ ἐλθοῦσαι». Συμπληρουμένης δ' ἀκολούθως τῆς ἐπιταφίου ἀκολουθίας, ὡς εἶνε διατετυπωμένη ἐν τῷ τυπικῷ, ὅταν οἱ χοροὶ ἄρξωνται τοῦ ἀσματικοῦ «Ἄγιος ὁ Θεὸς» τῆς δοξολογίας, ἐλθόντες εἰς τὸν Τάφον τέσσαρες Αρχιερεῖς, λαμβάνουσι τὸν Ἐπιτάφιον, προηγουμένων δὲ τῶν χορῶν καὶ τῶν Αρχιμανδριτῶν καὶ Ιερέων κατὰ τὴν προδεδηλωμένην παράταξιν, φέρουσιν αὐτὸν εἰς τὸ ἄγιον βῆμα τοῦ Καθολικοῦ, ἔνθα μετὰ τρίτην περὶ τὴν ἀγίαν τράπεζαν περιφοράν, καθ' ἣν ψάλλονται τὰ τροπάρια «ὅτε κατῆλθες πρὸς τὸν θάνατον», «ταῖς Μυροφόροις γυναιξὶ», «ὅ εὐσχήμων Ιωσήφ» ἐναποτιθέασιν αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἀγίας τραπέζης. Άναγιγνώσκεται εἶτα ἡ προφητεία καὶ ὁ ἀπόστολος ἐν τῷ μέσω τοῦ Καθολικοῦ ὑπὸ τοῦ ἀναγνώστου, τὸ δ' εὐαγγέλιον ὑπὸ τοῦ Μ. Αρχιδιακόνου ἀπὸ τοῦ μεσαίου ἀμβωνος. Ἡ ἀπόλυσις γίνεται περὶ ὥραν 3 μετὰ τὸ μεσονύκτιον, σπεύδουσι δὲ πάντες ἵνα ἀναπαυθέντες, ἐπαναστήσωνται τὰς ἀναγκαίας δυνάμεις διὰ τὴν τελετὴν τοῦ ἄγιου φωτός.

Ἡ διάταξις αὕτη τῶν ἀκολουθιῶν τῶν Ἁγίων Παθῶν ὡς καὶ τῶν ἀκολούθως περιγραφησομένων ἰερῶν τελετῶν πολλὰς παρουσιάζει διαφορὰς, παραβαλλομένη πρὸς τὴν ἐν τῷ γνωστῷ ἥδη ἀρχαίῳ τυπικῷ τοῦ Ναοῦ τῆς Αναστάσεως, ἃς ἐξηγεῖ οὐ μόνον τὸ μῆκος τῆς χωριζούσης ἡμᾶς χρονικῆς ἀποστάσεως, ἀλλὰ καὶ ἡ διάφορος τοῦ Ναοῦ διαίρεσις, πρὸ τούτων δὲ πάντων τὸ προσκυνηματικὸν καθεστώς, ὅπερ ὡς ἀνάγκη ἀδήριτος όυθμίζει τὰς τε κινήσεις τῶν ἰερουργουντων καὶ τὰς ἐνάρξεις καὶ λήξεις τῶν τελετῶν. Καὶ μεθ' ὅλα ὅμως ταῦτα ἡ ὑπολειπομένη ὄμοιότης εἶνε ἱκανὴ νὰ μαρτυρήσῃ τὴν διὰ τῶν αἰώνων ἀδιάκοπον τελετουργικὴν ἀλληλουχίαν τῆς ἀγιωτάτης τῶν ἐκκλησιῶν Μητρός ἐν τῷ Πανιέρῳ Ναῷ τῆς Αναστάσεως.

Άγιοταφίτης

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Κατάθεσις θεμελίου ιεροῦ Ναοῦ. Τῇ 3 Μαΐου κατετέθη ό θεμέλιος λίθος τοῦ ἐν Μουδζέδδελ τῆς ἐπαρχίας Ναζαρὲτ δαπάνη τοῦ Ιεροῦ Κοινοῦ ἀνεγερθησομένου Ναοῦ.

Απονομὴ Αὐτοκρατορικῆς χάριτος.- Τὸ Υπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης ἤγγειλε διὰ τεσκερὲ αύτοῦ πρὸς τὸν Μακαριώτατον ὅτι ἡ Α. Α. Μεγαλειότης ὁ φιλοδίκαιος Ἀναξ ηὐδόκησε νά ἀπονείμῃ χάριν τοῖς διὰ τὸ ζήτημα τῆς Αγίας Αὐλῆς καταδικασθεῖσιν. Ως γνωστὸν τῇ 22 Οκτωβρίου 1901 ἐξ ἀφορμῆς ἀποπείρας τοῦ κανδηλάπτου τῶν λατίνων τοῦ νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ σάρωμα τῆς κλίμακος τῆς ἀγούσης εἰς τὸ δεξιᾶ τῆς εἰσόδου τοῦ Πανιέρου Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως παρεκκλήσιον αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῶν πρὸ αὐτῆς πλακῶν τοῦ ἐδάφους τῆς Αὐλῆς, προηλθε σύγκρουσις λυπηρὰ μεταξὺ ἡμετέρων καὶ λατίνων Μοναχῶν, καθ' ἣν ἵκανοὶ ἔκατέρωθεν ἐτραυματίσθησαν. Καὶ τό μὲν τοῦ σαρκώματος ζήτημα διηνθετήθη μετὰ μακράς διαπραγματεύσεις συμβιβαστικῶς ὑπογραφέντος πρωτοκόλλου ὑπὸ τῶν ἐπιδιαφερομένων μερῶν, ἐπικυρωθέντος καὶ ὑπὸ τῆς Υψηλῆς ἡμῶν Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Γαλλικοῦ Προξενείου, καθ' ὃ τὸ μὲν γενικὸν τῆς ὅλης Αγίας Αὐλῆς σάρωμα εἶνε δικαίωμα ἡμέτερον, οἱ δὲ Λατίνοι, σαροῦντες τὰς βαθμίδας τῆς εἰς τὸ παρεκκλήσιον αὐτῶν ἀγούσης κλίμακος, σαροῦσι καὶ τὰς ἰσοπλατεῖς τῇ κλίμακι δύο σειρὰς πλακῶν ἐκ τοῦ ἐδάφους τῆς ἀγίας Αὐλῆς ἐμβαδοῦ 3, 98 τετραγωνικῶν μέτρων, σαρουμένας ἐπίσης καὶ ὑφ' ἡμῶν μετὰ τοῦ λοιποῦ τῆς ἀγίας Αὐλῆς ἐδάφους κατὰ τὸ καθημερινὸν γενικὸν σάρωμα. Μετὰ τὴν διευθέτησιν ὅμως τοῦ ζητήματος ἀπροσδοκήτως ὄλως παρενέβησαν οἱ Πρόξενοι Γερμανίας καὶ Ιταλίας ἐγκαλοῦντες ἐπὶ τραυματισμῷ καὶ τύψει ἴδιων ὑπηκόων ἐκ τῶν Λατίνων Μοναχῶν ἔνδεκα μὲν ἐκ τῶν ἡμετέρων Μοναχῶν, δέκα καὶ ἐπτὰ δὲ ἐκ τῶν λαϊκῶν, οἵτινες καὶ κατεδικάσθησαν ἐρήμην εἰς προσωπικὴν κράτησιν διαφόρου διαρκείας. Τὴν πρωτόδικον ἀπόφασιν ἐπεκύρωσε καὶ τὸ ἀνώτατον

δικαστήριον εἰς δὲ ἔξεκλήθη. Τὴν ἐκ τῆς παραπλανήσεως ὅμως ταύτης τῶν λειτουργῶν τῆς δικαιοσύνης, ὡν μάλιστα διέφευγε τὴν ἀρμοδιότητα ἡ ὑπόθεσις, προσκυνηματικῆς οὖσα φύσεως (αἱ δὲ προσκυνηματικαὶ διαφοραὶ ἀνέκαθεν ἔξετάζονται διοικητικῶς) προσγενομένην ἀδικίαν τῇ Σιωνίτιδι ἐκκλησίᾳ ἐπανορθούμενος ὁ Μεγάθυμος καὶ Φιλοδίκαιος Ἀναξ, ἔχαρίσατο τὴν ποινήν, νέους τίτλους ἐπὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν πιστῶν Αὐτοῦ ὑπηκόων προσκτώμενος.

Ζήτημα Προσκυνηματικὸν ἐν Αγίᾳ Βηθλεέμ.

Τῇ 13 Μαΐου ἐθραύσθη εἰς ἥλος ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ ἀργυροῦ ἀστέρος τοῦ ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς Γεννήσεως ἐν τῷ Σπηλαίῳ τῆς Βηθλεέμ. Τὸν ἥλον λαβὼν πάραντα ὁ φρουρῶν στρατιώτης παρέδωκε τῷ Μουδίρῃ, οὗτος δὲ τῷ Ἐξοχωτάτῳ Διοικητῇ, ὅστις εἰδοποιήσας τὸν ἡμέτερον Δραγουμᾶνον καὶ τὸν τῶν Λατίνων καὶ Ἀρμενίων, ἀπέστειλεν ἐπὶ τόπου τὸν Διερμηνέα τῆς Διοικήσεως, ὅστις ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν εἰρημένων ἀντιπροσώπων τῶν τριῶν Μοναστηρίων, ἀντικατέστησε τὸν θραυσθέντα δι' ἄλλου ὄμοιού καὶ οὕτω προύληφθη πᾶσα ἐπὶ τούτῳ διένεξις.

Τιμητικὴ ἀναγόρευσις. Η ἐν Πετρουπόλει Αὐτοκρατορικὴ Ρωσικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία καὶ τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρωσικὸν Ἀρχαιολογικὸν Ἰνστιτοῦτον ἀνηγόρευσαν μέλος αὐτῶν συνεργὸν τὸν ἡμέτερον ἀδελφὸν καὶ ἐν τῇ «Νέᾳ Σιών» συνεργάτην Μ. Ἀρχιδιάκονον καὶ Βιβλιοφύλακα κ. Κλεόπαν Κοικυλίδην.

Αὐτοκρατορικὰί ἔορταί. Ἐπὶ τῇ Ἐπετείῳ τῶν τε Γενεθλίων (6 Μαΐου) καὶ τῆς στέψεως (14 Μαΐου) τῆς Α. Α. Μ. τοῦ Αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ρωσσιῶν Νικολάου τοῦ Β', ὃς καὶ ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῶν γενεθλίων τῆς Α. Α. Μ. τῆς Αὐτοκρατείρας Ἀλεξάνδρας τῆς Θεοδωρίδος ἐτελέσθησαν λειτουργίαι πανηγυρικαὶ καὶ ἐψάλησαν δοξολογίαι ἐπὶ τοῦ Φρικτοῦ Γολγοθᾶ καὶ ἀνεπέμφθησαν δεήσεις ὑπὲρ μακροημερεύσεως καὶ δόξης τῆς Αὐτῶν Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος καὶ παντὸς τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ οἴκου. Εἰς τὰ συγχαρητήρια τηλεγραφήματα τῆς Α. Θ. Μ. τοῦ Πατριάρχου, ὅ τε Αὐτοκράτωρ καὶ ἡ Αὐτοκράτειρα ἀπήντησαν διὰ θερμῶν εὐχαριστηρίων ἐκφράσεων.

Προτάσεις Αγγλικανῶν Ἐπισκόπων. Οἱ θεοφιλέστατοι Αγγλικανοὶ ἐπίσκοποι Γιβραλτάρης καὶ Ιερουσαλύμων ἀπὸ τοῦ προπαρελθόντος ἔτους δι' ἐπιστολῆς αὐτῶν προὔτειναν τοῖς ἐν Ανατολῇ Ἀγιωτάταις Πατριαρχικαῖς Ἐκκλησίαις, ὅπως ἐπιτραπῇ «ἡ μετάδοσις μέσων τινῶν τῆς χάριτος ὑπὸ Αγγλικανῶν Ιερέων εἰς ὅρθοδοξοὺς Χριστιανούς, ἐν μέρεσιν, ἔνθα οὐκ ἔστι δυνατὸν ἵνα ὁρθόδοξος Ιερεὺς πράξῃ τοῦτο, ἀνευ ἀποσπάσεως τῶν τὰ μέσα ταῦτα

τῆς χάριτος δεχομένων ὁρθοδόξων ἀπό τῆς οἰκείας ἐκκλησίας καὶ πίστεως». Τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίου Ιωακείμ ζητήσαντος τὴν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου γνώμην τῆς ήμετέρας ἀγιωτάτης Σιωνίτιδος ἐκκλησίας, παρεπέμφθη τὸ ζήτημα πρὸς γνωμοδότησιν τοῖς θεολόγοις καθηγηταῖς τῆς ήμετέρας Θεολογικῆς Σχολῆς, οἵτινες καὶ ἐγνωμαδότησαν ὅτι «οὐδεμίᾳ πρᾶξις ἀγγλικανοῦ Ιερέως θείας χάριτος μεταδοτικὴ δέον ἐπιτραπήναι πᾶσα δὲ ἄλλη πρᾶξις (ὡς λ. χ. κηδεία, μνημόσυνον κλ.) μὴ μεταδοτικὴ θείας χάριτος τυγχάνει ἐπιτετραμμένη ἀπὸ πολλῶν ἥδη ἐτῶν». Ή γνωμοδότησις αὕτη ἐκοινοποιήθη ἥδη τῇ Α.Θ. Παναγιότητι ὡς ἡ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου γνώμη τῆς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας.

Ἡ ἔορτὴ τῶν ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης.

Τοῦ Κεντρικοῦ ἡμῶν Μοναστηρίου τιμωμένου τῷ ὀνόματι τῶν ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης, ἡ ἐπέτειος τῆς μνήμης τῶν θεοστέπτων μεγάλων Βασιλέων καὶ ἰσαποστόλων πανηγυρίζεται ὡς μία τῶν μεγάλων πανηγύρεων τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, τῆς πανηγύρεως προεξάρχοντος τοῦ Μακαριωτάτου Πατρὸς ἡμῶν καὶ Πατριάρχου. Ή πανήγυρις ἐτελέσθη καὶ ἐφέτος μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς μεγαλοπρεπείας μέσω ἀπειροπληθοῦς ἐκκλησιάσματος, εἰς ὃ διενεμήθη καὶ ἡ ἐξ ἀρτου εἰς ἕκαστον συνήθης εὐλογία τοῦ ἀγίου Κωνσταντίνου.

Βασιλικὴ ἔορτὴ. - Τῆς ἐπετείου ὀνομαστικῆς ἔορτῆς τῆς Α.Β.Υ. τοῦ Διαδόχου τῆς Ἑλλάδος συμπιπτούσης τῇ ἔορτῇ τοῦ ἡμετέρου Κ. Μοναστηρίου ἡ ἐπὶ ταύτῃ ὀφειλομένη δοξολογία τελεῖται μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας ἐν αὐτῷ τῷ ίερῷ Ναῷ τῶν ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης. Αὐτὸ δὲ τοῦτο ἐγένετο καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, παρισταμένου τοῦ τε ἐκλαμπροτάτου Γ. Προξένου τῆς Ἑλλάδος κ. Ἰ. Ἀλεξανδροπούλου καὶ τοῦ ἐν τῇ ἀγίᾳ Πόλει εἰς προσκύνησιν παρεπιδημοῦντος διαπρεποῦς πολιτευτοῦ καὶ πρώην ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Κ. Παπαμιχαλοπούλου. Εἰς τὸ συγχαρητήριον τηλεγράφημα τῆς Α.Θ. Μακαριότητος ἡ Α.Β.Υ. ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἀπήντησε διὰ θερμῶν εὐχαριστηρίων ἐκφράσεων.

Ο Μητροπολίτης Χαλεπίου. - Αφικόμενος παρεπιδημεῖ ἐν τῇ Ἀγίᾳ Πόλει ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Χαλεπίου κ. Νεκτάριος. Ή Α. Σεβασμιότης ἀναψυχῆς ἔνεκεν μέχρις Αἰγύπτου ταξιδεύσασα, ἐπεθύμησεν ἐπιστρέφουσα εἰς Βασιλεύουσαν νά διέλθῃ διὰ τῆς Ἀγίας πόλεως -πρὸς τὲ προσκύνησιν τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ τῶν λοιπῶν πανσέπτων προσκυνημάτων καὶ πρὸς περίπτυξιν ποθούντων καὶ ποθουμένων φίλων καὶ ἀδελφῶν.

Κανονισμοὶ Σχολῶν. - Ἐπεψηφίσθησαν ύπὸ τῆς Ἀγίας Συνόδου καὶ

ἐπεκυρώθησαν ύπὸ τοῦ Μακαριωτάτου νέοι Κανονισμοὶ διὰ τε τὴν Θεολογικὴν καὶ τὴν Ιερατικὴν Σχολὴν τοῦ Ιεροῦ Κοινοῦ, οἵτινες καὶ λογίζονται ἐν ἐνεργείᾳ, ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἐπὶ θύραις σχολικοῦ ἔτους. Τούτου ἔνεκα καὶ πᾶς ὁ ἐπιθυμῶν νὰ εἰσαχθῇ ἡ νὰ εἰσαγάγῃ μαθητὴν εἰς τὴν ἑτέραν τῶν σχολῶν τούτων ὀφείλει νὰ ἔχῃ αὐτοὺς ὑπ' ὄψει· τοῦτο οητέον ἵδιᾳ διὰ τὴν Θεολογικήν, εἰς ἣς τὸν Κανονισμὸν ἐπηνέχθησαν πολλαὶ καὶ οὐσιώδεις τροποποιήσεις εἰς τε τοὺς ὅρους τῆς εἰσαγωγῆς μαθητῶν καὶ εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων.

Ἐγκύκλιος Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. - Απελύθη ύπὸ χρονολογίαν 12 Μαΐου ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς περὶ Αὐτὸν Ἀγίας Συνόδου πρὸς τὰς αὐτοκεφάλους Ὁρθοδόξους Ἑκκλησίας, δι' ἣς ἀπαντητικῶς ἐκφράζεται ἡ γνώμη τῆς ἐν Κωνσταντινούπολει ἀγιωτάτης Ἑκκλησίας ἐπὶ τῶν ὑπ' αὐτῆς πρότερον προβληθέντων αὐταῖς εἰς μελέτην ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, τὴν ἐπὶ τῶν ὅποιων γνώμην τῆς ἡμετέρας Ἑκκλησίας ἔχει ὁ ἀναγνώστης ἐν ταῖς πρώταις σελίσι τοῦ τεύχους τούτου. Ἐπιφυλασσόμενοι νὰ δημοσιεύσωμεν ἐν τῇ σειρᾷ αὐτῆς τὴν πατριαρχικὴν καὶ συνοδικὴν ταύτην ἐπιστολὴν ὀλόκληρον, ἀρκούμεθα σήμερὸν εἰς τὴν κεφαλαιώδη ἀναγραφὴν τῆς ἐπὶ ἑκάστου τῶν κυρίων ζητημάτων γνώμης. - Ὁπως μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων Ἑκκλησιῶν ἀποκατασταθῶσι σχέσεις τελείας ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ ὅπως τὰ ἐν αὐταῖς λυπηρὰ ὁγήματα θεραπευθῶσιν, ἀνάγκη νὰ καταπολεμηθῇ μὲν τὸ ξένον τῇ Ἑκκλησίᾳ καὶ ὁθνεῖον πνεῦμα τοῦ φυλετισμοῦ, τὸ κοσμικαῖς ὑπηρετοῦν τάσεοι καὶ τὴν Ἑκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ κοσμικῶν σκοπῶν θεραπαινίδα καταστῆσαι ἐπαγωνιζόμενον, νὰ μένῃ, δ' ἀπάρασαλευτὸν τὸ θεμέλιον τοῦ κανονικοῦ καὶ διοικητικοῦ συστήματος τῆς Ὁρθοδοξίας, ὅπερ ἐστὶ «μὴ κινεῖν ὅρια αἰώνια, ἢ οἱ Πατέρες ἡμῶν ἔθεντο», ἥτοι μηδαμῶς διασαλεύειν «τὸ ἀπὸ Συνόδων οἰκουμενικῶν καὶ ὅρων Πατέρων ἀποπηγάζον σεμνὸν καὶ ιερώτατον σύστημα τῶν ἀγιωτάτων Πατριαρχικῶν Ἑκκλησιῶν, ὃν καὶ τὰ θεμέλια ἀποστολικὰ καὶ ὁ διὰ δέκα καὶ ἐννέα αἰώνων βίος πόνοις ἀτρύτοις καὶ μόχθοις καὶ ἀγῶσιν ἀνεκδιηγήτοις καὶ αἴμασι μαρτυρικοῖς ἐσφυρηλάτα». Οὐ πὸ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἑκκλησίας καὶ πολλῶν ἐκ τῶν Διαμαρτυρομένων διενεργούμενος ἐν τοῖς κόλποις τῆς Ὁρθοδοξίας σκανδαλώδης προσηλυτισμὸς δυσχεραίνει ὄντως τὸ ἔργον τῆς παγκοσμίου Χριστιανικῆς ἐνότητος καὶ ἐπιβάλλει πᾶσι τὸ καθῆκον «προσέχειν ἔαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ», πλὴν ἀλλὰ δέν πρέπει καὶ νὰ ὑπολαμβάνηται τὸ πρᾶγμα ὡς ἀνεπίδεκτον σκέψεως. Προκειμένου μάλιστα περὶ τῶν Παλαιοκαθολικῶν καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Αγγλικανικῆς Ἑκκλησίας τῇ Ὁρθοδόξῳ προσκλινόντων καὶ δὴ καὶ τῶν ἐν

Ανατολή ἐγγυτέρω τῶν ἡμῖν ὄντων Χριστιανῶν, πρέπει πᾶσαν νὰ δεικνύωμεν πρὸς αὐτοὺς συμπάθειαν καὶ τὴν κατὰ δύναμιν συναντίληψιν, ἵνα μήτε ἐπὶ τὰ δεξιὰ μήτε ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ κλίνοντες, στοχάζωνται τῆς πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἑκκλησίαν εὐθὺν ἀγούσην». Παρὰ τῶν πρώτων ἴδιᾳ τούτων εἶνε καλὸν νὰ ζητηθῇ ἐπίσημος ὁμολογία τῆς πίστεως αὐτῶν ἐν συνόδῳ ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ποιμένων αὐτῶν ἐκδεδομένῃ καὶ ὑπογεγραμμένῃ. Άλλὰ καὶ ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἑκκλησίᾳ φαίνεται ἀναγκαῖος ὁ καθορισμὸς κοινοῦ φρονήματος καὶ κοινῆς πράξεως ἐπὶ τινῶν ζητημάτων καὶ δὴ τοῦ τε Βαπτίσματος καὶ τῆς Ιερωσύνης τῶν ἀπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἑκκλησίας κεχωρισμένων, καθ' ὅσον ὡς γνωστὸν αἱ κατὰ τόπους ἑκκλησίαι ἄλλαι ἄλλῃ γνώμῃ καὶ πράξει ἀκολουθοῦσιν ἐπ' αὐτῶν. Τὰ ζητήματα ταῦτα δύνανται μὲν νὰ διαλευκανθῶσι καὶ διὰ γραμμάτων, ἀλλὰ τὸ ἀσφαλέστερον θὰ ἦτο ὡς καὶ ὑπὸ τινῶν ἐκ τῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν ὑποδείκνυται, νὰ συνέρχωνται κατὰ τριετίαν ἐπὶ τὸ αὐτὸν θεολόγοι ἀντιπρόσωποι τῶν κατὰ τόπους ἑκκλησιῶν καὶ προσηκόντως τὰ τοιαῦτα μελετῶντες, νὰ ἀνακοινῶνται τὰς σκέψεις αὐτῶν διὰ τοῦ πρώτου τῆς τάξει Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως ταῖς ἄλλαις ἑκκλησίαις πρὸς διαγνώμην. «Οσον δ' ἀφορᾶ τὸ ἡμερολόγιον ἡ γνώμη τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγιωτάτης Ἑκκλησίας ἐστὶν αὕτη·«αἰδέσμον εἶναι καὶ ἔμπεδον τὸ ἀπὸ αἰώνων μὲν ἥδη καθωρισμένον καὶ κεκυρωμένον τῇ διηνεκεῖ τῆς Ἑκκλησίας πράξει Πασχάλιον, καθ' ὃ τὴν λαμπροφόρον τοῦ Κυρίου Ἀνάστασιν ἐορτάζειν δεδιδάγμεθα τῇ πρώτῃ Κυριακῇ τῇ μετὰ τὴν πανσέληνον τῆς ἑαρινῆς ισημερίας ἡ συμπιπτούση ἡ μεθεπόμενη, ὡς οὐκ ἔξὸν περὶ τοῦτο καινοτομῆσαι.»

Ἐξετάσεις Σχολῶν. - Ἐγένοντο πανηγυρικαί, ὡς συνήθως, αἱ ἐξετάσεις τῶν ἐν Ιεροσολύμοις σχολῶν τοῦ Ιεροῦ Κοινοῦ ἀρρένων τε καὶ θηλέων, παρόντων τοῦ τε Μακαριωτάτου Πατρὸς ἡμῶν, τῶν ἀγίων Ἀρχιερέων καὶ Συνοδικῶν καὶ τῶν λοιπῶν προεχόντων ἐκ τε τῆς Ιερᾶς Ἀδελφότητος καὶ τοῦ λαοῦ, πάντων εὐλογούντων τὸν Κύριον ἐπὶ τῇ καρποφορίᾳ τῶν πνευματικῶν τούτων φυτωρίων τῶν ἐκ τοῦ ὑστερήματος τοῦ Ιεροῦ Κοινοῦ τοῦ Π. Τάφου ἐπ' ἀναδείξει τέκνων τῆς Ἑκκλησίας εὐσεβῶν καὶ ἀφωσιωμένων συντηρουμένων. Σήμερον δ' ἡμέρᾳ τελευταίᾳ τοῦ μηνὸς Ιουνίου ἥρξαντο αἱ προφορικαὶ ἐξετάσεις τῶν τελειοφοίτων τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ἐν πάσῃ ἐπισημότητι ἐπὶ παρουσίᾳ ὡσαύτως τῆς Α. Θ. Μακαριότητος, τῶν Ἀρχιερέων καὶ τῶν λοιπῶν τῆς ἀγίας Συνόδου μελῶν καὶ πολλῶν ἄλλων ἐπισημοτήτων, ἐν αἷς διεκρίνοντο ὁ ὑψηλοευγενέστατος Πρόξενος τῆς Ρωσίας κ. Α. Ἰάκωβλεφ, ὁ ἐκλαμπρότατος Γ. Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ. Ι. Αλεξανδρόπουλος καὶ ὁ παρεπιδημῶν εὐλαβῆς τοῦ Π. Τάφου Προσκυνητὴς κ. Κ.

Παπαμιχαλόπουλος. Ἐν τῇ τραπέζῃ μεταξὺ ἄλλων θερμῶν ὑπὲρ τῆς σχολῆς καὶ τῶν συνδαιτυμόνων προπόσεων, ἡ Α. Θ. Μ. προέπιεν ὑπὲρ τοῦ Μεγαλειοτάτου καὶ Εὐεργετικωτάτου Ἀνακτος ἡμῶν Σουλτάν Ἀβδουλ Χαμίτ Χὰν τοῦ Νικητοῦ, ὡφ' οὗ τὴν κραταιὰν αἰγίδα ἡ εὐαγής τῶν Αγιοταφιτῶν Ἀδελφότης συνεχίζει τὴν ἔνδοξον ιστορίαν αύτῆς ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γῇ. Ἡ λογοδοσία τοῦ Σχολάρχου πιστῶς ἀπεικονίσασα τὸν τε καθόλου προορισμὸν τῆς Σχολῆς ὡς καὶ τὸν κατὰ τὸ λῆξαν σχολικὸν ἔτος βίον αὐτῆς, δημοσιευθήσεται ὀλόκληρος εἰς τὸ προσεχὲς τεῦχος τῆς «Νέας Σιών».

Οἰκονομικαὶ μεταρρυθμίσεις. - Οἱ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Ὀκτωβρίου ἐπὶ μεταρρυθμίσει τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος τοῦ Ἱεροῦ Κοινοῦ κληθεὶς οἰκονομολόγος κ. Σωκράτης Σκιαδᾶς, περάνας ἥδη τὸ συντακτικὸν τῆς ἐργασίας μέρος, περιλαμβάνον τὸν Προϋπολογισμὸν καὶ τοὺς συναφεῖς διαχειριστικοὺς κανονισμούς, ὑπέβαλε τῇ ψήφῳ τῆς Ἁγίας Συνόδου. Ἐγκριθὲν δ' ἥδη καὶ ἐπικυρωθέν, τίθεται εἰς ἐφαρμογὴν ἀπὸ 1ης ἐπιόντος μηνὸς Ιουλίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Άγαθαγγέλου Νινολάκη, διακόνου, Καθηγητοῦ, Μελέτιος Πηγᾶς, ὁ Κρής, Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας καὶ ἐπιτηρητῆς τοῦ οἰκουμενικοῦ Θρόνου (1545-1602). Ἐν Χανίοις 1903 σ. 1-208.

Священника Евграфа Овсянникова, Константинопольский Патриарх Кирилл Лукарис и его борьба с римско-католическою пропагандою на востоке. (Кύριλλος ὁ Λούκαρις καὶ ἡ πάλη αὐτοῦ πρὸς τὴν ϕωμαϊκὴν καθολικὴν προπαγάνδαν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Νοβοչερκασκ 1903 σ. 1217. Αἱ ἀνωτέρω πραγματεῖαι συνάπτουσι δύο ἔξοχους προσωπικότητας, τὸν Μελέτιον Πηγᾶν καὶ τὸν Κύριλλον Λούκαριν, παρελαύνουσι δὲ δι αὐτῶν ὀλίγαι σελίδες τῆς ἰστορίας τῆς ὀρθοδόξου Ἑκκλησίας ἐν τέλει τῆς ιστ' καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ιζ' ἑκατονταετηρίδος, ἵς ἡ μελέτη ἥρξατο νά προκαλῇ μέγα ἐνδιαφέρον καὶ παρ' ἡμῖν ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν Ρωσσίᾳ, ἔνθα μετ' ἀγάπης ἥρξατο μελετωμένη ἡ ἰστορία τῆς ὀρθοδόξου Ἑκκλησίας κατὰ τὰς τελευταίας ἑκατονταετηρίδας. Οὕτω λ.χ. ἐν τοῖς τελευταίοις τεύχεσι τῶν περιοδικῶν τῶν Ἀκαδημιῶν τοῦ Καζάν καὶ τῆς Πετρουπόλεως δημοσιεύονται συγχρόνως ἀξιοσπούδαστοι πραγματεῖαι περὶ Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ Κυρίλλου τοῦ Ζ' Πατριαρχῶν Κ/πολεως. Τούτου ἔνεκα ὁ θέλων σήμερον παρ' ἡμῖν νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν μελέτην τῆς μεσοχρονίου Βυζαντινῆς καὶ τῆς νεωτέρας ἰστορίας ἀνάγκη νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ϕωσικὴν ἑκκλησιαστικὴν φιλολογίαν, ὡσαύτως καὶ τῶν Ρώσσων οἱ βουλόμενοι νὰ ἐρευνήσωσι τὴν ἰστορίαν ταύτην, τὴν συνεχομένην στενῶς μετὰ τῆς ἰστορίας τῆς ἑαυτῶν Ἑκκλησίας, ἀνάγκη νὰ παρακολουθήσωσι τὴν παρ' ἡμῖν φιλολογίαν. Τὸν ὅρον τοῦτον πληροῦσιν οἱ συγγραφεῖς τῶν ἀνωτέρω πραγματειῶν καὶ ὁ ἔλλην ἔχει ὑπ' ὄψιν τὰ ὑπὸ τῶν ϕώσσων γραφέντα περὶ τοῦ Πηγᾶ καὶ ὁ ϕώσσος τὰ γραφέντα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων περὶ τοῦ Λουκάρεως. Δυστυχῶς ὅμως ὁ δεύτερος δέν εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἔλληνικὴν Βιβλιογραφίαν τοῦ μακαρίτου E. Legrand, ἵς ὁ δ'. τόμος ἴδιας περιέχει πληθὺν ἐπιστολῶν καὶ ἐγγράφων περὶ τοῦ Λουκάρεως, τούτου ἔνεκα ἡ πραγματεία αὐτοῦ εἶνε ἀτελής, εἰ καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ ζήλου καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Λούκαριν γεγραμμένη. Δέν εἶνε ἀπηλλαγμένη

ἐλλείψεων καὶ ἡ περὶ τοῦ Πηγᾶ πραγματεία, ἀλλ' αὗται ἀναφέρονται μᾶλλον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν οὕτως εἰπεῖν καὶ τεχνικὸν αὐτῆς μέρος. Οἱ νεαροὶ συγγραφεῖς ἡμῶν δέν πρέπει να παρατρέχωσι περὶ τὰς παραπομπὰς ἀκρίβειαν καὶ τὴν πάντοτε ὑπὸ τὸ κείμενον οὐχὶ δὲ ὅτε μὲν ὑπὸ τὸ κείμενον ὅτε δὲ ἐν τῷ κειμένῳ παράθεσιν αὐτῶν οὐδὲν ἀφίνωσι τὰς συγγραφὰς αὐτῶν ἄνευ πίνακος περιεχομένων. Ἐλλείψεις τοιαῦται ἡ παραπλήσιαι τῆς καλλίστης πραγματείας περὶ τοῦ Πηγᾶ, ἀποπληροῦνται δαψιλῶς ὑπὸ τοῦ ἀρίστου περιεχομένου αὐτῆς. Τοῦτο διήρεσεν ὁ συγγραφεύς εἰς τέσσαρα (κυρίως πέντε, ὅν τὸ πρῶτον στερεῖται ὄνομασίας τὸ δὲ τελευταῖον ἐπιγραφῆς), ὅν τὸ πρῶτον πραγματεύεται περὶ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἡλικίας καὶ περὶ τῆς παιδεύσεως τοῦ Μελετίου Πηγᾶ, τὸ δεύτερον περὶ τῆς δράσεως αὐτοῦ ὡς Πρωτοσυγκέλλου τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Θρόνου, τὸ τρίτον περὶ τοῦ Μελετίου ὡς Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, τὸ τέταρτον ἐκτίθησι τὴν ἐπωφελεστάτην ἐνέργειαν αὐτοῦ ὡς τοποτηρητοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ τὸ τέταρτον τὰ κατὰ τὴν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ καὶ τὴν «κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας αὐτοῦ δρᾶσιν», ἐν τέλει τῆς ὅλης πραγματείας γίνεται ἀκριβῆς λόγος «περὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Πηγᾶ», καὶ παρατίθενται χαρακτηριστικάτατα ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ὄμιλῶν τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου. Λεπτομέρειαὶ τινες ἐγκατεσπαρμέναι ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Πηγᾶ, ὅν τὸ ἀκριβέστερον ἀντίγραφον σώζεται ἐν τῇ Ιεροσολυμιτικῇ Βιβλιοθήκῃ διέφυγον τὸν συγγραφέα τῆς ἐν λόγῳ πραγματείας, οὐχ ἦτον κατώρθωσεν οὗτος νὰ διαφωτίσῃ ἐπαρκῶς καὶ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, νὰ ἔξεικονίσῃ πιστῶς καὶ λίαν ζωηρῶς τὸν μέγαν ἐκεῖνον Πατριάρχην καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν πραγματείαν αὐτοῦ ἀπὸ πάσης καθόλου ἐπόψεως ἀξιοσπούδαστον. Τοῦτο ἐσκόπει νὰ πράξῃ καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς περὶ τοῦ Λουκάρεως πραγματείας, ἀλλ' ἀτυχῶς ἡ ἐλλείψις τῆς κρατίστης καὶ μοναδικῆς πηγῆς τῆς ίστορίας τοῦ Λουκάρεως ἐνέβαλον αὐτόν εἰς ματαίους κόπους. Πρὸς πιστοποίησιν λεπτομερειῶν τινῶν ἐξηντλήθη εἰς ἐπιπόνους ἐρεύνας ἐνῷ προχείρως ἥδυνατο νὰ εῦρῃ αὐτάς παρὰ τῷ Legrand. Μετὰ μακρὰν εἰσαγωγὴν ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς πραγματείας αὐτοῦ ἐξήτασε τὴν σύγχρονον τῷ Λουκάρει κατάστασιν τῆς Ανατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μέρει ὑποδιηρημένω εἰς τρία κεφάλαια, τὴν ζωὴν καὶ δρᾶσιν τοῦ Λουκάρεως πρό τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ ὡς Πατριάρχου καὶ ὑστερον τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ ὡς Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ Κ/πόλεως. Ἐν τῷ πρώτῳ μέρει ποιεῖται μακρὸν καὶ ὄλως ἀσκοπὸν λόγον περὶ τῆς εἰς Εὐρώπην μεταβάσεως τοῦ Λουκάρεως, ἥτις ὀφείλεται εἰς ἀπλῆν φαντασιοκοπίαν τοῦ Νικολάου Παπαδοπούλου Κομνηνοῦ καὶ περὶ ἣς εὗρεν ἀφορομὴν ὁ Pichler νὰ ἔξαντλήσῃ ὄλοκληρον κεφάλαιον τῆς

μεροληπτικῆς περὶ τοῦ Λουκάρεως πραγματείας αὐτοῦ. Τὸ δεύτερον καὶ τρίτον κεφάλαιον ἐξεικονίζουσι ζωηρῶς τὴν δρᾶσιν τοῦ Λουκάρεως καὶ τὴν πάλην αὐτοῦ κατὰ τῶν Λατίνων, πάντοτε ὅμως μετὰ τῶν ἀναποφεύκτων ἐλλείψεων, ὃν μία εἶνε ἡ περὶ τὰς χρονολογίας ἀνακρίβεια. Νομίζομεν δὲ ἡμεῖς ὅτι ἡ χρονολογία τῆς ἴστορίας τοῦ Λουκάρεως δέον ν ἀποκατασταθῆ ὡς ἔξῆς:

1572 ἐγεννήθη ὁ Λούκαρις

1586 ἀπεστάλη εἰς Ἐνετίαν καὶ Πατάβιον

1594 ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἥτο ἥδη ἰερεὺς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο

1597 Πρωτοσύγγελος.

1600 Ἐπανῆλθεν ἐκ Πολωνίας ὅπου δὶς ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Πηγᾶ

1602 Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας

I 1620 Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως

1623 Πρώτη πτῶσις τοῦ Λουκάρεως κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἀπριλίου

1623 2οα Ὁκτωβρίου δευτέρα Πατριαρχία

1633 Ὁκτώβριος, δευτέρα ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα πτῶσις καὶ τρίτη Πατριαρχία

1634 Μάρτιος, τρίτη πτῶσις

1634 Ἀπρίλιος, τετάρτη Πατριαρχία

1635 Μάρτιος, Πατριαρχία Κυρίλλου Κονταρῆ· τετάρτη πτῶσις Λουκάρεως

1637 Μάρτιος πέμπτη Πατριαρχεία Λουκάρεως

1637 27 Ιουνίου θάνατος Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως.

Παρὰ ταῦτα ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐν λόγῳ πραγματείας ἐξήντλησε τὰς πηγὰς, ἀς ἥδυνατο ἔχῃ ὑπ' ὄψει καὶ μετὰ μεγάλης ζωηρότητος ἀφηγήθη τὴν τραγικὴν ἴστορίαν τοῦ Λουκάρεως παρενείρας ἱκανὰς εἰδήσεις περὶ τῆς πρὸς τὴν Ρωσίαν σχέσεως τοῦ ἀοιδίμου ἐκείνου Πατριάρχου, ὑπισχνεῖται δ' ἐν ἑτέρῳ τεύχει νὰ ἐξετάσῃ τὸ ζήτημα περὶ τῆς εἰς τὸν Λούκαριν ἀποδιδομένης Ὁμολογίας καὶ ἐκ τῶν προτέρων ὑποδηλοῖ ὅτι θεωρεῖ τὴν ὄμολογίαν ψευδῆ, ἔσται ὁ ἀληθῶς πολλοῦ ἐπαίνου ἄξιος ἐὰν τοῦτο κατορθώσῃ ν' ἀποδείξῃ μὴ παρατρέχων ὅμως καὶ τὴν φορὰν ταύτην τὸν Legrand.

-John WordsWorth, Bishop of Salisbury, The Church of England and the Eastern Patriarchates. Oxford 1902 σελ. 38.

Η πραγματεία αὕτη τοῦ Ἐπισκόπου Σαλισβουρίας περὶ τῆς Ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας καὶ

τῶν Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς ἀπηγγέλθη ὑπ' αὐτοῦ ἐν τινι ὁμηρύξει κληρικῶν, ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τῆς Ἀγγλοηπειρωτικῆς ἑταιρείας καὶ τελευταίως μετ' ἄλλων δημοσιευμάτων ὑπὸ τοῦ σεβασμίου συγγραφέως ἀπεστάλη εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Σταυροῦ, πρὸς ἣν συνδέεται δι' ἀγαθῶν ἀναμνήσεων. Ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ ὁ συγγραφεὺς ἔξετάζει τὴν ἰστορίαν τῶν σχέσεων τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς πρὸς τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἑκκλησίαν, μέγα δὲ μέρος αὐτῆς ἀφιεροῖ εἰς ζήτημα στενῶς συνδεόμενον πρὸς τὸ ἀνωτέρῳ Βιβλιογραφικὸν σημείωμα, ὅθεν μεταφέρομεν ἐνταῦθα τὰς σχετικάς αὐτοῦ σκέψεις, ἀξίας πολλῆς προσοχῆς. Η ἰστορία λέγει τῆς τοῦ Κυρίλλου ὁμολογίας εἶνε ἐν τῶν σπουδαιοτάτων σημείων τοῦ μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως συγχρωτισμοῦ κατὰ τὴν 17ην ἑκατονταετηρίδα. Εἶνε προφανὲς ἐκ μνημείου διασωζομένου ἐν τῇ τοῦ Roe [Πρέσβυτος τῆς Ἀγγλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τοῦ Λουκάρεως μέχρι τοῦ 1628] ἀνταποκρίσει ὅτι ὁ Κύριλλος ἐπὶ τινα ἔτη εἶχε τὴν συνήθειαν νὰ κοινοποιῇ ἐγγράφως τὰς ἀτομικὰς αὐτοῦ γνώμας εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἐπισκόπους καὶ ἄλλους. Ἐὰν δὲ ὅ,τι αὐτοῖς παρεδίδου ἥτο τὸ αὐτὸν κατ' οὐσίαν πρὸς τὴν περίφημον αὐτοῦ ὁμολογίαν, δὲν εἶνε πολὺ σαφὲς (*is not very clear*). Ἄφ' ἐνὸς ἔχομεν τὸν ἴσχυροτάτον τοῦ Roe, γράφοντος εὐθὺς μετὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφίξιν αὐτοῦ ὅτι ὁ Πατριαρχης «ἥτο ἐν τῇ θρησκείᾳ ἀληθῆς Καλβινιστῆς» (*in religion direct Calvinist*) ἀφ' ἐτέρου ἔχομεν τοῦ Κυρίλλου ἀνακόλουθὸν πως περιγραφὴν τῆς «μικρᾶς πραγματείας» τῆς σταλείσης παρ' αὐτοῦ ἐς τὸ τυπογραφεῖον τὸ μετενεχθὲν ὑπὸ τοῦ Μεταξᾶ ἐξ Ἀγγλίας τῷ 1627, ὡς «δήλωσιν τῆς πίστεως καὶ τῶν ἡθῶν τῆς ἑλληνικῆς Ἑκκλησίας ἀνευ τινὸς μνείας ἔριδος ἢ ἐπικρίσεως τῶν γνωμῶν τῶν ἄλλων, προωρισμένην κυρίως εἰς τὸ ἱκανοποιῆσαι τὸν κόσμον κατὰ τῶν διαφόρων συκοφαντιῶν τῶν διαδεδομένων ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν, ὅτι οὗτος εἰσήγαγε νέας καὶ ἐπικυνδύνους διδασκαλίας πρὸς σκάνδαλον τῆς ἴδιας ποίμνης». Ο Roe λέγει ἡμῖν ὅτι ὁ Κύριλλος ἀπεφάσισε ν' ἀφιερώσῃ τὴν μικρὰν ταύτην πραγματείαν εἰς τὴν αὐτοῦ Μεγαλειότητα εὐλογημένης μνήμης ἐνεκεν καὶ ν' ἀποστείλῃ ταύτην δι' ἐμοῦ νὰ ἐκτυπωθῇ ἐν Ἀγγλίᾳ τῇ ἀδείᾳ αὐτοῦ, ἀλλα τυχῶν εὐκαιρίας νὰ πράξῃ τοῦτο ἐνταῦθα μετέβαλε τὴν ἐπιστολὴν ἐκ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν υἱὸν». Η ἀφιέρωσις εἰς ἄγγλον Βασιλέα, εἴτε τὸν Ιάκωβον εἴτε τὸν Κάρολον δέν ὑπάρχει νῦν ὅσον ἐγὼ γιγνώσκω, καίτοι ἔν ἀντίτυπον χειρογράφου τῆς ἐκτυπωθείσης Ὁμολογίας φαίνεται ὅτι ἐστάλη εἰς Κάρολον τὸν Α' μετὰ τὸ 1631. Τούτων ἐνεκα ὀφείλομεν ν' ἀφήσωμεν τὸ πρᾶγμα ἐν τίνι ἀμφιβολίᾳ. Διότι τὸ τυπογραφεῖον τοῦ Μεταξᾶ ἐδημεύθη καὶ κατεστράφη, ὁ δὲ Roe ἀπῆλθε τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατ' Απρίλιον τοῦ 1628 χωρὶς τῆς ἄνω

μνημονευθείσης «μικρᾶς πραγματείας». Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Roe φαίνεται ὅτι ὁ Λούκαρις ἐστράφη πρὸς τὸν Ὀλλανδὸν Πρεσβευτὴν Κορνήλιον Ἀγαν, πρὸς δὲ χρηματικῶς πολλὰ ὥφειλε [τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Ἐπισκόπου Σαλισβουρίας σημειοῦντες, μιμηστόμεθα τῆς κατὰ τοῦ ἀοιδίμου Λουκάρεως κατηγορίας τοῦ κλεινοῦ δραπετίδου Ἀλλατίου, ὅτι χρημάτων ἔνεκεν ἐτόλμησε τὸν λατινισμὸν ἐν Πολωνίᾳ! καὶ τοῦ ἀγενοῦς μαρκησίου de Nointel ὅτι χρημάτων ἔνεκεν ὁ Λούκαρις ἔγραψε τὴν Ὁμολογίαν καὶ ἐπραξεν ὅσα ἐπραξεν ὑπὲρ τῶν καλβινιστῶν «cette manière d' agir était d' autant plus injuste» ἔγραφε φαρισαϊκῶς ὁ ἀφιλοκερδῆς μαρκήσιος —qu' il sçavoit bien que son (τ. ἐ. τοῦ Ἀγαργνοῦ argent avoit fait parler ses Messieurs comme il avoit voulu!) καὶ κατὰ τινὰ τρίτον τοῦτο ἦτο καταστρεπτικὸν τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτοῦ. Ἡτο ὡσαύτως ὁ Λούκαρις πολὺ οἰκεῖος πρὸς τὸν καλβινιστὴν ἐφημέριον Ἀντώνιον Λεγῆρον, οὗ διέσωσεν ὁ Smith τὸ περὶ Λουκάρεως ὑπόμνημα ἐννοεῖ πάντως ὁ Ἐπισκόπος Σαλισβουρίας τὸ Fragmentum vitae D. Cyrilli Lucarii per D. Antonium Legerum ὅπερ συμπεριέλαβεν ἐν τῷ συγγράμματι Collectanea de Cyrillo Lucario patriarcha Constantinopolitano ὁ Smith, δὲ ὅμως ἀδίκως διεχλεύασεν ὁ Pichler ἐν τῷ περὶ Λουκάρεως συγγράμματι. Τούτου ἔνεκα οὐχὶ ὑπὸ Ἀγγλικὴν ἀλλ' ὑπὸ τὴν Ὀλλανδικὴν καὶ Γενεύικὴν ἐπίδρασιν ἐτυπώθη ἡ Ὁμολογία τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1629. Ἐτυπώθη ἐν Γενεύῃ ἐπ' ὄνόματι τοῦ Λουκάρεως ὡς ἀντιπροσώπου τῆς πίστεως τῆς Ἀνατολικῆς Ἑκκλησίας ἀλλ' ἀρκούντως περιέργως ἐν Λατινικῇ γλώσσῃ, ὅτε δὲ ἐξητάσθη ἐφάνη ὅτι περιεῖχεν αὐτόχρονα καλβινιστικὴν καὶ προτεσταντικὴν διδασκαλίαν καίτοι οὐχὶ ἄκρου τύπου. Ἡτο πολὺ φυσικὸν τοῦ Κυρίλλου οἱ φίλοι ἐν Εὐρώπῃ ν' ἀμφιβάλλωσι περὶ τῆς αὐθεντικότητος τοιούτου μνημείου καὶ πολὺ πιθανῶς δέν ἐγίγνωσκον ὅτι εὐκόλως ἔγραφε λατινιστὶ συνεπείᾳ τῆς μακρᾶς διαμονῆς ἐν τῇ Δύσει. Διὰ πολλῶν ὅμως ἐτίθη πέρας ἐς τὴν ἀμφιβολίαν διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἐλληνικοῦ κειμένου τῆς Ὁμολογίας ἐν Γενεύῃ ὡσαύτως τῷ 1631. Θὰ ἦτο ἐνδιαφέρον νὰ μάθωμεν ὅποιαν ἐντύπωσιν παρήγαγεν αὕτη ἐν Ἀγγλίᾳ ἀλλ' εἰσέτι τὸ ἐπ' ἐμοὶ δέν ἀνεκάλυψα τι. Ἡ ίστορία τοῦ περιφήμου τούτου ἔργου μοι φαίνεται καὶ νῦν ἔτι σκοτεινὴ πως καὶ ἐλπίζω ὅτι τινὲς τῶν σπουδαστῶν τοῦ Πανεπιστημίου τούτου (ἐννοεῖ τὸ τῆς Ὁξφόρδης) δύνανται ν' ἀναλάβωσι τὸ θέμα ἰδίως ἐπειδὴ ἀδημοσίευτος ἔτι ὑλη ὑπάρχει ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Πανεπιστημίου. Νομίζω, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀποκαλύπτως γραφάντων περὶ τοῦ Λουκάρεως ἐμνημόνευσε τοῦ γεγονότος (ὅπερ ἐσημειώθη ὑπὸ τοῦ κ. W. D. Macrays ἐν τοῖς ὥφελιμωτάτοις Χρονικοῖς τῆς Βοδλειανῆς Βιβλιοθήκης ἔκδ. 2 σ. 209) ὅτι ἐν ἀντίγραφον χειρογράφου τῆς Ὁμολογίας ἐλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ μετὰ τῆς τοῦ

Κυρίλλου αύτογράφου ύπογραφής ἐν πολλοῖς μέρεσιν εὑρίσκεται ἐνταῦθα. Ἐδαπάνησα ὡρας τινὰς ἵνα ἔξετάσω αὐτὸν. Ἡριθμήθη ἐν τῷ Βολδεϊκῷ χειρογράφῳ ὑπὸ ἀριθμ. 12. καὶ ἐδόθη εἰς τὴν Βιβλιοθήκην ἡμῶν τῷ 1708 ὑπὸ τοῦ βιογράφου τοῦ Κυρίλλου Θωμᾶ Smith, ἀγνοοῦμεν ἀκοιβῶς τὴν ιστορίαν αὐτοῦ, γινώσκομεν μόνον, ὅτι ἡγοράσθη ὑπὸ τοῦ Smith κατὰ τινα πλειστηριασμὸν ἐν Λονδίνῳ, θάη ηύρισκετο ὑποθέτῳ προηγουμένως ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Βασιλέως Καρόλου τοῦ Α' ἐπειδή φέρει σήματὰ τινα κατὰ τὸν τόπον τῶν Στουαρτῶν. Ἐν τῇ ἀρχῇ σημειοῦται τὸ ἔξῆς: «Κύριλλος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης καὶ Οὐκουμενικὸς Πατριάρχης», ἀκολουθεῖ ἐφεξῆς ἡ ὁμολογία ἐλληνιστὶ μετὰ τῆς ὑποσημειώσεως» ἐδόθη ἐν Κωνσταντινουπόλει μηνὶ Ιανουαρίῳ αχλα» μετὰ τῆς αύτογράφου ύπογραφῆς «+ Κύριλλος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως». Εἶτα δὲ μετὰ τινα κενὰ φύλλα ἔπειται τὸ λατινικὸν κείμενον (ὅπερ φαίνεται ὅτι ἦτο τὸ πρωτότυπον) μετὰ τῆς ὑποσημειώσεως «Data in Const. in Patriarchatu Mense Martio 1629» Οἱ τοῦ Λουκάρεως ἔχθροὶ ἔξησφάλισαν ἄμεσον θρίαμβον μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ διὰ τῶν ἀναθεμάτων ἄτινα ἔξεσφενδόνισαν κατ' αὐτοῦ ἐν ταῖς συνόδοις Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ιασίου (1638 καὶ 1642). Ἡ τῆς Ιερουσαλήμ σύνοδος συγκροτηθεῖσα μετὰ μίαν γενεὰν βραδύτερον ὑπὸ ἄλλου Κρητὸς [καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Σαλισβουρίας ὅπως καὶ ἄλλοι τῆς Δύσεως ἴστορικοὶ ἐπαναλαμβάνουσι τὸ λάθος τοῦ Lequien ὅτι ὁ ήμέτερος Δοσίθεος ἦτο natione Cretensis] τοῦ Δοσιθέου Πατριάρχου Ιεροσολύμων τῷ 1672, ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐγκαινίων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βηθλεὲμ ἥκολούθησεν ἄλλη καὶ μᾶλλον ἀξιοσημειώτω πορείᾳ. Συνεκροτήθη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Γάλλου πρεσβευτοῦ μαρκησίου Nointel καὶ περιωρίσθη μόνον εἰς τὸ νὰ ἀναθεματίσῃ τοὺς καλβινιστάς, ἀλλ' ἡναγκάσθη νὰ εἰσαγάγῃ τὴν Ρωμαϊκὴν ὁρισμολογίαν ἐν τῇ περὶ μυστηρίων διδασκαλίᾳ. Ἡναγκάσθη, φαντάζομαι, ν' ἀθωώσῃ τοὺς Ἰησουΐτας διὰ τῆς δηλώσεως ὅτι ὁ Κυρίλλου θάνατος δὲν ἦτο ἄδικος, ἀλλ' ὅτι ὥφείλετο εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτοῦ νὰ καταλάβῃ ἐκ νέου τὸν θρόνον αὐτοῦ, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ὀλλανδοῦ Πρέσβεως, ἀξιοσημείωτον δὲ ὅτι οὐδεμίᾳ γίνεται μνεία τοῦ Ἀγγλου Πρέσβεως. Ἡ δυσχέρεια τοῦ προσωπικοῦ ἀνεθεματισμοῦ τοῦ Κυρίλλου παρεκάμφθη διὰ τοῦ ἀπλοῦ μέσου τῆς ἀρνήσεως τῆς καλβινιστικῆς αὐτοῦ ὁμολογίας, ἥτις παρεβλήθη πρὸς ἀπόσπασμα τῶν ὄμιλῶν αὐτοῦ καὶ ἀπεδείχθη ὅτι ἡ Ὁμολογία στερεῖται γνησίων ἔξωτερικῶν γνωρισμάτων μνημείου προελθόντος παρὰ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπεδείχθη ἐπίσης ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριλλος ἀπέκρουεν αὐτὴν. Δέν εἶναι ἀρκοῦντος σαφὲς εἰς ἐμέ ἀν τὸ μέσον τοῦτο (ὅπερ δύσκολον εἶνε νά παραγάγῃ πίστιν) ἐπενοήθη ἐκ ζηλοτυπίας πρὸς τὴν τιμὴν

τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου ἡ ὅπερ καὶ εὐλογώτερον ἵσως ἐκ συμπαθείας πρὸς τὸν Κύριλλον. Ἰσως ἀμφότερα ταῦτα συνέδραμον. Δέν δύναμαι νὰ μή πιστεύσω ὅτι εἰς τοῦτο συνετέλεσαν καὶ τὰ ἐπέραστα προσόντα αὐτοῦ, ἀπερ ἐνεθυμοῦντο πολλοὶ τῶν ἀποστεργόντων τὰς πλάνας αὐτοῦ καὶ ἐν μέρει ἵσως ὁ συμπολίτης (ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι πρόκειται περὶ οἰκτροῦ σφάλματος) αὐτοῦ Δοσίθεος. Οὐδ' ἀμφιβάλλω ὅτι ἡ γνώμη τῆς τοῦ Κυρίλλου φιλικῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν Ἀγγλῶν ἔσχε μόνιμον δύναμιν ἐν τῷ καθορισμῷ τῶν παραδόσεων τῆς φιλίας μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, καίτοι ἡ ἐμπεριέχουσα καλβινιστικάς διδασκαλίας Όμολογία αὐτοῦ, ἵδιας ἔνεκα τοῦ Ρωμαϊκοῦ κριτικισμοῦ (Criticism) ἀναγκάζει φυσικῶς τοὺς Ἑλληνας νὰ φοβῶνται νὰ εἴπωσι πολλὰ περὶ αὐτοῦ.

Συνοψίσαντες ἐν τοῖς ἀνωτέρω τὰς περὶ τοῦ Λουκάρεως σκέψεις τοῦ Ἐπισκόπου Σαλισβουργίας ἐπισημειοῦμεν ὅτι μετ' αὐτὰς ἐν τῇ ἐν λόγῳ πραγματείᾳ ἐπακολουθεῖ ἴστορικὴ ἀφήγησις τῶν πρὸς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς σχέσεων τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων διὰ πολλῶν ἐκδηλωθεισῶν τρόπων, ἐπισυνάπτονται δὲ ἄλλα τὲ ἔγγραφα καὶ αἱ περὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἀποφάσεις, ἀς ἔλαβε τὸ ἐν Lambeth συνέδριον τῶν Ἀγγλῶν τῷ 1897. Δι' ὅλης τῆς πραγματείας διήκει ζωηρὸν ἐνδιαφέρον καὶ συμπάθεια τοῦ Ἀγγλου ἐπισκόπου πρὸς τὴν ὁρθόδοξον ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀγίᾳν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

NEA ΒΙΒΛΙΑ

K. Παπαμιχαλοπούλου. Περιήγησις εἰς τὸν Πόντον. Αθῆναι 1903. [Βιβλίον ἀξιοσπούδαστον]

La Palestine. Guide historique et pratique avec cartes et plans nouveaux. Par des Professeurs de N. D. de France à Jérusalem. Paris 1904.

J. Archatzikakis, Etude sur les principales fêtes chrétiennes dans l' Eglise d Orient. Genève. 1904.

Θ. A. Κουργάνωφ. Σκιαγραφήματα καὶ μελέται ἐκ τῆς νεωτέρας ἴστορίας τῆς Ρουμανικῆς Ἐκκλησίας (Ρωσσιστὶ). Καζάν 1904.

N. Φιριππίδου. Ιστορικὸν σημείωμα περὶ τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Θηβαΐδος. Άλεξάνδρεια 1903.

A. Σ. Μπαλάνον. Εἶνε ἡ Ὀρθόδοξος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία μόνον κοινωνία λατρείας; Ἀθῆναι 1904.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Τορταί ἐν Ρώμῃ εἰς τιμήν τοῦ Ἅγιου Γρηγορίου Α' Ἐπ. Ρώμης. -Τῇ 12 τοῦ παρελθόντος Μαρτίου συνεπληρώθησαν 1300 ἔτη ἀπό τοῦ θανάτου τοῦ ἁγίας μνήμης Ἐπισκόπου Ρώμης Γρηγορίου τοῦ Α', Μεγάλου καλουμένου παρά λατίνοις, παρ' ἡμῖν δέ Διαλόγου. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, ταύτη ὁ νῦν πάπας Ρώμης Πτος Χ. ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον («Jucunda Sane») δι' ἣς ὑπομιμήσκει τὰς μεγάλας ἀρετὰς καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου, ὅστις καταλαβὼν τὸν παπικὸν Θρόνον ἐν καιροῖς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀποσυνθέσεως καὶ ποικίλων ἐξωτερικῶν συμφορῶν κατώρθωσεν ἐν βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι ν' ἀνακαινίσῃ τὴν χριστιανικὴν ζωήν, νὰ ὁνθμίσῃ τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς Ἰταλίας καὶ νὰ τακτοποιήσῃ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις καταλιπὼν βαθύτατα ἵχνη ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς ἐφεξῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Οἱ μέσοι αἰῶνες φέρουσι «γρηγοριανὴν σφραγίδα», παρὰ τοῦ Γρηγορίου ἔλαβον τὴν ἀρχὴν αὐτῶν καὶ οἱ κανόνες τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως καὶ οἱ τύποι τῆς χριστιανικῆς φιλανθρωπίας καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς χριστιανικῆς ἀσκητικῆς καὶ τὸ τυπικὸν τῆς λατρείας. Κατὰ τὸ παράδειγμα αὐτοῦ Πτος ὁ Χ' «προσβλέπων ἐκ τοῦ ὄψους τῶν Βατικανείων τοίχων», αἰσθάνεται μεγάλην φρίκην ἐπὶ τῇ πληθύῃ τῶν νεφῶν καὶ τῶν ἐχθρῶν τῶν περικυκλούντων τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ συγκρατεῖ ἑαυτὸν διὰ τῆς σκέψεως, ὅτι εὔρηται ἐν τῷ ἰσχυρῷ πύργῳ τῆς Ἐκκλησίας, καθιδρυμένης ἐν τῷ θεμελίῳ τοῦ «ἡγεμόνος τῶν Ἀποστόλων» καὶ μηδέποτε στερουμένης τῆς ὑπερφυσικῆς δυνάμεως. Ἐπιστηριζόμενος ἐπὶ τῆς πίστεως ταύτης, ἡσύχως ἀκούει τὰς φωνὰς τῶν λεγόντων, ὅτι ἡ «καθολικὴ» (օρθότερον, λατινικὴ) Ἐκκλησία παρήκμασεν, ὅτι αἱ διδασκαλίαι αὐτῆς ἐξέπεσον καὶ εἶνε ἀνάγκη ἡ νὰ ὑπαχθῇ ὑπὸ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ «ἀθέου πολιτισμοῦ» ἡ νὰ ἀποχωρισθῇ τῆς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐπικοινωνίας, εἶνε πεπεισμένος ὁ Πάπας ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶνε ἀναγκαία οὐ μόνον διὰ τὴν αἰωνίαν σωτηρίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐφήμερον εὐημερίαν. Κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Γρηγορίου ἐξαγγέλλει, ὅτι διὰ παντὸς τρόπου θὰ διασώσῃ τὰ δικαιώματα καὶ τὰς προνομίας, ὡν φρουρὸς εἶνε καὶ ὑπερασπιστὴς τὸ «ποντιφικάτον» ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Ἐφεξῆς ὁ Πάπας σφρόδως ἐπιτίθεται ἴδιως κατὰ τῶν ὀσημέραι ἐνισχυομένων «μεταρρυθμιστῶν καθολικῶν», τῶν ζητούντων διόρθωσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ συμβιβασμὸν αὐτῆς πρὸς τὴν

ἐπιστήμην καὶ τὸν πολιτισμόν. Τὴν πανηγυρικὴν Λειτουργίαν εἰς τιμὴν τοῦ ἀγίου Γρηγορίου ὁ Πάπας ἐτέλεσεν ἐν τῷ Ναῷ τοῦ ἀγίου Πέτρου τῇ 11 Απριλίου ἐπὶ παρουσίᾳ 50,000 λαοῦ, τὰ ἵερὰ ἄσματα ἐψάλησαν κατὰ τὴν γρηγοριανὴν μουσικήν, ἥν ζητεῖ νὰ ἐπαναφέρῃ ὁ Πάπας εἰς τὴν λατινικὴν ἐκκλησίαν, ὁ χορὸς ἀπετελεῖτο ἐκ 1210 μαθητῶν τῆς Βενεδικτίνης Schola cantorum τῶν ρωμαϊκῶν σεμιναρίων καὶ μοναχῶν διαφόρων ταγμάτων. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτη συνεκροτήθη ἐν Ρώμῃ «συνέδριον τῆς Ἰστορίας, Λειτουργικῆς καὶ ἵερᾶς καλλιτεχνίας» ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ λίαν γνωστοῦ ἐπιστήμονος κληρικοῦ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας Duchesne.

Ο Χριστιανισμὸς ἐν Ἰαπωνίᾳ. Πρῶτος χριστιανὸς ἀποβιβασθεὶς εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰαπωνίας τῷ 1542 ὑπῆρξεν ὁ πορτογάλλος Μεντὸς-Πίντο, ὅστις πρὸ παντὸς εἰς τοὺς καλῶς ὑποδεχθέντας αὐτὸν Ἰάπωνας ἐδίδαξε τὴν χρῆσιν τοῦ πυροβόλου ὅπερ προύκάλεσε τὸ μέγα αὐτῶν ἐνδιαφέρον καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ὑποδοχὴν τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὁ Πίντο προσεκάλεσεν ἵεραποστόλους μεταξὺ τῶν ὅποιων διωρίσθη ὁ μαθητὴς τοῦ Λούόλλα ἰδούτοῦ τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουΐτῶν Φραγκισκος Ξαβέριος, ὅστις ἐπανομάσθη Ἀπόστολος τῶν Ἰνδιῶν. Δύο μόνον ἔτη εἰργάσθη ὁ Ξαβέριος οὕτινος τὸ κήρυγμα συνίστατο εἰς τὴν ἐν Ἰαπωνικῇ μεταφράσει ἀνάγνωσιν τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου καὶ ἐρμηνείαν αὐτοῦ, μετ' αὐτὸν εἰργάσθησαν ἄλλοι ἵεραπόστολοι, ἐντός πενταετίας ἐν Κιότῳ ἰδούθησαν, 5 ναοὶ χριστιανικοί, τῷ δὲ 1581 ἡριθμοῦντο 2,000 ναοί καὶ 150,000 χριστιανῶν ἐν οἷς ὑπῆρχον καὶ τινες ἐκ τῶν ἡγεμονικῶν οἰκογενειῶν ἴδιας ὁ Νόμπο- γαγα μισῶν τὸν βουδισμὸν καὶ ἀναφανδὸν προστατεύων τὸν χριστιανισμὸν. Τὸ δὲ 1583 οἱ ἡγεμόνες τῶν Ἰαπωνικῶν νήσων Κίου-Σίου δεχθέντες τὸν χριστιανισμὸν ἀπέστειλαν πρεσβείαν πρὸς τὸν Πάπαν Ρώμης δηλοῦντες ὑποταγήν, ἡ πρεσβεία ἐπανῆλθε μετὰ ὀκταετίαν συνοδευομένη ὑπὸ 17 ἵεραποστόλων Ἰησουΐτῶν μεθ' οὓς καὶ ἄλλων ταγμάτων μοναχοὶ ἐλθόντες οὕτω δραστηρίως εἰργάσθησαν ὥστε κατὰ τὸν ιζ' αἰῶνα ὑπῆρχον περὶ τὰ 2,000,000 χριστιανῶν ἐν Ἰαπωνίᾳ. Οἱ ναοὶ καὶ τὰ παρεκκλήσια ἡριθμοῦντο κατὰ χιλιάδας, τὰ ἵερὰ τοῦ Βοῦδδα ἡ τοῦ Σίντο τῆς λατρείας τῶν προγόνων μετετρέποντο εἰς χριστιανικοὺς ναούς. Δυστυχῶς ἡ ἔκτακτος αὕτη πρόοδος τοῦ χριστιανισμοῦ δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν, οἱ Ἰησουΐται ἔστρεφον τὴν προσοχὴν τῶν προσερχομένων εἰς τὸ νέον θρήσκευμα μόνον εἰς τὴν ἐξωτερικὴν λατρείαν καὶ τὸν τυπικισμόν, τὸ δὲ χείριστον πάντων, εἰσήγαγον τὴν ἵερὰν ἐξέτασιν πρὸς καταδίωξιν τῶν μὴ παραδεχομένων ἡ ἀρνουμένων τὸν χριστιανισμόν, δίδοντες δὲ ἄφθονα χρήματα εἰς τοὺς ἡγεμόνας παρεκίνουν αὐτοὺς εἰς πόλεμον κατὰ τῶν ἀπίστων.

Πολλοὶ ἐφονεύοντο ἡ ἐξεπατρίζοντο. Ἐνεκα τούτου οἱ Ἰάπωνες ἥρξαντο νὰ μισῶσι τὸν χριστιανισμὸν πολλῷ πλέον ὅτι ἔβλεπον τοὺς κήρυκας αὐτοῦ καὶ τοὺς λοιποὺς ἰεραποστόλους δεινῶς διαπληκτιζομένους πρὸς ἀλλήλους. Τῷ 1587 ὁ κυβερνήτης τῆς χώρας Χιδεϊάση ἐξέδωκε διάταγμα διὰ τοῦ ὅποιου ἀπηγορεύετο ἡ ἐν Ἰαπωνίᾳ διαμονὴ τῶν Εὐρωπαίων, πρὸς οὓς εἰς οὐδεμίαν ἐπρεπε να ἔρχωνται σχέσιν οἱ ιθαγενεῖς. Άλλα τὸ διάταγμα τοῦτο μέχρι τοῦ 1597 δέν ἐφηρμόσθη αὐστηρῶς, οἱ ἵησουνται ἐξηκολούθουν μυστικῶς κηρύττοντες μεθ' ἱκανῶν προόδων, ἐτόλμησαν δὲ κατὰ τὸ ἔτος ἑκεῖνο καὶ δημοσίᾳ νὰ κηρύττωσι τὸν χριστιανισμόν. Τούτου ἔνεκα ἐπανελήφθη τὸ κατ' αὐτῶν διάταγμα καὶ ἥρξατο διωγμὸς κατὰ τῶν εὐρωπαίων χριστιανῶν, τῷ 1597 ἔξ φραγκισκανοί, τρεῖς ἵησουνται καὶ δέκα ἑπτὰ ἱάπωνες χριστιανοὶ ἐσταυρώθησαν ἐν Ναγασάκη. Τῷ 1614 ὁ διωγμὸς ἐπετάθη, προύκλήθη μάλιστα καὶ ἐμφύλιος πόλεμος, ἐπειδὴ ὁ Χιδεέρη υἱὸς τοῦ Χιδεϊάση ὑπεστήριξε τοὺς χριστιανούς, μετὰ μίαν δεκαετίαν ὄλως ἥρξαντο ὄλως ἀνεκδιήγητα μαρτύρια τῶν χριστιανῶν, κατεστράφησαν πάντες οἱ χριστιανικοὶ ναοί, τὸ εἶναι τινα χριστιανὸν ἐλογίζετο ἄξιον θανάτου ἔγκλημα, εἰς τὴν Σινικὴν Φορμόζαν καὶ τὰς Φιλιππίνας νήσους εὗρον ἀσυλον οἱ διωκόμενοι Ἰάπωνες χριστιανοί. Άλλὰ παρὰ τοὺς ἀπηνεῖς διωγμοὺς ὑπελείφθησαν λείψανα τίνα τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν αὐτῇ τῇ Ἰαπωνίᾳ, ὅταν τῷ 1860 ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Ἰαπωνίαν οἱ πρῶτοι ἰεραπόστολοι, εύρεθησαν περὶ τὰς 3,000 χριστιανῶν. Οἱ καθολικοί, προτεστάνται καὶ οἱ ὁρθόδοξοι (ἐκ Ρωσίας) ἰεραπόστολοι ἥρξαντο δραστηρίας ἐνεργοῦντες, ἀλλὰ κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν ἀνευ προόδου ἔνεκα τῆς ἀντιπράξεως τῆς ἱαπωνικῆς Κυβερνήσεως. Μόλις τῷ 1873 ἐπετράπη τὸ ἐλεύθερον κήρυγμα τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος ὁ χριστιανισμὸς εἰσέδυε πανταχοῦ οὐχὶ ὅμως μετὰ τῆς ζέσεως ἐκείνης καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, μεθ' οὗ ἐδέχθησαν οἱ Ἰάπωνες κατὰ τὸν ις' αἰῶνα τὴν θρησκείαν τοῦ χριστιανισμοῦ. Τούτου ἔνεκα σήμερον ἀριθμοῦνται ἐν Ἰαπωνίᾳ ἐν πληθυσμῷ ὑπερτεσσαράκοντα ἑκατομμυρίων 60,000 προτεσταντῶν 40,000 λατīνοὶ καὶ 28,230 ὁρθοδόξων. Ἐπισημειοῦμεν ὅτι ἐν Κορέᾳ, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου κατὰ τὰς στατιστικὰς πληροφορίας ἀς ἔχομεν ὑπ' ὄψει ὑπῆρχον 52,000 λατīνοὶ ἐν δέ τῇ Μαντζουρίᾳ 22,400.

Ἐκκλησιαστικὰ περιοδικὰ καὶ Σχολαὶ ἐν Ρουμανίᾳ.

Ἐν Ρουμανίᾳ ἐκδίδονται ἄξια πολλοῦ λόγου ἐκκλησιαστικὰ περιοδικὰ «Ορθόδοξος Ρουμανικὴ Ἐκκλησία» (Biserica ortodoxa Romana)

«Ἐκκλησία καὶ Σχολὴ» (Biserica scola) «Παρήγορος» (Consolatorul) «τὸ μέλλον» (Viitorul) «Ἄδελφότης» (Fratia), τὸ πρῶτον εἶνε ὄργανον τῆς ἴερᾶς Ρωμανικῆς

Συνόδου, ἡς προϊσταται ὁ Αρχιεπίσκοπος Οὐγγροβλαχίας Ἰωσὴφ καὶ εἶνε τὸ κράτιστον πάντων, ἔχον πλὴν ἄλλων συντάκτην τὸν K. Erbiceanu ἐλληνομαθῆ Καθηγητὴν τῆς Θεολογίας. Ἐλληνομαθεῖς καθηγηταὶ ὑπάρχουσιν ἐν Ρουμανίᾳ πολλοί, τελευταίως δὲ μετεφράσθη τοῦ μακαρίτου Δαμαλᾶ ἡ πραγματεία «περὶ ἀρχῶν», οὐχ ἥττον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐμειώθη ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ὁ ζῆλος πρὸς τὰς κλασσικὰς σπουδάς, ἐκ τῶν 20 ὀκτατάκτων Λυκείων (Lyceu) καὶ 32 τετρατάκτων Γυμνασίων (Gymnasiu) ὑπελείφθησαν 10 κλασσικὰ Γυμνάσια (οὕτως ὀνομάζουσιν ἐν Ρουμανίᾳ καὶ τὰ Λύκεια) καὶ 16 ἡμιγυμνάσια, πάντα τὰ λοιπὰ μετεβλήθησαν εἰς πρακτικὰ Γυμνάσια. Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου καλῶς λειτουργήσασα κατὰ τὰ ἔτη 1860-1864 περιῆλθεν εἰς ἀφάνειαν, ἡ δὲ ἀνασύστασις αὐτῆς ἐγένετο τῷ 1898, τέλος ἐκ τῶν προτέρων ὑπαρχόντων 19 Σεμιναρίων ὑπελείφθησαν μόνον τρία.

Αἴρεσις τῶν Ναζωραίων. Τὴν ἐσωτερικὴν ἡσυχίαν τῆς Σεοβικῆς ὁρθοδόξου Ἔκκλησίας πλὴν τῶν προπαγανδῶν ἥρξατο ἀπὸ τίνος χρόνου συνταράσσουσα ὁρθολογικὴ τις αἵρεσις τῶν «Ναζωραίων» ἐξ Αὐστρίας μεταδοθεῖσα εἰς αὐτὴν. Πρὸς καταπολέμησιν τῆς αἵρεσεως μεγάλας καταβάλλει προσπαθείας ὁ Μητροπολίτης Ἰννοκέντιος, ἀπεφασίσθη δὲ ἵνα εἰσαχθῇ εἰς τὰ σεοβικὰ ἐκκλησιαστικὰ σχολεῖα ἰδιαίτερον μάθημα περὶ τῆς αἵρεσεως.

Οἱ ἐν Αὐστροουγγαρίᾳ ὁρθόδοξοι. - Οἱ ἐν Αὐστροουγγαρίᾳ ὁρθόδοξοι ἀποτελοῦσι τὴν Ἔκκλησίαν Κάρλοβιτς ὑπὸ τὸν Αρχιεπίσκοπον Γεώργιον Βράγκοβιτς ἔχουσαν ἐπτὰ ἐπαρχίας, τὴν Ἔκκλησίαν Βουκουρβίνας καὶ Δαλματίας ὑπὸ τὸν ἐν Τσέρνοβιτς ἐνεδρεύοντα Αρχιεπίσκοπον Τσερνοβίτσιου καὶ Μητροπολίτην Βουκουρβίνας καὶ Δαλματίας Βλαδίμηρον Ρέπταν, ἔχουσαν τρεῖς ἐπαρχίας, τὴν Ἔκκλησίαν Τρανσυλβανίας ὑπὸ τὸν ἐν Hermannstadt ἐδρεύοντα Αρχιεπίσκοπον Ἰωάννην Μετσιάναν καὶ τέλος τὴν ὑπὸ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινούπολεως τελοῦσαν Ἔκκλησίαν Βοσνίας καὶ Έρζεγοβίνης, ἡς ὁ Αρχιεπίσκοπος Νικόλαος Μάνδιτς ἐδρεύει ἐν Σεραΐῳ καὶ ἥτις ἔχει τέσσαρας ἐπαρχίας.

Ἡ λατινικὴ Ἔκκλησία ἐν Ἀμερικῇ. Ἡ Λατινικὴ Ἔκκλησία μεγάλως ἀκμάζει ἐν τῇ βιορείῳ ἴδιῳ Ἀμερικῇ, κατὰ τὰς τελευταίας πληροφορίας ἐκεῖ ὑπάρχουσι 14,000,000 λατίνων, εἰς Καρδινάλιος, 17 Αρχιεπίσκοποι, 77 Ἐπίσκοποι, 100 περίπου ἐπαρχίαι, 12,429 ἱερεῖς, 10,689 ναοί, 7 Πανεπιστήμια, 81 σεμινάρια, 163 σχολεῖα ἀρχένων, 629 θηλέων, 3.857 ἐνοριακαὶ σχολαί, 244 ὁρφανοτροφεῖα, καὶ 877 φιλανθρωπικὰ καθιδρύματα. Μόνον ἐν Νέᾳ Υόρκῃ ἀριθμοῦνται 1,200,000 Λατίνων. Εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ λατινισμοῦ ἐν Ἀμερικῇ συντελεῖ μεγάλως ἡ μετοικεσία πολλῶν Ἰολανδῶν, αὐστριακῶν,

τοέχων, ίταλῶν καὶ γερμανῶν λατίνων τὸ θρήσκευμα, ἡ πλήρης δὲ διαίρεσις καὶ τὸ χάσμα ὅπερ μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ὑφίσταται ἐν Ἀμερικῇ ἐπιτρέπει τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας. Ἐὰν εἰς τὰ 14,000,000 τῆς Βορείου Ἀμερικῆς προσθῶμεν 8,500,000 ἐν Φιλιππίναις, 1,000,000 ἐν Πόρτω Ρίκω καὶ Ἀβάνᾳ ἔχομεν περὶ τὰ 23,500,000 λατίνων ἐν τῷ νέῳ κόσμῳ, ἐξ οὗ ὁ Πάπας λαμβάνει τὰς μείζονας καὶ δαψιλεστέρας βοηθείας καὶ συνεισφοράς. Οὐχ ἡττον τηλικοῦτος πληθυσμὸς λατίνων ἐν Ἀμερικῇ ἔχει ἔνα Καρδινάλιον ἐνῷ ἡ Πορτογαλλία καὶ τὸ Βέλγιον ἔχουσιν ὥσαύτως ἀνὰ ἔνα Καρδινάλιον ἐπὶ 5,000,000 λατίνων, ἡ Αὐστραλία ἀριθμοῦσα μόνον 5,000,000 ἔχει ἔνα Καρδινάλιον, ἡ Ἰσπανία, ἔχουσα 17,000,000 κατώρθωσε ν' ἀντιπροσωπεύηται δι' 7 Καρδιναλίων ὃν εἰς παρεδρεύει ἐν Ρώμῃ, ἡ Ἰταλία ἔχουσα 32,000,000 ἡτοι 9,000,000 πλέον τῶν ἐν Ἀμερικῇ ἔχει οὐχ ἡττον 38 Καρδιναλίους.

Προτεσταντικὰ καὶ λατινικὰ ἐκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ καθιδρύματα ἐν Τιεροσολύμοις. Οποίας ἐνεργείας καταβάλλει ἐν Τιεροσολύμοις ἡ λατινικὴ καὶ προτεσταντικὴ προπαγάνδα μαρτυροῦσιν αἱ ἔξῆς στατιστικαὶ πληροφορίαι περὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν αὐτῶν καθιδρυμάτων. Οἱ λατῖνοι διατηροῦσιν ἐν τῇ ἀγίᾳ Πόλει, 1) Προκαταρκτικὴν Σχολὴν διὰ τοὺς παῖδας ἐν ἣ διδάσκουσιν οἱ «ἀδελφοὶ» (fréres) τῶν χριστιανικῶν Σχολῶν», 2) Προκαταρκτικὴν Σχολὴν ἐν ἣ διδάσκουσιν οἱ φραγκισκανοί. 3) «Ἐλληνοκαθολικὸν» Σεμινάριον τῆς ἀγίας Ἀννης, ὅποθεν οἱ οὐνῖται σπουδασταὶ μεταγράφονται εἰς τὸ Ἀνατολικὸν ἴνστιτοῦτον τῆς ἀγίας Ἀννης καὶ παρασκευάζονται πρὸς τὴν ἰεραποστολικὴν δρᾶσιν. 4) Σεμινάριον (παρὰ τὸ λατινικὸν Πατριαρχεῖον). 5) Διδασκαλικὴν Σχολὴν τῶν ἀρρένων (τοῦ ἀγίου Πέτρου τῆς Σιών) ἵδρυθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ρατισβῶν μετὰ προκαταρκτικῆς ἐν αὐτῇ Σχολῆς πρὸς ἔξασκησιν τῶν διδασκάλων. 6) Ὁρφανοτροφεῖον τοῦ «Σωτῆρος» εἰς δύο διηρημένον τμῆματα ὃν τὸ ἔτερον εἶνε πολυτεχνικὴ Σχολὴ διατελοῦσα ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν Φραγκισκανῶν. 7) Σχολὴν «τοῦ πατρὸς Σμίθ». 8) Σχολὴν τῶν Λαζαριστῶν 9) Σχολὴ μετὰ φαρμακείου τοῦ «ἀγίου Καρόλου». 10) γυναικείαν προκαταρκτικὴν Σχολὴν τῶν φραγκισκανῶν. 11) τετράτακτον γυναικείαν προκαταρκτικὴν Σχολὴν «τῶν ἀδελφῶν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀγίου Ιωσήφ», ἐν ἣ ἐκπαιδεύονται ἐπέκεινα τῶν 300 μικρῶν παίδων ἀπὸ πενταετοῦς μέχρι δεκαετοῦς ἥλικίας. 12) ὄρφανοτροφεῖον τῶν αὐτῶν ἀδελφῶν 13) ὄρφανοτροφικὸν ξενῶνα τῶν αὐτῶν ἀδελφῶν 14) ἐκθετοτροφεῖον τῶν αὐτῶν ἀδελφῶν, 15) γυναικείαν Σχολὴν τοῦ Συλλόγου Notre Dame de Cion μετὰ πολλῶν παραρτημάτων καὶ εὐρυτάτου προγράμματος 16) πλεῖστα φιλανθρωπικὰ καταστήματα τῶν «ἀδελφῶν τοῦ ἐλέους».

17) Αγιογραφικὴν Σχολὴν (*École Biblique*) τῶν Δομινικανῶν παρὰ τὴν Μονὴν τοῦ ἀγίου Στεφάνου ἰδρυμένην ἀπὸ τοῦ 1891. Ψυχὴ τῆς Σχολῆς ταύτης εἶνε ὁ πολυμαθὴς Lagrange, ὅστις συνεκέντωσε περὶ ἑαυτὸν μεμορφωμένους λογίους μοναχοὺς ἴδιας τὸν Δομινικανὸν Sejourné, τὸν αὐγουστινιανόν Germer Durand καὶ καὶ τὸν ὑποδιευθυντὴν τοῦ Σεμιναρίου τῆς ἀγίας Ἀννης Cré, οἵτινες ἀσχολοῦνται ἐν τῇ Σχολῇ περὶ τὴν ἀγίαν Γραφήν, τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἀρχαιολογίαν καὶ τὴν ἀνατολικὴν φιλολογίαν. Ἐν τῇ Σχολῇ διδάσκονται πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἀρχαῖαι ἀνατολικαὶ καὶ αἱ σπουδαιότεραι τῶν νεωτέρων γλωσσῶν, ἐπὶ πλέον δὲ ὁ ὄργανισμὸς αὐτῆς ὑπομιμνήσκει ἐν πολλοῖς τὴν ἐν Ἀθήναις γαλλικὴν ἀρχαιολογικὴν Σχολήν, διότι ἔρχονται ἐξ Εὐρώπης οἱ βουλόμενοι ν' ἀσχοληθῶσι περὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἀρχαιολογίαν καὶ ἀφορμώμενοι ἐξ Ιερουσαλήμ ἀναλαμβάνουσι διαφόρους ἀρχαιολογικὰς ἐκδρομὰς ἀνὰ τὴν Παλαιστίνην, προβαίνουσιν εἰς ἀνασκαφάς, ἐκδίδουσι συγγράμματα, ποιοῦνται δημοσίας διαλέξεις καὶ ἐκδίδουσιν ἐπιστημονικὴν ἀγιογραφικὴν ἐπιθεώρησιν (*Revue Biblique*), ἐν ᾧ ἐδημοσιεύθησαν μέχρι τοῦδε σπουδαιόταται μελέται ἔξηγητικαὶ ὑπὸ τοῦ κ. Lagrange καὶ ἀρχαιολογικαὶ ὑπὸ τοῦ κ. Germer Durand, ἴδιας τὸ *Corpus inscriptionum graecarum et Latinarum* καὶ πλεῖσται ἄλλαι ὑπὸ τῶν καθηγητῶν τῆς Σχολῆς, ἐν ᾧ ἀπηρτίσθη ἡδη πλουσιωτάτη Βιβλιοθήκη μετὰ μουσείου ἀρχαιολογικοῦ. Πάντα τὰ ἐκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ ταῦτα καθιδρύματα συντηροῦνται διὰ χρημάτων ἀποστελλομένων ἐξ Εὐρώπης, ἐν ᾧ ἐργάζονται δὲκα περίπου λατινικοὶ Παλαιστίνειοι σύλλογοι ἰδρύοντες κολοσσιαῖα κτίρια ἐν Ιεροσολύμοις, οἷον εἶνε τὸ κατὰ τὴν πρὸς τὴν ἡμετέραν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Σταυροῦ ὁδὸν *Notre Dame de France* καὶ πλεῖστα ἄλλα. Μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου ἐργάζονται καὶ οἱ προτεστάνται, οἵτινες ἔχουσιν ἐν Ιερουσαλήμ τὰ ἔξῆς καθιδρύματα 1) Νοσοκομεῖον τῶν λεπρῶν παρὰ τὴν γερμανικὴν ἀποικίαν ἰδρυθὲν ὑπὸ τῶν «ἀδελφῶν Μοραβῶν» (*Frères Moraves*) καὶ συντηρούμένου ὑπὸ τῶν προτεσταντίδων διακονισσῶν, 2) Σχολὴν τῶν Ναϊτῶν (*Templiers*) τῆς γερμανικῆς ἀποικίας, ε) ὀφθαλμοϊατρεῖον τῶν ἱπποτῶν τῆς Μελίτης κατὰ τὴν ἀπὸ Ιερουσαλήμ εἰς Βηθλεὲμ ὁδόν, 4) ὀρφανοτροφεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Gobat, ἰδρυθὲν ἐν Σιάν τῷ 1853. 5) Ὁρφανοτροφεῖον προτεσταντικὸν διὰ τοὺς ἑβραιόπαιδας παρὰ τὸν πύργον τοῦ Δαυΐδ καὶ τὸν ἐκεῖ ἀγγλικὸν ναόν, 6) Σχολὴν τῶν τεχνῶν πλησίον τῆς οἰκίας τῶν Μαρωνιτῶν, 7) προκαταρκτικὴν Σχολὴν παρὰ τὸν καθεδρικὸν ἀγγλικανικὸν ναὸν τοῦ ἀγίου Γεωργίου, 8) αὐτόθι Σεμινάριον ὃπου καὶ ἡ ἔδρα τῆς Παλαιστίνειου Ἐταιρείας, 9) Σχολεῖα καὶ νοσοκομεῖα διαφόρων ἀμερικανικῶν αἱρετικῶν, 10) Ἀγιογραφικὴν προτεσταντικὴν Σχολὴν ἰδρυομένην

νεωστὶ ἐπὶ τοῦ τόπου ὅπου διέμεινεν ὁ Γερμανὸς Αὐτοκράτωρ πρὸ τινῶν ἐτῶν ἐλθὼν εἰς Ιερουσαλήμ, 11) ἔναντι τοῦ τόπου τούτου Ἀσυλον τῶν πτωχῶν, 12) μακρὰν αὐτοῦ ἀπέραντον νοσοκομεῖον τῶν διακονισσῶν, 13) ἐγγὺς αὐτοῦ ἀγγλικὸν νοσοκομεῖον, 14) ὁρφανοτροφεῖον «Ταβιθὰ κούμη» ἵδρυθὲν τῷ 1860 ὑπὸ τῶν διακονισσῶν, 15) ὁρφανοτροφεῖον τῶν σύρων μετ' ἐπαγγελματικῆς Σχολῆς ἵδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Schneller τῷ 1861 κατὰ τὴν ὁδὸν Ἰόππης, 16) φαρμακεῖον ἐπὶ τοῦ ὅρους τῶν ἐλαιῶν διὰ τοὺς χωρικοὺς κατοίκους τοῦ Tour, 17) φαρμακεῖον ἐν Βηθανίᾳ 18) ἀγγλικὸν κατηχητήριον παρὰ τὸ Γερμανικὸν Προξενεῖον 19) Γερμανικὸν Αρχαιολογικὸν ἴνστιτοῦτον προσφάτως ἵδρυθὲν καὶ πλεῖστα ἔτερα ἥδη ὑπάρχοντα ἡ ἵδρυσμενα ἐκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ καθιδρύματα, ὑπὲρ ᾧν ἐργάζονται καὶ μεριμνῶσιν ἔνδεκα Παλαιστίνειοι Σύλλογοι!

Αγιορειτικαί έօρται. Έξ Άγιου Ὁρους εἰδησις ἡμῖν ἀγγέλλεται σπουδαία, ἀναφερομένη εἰς ἀπόφασιν τῆς Ἱερᾶς Συνάξεως ἐπιβαλλομένην ὑπὸ τῶν πραγμάτων, τὴν κατάργησιν δηλαδὴ τῆς ἐπὶ πολλὴν ὥραν καὶ πομπωδῶς ἡ καὶ κοσμικώτερον γινομένης τὴν δευτέραν τῆς Διακαινησίμου λιτανείας, ὡς καὶ τῆς τραπέζης, ἥτις παρετίθετο τοῖς ἀκολουθοῦσι τὴν λιτανείαν. Ταύτην ἐτέλει τὸ Πρωτάτον διοριζομένων ὑπὸ τῆς Συνάξεως τριῶν ἐκ τῶν ἐν Καρεαῖς κελλιωτῶν, οἵτινες καὶ συνῆγον τὸ πρὸς τοῦτο ἀναγκαιοῦν χρῆμα καὶ τά διὰ τὴν εἰθισμένην τράπεζαν ἀπαιτούμενα τρόφιμα· κατερχόμενοι δ' ἀπὸ τῆς Ἱερᾶς ἐν τῷ ναῷ τελετῆς οἱ τῇ λιτανείᾳ παρακολουθοῦντες ἀπέληγον, οὐχὶ σπανίως, μετὰ ἐξ ἡ ἐπτὰ ὥρῶν περιφορὰν τῆς Ἱερᾶς εἰκόνος πέροιξ τῆς πρωτευούσης τῶν Καρεῶν, καὶ κατόπιν ἀλλεπαλλήλων ἀπειραρίθμων ἐνώπιον τῶν κελλίων δεξιώσεων, εἰς ἀποτελέσματα κοσμιώτατα ἀθετοῦντα τὸν Ιερὸν χαρακτῆρα καὶ προορισμὸν τῆς τελετῆς. Η Σύναξις, ὡρίμος καὶ ἐν ἀκριβεῖ γνώσει τῆς τοιαύτης τῶν πραγμάτων καταστάσεως σκεψαμένη, ἀπεφάσισε παμψηφεὶ τὴν κατάργησιν τελουμένης οὕτω λιτανείας ὁρίσασα, ὅπως αὕτη τελῆται Ἱεροπρεπῶς καὶ μόνον περὶ τὸν Ἱερὸν τοῦ Πρωτάτου ναόν, μετὰ τῆς Ἱερᾶς εἰκόνος τοῦ «Ἄξιόν ἐστιν» ὡς ἐτελεῖτο ἀπὸ χρόνων ἀρχαιοτάτων. Η Ἱερὰ Σύναξις εἰσήγαγε τὴν πανηγυρικὴν τέλεσιν ἐτέρας ἀγιορειτικῆς Εορτῆς τῆς 11 Ιουνίου.

Γνωστὸν εἰς τὸν τὴν ἰστορίαν τοῦ Άγιου Ὁρους καὶ τῶν Ἱερῶν εἰκόνων γιγνώσκοντας ὅτι, κατὰ τὴν παράδοσιν, τῇ 11ῃ Ιουνίου 980, Γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος, φιλοξενηθεὶς ἐν τῷ κάτω τοῦ Σεραγίου λάκκω «Ἄιδειν» ἐν ὄμωνύμῳ κελλίῳ («Ἄιδοντας») ὑπὸ τίνος ἐναρέτου μοναχοῦ, ἐδίδαξεν αὐτὸν νὰ ψάλῃ τὸν ὕμνον «Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς» μέχρι τῶν λέξεων «Τὴν Τιμιωτέραν» καὶ τὰ ἔξῆς, ἐγνωσμένων ἥδη, χαράξας αὐτὸν ἐπὶ πλακός διὰ τῆς ἀγγελικῆς αὐτοῦ χειρός. Η

ίερα εἰκὼν ἡ τὸ γεγονὸς τοῦτο διαιωνίζουσα ἀνετέθη ἀπὸ χρόνων παλαιοτάτων ἐν τῷ συνθρόνῳ τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Πρωτάτου, τελουμένης τῇ 11 Ιουνίου τῆς Ἱερᾶς λειτουργίας εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀγγελικῆς διδασκαλίας τοῦ ὑμνου. Τὴν ἔօρτην ταύτην ὥρισεν ἡ Ἱερὰ Σύναξις ἵνα τελῶσιν οἱ ἐν Καρεαῖς πανηγυρικώτερον, οἱ δὲ χοροὶ τῶν Ἱεροψαλτῶν συναγόμενοι μέλπωσι τὸν Θεομητορικὸν ὕμνον ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς εἰκόνος ἀρχιερέως τινὸς προϊσταμένου τῆς ὅλης Ἱερᾶς τελετῆς. Αὕτη δὲ καὶ ἥρξατο τελουμένῃ ἀπὸ τῆς παρελθούσης Πέμπτης πρὸς τὴν Παρασκευήν, 11^η Ιουνίου, πλείστων ἐν συγκινήσει παραστάντων καὶ μετασχόντων τῆς τε παννυχίδος καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης αὐτῇ λειτουργίας. Ή τοιαύτη ἀπόφασις τῆς Ἱερᾶς Συνάξεως ἐπεκροτήθη παρὰ πάντων ἀτε περιορίζουσα τὸν κοσμικώτερον ἐν τελεταῖς Ἱερᾶς χαρακτῆρα καὶ εἰσάγοντα τὸν ὄντως πνευματικὸν πανηγυρισμὸν τῶν Ἱερῶν ἡμῶν ἔορτῶν, ἐν τόπῳ μάλιστα, οὗ οἱ κάτοικοι διέκοψαν πᾶσαν πρὸς τὰς κοσμικὰς τύρβας σχέσιν. «Ἐκκλ. Ἀλήθεια»

Ο ἐψηφισμένος Άρχιεπίσκοπος Σιναίου ἐν Κανταβριγίᾳ. Μεταβὰς ἐκ Παρισίων εἰς Κανταβριγίαν τῇ προσκλήσει φίλων αὐτοῦ ὁ ἐψηφισμένος Άρχιεπίσκοπος Σιναίου Άρχιμ κ. Πορφύριος Λογοθέτης, ἔτυχεν ἐξαιρετικῶν τιμῶν ἀπὸ μέρους ἐπιφανῶν μελῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Τὸ μὲν Πανεπιστήμιον ἀνηγόρευσεν αὐτὸν τιμῆς ἔνεκεν διδάκτορα τοῦ Δικαίου, τὸ δὲ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ παρατεθὲν γεῦμα συνεκέντρωσε περὶ αὐτὸν πλὴν τῶν Καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου πλείστους ἐπιφανεῖς κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς ἐκδηλοῦντας μετὰ τῆς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ ἐψηφισμένου ἐκτιμήσεως καὶ τὰς πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν συμπαθείας αὐτῶν.
